CORPUS
IURIS GERMANICI
ANTIQUI.

EX OPTIMIS SUBSIDIIS COLLEGIT EDIDIT ET LECTIONUM VARIETATEM ADIECIT

FERD. WALTER

IUR. DOCT. ET PROF. PUBL. ORD. IN ACADEMIA BORUSSICA-RHENANA.

TOM. I. PARS I.

LEGEM SALICAM, RIPUARIORUM, ALAMANNORUM, BAIUVARIORUM, BURGUNDIONUM, FRISIONUM, ANGLIORUM ET WERINORUM, SAXONUM, ET EDICTUM THEODERICI CONTINENS.

BEROLINI

IMPENSIS G. REIMERI.

MDCCCXXIV.

PRAEFATIO.

Ad novam hanc fontium iuris Germanici antiqui collectionem, quibus subsidiis adjutus accesserim, quidve meo, quid alieno labori tribuendum sit, paucis, ut ipsa ratio rei postulare videtur, exponam.

Integrum hoc opus tribus Tomis absolvitur, quorum primus antiquas gentium Germanicarum leges vel potius consuetudines, alteri duo regum Francorum Capitularia et veteres negotiorum solennium formulas, a variis auctoribus conscriptas, complectuntur, quae omnia ex ordine percurrendo primum de lege Salica dicendum erit. Hujus legis multae variaeque editiones circumferuntur, quae autem, sicut inter omnes constat, ad duplex genus revocandae sunt: unum quod textum purum, alterum quod textum vocibus barbaris sive glossis, ut vocant, Malbergicis permistum continet. Posterioris generis editiones tribus tantum Codicibus nituntur. Primus est Codex, qui vulgo Ful-

densis putatur, quo Io. Heroldus in sua editione *a*) usus est. Lectionem Heroldinam exceperunt Godofr. Wendelinus *b*) et I. G. Eccardus *c*), sic tamen ut Eccardus unum alterumve mutaverit vel addiderit. Idem insuper notas, quas Heroldus in margine scripsit, pene omnino neglexit, sed alias lectionum varietates ex quatuor Codicibus, uno Gothano et tribus Guelferbitanis congessit. Eccardi textum tam Georgisch *d*) quam Canciani *e*) ad litteram servaverunt. Alter Codex vocibus barbaris notabilis est unus Guelferbitanus, quo iam Eccardus in editione laudata usus erat, quem autem in sua collectione iterum ex integro typis

---

a) Originum ac Germanicarum antiquitatum Libri, Leges videlicet Salicae, Ripuariae, Allemannorum, Baioariorum, Saxonum, Vuestphalorum, Angliorum, Vuerinorum, Thuringorum, Frisionum, Burgundionum, Langobardorum, Francorum, Theutonum. — Opera vero, Basilii Ioannis Herold, ac collatione exemplariorum, quae vetustissimis, nec non ante septingentos annos depictis characteribus expressa erant, descripti, emendati, atque in lucem magna religione editi. — Basileae, per Henricum Petri. (*In fine praef.:* Anno a nato Christo, MDLVII.) fol. min.

b) Leges Salicae illustratae, illarum natale solum demonstratum, cum glossario vocum advaticarum, Antw. MDCXLIX. fol.

c) Leges Francorum Salicae et Ripuariorum cum additionibus Regum et Imperatorum variis ex Msstis Codicibus emendatae, auctae, et notis perpetuis illustratae — opera et studio Io. Georgii Eccardi. Francof. et Lipsiae anno MDCCXX. fol.

d) Corpus iuris Germanici antiqui quo continentur Leges Francorum Salicae et Ripuariorum, Alamannorum, Baiuvariorum, Burgundionum, Frisionum, Angliorum et Werinorum, Saxonum, Langobardorum, Wisigothorum, Ostgothorum, nec non Capitularia Regum Francorum, una cum Libris Capitularium ab Ansegiso Abbate et Benedicto Levita collectis. — Consilio Io. Gottl. Heineccii — adornavit Petrus Georgisch. Halae Magdeburgicae MDCCXXXVIII. 4.

e) Barbarorum Leges antiquae cum notis et glossariis. — Collegit, plura notis et animadversionibus illustravit, monumentis quoque ineditis exornavit F. Paulus Canciani (Venetiis MDCCLXXXI. — MDCCXCII. V. Vol. fol.) Tom. II. pag. 9.

exscribi curavit *f*): tertius denique, Codex Parisiensis, quem post Io. Schilteri curas Io. Frickius publici juris fecit *g*).

Legis Salicae non glossatae tam Codices quam editiones maiore numero adsunt. Princeps editio habetur, quae sine nota auctoris, loci et anni forma minima prodiit *h*), et quam Io. Tilio adscribendam esse a vero non longe abhorret. Repetita fuit tribus annis postquam Tilius fatis cesserat, sed editoris nomine necdum insignita *i*). Lectionem Tilia-

---

f) Pactus Legis Salicae in plurimis ab Heroldino exemplari diversus, et nunc primum editus ex Codice vetustissimo Guelferbytano, statim post extinctionem familiae Merovingicae exarato. *Hanc editionem repetiit* Canciani Barbarorum Leges antiquae Tom. V. pag. 393.

g) Antiquissimae Legis Salicae textus vetustior ex bibliotheca Parisiensi Regia descriptus, quo voces Germanicae quaedam retentae ad instar Vetustissimarum Reliquiarum Francicae linguae. Recensuit et Editioni paravit Iohannes Schilterus Ict. Argent. Adiuncta est accurata subnotatio Variationum insignium tum ex Editione Basilii Ioannis Heroldi, quae in non paucis differt a nostra: tum ex alia vetusta, quam e Codice Guelferbytano eruit Io. Georg. Eccardus. Accedit seorsim Pactus Legis Salicae textus recentior ex Editione Steph. Baluzii una cum eiusdem, ut et Franc. Pithoei ac Hieron. Bignonii notis, textui cuique subiectis. (Schilteri Thesaurus antiquitatum Teutonicarum Ulmae MDCCXXVII. Tom. II. pag. 1.). — *Eundem textum suae collectioni addidit:* Canciani Barbarorum Leges antiquae Tom. V. pag. 378.

h) Libelli seu decreta a Clodoveo et Childeberto et Chlotario prius edita ac postremum a Carolo lucide emendata auctaque plurimum, in quibus haec habentur: Capitula ex Isidori iunioris Hispalensis episcopi Etymologiarum L. V., Pactum pro tenore pacis D. D. Childeberti et Chlotarii regum. Decretio Chlotarii regis. Sententiae de septem septenis. Lex Salica. Decretum Childeberti regis. Recapitulatio legis Salicae. Vetus lex Saxonum. Lex Alemannorum. Antiquae Burgundionum leges. Ripuariorum leges a Theodorico Rege Francorum latae. Antiqua Baiuvariorum lex.

i) Aurei venerandique antiquitatis libelli salicam legem continentes a Clodoveo, Childeberto et Clotario et christianissimis regi-

nam recepit Franc. Pithoeus, ope octo Codicum emendavit, suasque schedas Frid. Lindenbrogio publicandas tradidit, cuius itaque editio *k*) ancipite nomine modo Pithoeana, modo Lindenbrogiana vocatur. Paulo post Lindenbrogius eundem Legis Salicae librum, paucis mutatis, in suo Codice legum antiquarum *l*) repetiit, eodemque, ut videtur, Melchior Goldastus usus est, nisi quod more suo fictam inscriptionem adiecerit *m*), prologos autem omiserit. Deinde nec alius est textus, quem habet Theodor. Bignonius *n*); novae autem Hieron. Bignonii notae accesserunt,

---

bus prius editi, et postremum a Carolo M. emendati, et aucti, item leges Burgundionum, Alemannorum, Saxonum, Baiuvariorum, Ripuariorum, ex veteribus libris emendatiores et auctiores. Parisiis apud Ioannem du Puys MDLXXIII. 16.

k) Liber Legis Salicae. Glossarium sive interpretatio rerum et verborum obscuriorum quae in ea lege habentur. Ex bibliotheca Fr. Pithoei, IC. Parisiis apud Iacobum Rezé, in monte Divi Hilarii. MDCII. 8.

l) Codex Legum antiquarum in quo continentur leges Wisigothorum, edictum Theodorici, lex Burgundionum, Codex legis Salicae, lex Alamannorum, lex Baiuvariorum, decretum Thassilonis ducis, Lex Ripuariorum, Lex Saxonum, Angliorum et Werinorum, Frisionum, Longobardorum, etc. — una cum Glossario. Francof. MDCXIII. fol.

m) Faramundi primi Francorum Regis leges Salicae in comitiis quondam Salizensibus per Francos et eorum proceres decretae, et per Regem postea cum iisdem Francis et toto coetu populi confirmatae et sancitae, anno Domini CCCCXXIV. (Collectio Constitut. Imperial. Francof. MDCXIII. fol.).

n) Marculfi monachi aliorumque auctorum formulae veteres editae ab illustrissimo viro Hieronymo Bignon, Advocato regio, cum notis eius auctioribus et emendatioribus. Accessit liber legis salicae, olim editus a clarissimo viro Francisco Pithoeo nunc vero notis eiusdem illustrissimi Bignonii illustratus. Opera et studio Theodorici Bignonii, comitis consistoriani, et libellorum supplicum magistri. Parisiis MDCLXV. 4.

eo praestantiores, cum ad nostram legem, decem Codices contulerit, unum Metensem, alterum Remensem, duos regios, duos Phyliraceos, Codicem Thuani, Oiselli, Expilii et Lescurii. Propriam post haec Legis Salicae recensionem constituere Steph. Baluzius ope undecim Codicum aggressus est *o*), sed neque multum novi protulit, neque diversas lectiones adjecit, cum, ut ipse ait, *in tanta veterum exemplarium copia infinitum esset varias lectiones adnotare.* Baluzii editionem Io. Schilter *p*) repetiit, textum vero Pithoei sive Bignonii, Io. Eccardus, ne suae collectioni aliquid deesset, iterum excudi fecit, notasque breviores nec non varias lectiones, paucissimas licet, tum ex Heroldo, tum ex suis Codicibus depromtas, addidit *q*); eumque Georgisch, Canciani *r*) et Wiarda *s*) pressius secuti sunt.

His praemissis quid in mea editione praestitisse velim, paucis colligere fas est. Textus legis Salicae glossatae tres ex integro excudendos putavi, cum non tantum ruditate linguae, sed etiam serie titulorum, et ipsius rei argumento

---

o) Capitularia Regum Francorum. Additae sunt Marculfi Monachi et aliorum Formulae veteres, et notae doctissimorum virorum. Stephanus Baluzius Tutelensis collegit, magnam partem primum edidit anno MDCLXXVII. Nova editio curante Petro de Chiniac (Parisiis II. Vol. fol.). Tom. I.

p) Thesaurus antiquitatum Teutonicarum T. II. pag. 49.

q) Lex Salica ut e Fr. Pithoei exemplari edita est a Frid. Lindenbrogio et Hier. Bignonio, cum additionibus regum Francorum Childeberti et Chlodarii; Caroli M. et Ludovici Pii Imp. Pipini et Widonis Ital. regum, Ottonis I. Henrici II. Conradi I. et Caroli IV. Impp. et regum Germaniae, omnia ex Msstis Codicibus emendata, aut primum partim publicata, notis illustravit, Io. Georgius Eccardus.

r) Barbarorum Leges antiquae Tom. II. pag. 121.

s) Geschichte und Auslegung des Salischen Gesetzes und der Malbergischen Glossen von T. D. Wiarda. Bremen und Aurich 1808. 8.

plurimum differant. In editione Heroldi repetenda notas, quas ipse in margine apposuit, servavi, eas saltem, quae insignem varietatem ex alio forsan Codice exhibent, caeteras, quae non nisi lectiones Tilianae editionis esse videntur, omisi. Codices autem et editiones legis Salicae non glossatae ad unum genus facile reduci potuerunt. Adoptata ergo recensione Pithoeana, quam Lindenbrogius anno MDCII. edidit, quae mihi purior videbatur, in eam congessi, quidquid ex caeteris libris notatu dignum obvium venit. Habes itaque in notis lectionum varietatem ex Codicibus Pithoeanis octo, Bignonianis decem, quibus sua nomina servavi, tribus Eccardianis, et uno Codice Estensi *t*). Neque praetermisi, paucissima licet, quae ex Codice Gothano et Bambergensi nuper Ortloffius notavit *u*); neque ea quae in editione Baluzii aliter se habere inveni. Praeterea breviores Glossae, quibus barbarae voces illustrantur, propter insignem earum utilitatem ex Codicibus Pithoei, Bignonii, et ex Estensi adiiciendae visae sunt.

De ceteris primi Tomi partibus sic habeto. Legem Ripuariorum ex recensione Eccardi dedi, sed multo uberiore lectionum segete ditatam, quam ex Baluzii notis hucusque prorsus neglectis collegi. Huc spectant quatuor Codices, quorum ope legem istam emendaverat, unus Regius, alter Sangallensis, tertius Monasterii Corbionensis, quartus Sancti Vincentii Metensis. Praeterea in notis nostris occurrunt Codex Gothanus et Guelferbitanus, uterque ex Eccardo, Codex Ern. Spangenbergii, ex quo nuper ipse possessor

---

t) L. A. Muratori, Antiquitates Italicae medii aevi (Mediol. MDCCXXXVIII. et seq.) Tom. II. pag. 286 — 90.

u) Von den Handschriften und Ausgaben des Salischen Gesetzes etc. von Fried. Ortloff. Coburg und Leipzig 1819. 8.

pauca publici iuris fecit *v*); nec non editiones Io. Sichardi *w*), Tilii, Heroldi et Lindenbrogii.

In ambabus his legibus, Salica et Ripuaria edendis ita ut dixi versatus sum, ut ex iam vulgatis libris textum, qui commendabilior videbatur, integrum receperim, illique in notis omnes lectionum varietates, etiam quae levissimae essent, adiecerim. In caeteris autem legibus alio modo utendum esse duxi. Equidem non tantum, quae notis commemoranda essent, severiore delectu ita tractavi, ut inania aut aperte falsa plane omiserim, sed etiam ad ipsum textum corrigendum manum adhibui, quoties probatae lectionis auctoritas adesset. *Coniecturis autem nihil unquam datum est.* Sic in Lege Alamannorum praeter editionem Baluzii me adiuverunt quinque Codices ibidem laudati, nimirum unus bibliothecae Thuanae, alter S. Vincentii Metensis, tertius Liber Corbionensis, et duo Regii, quorum unus antea Claudii Puteani fuerat. Praeterea mihi obvenit Codex Sangallensis ex editione Goldasti *x*), et quae recentiore aevo ex Codice Helmestadiensi *y*) et Spangenbergii in lucem emissa sunt. Denique editiones Tilii, Heroldi, Lindenbrogii et prae ceteris Schilteriana *z*) mihi utilissimae fuerunt.

---

v) Beiträge zu den deutschen Rechten des Mittelalters vorzüglich zur Kunde und Kritik der altgermanischen Rechtsbücher etc. von Ernst Spangenberg. Halle 1822. 4.

w) Leges Ripuariorum, Baiuvariorum et Alemannorum, Basileae MDXXX. 8.

x) Scriptores Rerum Alemannicarum T. II.

y) Beiträge zu den deutschen Rechten des Mittelalters aus den Handschriften und alten Drucken der akademischen Bibliothek in Helmstädt, herausgegeben von Paul Iacob Bruns. (Helmstädt 1799. 8.) S. 122.

z) Elsassische und Strasburgische Chronik von Iacob von Königshofen etc., mit historischen Anmerkungen in Druck gegeben von Ioh. Schilter (Strasburg 1698. 4.) zwölfte Anmerk. S. 623. — 52.

Legem Baiuvariorum longe emendatiorem, quam quae vulgo habetur, dare licuit. Nam praeter editiones Tilii et Lindenbrogii et tres Codices quorum ope Baluzius suam editionem adornavit, sedulo contuli varias lectiones Codicis Senkenbergii *a*), Helmestadiensis *b*), et sex Codicum Bavaricorum, quibus Medererus in praestantissima sua editione *c*) usus est. Seriem tamen Titulorum quae apud Baluzium habetur servavi. Iisdem fere subsidiis in Decreto Tassilonis emendando gavisus sum, et insuper Codex Benedictoburanus ab Herm. Schollinero *d*) editus ad insigne hoc antiquitatis monumentum hucusque nimis neglectum a suis naevis restituendum magnam utilitatem attulit.

Legem Burgundionum emendavi ex editione Heroldi, quam caeteri editores penitus neglexerunt, et ex duobus Codicibus Regiis, quos in editione Martini Bouquet *e*) notatos inveni. Nec paucissima, quae nuper Spangenbergius ex suo Codice protulit, praetermittere volui. In Lege Frisionum nihil novi adiicere licuit. Ad Legem Angliorum et Werinorum idem Spangenbergius mihi quasdam varietates ex Codice Corbeiensi, item ad Legem Saxonum ex eodem Codice Corbeiensi et ex altero, quem

---

a) Heinr. Christ. Freiherrn von Senkenberg, Gedanken von dem jederzeit lebhaften Gebrauch des uralten deutschen bürgerlichen und Staatsrechts in denen nachherigen Reichsgesetzen und Gewohnheiten. (Frankf. 1759. 8.) S. 239 — 59.

b) Bruns Beiträge zu den deutschen Rechten etc. S. 87 — 113.

c) Leges Baiuvariorum, oder ältestes Gesetzbuch der Baiuvarier, nach einer uralten Handschrift der kurfürstl. Universitäts-Bibliothek zu Ingolstadt ins Teutsche übersetzt, mit fünf andern Codd. Msstis verglichen etc. von Ioh. Nepom. Mederer. Ingolstadt 1793. 8.

d) Beiträge zur vaterländischen Historie etc., herausgegeben von Lorenz Westenrieder. München 1788. Th. I. S. 14 — 22.

e) Rerum Gallicarum et Francicarum scriptores. Tom. IV. pag. 253.

ipse tenet, suppeditavit. Edictum Theoderici dedi, sicut iam vulgatum habetur.

Ad Legem Wisigothorum percommoda mihi venit editio Hispanica *f*), non multis abhinc annis vulgata, in qua editores praeter Lindenbrogium novem Codices in manibus se habuisse nuntiant. Sed cave ne absolutum hoc opus putes. Nam editio Lindenbrogii non solum plures leges continet apud Hispanicos editores omissas, sed etiam non raro praecipue in prioribus, sex Libris longe probatiorem lectionem sistit, quod multis exemplis demonstrare possem. Attamen et contrarium horum quandoque accidisse fatendum est. Caeterum ambae editiones in singulis legibus locandis saepius vehementer aberrant. Ergo, hac in re, ita versatus sum, ut servato ordine libri Lindenbrogii, ea quae et meliora et uberiora in altero essent, aut in textum ubi commode fieri posset, aut in notas aut in supplementa Legi addita assumpserim. Minutiora autem, quorum magna copia est, penitus neglexi. Praeterea quinque Codices Regii, quorum usum Bouquet *g*) fecit, non raro consulendi fuerunt.

Denique in Lege Langobardorum edenda nova ratione usus sum. Hanc Legem si singulas eius partes spectas in duas classes abire constat, unam quae Edicta Regum Langobardorum, alteram quae Capitula Regum Francorum et Imperatorum illis Edictis paulatim addita continet. Posterioris ordinis leges cum maxima ex parte inter Capitularia locum sumant, initio penitus omittendas aut non nisi breviori tabula indicandas esse duxeram: mox autem cum deprehendissem non raro notabilem inter utrumque tex-

f) Fuero Iuzgo en latin y Castellano cotejado con los mas antiguos y preciosos codices por la real academia española. Madrid. 1815. fol.

g) Rerum Gallicarum et Francicarum scriptores. Tom. IV. pag. 283

tum diversitatem cerni, illas denuo ex integro excudendas curavi, ita tamen ut hanc repetitam editionem in Tomum tertium post Capitularia ablegaverim, et unicuique capitulo fontis, unde deductum sit, indicium apposuerim. Caeterum in hac lege non pauca mihi subsidia praesto fuerunt. Praeter editiones Lindenbrogii et Muratorii *h*) primum locum tenet editio Heroldi, unde mirum est quot optimae frugis lectiones excusserim, quae alios editores penitus effugerunt. Tum notandae sunt variae lectiones, quas ex diversis Codicibus ipse Lindenbrogius, Senkenbergius *i*), et Brunsius *k*) ediderunt; nec ultimum inter illas locum tenent, quas Canciani ex Codice Veronensi sec. XI. publici iuris fecit *l*). Denique nec eas partes neglexi, quae ineditae adhuc nuper a Frid. Bluhmio in lucem prolatae sunt *m*). Praeterea in Capitulis Francicis non tantum notas Baluzii, sed etiam Capitularia ab Heroldo, Mabillonio *n*) et ab Eccardo edita consului, quorum subsidio gravia corrigere licuit. His opibus adiutus ipsum textum plurimis in locis castigavi, et quae notabiliora supererant, in notis congessi; leges Liutprandi plenioribus prologis et epilogis instructas alio numerorum ordine distinxi, ita tamen, ut qui prior ordo erat, uncis incluserim: deinde multas formulas nec non aliquas glossas, a Canciani ex Codice Veronensi prolatas, suis locis inserui.

---

h) Rerum Italicarum scriptores etc. Tom. I. Pars II.

i) Gedanken von dem jederzeit lebhaften Gebrauch etc. S. 260 — 78.

k) Beiträge zu den deutschen Rechten etc. S. 113 — 121.

l) Barbarorum Leges antiquae Tom. II. pag. 459 — 71. Tom. V. pag. 54 — 106.

m) Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde Th. IV. (Frankf. 1822. 8.) S. 369 — 83.

n) Museum Italicum seu collectio veterum scriptorum ex bibliothecis italicis eruta a D. Io. Mabillonio et D. Michaele Germain, (Paris. MDCLXXXVII. II. Vol. 4.) Tom. I. Pars II. pag. 44. — 50.

Nunc ad Tomum secundum et tertium progrediendum est, quibus Capitularia Regum Francorum et Formulae veteres continentur. In his autem repetendis curae anteriorum Editorum parum laboris mihi reliquerant. Capitularia integra dedi, sicut apud Baluzium leguntur. Accesserunt variae lectiones, quas passim ex Ecardo, ex Mansii Collectione Conciliorum, et ex Spangenbergii libro collegi. Capitulare de villis multo emendatius post Brunsii curas exhibui, illique Breviarium rerum fiscalium o) adieci, quod apud Baluzium desideratur. Fragmenta etiam Capitularium, quae sparsim in Baluzii notis occurrunt, suis locis reposui, et denique versionem antiquam Capitularis, quod insigne linguae nostrae monumentum nemini ingratum fore puto, post Broweri p), Schilteri q) et Grupenii r) labores in appendice Tomi secundi adiunxi. Capitularia tria a Mabillonio edita initio omittenda statueram, tum quia incertum, cui attribuenda sint, annum esse, tum quoniam singula eorum capita iam hic illic adesse inter alias Leges intelligerem. Postea vero cum ad alteram Legis Longobardorum partem emendandam mihi perutilia fuissent, ea integra in appendice Tomi tertii addenda esse videbantur. Denique monendum est, me ex repetita Baluzii editione cura Petri a Chiniac uncos servasse, quibus idem editor indicare voluit, se quaedam adiecisse, quae primitus defuissent.

In veteribus formulis edendis hoc tantum egi, ut quae per multa et varia volumina dispersa essent, in unum col-

---

o) Beiträge zu den deutschen Rechten etc. S. 1 — 79.

p) Antiquitatum et Annalium Trevirensium Libri XXV. auct. P. Christoph. Browero et P. Iac. Masenio (Leod. MDCLXX. II. Vol. fol.) T. I. Proparasceve cap. X.

q) Thesaurus antiquitatum Teutonicarum Tom. II. pag. 239.

r) C. U. Grupen Formulae veterum confessionum et Capitulare Ludovici Pii Versionis Trevirensis Theotiscae. Hannover 1767. 4.

ligerem. Adsunt e Hieron. Bignonii et Baluzii laboribus Formulae Marculfi, earumque, ut a Baluzio vocatur, Appendix, Formulae Sirmondicae et Bignonianae. His e Lindenbrogii Codice legum antiquarum iunguntur eae, quibus proprium editoris nomen remansit. Sequuntur Baluzii collectiones duae, una maior, quam suae Capitularium editioni adiecit, altera minor *s*), quam e duobus Codicibus Colbertinis parum congrue consarcinavit. Habentur demum formulae Andegavenses, sic a Mabillonio, qui eas primus edidit *t*), appellatae, formulae Alsaticae sive Suevicae seu Sangallenses, a Claudio le Pelletier in lucem prolatae *u*), et formulae Langobardicae, in quibus edendis Canciani *v*) plurimum de re nostra meruit. Neque desunt formulae Exorcismorum, in iudiciis ordalicis usitatae, sicut apud Baluzium leguntur.

Caeterum nulli labori peperci, ut hunc Librum a vitiis typothetae immunem praestarem: sed omne hoc discrimen vitare nec summo studio potui. Igitur nihil superfuit, nisi ut toto opere iterum perlecto, ea quae corrigenda obvenissent, in tabula Tomo tertio adiuncta indicarem, unde in ipso textu suppleri poterunt.

Dabam Bonnae Non. Iul. MDCCCXXIV.

---

s) Stephani Baluzii Miscellaneorum Liber sextus, hoc est, Collectio veterum monumentorum quae hactenus latuerant in variis codicibus ac bibliothecis. Parisiis MDCCXIII. 8.

t) Vetera Analecta sive Collectio veterum aliquot operum et opusculorum omnis generis etc. Nova editio. Parisiis MDCCXXIII. fol. — *Prior editio prodiit* Parisiis MDCLXXV. et seq. IV. T. 8.

u) Codex canonum veteris ecclesiae Romanae a Francisco Pithoeo ad veteres manuscriptos codices restitutus et notis illustratus. Accedunt — Formulae antiquae Alsaticae. Ex Bibliotheca Ill. D. D. Claudii Le Pelletier. Parisiis MDCLXXXVII. fol.

v) Barbarorum Leges antiquae Tom. II. pag. 401 — 414.

INDEX

OMNIUM QUAE IN HOC TOMO CONTINENTUR.

	Pag.
Lex Salica Heroldi et Lindenbrogii	1.
Lex Salica Eccardi et Schilteri	97.
Lex Ripuariorum	163.
Lex Alamannorum	194.
Capitula addita ad Legem Alamannorum	232.
Lex Baiuvariorum	237.
Decreta Tassilonis Ducis	293.
Lex Burgundionum	299.
Lex Frisionum	351.

	Pag.
Lex Angliorum et Werinorum	375.
Lex Saxonum	382.
Edictum Theoderici Regis	391.
Lex Wisigothorum	415.
Edicta regum Langobardorum	670.
Edictum Rotharis	683.
Grimoaldi Leges	754.
Liutprandi Leges	757.
Rachis Leges	825.
Aistulphi Leges	832.

LEX SALICA
EX EDITIONE HEROLDI.

In Legem quam Salicam vocant Praefatio.

Gens Francorum inclyta, authore Deo condita, fortis in armis, firma pacis foedere, profunda in consilio, corpore nobilis et incolumis, candore et forma egregia, audax, velox et aspera, nuper ad Catholicam fidem conuersa, immunis ab haeresi. Dum adhuc teneretur barbarie, inspirante Deo inquirens scientiae clauem, iuxta morem suorum qualitatum desiderans iustitiam, custodiens pietatem, dictauerunt Salicam legem proceres ipsius gentis, qui tunc temporis apud eandem erant rectores. Sunt autem electi de pluribus viri quatuor, his nominibus, Wisogast, Bodogast, Salogast, et Windogast, in locis quibus nomen Salagheve, Bodogheve, et Windogheve.

LEX SALICA
EX EDITIONE LINDENBROGII.

Incipit Tractatus Legis Salicae.

Gens Francorum inclyta, auctore Deo condita, fortis in armis, profundaque a) in consilio, firma in pacis foedere, (corpore nobilis, in columna candore et forma egregia b)), audax, velox, et aspera, ad Catholicam fidem nuper conversa, emunis quidem ab omni haerese, dum adhuc ritu (teneretur barbarico c)) inspirante Deo inquirens scientiae clavim iuxta morum suorum qualitatem desiderans iustitiam, et custodiens pietatem, dictavit Salicam legem per proceres illius gentis, qui tunc temporis eiusdem aderant rectores. Electi de pluribus viris quatuor his nominibus, Wisogastus, Bodogastus, Sologastus, et Widogastus, in locis cognominatis Solehaim, Bodohaim, Wido-

a) Goth. *profunda.* b) Goth. *corporea, candore, forma egregia.* c) Goth. *detineretur barbaro.*

Qui per tres Mallos conuenientes, omnes causarum origines sollicite discurrendo, tractantes de singulis, iuditium decreuerunt hoc modo. At ubi Deo fauente Clodoveus Comatus et pulcher, et inclytus Rex Francorum primus, recepit Catholicum baptismum, quicquid minus in Pacto habebatur idoneum, per praecelsos Reges Clodoueum, et Childebertum, et Hlotarium fuit lucidius emendatum, et procuratum decretum hoc. Vivat qui Francos diligit Christus, eorum regnum custodiat, et Rectores de lumine suae gratiae repleat, exercitum protegat, fidei monumenta tribuat, pacis gaudia et foelicitatem, tempora dominantium Dominus Christus Iesus pietate conducat. Haec est enim Gens, quae fortis dum esset, et robore valida, Romanorum iugum durissimum de suis cervicibus excussit pugnando, atque post agnitionem Baptismi, sanctorum Martyrum corpora (quae Romani igne cremauerunt, vel ferro trucidauerunt, truncauerunt aut bestiis laceranda proiecerunt) sumptuose auro et lapidibus pretiosis exornauit.

haim, qui per tres mallos convenientes omnes causarum origines sollicite tractantes discutiendo de singulis, sicut ipsa lex declarat iudicium decreverunt hoc modo. At ubi Deo favente Rex Francorum Clodoveus florens et pulcher et inclitus primus recepit Catholicum baptismum: et deinde Childebertus et Clotharius in culmen regale Deo protegente pervenere, quicquid in pacto minus habebatur idoneum per illos fuit lucidius *d*) emendatum, et sanctius decretum. Vivat qui Francos diligit. Christus eorum regnum custodiat, Rectores eorundem lumine suae gratiae repleat, exercitum protegat, fidei munimina tribuat, pacis gaudia et felicitatis tempora dominantium Domino Iesu Christo propiciante concedat *e*). Haec est etenim gens, quae parva dum esset numero, fortis robore (et valida, durissimum *f*) Romanorum iugum de suis cervicibus excussit pugnando. Atque post agnitionem baptismi sanctorum martyrum corpora, quae Romani vel igni concremaverunt, vel ferro truncaverunt, vel bestiis laceranda proiecerunt, Franci (reperta auro et lapidibus preciosis *g*) ornaverunt.

DE LEGUM INVENTORIBUS AC EARUM RATIONE.

Moyses Genti Hebraeae primum omnium diuinas Leges

PROLOGUS LEGIS SALICAE.

Placuit atque conuenit inter Francos et eorum Proce-

d) Goth. *lucide.* *e*) Goth. *propitiante pietate.* *f*) Goth. *validum durissimumque.* *g*) Goth. *reperta super aurum et lapides pretiosos.*

sacris literis explicavit. Phoronaeus Rex Graecis primus leges et iudicia constituit. Mercurius Trismegistus primus leges Aegyptiis tradidit. Solon primus leges Atheniensibus dedit. Lycurgus primus Lacedaemoniis iura ex Apollinis authoritate confinxit. Numa Pompilius, qui Romulo successit in regnum, primus leges Romanis edidit. Deinde cum populus magistratus seditiosos ferre non posset, Decemviros legibus scribendis creavit, qui leges ex Solonis in latinum sermonem translatas XII. tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi: App. Claudius Sabinus, T. L. Genutius, P. Sestius Vaticanus, T. Veturius Cicurinus, C. Iulius Tullus, A. Manilius, P. Sulpitius Camerinus, Sp. Posthumius Albus, P. Horatius Pulvillus, T. Romilius Vaticanus. Hi decem viri legum conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libros primus Consul Pompeius instituere voluit, sed non perseveravit obtrectatorum metu. Deinde Caesar coepit id facere, sed ante interfectus est. Paulatim antiquae leges vetustate et incuria exoleverunt, quarum etsi nullus iam usus est, notitia tamen necessaria videtur. Leges novae a Constantino coeperunt Caesare, et reliquis succedentibus, erantque pares, ut (propter servandum inter se pacis studium *h*) omnia incrementa veterum rixarum resecare deberent: et quia ceteris Gentibus iuxta se positis fortitudinis brachio praeminebant, ita etiam Legum auctoritate praecellerent; ut iuxta qualitatem causarum sumeret criminalis actio terminum. Extiterunt igitur inter eos electi de pluribus quatuor viri, his nominibus, Wisogastus, Bodogastus, Salogastus, et Widogastus *i*) in villis quae ultra Rhenum sunt, Salehaim et Bedohaim et Widohaim: qui per tres Mallos convenientes, omnem causarum originem *k*) sollicite discutiendo tractantes de singulis iudicium *l*) decreverunt hoc modo.

Ex chronico manuscripto.

Marchomoris quoque dedit Francis id consilium et elegerunt Faramundum ipsius filium, et levaverunt in Regem super se crinitum. Tunc habere et leges coeperunt, quas eorum priores gentiles tractaverunt, his nominibus Wisogastus, Arogastus, Salegastus in villis quae ultra Rhenum sunt, in Botagin, Salecagin, et Widecagin..

Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCXCVIII *m*) Indictione sexta, Dominus Karolus Rex

---

h) Goth. *pro servando — studio*. *i*) Goth. *Wisogastis, Arogastis, Salegastis et Vindogastis*. *k*) Goth. *omnes causarum origines*. *l*) Al. Editt. *iudicare*. *m*) Sangall. habet *DCCLXXVIII.*; Bigot. *DCCLXVIII.*

Francorum inclytus hunc libellum tractatus *n*) Legis Salicae scribere iussit. *o*).

---

mixtae et inordinatae. Postea Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani Codicem factum constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cuiusque Imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocavit. Deinde unaquaeque Gens propriam sibi ex consuetudine elegit legem. Longa enim consuetudo pro lege habetur. Lex autem est constitutio scripta. Mos est vetustate probata consuetudo: sive lex non scripta, nam lex a legendo vocata, quia scripta est. Mos autem est consuetudo longa de moribus tracta tantumdem. Consuetudo est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. Lex erit omne quod iam ratione constiterit, quod disciplinae conveniet, quod saluti proficiat. Vocata autem consuetudo, quia in communi usu est. Theodoricus Rex Francorum, cum esset Cathalaunis, elegit viros sapientes, qui in regno suo legibus antiquis eruditi erant; ipso autem dictante, iussit conscribere Legem Francorum, Alamannorum et Baioariorum, et unicuique Genti, quae in eius potestate erat, secundum consuetudinem suam: addiditque addenda, et improvisa et incomposita resecavit; et quae erant secundum consuetudinem Paganorum, mutavit secundum legem Christianorum. Et quidquid Theodoricus Rex propter vetustissimam Paganorum consuetudinem emendare non potuit, posthaec Hildebertus rex inchoavit corrigere; sed Chlotharius rex perfecit. Haec omnia Dagobertus Rex gloriosissimus per viros illustres Claudio, Chadoin, Domagno, et Agillofo renovavit; et omnia veterum legum in melius transtulit; unicuique quoque Genti scriptam tradidit. Factae autem sunt leges, ut earum metu humana coerceretur nequitia, tutaque sit inter improbos innocentia, et in ipsis improbis formido suppliciorum, et ut refraenentur nocendi facultates *p*)

---

n) Baluz. *tractati.* *o*) Al. Editt. *ordinavit.* *p*) Cod. Bamb. prologo omnino caret; nam statim post rubricam: *Incipiunt capitula legis Salicae*, index titulorum apparet. Baluzius habet titulum: *Pactus legis Salicae*, auctoritatem quorundam Codicum secutus. Caetera apud illum desunt, praeter solam notam, quam et apud Lindenbrogium legimus: *Anno ab incarnatione — scribere iussit.* Et hanc inscriptionem Baluzius in plerisque vetustis Codicibus defuisse testatur. In Cod. Goth. tres prologi adsunt, sed alio ordine. Primus est: *Moyses genti Hebraeae etc.* Illum excipit: *Gens Francorum inclyta etc.* Finem facit prologus: *Placuit atque convenit etc.* Narratio: *Theodoricus Rex Francorum etc.* autem ibi deest. Caeterum de variis quibusdam lectionibus consulas nostram editionem Legis Baiuvariorum, ubi idem prologus habetur.

INDEX TITULORUM.	CAPITVLA LEGIS SALICAE.
1. *De Mannire.*	1. *De mannire.*
2. *De furtis Porcorum.*	2. *De furtis porcorum.*
3. *De furtis Animalium.*	3. *De furtis animalium.*
4. *De furtis Ouium.*	4. *De furtis ouium.*
5. *De furtis Caprarum.*	5. *De furtis caprarum.*
6. *De furtis Canum.*	6. *De furtis canum.*
7. *De furtis Auium.*	7. *De furtis auium.*
8. *De furtis Arborum.*	8. *De furtis arborum.*
9. *De furtis Apium.*	9. *De furtis apium.*
10. *Si damnum in messe, vel in qualibet clausura illatum fuerit.*	10. *De damno in messe vel in qualibet clausura.*
11. *De servis mancipiis furatis.*	11. *De seruis vel mancipiis furatis.*
12. *De furtis ingenuorum vel effracturis.*	12. *De furtis ingenuorum vel infracturis.*
13. *De furtis Seruorum vel effracturis.*	13. *De furtis seruorum* q).
14. *De ingenuis hominibus qui mulieres ingenuas rapiunt.*	14. *De ingenuis hominibus, qui ingenuas mulieres rapiunt.*
15. *De eo, qui vxorem tulerit alienam viuo marito.*	
16. *De Superventis.*	15. *De eo qui hominem ingenuum expoliauerit.*
17. *De Expoliationibus.*	
18. *De eo, qui villam alienam adsalierit.*	16. *De eo qui villam alienam adsalierit.*

q) Baluz. addit *vel infracturis.*

		17.	*De eo qui mortuum hominem expoliauerit.*
19.	*De incendiis.*	18.	*De incendiis.*
20.	*De vulneribus.*	19.	*De vulneribus.*
21.	*De eo, qui hominem innocentem apud Regem accusauerit.*	20.	*De eo qui hominem innocentem et absentem ad regem accusauerit.*
22.	*De Maleficis.*	21.	*De maleficiis.*
23.	*De Manu mulierum non stringenda.*	22.	*De eo qui mulieri ingenuae manum strinxerit.*
24.	*De Navibus furatis.*	23.	*De eo qui nauem sine permissu domini mouerit aut furauerit.*
25.	*De furtis in Molino commissis.*	24.	*De furtis in molino commissis.*
26.	*De Caballo ascenso.*	25.	*De caballo sine permissu domini sui ascenso.*
27.	*De furtis diuersis.*		
28.	*De Homicidiis paruulorum.*	26.	*De his qui pueros vel puellas occiderint vel totonderint.*
29.	*De Adulteriis Ancillarum.*	27.	*De adulteriis ancillarum.*
30.	*De Libertis dimissis.*	28.	*De libertis dimissis.*
		29.	*De furtis diuersis.*
31.	*De Elocationibus.*	30.	*De locationibus.*
32.	*De Debilitatibus.*	31.	*De debilitatibus.*
33.	*De Conuitiis.*	32.	*De conuiciis.*
34.	*De via Lacina.*	33.	*De via lacinia.*
35.	*De Ligaminibus Ingenuorum.*	34.	*De eo qui hominem ingenuum sine causa ligauerit.*
36.	*De Venationibus.*	35.	*De venationibus.*
37.	*De sepibus.*	36.	*De sepibus.*
38.	*De Homicidiis seruorum, vel expoliationibus.*	37.	*De homicidiis seruorum vel ancillarum.*
39.	*De Quadrupedibus, qui hominem laedunt.*	38.	*De quadrupedibus si hominem occiderint.*
40.	*De Vestigio minando.*	39.	*De vestigio minando.*
41.	*De furtis Caballorum.*	40.	*De caballis furatis.*
42.	*De Plagiatoribus.*	41.	*De his, qui aliena mancipia sollicitauerint.*
43.	*De Seruo, qui de furto fuerit inculpatus.*	42.	*De servo qui de furto fuerit interpellatus.*
44.	*De Homicidiis Ingenuorum.*	43.	*De homicidiis ingenuorum.*
45.	*De Homicidiis à contubernio factis.*	44.	*De homicidiis à contubernio factis.*

46. *De Homicidiis in conuiuio factis.*	45. *De homicidiis in conuiuio factis.*
47. *De Re Ipus.*	46. *De Reippus.*
48. *De Migrantibus.*	47. *De eo qui villam alienam occupauerit, vel si duodecim mensibus eam tenuerit.*
49. *De Adframire.*	48. *De Affatomie.*
50. *De Filtortis qui Salica Lege viuunt.*	49. *De Filtortis, hoc est, qualiter homo furatas res interciare debet.*
51. *De Falso Testimonio.*	50. *De falso testimonio.*
52. *De Testibus adhibendis.*	51. *De testibus adhibendis.*
53. *De Fide facta.*	52. *De eo qui fidem factam alteri reddere noluerit.*
54. *De Andocmito.*	53. *De eo qui Grafionem ad res alienas tollendas iniuste inuitauerit.*
55. *De Rem praestata.*	54. *De re praestata.*
56. *De manu ab Aeneo redimenda.*	55. *De manu ab aeneo redimenda.*
57. *De Grauione occiso.*	56. *De eo qui Grafionem occiderit.*
58. *De Corporibus exspoliatis.*	57. *De corporibus expoliatis.*
	58. *De incendio vel expoliatione Ecclesiae, siue homicidiis clericorum.*
59. *De spectionibus.*	59. *De eo, qui ad mallum venire contempserit.*
60. *De Rathinburgiis.*	60. *De Rachimburgiis, qui secundum legem non iudicant.*
61. *De Crencrude.*	61. *De Chrenechruda.*
62. *De Alodis.*	62. *De Alode.*
63. *De eo, qui se de Parentilla tollere vult.*	63. *De eo qui se de parentela tollere vult.*
64. *De Harweno.*	64. *De Charoena.*
65. *De Compositione Homicidii.*	65. *De compositione homicidii.*
66. *De Homine in hoste occiso.*	66. *De homine in hoste occiso.*
67. *De Herburgium.*	67. *De eo qui alterum hereburgium elamauerit.*
68. *De Caballo excorticato.*	68. *De caballo excorticato.* r).

---

r) Baluz. *excoriato.*

69. *De eo, qui hominem viuum de furca tulerit.*

70. *De eo, qui filiam alienam acquisierit et se retraxerit.*

71. *De Basilica incensa.*

72. *De Terra commendata.*

73. *De Cultello exadro.*

74. *De Creodiba.*

75. *De Muliere grauida occisa.*

76. *De Antrussione.*

77. *De eo, qui in aliena domo resedit.*

78. *In quantas caussas Thalaptas debeant iurare.*

79. *De Delatura.*

80. *Incipiunt Chunnas.*

Epilogus.

69. *De eo, qui hominem de bargo vel de furca dimiserit.*

70. *De eo, qui filiam alienam quaesierit et se retraxerit.*

71. *De terra condemnata.*

IN CHRISTI NOMINE.

INCIPIT
PACTUS
LEGIS SALICAE.

Hi autem sunt qui Legem Salicam tractauerunt: Wisogast, Arogast, Salegast, Windogast, in Bodham, Saleham et Widham.

Tit. I. De Mannire.

I. Si quis ad Mallum legibus dominicis mannitus fuerit, et non venerit, si eum Sumis non detinuerit, solidorum quindecim culpabilis iudicetur, qui faciunt denarios sexingentos.

II. Ille vero qui alium mannit, et ipse non venerit, si eum Sumis non detinuerit, ei qui manibit similiter DC. den. qui faciunt solidos XV. componat.

III. Ille autem, qui alium mannit, cum testibus ad domum illius ambulare debet, et sic eum mannıre debet, aut uxorem illius, vel quemcunque de familia illius, ut ei faciat notum, quomodo ab illo mannitus est: nam si in dominica Ambascia fuerit oc-

INCIPIT
LIBER
LEGIS SALICAE.

Tit. I. De maniere.

I. Si quis ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit, et non venerit: si eum sunnis non detinuerit, DC. denariis, qui faciunt solidos XV. culpabilis iudicetur.

II. Ille vero qui alium mannit, si non venerit, et eum sunnis non detinuerit, ei quem manniuit, similiter DC. den. qui faciunt sol. XV. componat.

III. Ille autem qui alium mannit, cum testibus ad domum illius ambulet, et sic eum manniat, aut vxorem illius, vel cuicunque de familia illius denunciet, ut ei faciat notum, quomodo sit ab illo mannitus.

cupatus, manniri non potest. Si vero intra pagum in sua ratione fuerit, potest manniri, sicut superius dictum est.

IV. Nam si in iussione Regis fuerit occupatus manniri non potest.

V. Si vero infra pagum in sua ratione fuerit, potest manniri sicut superius dictum est.

Tit. II. De furtis porcorum.

I. Si quis porcellum lactantem furauerit de rhanne prima, aut mediana, et ei fuerit adprobatum, (MALBERG. *rhanne chala lerechala hoc est unum ahelepte*) CXX. denariis, qui faciunt solid. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

II. Si vero in tertia rhanne furauerit, (MALB. *rhanne chalteo*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

III. Si quis porcellum de Sutenn furaverit, et clauem habuerit, MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto cap. et delatura.

IV. Si quis porcellum de intro porcos, ipso porcario custodiente, furauerit, (MALB. *Soagne chalte*) in DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capit. et delatura.

V. Si quis porcellum furauerit, qui sine matre viuere possit, (MALB. *Ymnisfith, siue thertesun*) in XL. den. qui faciunt solidum unum, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VI. Si quis Scrovam subbapatit in furtum, (MALB. *varachalt*) in CCLX. den. qui faciunt sol.

Tit. II. De furtis porcorum.

I. Si quis porcellum lactantem furauerit de hranne s) prima aut de mediana, et inde fuerit conuictus, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. excepto capitale et dilatura.

II. Si vero in tertia hranne furauerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dilatura.

III. Si quis porcellum de sude t) furaverit, quae clauem habet IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

IV. Si quis porcellum in campo inter porcos ipso porcario custodiente furauerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. excepto cap. et dil.

V. Si quis porcellum furauerit, qui sine matre viuere potest, XL. den. qui faciunt solidum I. culp. iud. exc. cap. et dil.

VI. Si quis scrouam subbattit u) in furto, hoc est, porcellos à matre subtra-

s) Est. et Baluz. *chranne*. Gloss. Est. idest *de primo partu*. t) Gloss. Est. id est *Aram porcorum*. u) Gloss. *porcellos in ventre matris occidit*.

VII. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VII. Si quis Scrovam cum porcellis furauerit, (MALB. *Focichalta*) in DCC. den. qui faciunt sol. XVII. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VIII. Si quis porcum anniculum furauerit, (MALB. *in Zymis ethacia v*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delat.

IX. Si quis bimum porcum furauerit, (MALB. *in Zymis soagni*) DC. den. qui faciunt solidos XV. excepto capitale et delatura.

X. Si quis tres porcos aut amplius furauerit, usque ad sex capita, (MALB. *in Zymis exachalt, et cepto tua septun chunna*) den. MCCCC. qui faciunt sol. XXXV. excepto capitale et delatura.

XI. Si quis viginti quinque porcos furauerit, ubi amplius in grege illo non fuerint, (MALB. *sonis chalt tua Zymis fit miha chunna*) M.M.D. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XII. Si vero quis viginti quinque porcos furauerit, et adhuc aliqui remanserunt, (MALB. *texachalt*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur excepto capitale et delatura.

XIII. Si vero quinquaginta porcos furauerit, vbi amplius non habuerit, (MALB. *Sonichalt*) M.M. D. den. qui faciunt sol. LXX. et

hit, CCLXXX. den. qui faciunt solid. VII. culp. iud. exc. cap. et dil.

VII. Si quis scrouam cum porcellis furauerit, DCC. den. qui faciunt sol. XVII. S. culp. iud. exc. cap. et dil.

VIII. Si quis porcellum anniculum furaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

IX. Si quis porcum bimum furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dilatura.

X. Si quis tertussum *w)* porcellum furauerit vsque ad anniculatum, CXX. den. qui faciunt sol. III. culpab. iud. exc. cap. et dil.

XI. Si quis vero porcum post anniculatum furauerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

XII. Si quis verrum furauerit, DCC. den. qui faciunt sol. XVII S. *x)* culp. iud. exc. cap. et dil.

XIII. Si quis scrouam ducariam *y)* furauerit, DCC. den. qui faciunt sol. XII. S. culp. iud. exc. cap. et dil.

---

v) Nota margin. Herold. *Zymisen gano solid.* XV. *w*) Gloss. Pith. *qui domi nutritur.* Gloss. Est. idest *castratum.* *x*) Est. *DCCXX. Denariis qui faciunt sol. XVIII.* *y*) Gloss. *ductricem aliarum scrovarum.*

dimidium, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XIV. Si quis porcellum tertussum vsque ad annicolatum furauerit, (MALB. *Dracechalt*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XV. Post anniculatum vero qui eum furauerit, (MALB. *Dracechalt*) DC. den. qui faciunt sol. XV. excepto capitale et delatura.

XVI. Si quis verrem furauerit, (MALB. *christiao*) DCC. den. qui faciunt sol. XVII. cum dimidio, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XVII. Si quis scrovam ducariam furauerit, (MALB. *chredunia*) DCC. den. qui faciunt sol. XVII. et dimidium, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XVIII. Si quis maialem sacrifum furauerit, et cum testibus, quod sacrifus fuisset, potuisset ille, qui perdidit, approbare, (MALB. *barco anome anitheota*), DCC. den. qui faciunt sol. XVII. cum dimidio, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XIX. Alium vero maialem, qui sacrifus non fuerit, si quis furauerit, (*Brarecho* MALB. et in alia mente, *Babene*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XIV. Si quis maialem sacriuum z), qui dicitur votiuus a) furaverit, et hoc cum testibus ille, qui eum perdidit, potuerit adprobare, quod sacriuus fuisset, DCC. den. qui faciunt sol. XVII. S. culp. iud. exc. capitale et dil.

XV. Si quis maialem non sacriuum furauerit, DC den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

XVI. Si quis tres porcos vel amplius vsque ad sex capita furauerit ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

XVII. Si quis de grege XV. porcos furauerit, et reliqui ibi remanserint, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

XVIII. Si quis XXV. porcos furauerit, et de grege illo amplius non fuerit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. exc. cap. et dil.

XIX. Si autem aliqui ex iisdem porcis supra XXV. porcos remanserint, et non fuerint furati ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

XX. Si vero L. porcos furauerit, et aliqui remanserint IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. excepto cap. et dil.

---

z) Gloss. *qui est defensor aliorum porcorum.* a) Gloss. Est. *id est ad occidendum.*

Tit. III. De furtis animalium.

I. Si quis vitulum lactantem furauerit, (MALB. *pedero, aut freodo*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

II. Si quis anniculum animal furauerit, (MALB. *ochsaiora*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

III. Si quis bimum animal furauerit, (MALB. *Zymis pedero malia*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

IV. Si quis vaccam cum vitulo furauerit, (MALB. *Zymis pedero malia*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capit. et del.

V. Si quis vaccam sine vitulo furauerit, (MALB. *Mala*) M. CC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VI. Si quis vaccam domitam furauerit, (MALB. *Abazym pedero*) M. CCCC. den. qui faciunt solid. XXXV. culpabilis iudicetur, exc. capitale et delatura.

VII. Si quis taurum, qui gregem regit, et numquam vinctus fuit, furaverit, (MALB *cherecheto*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VIII. Si quis bimum taurum furauerit, (MALB. *Traslo*) MCCCC.

Tit. III. De furtis animalium.

I. Si quis vitulum lactantem furauerit CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

II. Si quis anniculum animal, aut bimam vitulam furatus fuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si quis vaccam cum vitulo furauerit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud exc. cap. et dil.

IV. Si quis vaccam sine vitulo furauerit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud. exc. cap. et dil.

V. Si quis vaccam domitam *b)* furauerit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VI. Si quis bouem furauerit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VII. Si quis taurum gregem regentem furauerit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit *c)*, hoc est, trespellius *d)*, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VIII. Si quis taurum furauerit, qui unum gregem regit, et iunctus nunquam

---

b) Est. *domesticam.* *c)* Est addit: *nec umquam iunctus fuisset.* *d)* Gloss. Est. *id est qui bene trepat.*

den. qui faciunt sol. XXXV. excepto capitale et delatura.

IX. Si quis taurum furauerit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit, hoc est, tres bellio, (MALB. *Chami tèuto*) MDCCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

X. Si quis taurum regis furaverit, (MALB. *Chamuteuo*) M. M. M. D. C. den. qui faciunt sol. XC. excepto capitale et delatura.

XI. Si quis bouem furaverit, (MALB. *Ohseno*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XII. Si quis duodecim animalia furauerit, vt neque vnum exinde remaneat, (MALB. *Sonischalt*) M. M. D. den. qui faciunt sol. XLV. cum dimidio, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XIII. Si vero de pluribus viginti quinque furauerit, et adhuc aliqua remaneant, quae non fuerunt iuncta, (MALB. *Sonischalt*) M. M. D. qui faciunt sol. LXV. et dimidium, excepto capitale et delatura.

XIV. Si quis duodecim animalia furaverit, vt ex eis aliqua remaneant, (MALB.) MCCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

TIT. IV. De furtis ouium.

I. Si quis agnum lactantem furauerit, (MALB. *Lem.*) VII. den. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

fuit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

IX. Si quis bimum taurum furauerit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

X. Si quis taurum Regis furauerit, IIIDC. den. qui faciunt sol. XC. culp. iud. exc. cap. et dil.

XI. Si quis XII. animalia furauerit, vt nec vnum quidem animal ex iis remanserit IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. exc. cap. et dil.

XII. Si autem XII. furauerit, et insuper aliqua remanserint, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dilatura. Et vsque ad XXV. vno iudicio terminantur.

XIII. Si quis XXV. animalia furauerit, et insuper aliqua remanserint IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. exc. cap. et dil.

TIT. IV. De furtis ouium.

I. Si quis agnum lactantem furauerit, VII. den. culpabilis iud. excepto capitale et dilatura.

II. Si quis anniculum vel bimum veruecem furauerit, (MALB. *in Zymis*) den. CXX. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

III. Certe, si tres aut amplius verueces fuerint, qui furati sunt (MALB. *feisfecho*; et *fetischefo*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

IV. Si quis quinquaginta verueces furauerit, aut amplius, (MALB. *Sonischalt*) M. M. D. den. qui faciunt sol. LXV. cum dimidio, culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

Tit. V. De furtis caprarum.

I. Si quis capram vnam, duas vel tres furauerit, (MALB. *Lamb. e*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

II. Si vero super tres capras furauerit, (MALB. *Chrenecruda*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

Tit. VI. De furtis canum.

I. Si quis canem segusium *f)* magistro suo furauerit, (MALB. *Leodasdi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

II. Si quis segusium magistrum canem furauerit, (MALB.

II. Si quis anniculum vel bimum berbicem furauerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si vero II. aut III. furauerit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpab. iudicetur, exc. cap. et dil. qui numerus vsque ad XL. beruices obseruatur.

IV. Si vero L. berbices aut LX. vel amplius furauerit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. exc. cap. et dil.

Tit. V. De furtis caprarum.

I. Si quis capritum siue capram, aut duas capras vel tres furatus fuerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

II. Si vero supra tres capras furauerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si quis buccum furauerit, DC den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. excepto cap. et dil.

Tit. VI. De furtis canum.

I. Si quis canem seusium furauerit, aut occiderit, qui magister sit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

II. Si quis vero seusium reliquum, aut veltrem por-

---

e) In marg. *afres sive lamphebros vel pectis.* *f)* In marg. *seusium melius seugium.*

Trovvidovvano tuene chunne g) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, exc. capitale et delatura.

III. Si quis canem, qui ligamen nouerit, post solis occasum occiderit, (MALB. *Theophano h*) DC. den. qui faciunt solid. XV. componat, excepto capitale et delatura.

IV. Si vero agutarito furauerit (MALB. *Chunno vano*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

V. Si quis pastoralem canem occiderit, aut furauerit, (MALB. *Leosdasdi i) sive Theoprano*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

carium, siue veltrem leporarium, qui et argutarius dicitur, furatus fuerit, vel occiderit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si quis vero canem custodem domus siue curtis qui in die ligari solet, ne damnum faciat, post solis occasum solutum, furatus fuerit vel occiderit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

IV. Si quis vero canem pastoralem *l)* furatus fuerit vel occiderit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp iud. exc. cap. et dil.

TIT. VII. De furtis auium.

I. Si quis accipitrem furauerit de arbore (MALB. *Ortfocla*) CXX. den. qui faciunt solidos III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

II. Si quis de pertica accipitrem furauerit, (MALB. *Weiano siue Ortfocla k*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

III. Si quis accipitrem de intro clauem repositum furauerit, (MALB. *Ortfocla siue Weiano pan-*

TIT. VII. De furtis auium.

I. Si quis acceptorem *m)* de arbore furauerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, exc. cap. et dil.

II. Si quis acceptorem de pertica furauerit, DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si quis acceptorem intra clavem repositum furauerit, IDCCC. denariis

g) In marg. *troci withier cunni.* *h)* In marg. *reppophano.* *i)* In marg. *leodardi.* *k)* In marg. *weiape urthefocla weiano anthedio.* *l)* Un. Cod. Pith. *canem pastorem.* *m)* Gloss. *Acceptor* ιεραξ.

dete) MDCCC qui faciunt solid. XLV. culpabilis iudicetur, exc. capitale et delatura.

IV. Si quis Sparuarium furaverit, (MALB. *Sucelin*) CXX. den. qui faciunt solid. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

V. Si quis gallum furaverit, (MALB. *Chanaswido*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VI. Si quis anserem aut anatam domesticam furaverit, (MALB. *Sundleno*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VII. Si quis gallinam furaverit, (MALB. *Solampinam*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VIII. Si quis turturem de trappa furaverit, (MALB. *Acfalla*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur excepto capitale et delatura.

qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

IV. Si quis sparuarium furauerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

V. Si quis anserem domesticum aut anetam *n*) furaverit, CXX. den. qui faciunt sol III. culp. iud. excepto cap. et dil.

VI. Si quis gallum *o*) aut gallinam furaverit, vel cygnum aut gruam domesticam *p*), CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. excepto cap. et dil.

VII. Si quis turturem *q*) de reti alterius, aut quanlibet aviculam de quolibet laqueo vel decipula furatus fuerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. excepto cap. et dil.

TIT. VIII. De furtis arborum.

I. Si quis vero pomarium domesticum aut perarium de intus curte, aut latus curte furaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

II. Si vero pomarium aut quamlibet arborem domesticam

TIT. VIII. De furtis arborum.

I. Si quis pomarium sive quanlibet arborem domesticam extra clausuram exciderit, aut furatus fuerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

II. Si quis vero pomarium aut quamlib. arborem domes-

n) Gloss. *Aneta, ened.* *o*) Un. Cod Pith. *coccum.* Gloss. *Gallus, cocc. Gallina, henn.* *p*) Goth. *ciconum aut gruum.* Guelph. *cicinum etc.* *q*) Duo Codd. Pith. *Si quis aucellum de trappa furaverit.*

exciderit, aut furatus fuerit in horto similiter DC. denar. culpabilis iudicetur, qui faciunt sol. XV.

III. Hanc quoque legem et de vitibus furatis observare iussimus.

IV. Si quis in sylva alterius materiamen furatus fuerit, aut incenderit, vel concapulaverit, aut ligna alterius furaverit, DC. den. culpabilis iudicetur, qui faciunt sol. XV. excepto capitale et delatura.

Tit. IX. De furtis apium.

I. Si quis apem de intro clavem furaverit, et tectum desuper habuerit, (MALB. *Antidio Olethardis*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV culpabilis iudicetur, excepto capitale et delat.

II. Si quis unam apem, hoc est, uno vascello, furaverit de sub tecto, et sub clave, ubi amplius non fuerint, M. DCCC. den. culpabilis iudicetur, qui faciunt sol. XLV. excepto capitale et delatura.

III. Si vero septem aut amplius furaverit, et aliqui remaneant, et retro clavem fuerint, (MALB. *Texara antidio alethardis*) M. DCCC. denariis, qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

IV. Si quis unum vas cum apibus inter alia vasa sub tecto, aut sub clave furaverit, causam superius comprehensam convenit observare, excepto capitale et delatura.

V. Si vero unum vas cum

ticam infra clausuram exciderit, aut furatus fuerit, DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Hanc quoque legem et de vitibus furatis observari iussimus.

IV. Si quis in silva alterius matriamen *r)* furatus fuerit, aut incenderit, vel concapulaverit *s)* aut ligna alterius furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Tit. IX. De furtis apium.

I. Si quis unum vas apium deintro clave aut sub tecto furaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

II. Si quis unum vas cum apibus, ubi amplius non fuerit, furaverit, IDCCC. denariis, qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, exc. cap. et dil.

III. Si quis unum vas cum apibus inter alia vasa sub tecto aut sub clave furaverit, causam superius comprehensam convenit observare.

IV. Si vero unum vas cum apibus foris tecto, ubi amplius non fuerit, furaverit, causam superius comprehensam componat.

V. Si quis ex plurimis

r) Baluz.. *materiamen.* *s)* Gloss. *truncaverit vel exciderit.*

apibus foris tecto, ubi amplius non fuerit, furaverit, causam superius comprehensam componat, excepto capitale et delatura.

VI. Si quis ex plurimis usque ad sex vasa foris tecto furaverit, DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VII. Si autem septem aut amplius furaverit, ita ut nulla remaneant, M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et del.

Tit. X. Si damnum in messe, vel in qualibet clausura illatum fuerit.

I. Si quis animal, aut caballum, vel quodlibet pecus in messe sua invenerit, penitus eum vastare non debet; quod si fecerit, et confessus fuerit, capitale loco restituat, ipse vero debilem ad se recipiat: si vero confessus non fuerit, et ei fuerit adprobatum, (MALB. *Leodardi*) DC. den. qui faciunt solid. XV. exc. capitale et delatura.

II. Si quis vero animal, caballum, vel iumentum, in furtum pinxerit, (MALB. *Stalacha*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur, exc. cap. et del.

III. Si quis in messe sua pecora aliena invenerit, quae pastorem non habeant, et ea inclu-serit, ut nulli penitus innotescat, et aliqua ex ipsis pecoribus perierint, (MALB. *Texaca*) MCCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

IV. Si quis animal, aut quodlibet pecus per suam negligentiam nocuerit, et confessus fuerit, ca-

usque ad sex vasa foris tecto furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VI. Si vero septem aut amplius furaverit, et adhuc aliqua remanserint, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VII. Si autem septem aut amplius furaverit, ita ut nulla remaneant, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Tit. X. De damno in messe vel in qualibet clausura.

I. Si quis animal, aut caballum, vel quodlibet pecus in messe sua invenerit, penitus eum laedere non debet.

II. Quod si fecerit, et confessus fuerit, capitale in locum restituat, ipsum vero debile, quod percussit, ad se recipiat.

III. Si vero confessus non fuerit, et inde fuerit convictus, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur exc. cap. et dil.

IV. Si quis animal aut caballum aut iumentum in furto punxerit, DC. denar.

pitale in loco restituat. Si vero negaverit, sed tamen victus fuerit, (MALB. *Leodardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto cap. et del.

V. Si alicuius porci, aut quodlibet pecus pastore illud custodiente, in messem alienam cucurrerit, et ipso negante, si ei fuerit adprobatum, (MALB. *Leodardi sive ande sitto*) ipso negante si adprobatum fuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et del.

VI. Si cuius pecora de damno, cum alios labores vastantur, aut inclaudantur, aut in domum minantur, et ea quivis expellere aut excutere praesumpserit, (MALB. *Schoto*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur, excepto capitale et delatura.

VII. Si vero pecora de damno inclausa fuerint, ille, cuius pecora sunt, aestimatum reddat, insuper X. denar. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VIII. Si quis autem per inimicitiam, aut per superbiam sepem alienam ruperit, et in messem, aut in pratum, vel in quemlibet laborem pecora miserit, ille, cuius est labor, testibus eum convincat, ei reputetur damnum, et aestimatum reddet, (MALB. *Leodardi*) M. CC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iudicetur, exc. cap. et del.

qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil. *t)*.

V. Si quis in messe sua, pecora aliena invenerit, quae pastorem non habeant, et ea inclauserit ut nulli penitus innotescat, et aliqua ex ipsis pecoribus perierint, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpab. iud. exc. cap. et dil.

VI. Si quis animal, vel quodlibet pecus, per suam negligentiam nocuerit, et hoc domino eius confessus fuerit, capitale in locum restituat, et illud debile ad se recolligat.

VII. Si vero negaverit, et tamen convictus fuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dilatura.

VIII. Si alicuius porci, aut quaelibet pecora, pastore custodiente in messem alienam cucurrerint, et ille negando fuerit convictus, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dilatura.

IX. Si qua pecora propter damnum messis alienae inclausa fuerint, aut minentur, qui ea excutere vel expellere praesumpserit, DC.

---

t) In uno Cod. Guelph. ista lex omnino deest.

den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. capitale et dilatura.

X. Si alicuius pecora propter damnum inclausa fuerint, damnum aestimatum reddat, et insuper X. den. persolvat.

XI. Si quis propter inimicitiam, aut propter superbiam, sepem alienam aperuerit, aut in messem aut in pratum, vel in vineam, sive in quemlibet laborem quaelibet pecora miserit, et testibus fuerit convictus, ei cuius labor est, aestimationem damni reddat, et insuper ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

TIT. XI. De servis vel mancipiis furatis.

I. Si quis servus aut ancilla caballum aut iumentum alterius furaverit, (MALB. *Theu tha texaca*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

II. Si quis servum alienum furaverit, aut occiderit, aut vendiderit, aut ingenuum dimiserit, et ei fuerit ad probatum, (MALB. *Theu texaca*) M. CCCC. denar. qui faciunt sol. XXXV. culpab. iudicetur, excepto cap. et delatura. De ancilla vero sol. XXX.

III. Si quis servus aut ancilla cum homine ingenuo, de rebus domini sui aliquid deportaverit, (MALB. *Leudardi*) DC. den qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et del.

IV. Si quis homo ingenuus in texaca secum duxerit, aut aliquid

TIT. XI. De servis vel mancipiis furatis.

I. Si quis servum aut ancillam alterius furaverit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iud. exc. cap. et dil.

II. Si servus aut ancilla cum ipso ingenuo de rebus domini sui aliquid portaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. exc. cap. et dilat. atque causam, quam superius diximus, culp. iud.

III. Si quis servum alienum occiderit, aut vendiderit vel ingenuum dimiserit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp iud. exc. cap. et dil.

IV. Si quis homo ingenuus alienum servum in

cum eo negotiaverit, (MALB. *Theu lasina*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

V. Si quis servum puledrum furaverit, (MALB. *Usu dredo*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VI. Si quis Maiorem, Infestorem, Scantionem, Mariscalcum, Stratorem, Fabrum ferrarium, Aurificem, sive Carpentarium, Vinitorem, vel Porcarium, vel Ministerialem furaverit aut occiderit, vel vendiderit valentem sol. XXV. (MALB. *Theuca texara*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

VII. Si vero maiorissam aut ancillam ministerialem valentem sol. XXV. superiorem causam convenit observare.

VIII. In alio Pacto dicit, de ipsis (MALB. *Thenca texaca, is mala texaca, amba texaca, amba othonia*) praecia haec sol. in summa LXXXV. qui faciunt den. MMMCC. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delat.

TIT. XII. De furtis ingenuorum vel effracturis.

I. Si quis vero ingenuus de foris casa quod valent duo den.

texaga *u)* secum duxerit, aut aliquid cum eo negociaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

V. Si quis servum aut ancillam valentem sol. XV. aut XXV. furaverit, aut vendiderit, seu porcarium, aut fabrum, sive vinitorem *v)* vel molinarium aut carpentarium, sive venatorem *w)*, aut quemcunque artificem, IIDCCC. den. qui faciunt sol. LXX. culp. iud. exc. cap. et dil.

VI. Si quis puerum aut puelam de ministerio dominorum furaverit, I. den. qui faciunt sol. XXV. in capitale restituat, et insuper ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud.

TIT. XII. De furtis ingenuorum vel infracturis *x)*.

I. Si quis ingenuus foris casa quod valet duos den.

u) Est. *in taxetam id est mercatum.* Gloss. Pith. *intra tecta.* *v)* Gloss. *Vinitor, ἀμπέλων.* *w)* Un. Pith. addit: *sive scantionem,* Gloss. *Scantio, pincerna.* *x)* Baluz. *effracturis.*

furaverit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

II. Si quis vero de foris casa, quod valet den. XL. furaverit, (MALB. *Texaca*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. *y)* culp. iud. exc. cap. et del.

III. Si vero ingenuus de intus casa furaverit, aut fregerit quod valent duo den. (MALB. *Antidio*) M. DCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et del.

IV. Si quis vero supra quinque denarios furaverit de intro clavem M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et del.

V. Si vero ingenuus clavem effregerit, aut adulteraverit, et sic domum ingressus fuerit, et per furtum aliquid tulerit (MALB. *Antidio*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et del.

VI. Si vero effregerit, et nihil tulerit, et fugiens evadit, propter effracturam tantum M. CC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

Tit. XIII. De furtis servorum vel effracturis.

I. Si quis servus foris casa quod valent duo denarii furaverit, et ei fuerit adprobatum, aut centum viginti ictus accipiat, aut CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et del.

furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

II. Si vero foris casa quod valet XL. den. furaverit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si quis ingenuus casam effregerit, et quod valet duos den. furaverit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud. exc. cap. et dil.

IV. Si vero quinque aut supra quinque den. furaverit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iud. exc. cap. et dil.

V. Si quis ingenuus clavem effregerit, aut adulteraverit, et sic domum ingressus fuerit, et inde aliquid per furtum tulerit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. capit. et dil.

VI. Si vero nihil tulerit, sed fugiens evaserit propter effracturam tantum ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

Tit. XIII. De furtis servorum.

I. Si quis servus foris casa quod valet duos den. furaverit, et inde convictus fuerit, aut flagellis CXX. ictus accipiat, aut pro dorso suo, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

---

y) In marg. *M. CC. den. qui faciunt sol. XXX.*

II. Si vero furaverit quod valent XL. denarii, aut castretur, aut CCXL. den. qui faciunt sol. VI. reddat. Dominus vero servi eius qui furtum fecerit, cap. et delaturam in loco restituat.

III. Quicunque alienam domum violenter disturbaverit *z)* et domus si pro firmamento Iberus habuisse prodatur, qui hoc fecerit, MDCCC. denariis culpabilis iudicetur. Et si de ipsa domo proinde cum carro aliquid trahere praesumpserit, excepto superiore numero MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iud. excepto capitale et delatura.

II. Si vero furaverit, quod valet XL. den. aut castretur, aut CCXL. den. qui faciunt sol. VI. reddat. Dominus autem servi, qui furtum fecerit, capitale in locum restituat.

Tit. XIV. De ingenuis hominibus, qui mulieres ingenuas rapiunt.

I. Si qui tres homines, ingenuam puellam de casa, aut de screona rapuerint, (malb. *Authumia*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur, exc. capitale et delatura.

II. Illi vero qui super tres fuerint CC den. qui faciunt sol. V. culp. iudicentur, excepto cap. et delatura.

III. Qui cum sagittis fuerint, unusquisque illorum CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

IV. Raptor vero MMD. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur, exc. capitale et delatura.

V. Si vero puella, quae trahitur, in verbo Regis fuerit, propter fredum MMD. den. qui faciunt

Tit. XIV. De ingenuis hominibus, qui ingenuas mulieres rapiunt.

I. Si tres homines ingenuam puellam de casa aut de screona *a)* rapuerint, unusquisque eorum ICC. den. qui faciunt sol XXX. culp. iud.

II. Illi vero alii qui super tres fuerint, unusquisque eorum CC. den. qui faciunt sol. V. culp. iud.

III. Qui cum sagittis fuerint, unusquisque eorum CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iudicetur.

IV. Raptor vero, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud.

V. Si vero puella quae trahitur, in verbo Regis fuerit, propter fredum, IID.

---

z) In marg. *destruxerit.* *a)* Quatuor Codd. Pith. *screuna.*

sol. LXII. et dimidium cogatur persolvere, exc. capitale et del.

VI. Si quis puer Regis vel Lidus ingenuam feminam traxerit, de vita componat.

VII. Si vero ingenua foemina, aliquemcunque de illis, sua voluntate secuta fuerit, ingenuitatem suam perdat.

VIII. Si quis puellam sponsatam tulerit, et sibi in coniugium sociaverit, (MALB. *Ana stheo*) MMD. den. qui fac. sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

IX. Sponso autem eius DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur.

X. Si quis puellam sponsatam druthe ducente ad maritum et eam in via aliquis adsallierit, et cum ipsa violenter moechatus fuerit, (MALB. *Changichaldo*) VIII M. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

XI. Si quis ingenuus ancillam alienam sibi in coniugium sociaverit *b)* (MALB. *Honomo c*) ipse cum ea in servitutem inclinetur *d)*.

XII. Si quis sororem, aut fratris filiam, aut certe alterius gradus consobiam, aut fratris uxorem, aut avunculi, sceleratis nuptiis sibi iunxerit, huic poenae subiaceat, ut à tali consortio separetur; atque etiam, si filios habuerint, non habeantur legitimi haeredes, sed infamia sunt notati.

XIII. Si quis ingenuam fe-

den. qui faciunt LXII. S. cogatur persolvere.

VI. Si vero puer Regis vel litus *e)* ingenuam feminam traxerit, de vita componat.

VII. Si vero ingenua foemina quenque de illis sua voluntate secuta fuerit, ingenuitatem suam perdat.

VIII. Si quis sponsam alienam tulerit *f)* et sibi in coniugium copulaverit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud.

IX. Sponso autem eius, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

X. Si quis puellam, quae druchte *g)* ducitur ad maritum, in via adsalierit, et cum ipsa violenter moechatus fuerit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

XI. Si quis ingenuus ancillam alienam in coniugium acceperit, ipse cum ea in servitium implicetur *h)*.

---

b) In marg. *priserit capulaverit alias.* *c)* In marg. *Onemo.* *d)* In marg. *cum ipsa in servitio permaneat, implicetur alias.* *e)* Baluz. *lidus.* Gloss. *Fiscalinus vel Sanctuarius.* *f)* Glossae vel barb. mss. *ademtis, tultis.* *g)* Guelf. un. *dructhe.* Guelf. alter: *de dructe.* Est. *Tracte.* Gloss. Est. *per nuptiatores.* Gloss. Pith. *sponsata.* *h)* Est. *applicetur, dum ipsa vixerit tantum.*

minam, aut puellam, contubernio facto, seu in itinere, aut quolibet loco adsalierit, et vim illi inferre praesumpserit, tam unus quam plurimi, qui in ipsa violentia fuerint admixti, CC. sol. unusquisque ipsorum culpabilis iudicetur. Et si adhuc de illo contubernio remanserint, qui scelus istud non admisisse noscuntur, et tamen ibidem fuerint, si plures aut minori numero quam tres fuerint, eorum quilibet pro ipsis XLV. sol. culp. iud.

TIT. XVI. De eo qui uxorem tulerit alienam, vivo marito.

I. Si quis uxorem alienam vivo marito tulerit, (MALB. *Abtica*, et in alia mente, *Arba theus en lanthamo*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudic.

II. Si quis cum puella per virtutem moechatus fuerit, (MALB. *Theurora*) MMD. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimido, culpabilis iudicetur.

III. Si quis cum ingenua puella, et spontanea voluntate amborum partium coiverit, et in occulto moechatus fuerit, (MALB. *Frio lasia*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iud.

IV. Si quis lidam alienam in coniugium sociaverit, M. CC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

XII. Si quis uxorem alienam vivo marito tulerit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

XIII. Si quis cum ingenua puella per virtutem moechatus fuerit, IID. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud.

XIV. Si quis cum ingenua puella desponsata ea consentiente in occulto moechatus fuerit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iudicetur.

XV. Si quis lidam alienam in coniugium sociaverit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

XVI. Si quis sororis *i*) aut fratris filiam, aut certe alterius *k*) gradus consobrinam, aut fratris uxorem, aut avunculi *l*) sceleratis

i) Baluz. *sororem*. *k*) Oisell. et duo Pith. *ulterius*. *l*) Est. *avunculum*.

nuptiis sibi iunxerit, huic poenae subiaceat, ut a tali consortio separetur. Atque, etiam si filios habuerint, non habeantur legitimi heredes, sed infamia sint notati *m*).

Tit. XVII. De superventis vel expoliationibus.

I. Si quis hominem ingenuum superventum expoliaverit, (malb. *Mosedo*) MMD. den. qui faciunt sol. LXXX. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

II. Si vero Romanus, Barbarus, Salecum Francum expoliaverit, causam superius comprehensam convenit observare.

III. Si vero Francus Romanum expoliaverit, (malb. *Mosedo*) M. CC. denar. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis hominem, qui alicubi migrare disponit, et dirigere habet praeceptum Regis, et si aliunde ierit in Mallum publicum, et aliquis extra ordinationem Regis restare eum facit, aut adsalire praesumpserit, (malb. *Alacfacis, via lacina*) VIIIM. den. qui faciunt solid. CC. culpabilis iudicetur.

Tit. XV. De eo qui hominem ingenuum expoliaverit. *n*)

I. Si quis hominem ingenuum in superventu *o*) expoliaverit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culpabilis iudic.

II. Si Romanus homo Francum expoliaverit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culpabilis iudicetur.

III. Si vero Francus Romanum expoliaverit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

IV. Si quis hominem praeceptum regis habentem contra ordinationem regis adsalire, vel viae lacinam *p*) ei facere praesumpserit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

V. Si quis hominem ingenuum dormientem furto expoliaverit, IIII. den. qui faciunt sol. C. culp. iud. exc. cap. et del.

Tit. XVI. De eo qui villam alienam adsalierit.

Habetur infra post Tit. XVII.

---

m) Bignonius hoc caput a plerisque Codd. abesse monuit. Nec in vetustissimo Codice Guelf. extat; in reliquis vero duobus adest. *n*) Duo Pith. *De superventis et expoliationibus.* *o*) Gloss. επιριπτω *superventum facio.* *p*) Thuan. et Baluz. *laciniam.* Est. *adsalierit vel violentiam etc.*

V. Si quis hominem mortuum antequam in terram mittatur in furtum expoliaverit, (MALB. *Chreo mosdo*) M. DCCC. den. qui faciunt solid. XLV. et in alia sententia MMD. denar. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

VI. Si quis hominem mortuum effodierit, et expoliaverit, (MALB. *Thurni chalt*) IIIIM. den. qui faciunt sol. C. culpabilis iudicetur.

VII. Et postea parentes defuncti, iudicem rogare debent, ut inter homines non habitet auctor sceleris; et qui ei hospitium dederit, antequam parentibus satisfaciat, DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

VIII. Si quis mortuum hominem aut in offo *q*), aut in petra, quae vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit, MMD. den. qui faciunt solid. LXII. et dimidium, culpabilis iudicetur.

IX. Si quis aristatonem super hominem mortuum capulaverit, de unoquoque DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

X. Si quis hominem dormientem expoliaverit, (MALB. *Chreo mosdo*) IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

Tit. XVII. De eo qui mortuum hominem expoliaverit.

I. Si quis hominem mortuum, antequam in terram mittatur, furtu expoliaverit, IIII. den. qui faciunt sol. C. culpab. iudicetur.

II. Si quis hominem mortuum effoderit, et expoliaverit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud. Et postea parentes defuncti iudicem rogare debent, ut inter homines non habitet auctor sceleris, et qui ei hospitium dederit, antequam parentibus satisfaciat, DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

III. Si quis mortuum hominem aut in noffo *r*), aut in petra, quae vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iudicetur.

IV. Si quis aristatonem *s*) super hominem mortuum capulaverit, de unoquoque DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

---

q) In marg. *aufa.* *r*) Tres Pith. *naufa.* Gloss. *Sarcofago ligneo.* *s*) Gloss. Pith. *Staplum super tumulum missum.*

Tit. XVIII. De eo qui villam alienam adsalierit.

I. Si quis villam alienam adsalierit, (MALB. *Alac Falthio*) M. CC. den. qui faciunt solidos XXX. culpabilis iudicetur.

II. Si quis villam adsalierit alienam, et ibidem ostia fregerit, canes occiserit, aut hominem plagaverit, vel in carro aliquid exinde duxerit, (MALB. *Turpha falchio*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

III. Et quicquid inde abstulit, in locum restituat, et quicumque in eius contubernio fuisse convicti *t)* fuerint, unusquisque eorum MMD. den. qui faciunt solid. LXII. et dimidium, culpabilis iudicetur.

Tit. XIX. De incendiis.

I. Si quis casam quamlibet, intus dormientibus hominibus incenderit, ei cuius casa est, (MALB. *Andebau*) MMD. den. qui faciunt solid. LXII. et dimidium culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura. Illi vero qui exinde evaserint, unusquisque ex ipsis eum mallare debent, per Malberg seu Landevevas, et IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur unicuique eorum.

II. Et quicquid ibi perdiderint, in locum restituatur.

III. Si aliqui ibidem remanse-

Tit. XVI. De eo qui villam alienam adsalierit.

I. Si quis villam alienam adsalierit *u)*, ipse et omnes qui convicti fuerint, quod in eius contubernio *v)* fuissent, IID. den. qui fac. sol. LXII. S. unusquisque ipsorum culpabilis iudicetur.

II. Si quis villam alienam adsalierit, et ibidem ostia fregerit, canes occiderit vel homines plagaverit, aut in carro aliquid inde abduxerit VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud. et quicquid inde abstulerit, in locum restituat.

III. Et quanticunque in eius contubernio fuisse convicti fuerint, unusquisque illorum IID. den qui faciunt sol. LXII. S. culp. iudic.

Tit. XVIII. De incendiis.

I. Si quis casam quamlibet intus hominibus dormientibus incenderit, ei cuius casa fuit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culpabilis iudicetur, excepto capitali et dilatura. Et quanticunque intus fuerint et evaserint, mallare eum debent, et unicuique illorum IID. den. qui faciunt. sol. LXII. S. componat, et quicquid ibi perdiderint, in locum restituat. Et si aliquis intus arserit, ille qui in-

---

t) In marg. *vel superventi.* *u)* Est. addit: *cum collecta.* *v)* Gloss. *auxilio.*

rint, (MALB. *Leudi*) IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

IV. Et ille qui incendium misit, parentibus uniuscuiusque defuncti VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

V. Secundum Legem Salicam hoc convenit observare, ut quicunque domum alienam arserit, et is res, quas liberaverit, non habuerit ubi reponat.

VI. Si in Mallum vocatus fuerit, et is qui vocatus est non venit, si eum aut infirmitas aut Ambascia dominica detinuerit, vel forte aliquem de proximis mortuum intra domum suam habuerit, per istas Sumis se poterit homo excusare; alias de vita componat, aut CC. sol. culpabilis iudicetur.

VII. Si quis Spicarium aut Machalum cum annona incenderit, (MALB. *Saldeban*) MMD den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio culpabilis iudicetur.

VIII. Si quis Sudenn cum porcis, scuriam cum animalibus, vel foenile incenderit, (MALB. *Saldeba leosdeba*) MMD. den. qui faciunt solidos LXII. et dimidium, culpabilis iudicetur.

IX. Et si aliquid non remanserit ibidem, (MALB. *Leudi*) VIIIM. den. qui faciunt solid. CC. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

X. Si quis cuncida alienam capulaverit, (MALB. *Bila*) DC. den.

cendium misit, parentibus defuncti VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

II. Si quis spicarium *w)* aut macholum *x)* cum annona incenderit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culpabil. iud. excepto capitali et dilatura.

III. Si quis sudem cum porcis, scuriam cum animalibus, vel fenile *y)* incenderit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culpabilis iudicetur, excepto capitali et dilatura.

IV. Si quis concisam *z)* vel saepem alterius capula-

---

w) Gloss. *horreum cum tecto.* *x)* Quatt. Pith. et Baluz. *maholum.* Guelf. *moffolum.* Gloss. *horreum sine tecto.* Est. *Si quis picharium (id est Cellarium) aut Macholum (id est Canavam) etc.* *y)* Gloss. *locus ubi foenum ponunt.* *z)* Un. Pith. *concidem.* Baluz. *concidam.*

qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

XI. Si quis vero cuncida, vel sepe incenderit, (MALB. *Bica a*) DC. den. qui faciunt solidos XV. culpabilis iudicetur.

verit vel incenderit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

TIT. XX. De Vulneribus.

I. Si quis alterum voluerit occidere, et colpus praetersallierit, (MALB. SEU LANDOVEVAS) MMD. den. qui faciunt sol. LXII. et dimidium, culpabilis iudicetur.

II. Si quis alterum de sagitta toxicata percutere voluerit, similiter (MALB.) et causam superius convenit observare.

III. Si quis hominem plagaverit, et sanguis ad terram cadit, et ei fuerit adprobatum, (MALB. *Charfrido b*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis hominem in capite plagaverit, et exinde ossa exierint, (MALB. *Charfrido*) MCC. den. qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur.

V. Si quis hominem ita plagaverit, ut cerebrum appareat, et tria ossa desuper cerebro exierint (MALB. *Aude afenus*) MDCCC. den. qui faciunt. solid. XLV. culpabilis iudicetur.

VI. Si vero intra costas aut in ventrem, ita ut vulnus ad interanea pervenerit, et semper currat, et non sanat, (MALB. *Friob-litto*) MMD. den. qui faciunt solid. LXII. cum dimidio, excepta medicatura, pro qua solid. VIIII.

TIT. XIX. De vulneribus.

I. Si quis voluerit alterum occidere, et colpus *c)* ei fallierit, vel cum sagitta toxicata eum percutere voluerit, et ei ictus fallierit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culpabilis iudicetur.

II. Si quis hominem in capite ita plagaverit, ut sanguis ad terram cadat, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

III. Si quis hominem in capite ita plagaverit, ut inde tria ossa exeant, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iudic.

IV. Si quis hominem in capite ita plagaverit, ut cerebrum appareat, et tria ossa desuper cerebrum exierint, IDCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

V. Si vero intra costas vulnus intraverit et usque ad intrania *d)* pervenerit ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

---

a) In marg. *bicha, biggeo.* *b)* In marg. *leodardi.* *c)* Un. Bign. *colaphus.* Gloss. *ictus.* *d)* Baluz. *intranea.*

componat, qui faciunt denar. CCLX.

VI. Si vero plaga ipsa semper currit, et ad sanitatem non pervenerit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. excepta medicatura, quae est CCCLX. den. qui faciunt sol. IX.

VII. Si quis ingenuus ingenuum cum fuste percusserit et sanguis tamen non exierit, usque ad tres colpos, (MALB. *Wadfaltho*) CCCLX. den. qui faciunt solid. VIIII. culpabilis iudicetur, id est, per unumquemque ictum semper ternos solid. solvat.

VII. Si quis ingenuus ingenuum fuste percusserit, et tamen sanguis non exierit, usque ad tres colpos, pro unoquoque ictu CXX. den. qui faciunt sol. III. solvat.

VIII. Si vero sanguis exierit, taliter culpam componat, quantum si eundem ferramento vulnerasset, hoc est DC. den. qui faciunt solid. XV.

VIII. Si vero sanguis exierit, ita componat, veluti eum de ferramento vulnerasset, id est, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IX. Si quis alius clauso pollice ter alium percusserit, (MALB. *Wadefaltho*) CCC. LX. den. qui faciunt sol. VIIII. culpabilis iudicetur, ut pro unoquoque ictu ternos solidos componat.

IX. Si quis alterum clausa manu, id est, pugno percusserit, CCCLX. den. qui faciunt sol. IX. culp. iud. videlicet ut pro unoquoque ictu III. sol. reddat.

X. Si quis alterum in via adsallierit, et eundem raubaverit, (MALB. *Chaeroeno*) MCC. den. qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur.

X. Si quis alterum in via adsalierit, et expoliare tentaverit, et ille fuga evaserit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

XI. Si quis alterum in via adsallierit, et expoliare tentaverit, et ille fuga evaserit, (MALB. *Mosdo*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

XI. Si vero ceperit eum, et expoliaverit, IID. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. exc. capitali et dilatura.

Tit. XXI. De eo, qui hominem innocentem apud Regem accusaverit.

Tit. XX. De eo, qui hominem innocentem et absentem (ad regem *e*) accusaverit.

I. Si quis hominem innocentem, absentem apud Regem accusaverit, (MALB. SEU LANDOVEVAS) MMD. den. qui faciunt sol.

I. Si quis hominem innocentem et absentem de culpis minoribus ad regem accusaverit, IID. den. qui

e) Desunt in uno Guelf.

LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

II. Si vero tale crimen ei imputaverit, unde mori debuisset, si verum fuisset, ille qui eum accusaverit VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudic.

Tit. XXII. De Maleficis.

I. Si quis alteri herbas dederit bibere ut moriatur, (MALB. *Affectu Leudi*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur. Et si is, cui maleficium fecerit, evaserit (MALB. *Tho wespho ac faltho*) MMD. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

II. Si quae mulier, alteri mulieri maleficium fecerit, ut infantem habere non possit, MMD. denar. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

III. Si vero quis quod alius dedit veneficium biberit, et mortuus non fuerit f), (MALB. *Tho wesfo ac faltho*) MMD. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

IV. Si quis alteri aliquod maleficium superiactaverit, sive cum ligaturis in aliquo loco miserit, MMD. den. qui fac. sol. LXII. et dimidium, culpabilis iudicetur.

Tit. XXIII. De manu mulierum non stringenda.

I. Si homo ingenuus foeminae ingenuae digitum aut manum instrinxerit g) (MALB. *Chamni*) DC.

faciunt sol. LXII. S. culpabilis iudicetur.

II. Si vero tale crimen imputaverit, unde mori debuisset, si verum fuisset, ille qui eum accusaverit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

Tit. XXI. De maleficiis.

I. Si quis alteri herbas dederit bibere, et mortuus fuerit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iud.

II. Si vero biberit, et mortuus non fuerit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. ille qui dedit pro aliquo maleficio, culp. iud.

III. Si quis alteri aliquod maleficium superiactatus fuerit sive cum ligaturis in quolibet loco miserit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud.

IV. Si quis mulieri herbas dederit, ut infantes habere non possit, IID. den. qui faciunt solid. LXII. S. culp. iud.

Tit. XXII. De eo qui mulieri ingenuae manum strinxerit.

I. Si quis homo ingenuus foeminae ingenuae manum aut digitum strinxe-

f) In marg. *evaserit.* g) In marg. *exstrinxerit.*

den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur.

II. Et ei si brachium destrinxerit, (MALB. *Chamnum*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iudicetur.

III. Certe si super cubitum manum strinxerit, (MALB. *Chamnin mane charde*) MCCCC. qui faciunt solid. XXXV. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis mulieri mamillam capulaverit, (MALB. *ibidem bruche*) M. CCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

rit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

II. Si vero brachium strinxerit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

III. Si autem super cubitum manum miserit, ICC CC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud.

IV. Si ergo mamillam strinxerit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Tit. XXIV. De navibus furatis.

I. Si quis extra consilium domini sui, navem alienam movere praesumpserit, aut cum ea flumen transierit, (MALB. *Flemere*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

II. Si quis ipsam navem furaverit, (MALB. *Flemere*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

III. Si quis ascum de intro clavem furaverit, (MALB. *Cham zy asco*) MDCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud.

IV. Si quis ascum de intro clavem repositum, et in suspenso pro studio positum furaverit, (MALB. *Cham zy asco*) MDCCC. den. qui faciuut sol. XLV. culp. iudicetur.

Tit. XXIII. De eo qui navem sine permissu domini moverit aut furaverit.

I. Si quis sine permissu navem alienam movere praesumpserit et cum ea flumen transierit CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

II. Si vero ipsam navem furaverit, DC den. qui fac. sol. XV. culp. iud. excepto cap. et dil.

III. Si quis navem vel ascum h) de intro clavem furaverit, ICCCC. denar. qui faciunt solid. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

IV. Si quis ascum de intro clavem repositum, et in suspenso pro studio positum furaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

(h Est. *asclum.* Gloss. Est. *id est scaphula.*

TIT. XXV. De furtis in molino commissis.

I. Si quis ingenuus, annonam alienam in molino furaverit, MALB. *Authedio* id est, cui molinus est ipsius molinario DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur: ei vero cuius annona fuisse probatur, alios XV. solid. similiter solvat, excepto capitale et delatura.

II Si quis Sclusam de farinario alieno ruperit, (MALB. *Urbis via lacina*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

III. Si quis ferramentum de molino alieno furaverit, (MALB. *Authedio*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

TIT. XXVI. De caballo ascenso.

I. Si quis caballum extra consilium domini sui ascenderit, et eum caballaverit, (MALB. *Leudardi* et in alia mente *Burgositto*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, et pro eo quia ascenderit, quando descendet, similiter alios XV. sol. solvat.

TIT. XXVII. De furtis diversis.

I. Si quis tintinnum de porcina aliena furaverit, (MALB. *Aurappo*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

II. Si quis vero pedicam de caballo furaverit, et ei fuerit adprobatum, (MALB. *Leudardi*) CXX.

TIT. XXIV. De furtis in molino commissis.

I. Si quis ingenuus in molino alieno annonam furaverit, ei cuius molinus est, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur. Ei vero cuius annona est, similiter DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. excepto cap. et dil.

II. Si quis ferramentum de molino alieno furaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si quis sclusam de farinario alieno i) ruperit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

TIT. XXV. De caballo sine permissu domini sui ascenso.

I. Si quis caballum sine permissu domini sui ascenderit, et eum caballicaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. Et pro eo, quia descenderit similiter aliis DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

TIT. XXIX. De furtis diversis.

I. Si quis tintinnum de porcina aliena furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

II. Si vero de pecoribus tintinnum furaverit, CXX.

---

i) Est. *clausuram de molino alieno.*

den. qui faciunt sol. III. culp. iudicetur.

III. Si vero ipsi caballi perierint, capitale in locum restituat.

IV. Si quis tintinnum de pecoribus furaverit, (MALB. *Leudardi*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

V. Si quis messe aliena in furtum metere praesumpserit *k*), aut repascere inventus fuerit ibidem, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

VI. Si quis in hortum alienum ad furtum ingressus fuerit, aut in napinam, vel in fabariam, in pisariam, in lenticulariam, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp iud.

VII. Si quis aliquid de campo alieno furaverit, et hoc exinde in carro aut per caballum duxerit, (MALB. *Leudardi*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

VIII. Si vero tantum priserit, quantum in dorso suo portare valuerit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IX. Si quis pratum alienum secaverit, operam *l)* suam perdat, et insuper sol. XV. culpabilis iudicetur: et si ipsum foenum

den. qui faciunt solidos III. culp. iud.

III. Si quis skellam *m)* de caballis furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IV. Si quis pedicam de caballis furaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iudicetur.

V. Si caballi ipsi perierint, capitale in locum restituat.

VI. Si quis messem alienam per furtum metere, aut reffare *n)*, praesumpserit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

VII. Si quis hortum alienum ingressus fuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

VIII. Si quis impotos *o)* de milario *p)*, aut de pyrario tulerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

IX. Si vero in horto fuerint, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

X. Si quis miliarium aut pyrarium decorticaverit *q)*, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iudicetur.

---

k) In marg. *messem alienam tripaverit aut mederit.* *l*) In marg. *laborem.* *m*) Baluz. *schillam.* *n*) Guelf. un. *repare.* Alterum *ressare.* Est. *treffare.* Gloss. Est. *id est spicanti evellere.* Gloss. Pith. *Raptor, reofere. Messor, riftere.* *o*) Est. *impotus.* Gloss. Est. *id est poma.* Gloss. Pith. *fruetus paestin.* *p*) Baluz. *melario.* Gloss. *Malarium pomum.* *q*) Un. Pith. *excervicaverit.*

in carro carraverit, et ad domum suam adduxerit r), (MALB. *Leudardi*) M. DCCC. den. qui fac. sol. XLV. culpabilis iud. exc. capitale et delatura.

X. Si vero tantum priserit, quantum in dorso suo portare potuerit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XI. Si quis vineam alienam in furtum vindemiaverit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur. Et si ipse vinum in carro carraverit, et ad domum suam duxerit et discarraverit, (MALB. *Leudardi*) M. DCCC. den. qui faciunt solidos XLV. culpabilis iudicetur de messe vero similiter convenit observare.

XII. Si quis in silua materiam, aut ligna furaverit, aut incenderit, vel capulaverit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui fac. sol. XV. culpabilis iudicetur.

XIII. Si quis rete ad anguillas de flumine involaverit, (MALB. *Ob dopus*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

XIV. Si quis statuam aut tremagolum s) vel vertebolum de flumine furaverit, (MALB *Nasthus, Texacha*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

XV. Si quis screona, qui clavem habet, infregerit, (MALB. *Nasche streonas anthedi*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

XI. Si vero in horto fuerint, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XII. Si quis cultellum alienum furaverit, DC. den. qui fac. sol. XV. culp iud.

XIII. Si quis in napinam t) in fabariam, in pisariam, in lenticulariam, vel in his similia ad furtum faciendum ingressus fuerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

XIV. Si quis in campo alieno linum furaverit, et hoc in caballo aut in carro duxerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XV. Si vero tantum tulerit, quantum in dorso suo portare potuerit CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

XVI. Si quis in agro alieno arborem insertam exciderit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

XVII. Si quis campum alienum araverit et seminaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

XVIII. Si vero tantum araverit, et non seminaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iud.

XIX. Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras iactaverit vel testaverit, u) DC. den. qui faciunt

---

r) In marg. *discurraverit.* s) In marg. *tremaclum.* t) Est. *rapinam.* u) Un. Pith. *aratrum de campo alieno antestaverit, aut testaverit.* Est. *restaverit, id est vetaverit.*

XVI. Si quis screona sine clave fregerit, (MALB. *Obdon*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

XVII. Si vero de screona clavem fregerit, et nihil exinde tulerit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, pro sola effractura.

XVIII. Si quis campum alienum araverit, et non seminaverit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

XIX. Si quis in campo alieno araverit, et seminaverit, (MALB. *Ob reppus*) M. CC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iud.

XX. Si quis vero de campo alieno aratrum anteortaverit, aut iactaverit, *v)* (MALB. *anh unerbo*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

XXI. Si quis in potus de pomario, aut de pinario diruperit, (MALB. *Leudardi*) CXX. qui faciunt solid. III. culpabilis iudic.

XXII. Sin in horto fuerit (MALB. *Ortopodun*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudic.

XXIII. Si quis melarium aut pirarium decorticaverit, (MALB. *Leudardi*) CXX. denariis, qui faciunt solid. III. culpabilis iud.

sol. XV. culpabilis iudicetur.

XX. Si quis pratum alienum secaverit, laborem suum perdat, et insuper DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

XXI. Et si inde foenum ad domum suam in carro duxerit, et discargaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

XXII. Si vero tantum tulerit, quantum in dorso suo portare potuerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

XXIII. Si quis vineam alienam per furtum vindemiaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

XXIV. Et si inde vinum in carro ad domum suam adduxerit, et discargaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil. *w)*

XXV. De messibus autem similiter convenit observare.

XXVI. Si quis clausuram alienam ruperit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XXVII. Si quis in sylva materiamen alienum aut incenderit aut capulaverit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XXVIII. Si quis materiamen de una parte dolatum

---

v) In marg. *aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foris vastaverit.* w) Est. addit: *et si in caballo adduxerit, XII. sol., et si in dorso VI. sol. culp. iud.*

XXIV. Si vero in horto fuerit, (MALB. *Ortobaum*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iud.

XXV. Si quis cultellum alienum furaverit DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudic.

XXVI. Si quis clausuram alienam ruperit DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

XXVII. Si quis materiam de una parte dolatam furaverit, (MALB. *Leudardi*) CXX. denariis qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

XXVIII. Si quis arborem post annum quam fuerit signata priserit, nullam exinde habeat culpam; si quis infra annum eam capulaverit, CXX. den. qui fac. sol. III. culpabilis iudicetur.

XXIX. Si quis in agro alieno arborem insertam exciderit. MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

XXX. Si quis mulieri brachiale furaverit, (MALB. *Subtho*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

furaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

XXIX. Si quis arborem post annum, quam fuerit signata, capulare praesumpserit nullam exinde habeat culpam.

XXX. Si infra annum quis eam capulaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

XXXI. Si quis rete ad anguillas capiendas de flumine furaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iudic.

XXXII. Si quis statuam *x)* aut tremaclum *y)* vel vertuolum *z)* de flumine furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XXXIII. Si quis screonam, quae clavem habet, effregerit, et aliquid furaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

XXXIV. Et si inde nihil tulerit, pro sola effractura, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XXXV. Si vero screonam, quae sine clave est, effregerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XXXVI. Si quis cum servo alieno sine consensu domini sui aliquid negociaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XXXVII. Si quis mulieri brachile *a)* furaverit, CCC. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

---

x) Duo Pith. *stauam.* Gloss. Est. *statuam id est retias.* y) Quatt. Pith. *tramaculam, tramaculum, trimaclem, vremalium.* Est. *tremaculum.* z) Quinq. Pith. et Baluz. *vertivolum.* a) Un. Guelf. *brachialem.*

XXXI. Si quis per casam alienam sine permissu possessoris *b)* traxerit, (MALB. *Ala chescido*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

Tit. XXVIII. De Homicidiis parvulorum.

I. Si quis puerum infra duodecim annorum, non tonsoratum occiserit, (MALB. *Aschara leudardi*) XXIIIIM. den. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur.

II. Si vero puerum crinitum sine consilio aut voluntate parentum totonderit, (MALB. *Schuisara chrogino*) MMD. den. qui faciunt sol. LXII. et dimidium culpabilis iudicetur.

III. Si vero puellam similiter sine patris aut matris voluntate totonderit, (*Theoctidia c)*) MDCCC. den. qui faciunt solid. XLV. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis foeminam ingenuam gravidam trabattit, et ipsa foemina fuerit mortua, (MALB. *Anuano leudinia*) XXVIIIM. den. qui faciunt solid. DCC. culpabilis iudicetur.

V. Si quis vero infantem in ventre matris suae *d)* occiderit (MALB. *Anowado*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC.

VI. Si quis puer infra duodecim annorum aliquam culpam commiserit, fredus ei non requiratur.

VII. Si quis foeminam inge-

XXXVIII. Si quis casam alienam sine permissu possessoris traxerit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

Tit. XXVI. De his qui pueros vel puellas occiderint vel totonderint.

I. Si quis puerum infra duodecim annos sive crinitum sive incrinitum occiderit, XXIIII. den. qui faciunt sol. DC. culp. iudicetur.

II. Si quis puerum crinitum sine voluntate parentum totonderit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

III. Si vero puellam totonderit. IID. den. qui fac. sol. LXII. S. culp. iud.

IV. Si quis foeminam gravidam occiderit XXVIII. den. qui faciunt. sol. DCC. culpabilis iudicetur.

V. Si quis infantem in ventre matris suae, aut natum antequam nomen habeat infra VIII. noctes occiderit, IIII. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

VI. Si quis puellam ingenuam infra annos, antequam infantes possit habere occiderit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

VII. Si quis foeminam

---

b) In marg. *domini sui.* *c)* In marg. *Werdarda et thercoheata.*
d) In marg. *aut antequam habeat nomen: aut natum inter novem noctes.*

nuam, postquam infantes habere non potest, occiderit, (MALB. *Leodinia*) VIIIM. denar. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudic.

VIII. Si quis foeminam ingenuam, postquam coeperit infantes habere, occiderit, (MALB. *Leodinia*) XXIIIIM. den. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur.

IX. Si quis puellam ingenuam *e)* occiderit, (MALB. *Ex mala leudi*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

Tit. XXIX. De adulteriis ancillarum.

I. Si quis ingenuus cum ancilla aliena moechatus fuerit, (MALB. *Anilasina f)* DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

II. Si vero cum ancilla regia moechatus fuerit, (MALB. *Theulasina*) M. CC. den. qui faciunt solid. XXX. culp. iud.

III. Si vero servus cum ancilla moechatus fuerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. componat.

IV. Si servus ancillam alienam extra voluntatem domini sui ad coniugium sociaverit, (MALB. *Authanio*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

V. Si quis Francus alienam ancillam sibi publice iunxerit, ipse cum ea in servitute permaneat.

ingenuam postquam infantes coepit habere, occiderit XXIV. den. qui faciunt solidos DC. culp. iud.

VIII. Si quis foeminam *g)* postquam infantes habere non potuerit, occiderit, VIII. den. qui faciunt sol CC. culp. iud.

IX. Si quis puer infra duodecim annos aliquam culpam commiserit, fredus ei non requiratur.

Tit. XXVII. De adulteriis ancillarum.

I. Si quis ingenuus cum aliena ancilla moechatus fuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iud.

II. Si quis vero cum regis ancilla moechatus fuerit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

III. Si quis Francus alienam ancillam sibi publice iunxerit, ipse cum ea in servitio permaneat.

IV. Si servus cum ancilla aliena moechatus fuerit, et de ipso crimine mortua fuerit, servus ipse aut castretur, aut CCXL. den. qui faciunt sol. VI. culp. iud. Dominus vero servi capitale in locum restituat.

V. Si autem ancilla propter hoc mortua non fuerit, servus ipse aut CXX. ictus accipiat, aut CXX. denar. qui faciunt sol. III. domino ancillae cogatur persolvere.

---

e) In marg. *infra annos quam infantes habere possit.* *f)* In marg. *theolasina wirtico.* *g)* Est. *foeminam ingenuam.*

VI. Si servus cum ancilla moechatus fuerit, et de ipso crimine ancilla mortua fuerit, servus ipse aut castretur, aut CCXL. den. qui faciunt sol. VI. culpab. iud. dominus vero servi capitale in locum restituat. Si autem ancilla propter hoc non fuerit mortua, servus ipse aut CXX. ictus accipiat, aut CXX. den. qui faciunt sol. III. domino ancillae cogatur persolvere.

VI. Si quis servus ancillam alienam sine voluntate domini sui sibi in coniugium copulaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. aut CXX. ictus accipiat.

Tit. XXX. De libertis dimissis.

I. Si quis Lidum alienum extra consilium domini sui ante Regem per denarium ingenuum dimiserit, (MALB. *Maltho theato meolito*) IIIIM. den. qui faciunt sol. C. culp. iudicetur, et capitale domino ipsius restituat.

II. Res vero ipsius Lidi legitimo domino restituantur *h)*.

III. Si quis servum alienum ante Regem per denarium ingenuum dimiserit, (MALB. *Maltho theata meotheos*) M. CCCC. den. qui faciunt sol. XXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale quod domino restituatur; res vero ipsius servi proprius dominus recipiat.

Tit. XXVIII. De libertis dimissis.

I. Si quis lidum alienum, qui cum domino suo in hoste fuerit, sine consilio domini sui ante regem per denarium ingenuum dimiserit, IIII. den. qui faciunt sol. C. culp. iud. Res vero ipsius lidi legitimo domino restituantur.

II. Si quis servum alienum ante regem per denarium ingenuum dimiserit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. et cap. in locum restituat, et res servi ipsius proprius dominus recipiat.

Tit. XXIX. De furtis diversis.

Vide supra post Tit. XXV.

Tit. XXXI. De Elocationibus.

I. Si quis in furtum aliquem locare *i)* voluerit ut hominem interficiat, et inde pretium acci-

Tit. XXX. De locationibus.

I. Si quis furtim aliquem locaverit, ut hominem interficiat, et pretium propter

---

h) In marg *reformentur.* *i)* In marg. *elocare.*

piat, (MALB. *Auvena*) IIIIM. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

II. Si quis in furtum aliquem elocare voluerit, ut hominem intercipiat, et pretium ab hoc acceperit, et non fecerit cui fuerit adprobatum, (MALB. *seu lando efa*) MMD. qui faciunt sol. LXII. et dimid. culp. iud.

III. Similiter et ille qui pretium accepit ut hominem occideret, MMD. den. qui faciunt sol. LXII. et dimidium culp. iud.

IV. Si quis in furtum elocatum, acceptum pretium, hominem occidere voluerit, et non fecerit, (MALB. *seu landoefa*) MMD. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimid. culp. iud.

V. Si vero per tertium locatio ipsa fuerit transmissa, MMD. den. qui faciunt sol. LXII. et dimid. culp. iud. unusquisque illorum, scilicet dans, accipiens et portans.

hoc dederit *l)*, IID. denar. qui faciunt solid. LXII. S. culp. iud.

II. Similiter et ille qui pretium accepit, ut hominem occideret, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud.

III. Si vero per tertium locatio ipsa fuerit transmissa, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud. Sic dans accipiens, portans, unusquisque illorum culp. iud.

Tit. XXXII. De debilitatibus.

I. Si quis *k)* alterum manu aut pede capolaverit, de manu capolata, unde homo mancus est, et ipsa manus super eum pendit, (MALB. *sichte*) MMD. den qui faciunt sol. LXII. et dimidium culpabilis iudicetur.

II. Si vero ipsa manus superexcussa fuerit, (MALB. *Chamin*) IIIIM. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

Tit. XXXI. De debilitatibus.

I. Si quis alteri manum aut pedem truncaverit, vel oculum effoderit aut auriculam vel nasum amputaverit, IIII. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

II. Si vero manus ipsa ibidem mancata pependerit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

---

k) In marg. *Si quis altri manum aut pedem truncaverit, vel oculum effoderit, aut auriculam vel nasum amputaverit IIIIM. den. qui fac. sol. C., culp. iud. Si vero manus ipsa ibidem pependerit* (Malb. chaminis) *MDCCC. qui fac. sol. XLV. culp. iud. Si manus ipsa perexcussa fuerit* (Malb sochte) *MMD. den. qui fac. sol. LXII. et dimidium culp. iud.* *l)* Est. *pretium propter hoc acceperit et non fecerit.*

III. Si quis pollicem de manu vel pede excusserit, (MALB. *Alachtam*) MDCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud.; si vero ipse pollex in ipsa manu mancatus pependerit, (MALB. *Alachtamo chaminis*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

IV. Si secundum digitum, quo sagittatur, excusserit, (MALB. *Alatham briorodero*) MCCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur.

V. Si quis alteri tres sequentes digitos pariter uno ictu excusserit, (MALB. *Chaminis*) M. DCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

VI. Si quis medianum digitum excusserit (MALB. *Taphano m*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

VII. Si vero quartum digitum excusserit, (MALB. *Malegano*) DC. denar. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

VIII. Si minimus digitus excussus fuerit, (MALB. *Minechleno*) DC. denar. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IX. Si vero pes capolatus fuerit, mancus ibidem tenuerit, (MALB. *chal de china chamin*) M. DCCC. denar. qui faciunt solid. XLV. culp. iud.

X. Si vero pes capulatus fuerit, et mancus ibidem tenuerit, (MALB. *chul de china chamin*) M. DCCC. den. qui faciunt solid. XLV. culp. iud.

XI. Si vero ipse pes excus-

III. Si manus ipsa per excussa fuerit, IID. den. qui faciunt solid. LXII. S. culp. iud.

IV. Si quis pollicem de manu vel pede excusserit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

V. Si vero ipse pollex mancatus pependerit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

VI. Si secundum digitum, quo sagittatur, excusserit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpab. iudicetur.

VII. Si quis tres sequentes digitos pariter uno ictu excusserit, IDCCC. denar. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iud.

VIII. Si quis medium digitum excusserit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iud.

IX. Si quis quartum digitum excusserit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iud.

X. Si minimum excusserit, pariter DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

XI. Si quis pedem alterius capulaverit et ibi mancatus remanserit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

XII. Si vero pes ipse

**) In marg. *repphano.* *) In marg. *in elechano.*

sus fuerit, (MALB. *Chaldachina sichte o*) MMD. den. qui faciunt solid. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

XII. Si quis alteri oculum tulerit, (MALB. *Liclamina*) MMD. denar. qui faciunt sol. LXII. et dimidium, culp. iud.

XIII. Si quis nasum alteri excusserit, (MALB. *Frasitto*) MDCCC. denar. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iud.

XIV. Si quis auriculam alteri excusserit, (MALB. *Chunni cleura*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

XV. Si quis alterum lingua capolaverit, unde loqui non possit, (MALB. *al chaltua*) IIIIM. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

XVI. Si quis dentem excusserit, (MALB. *in clanina*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iud.

XVII. Si quis ingenuum castraverit, aut virilia transcapolaverit, unde mancus sit, (MALB. *Wiradardi*) IIIIM. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

XVIII. Si vero ad integrum tulerit virilia, (MALB. *Alacharde*) VIIIM. den. qui faciunt solid. CC. culp. iud.

XIX. Si quis Salecus Salecum castraverit, VIIIM. den. culpabilis iudicetur, qui faciunt sol. CC. excepta medicatura, quae componatur sol. IX.

XX. Si quis Antrussionem castraverit, XXIIIIM. den. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur, excepta medicatura, quae VIIII sol. componatur.

perexcussus fuerit, IID. den. qui fac. sol. LXII. S. culp. iudicetur.

XIII. Si quis alteri oculum evellerit, IID. denar. qui faciunt sol. LXII. S. culpabilis iud.

XIV. Si nasum excusserit, IDCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud.

XV. Si auriculam excusserit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XVI. Si quis linguam alterius amputaverit ut loqui non possit, IIII. den. qui fac. sol. C. culp. iud.

XVII. Si dentem excusserit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XVIII. Si quis ingenuus ingenuum castraverit, aut virilia truncaverit, ut mancus fiat, IIII. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

XIX. Si vero ad integrum tulerit, VIII. denar. qui fac. sol. CC. culp iud.

---

o) In marg. *channa chlora.*

Tit. XXXIII. De Convitiis.

I. Si quis alterum cinitum vocaret, (malb. *Quintuo*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

II. Si quis alterum falsatorem, et mulier alteram mulierem meretricem clamaverit (malb. *Extrilio*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

III. Si quis alterum concacatum aut vulpeculam vocaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis alterum leporem clamaverit, CCXL. den. qui faciunt solid. VI. culpabilis iudicetur.

V. Si quis homo ingenuus alio improperaverit, quod scutum suum iactasset, et fuga lapsus fuisset, et non potuerit adprobare (malb. *Austrapo*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

VI. Si quis alterum delatorem clamaverit, et non potuerit adprobare (malb. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iudicetur.

Tit. XXXII. De conviciis.

I. Si quis alterum cenitum *p)* clamaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur.

II. Si quis alterum concagatum clamaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

III. Si quis alterum vulpiculam clamaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

IV. Si quis alterum leporem clamaverit, CCXL. den. qui faciunt sol. VI. culp. iud.

V. Si quae mulier ingenua aut vir mulierem meretricem clamaverit, et non poterit adprobare, sol. XLV. culp. iud. *r)*

VI. Si quis alteri imputaverit, quod scutum suum proiecisset in hoste, vel fugiendo prae timore, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

VII. Si quis alterum delatorem *s*) clamaverit, et non potuerit comprobare, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

VIII. Si quis alterum falsatorem clamaverit, et non potuerit comprobare,

---

p) Guelff. *cennitum, cinidum.* Gloss. Est idest *Arga.* Gloss. Pith. *oculum erutum habentem.* *q*) Gloss. *sordidatum.* *r*) Pith. hunc paragraphum in omnibus exemplaribus, praeterquam in vetustiori defuisse notavit. *s*) Gloss. Est. idest *Lindegarium.* Gloss. Pith. *mendacem vel latratorem.*

Tit. XXXIV. De via lacina.

I. Si quis Baronem de via ortaverit, aut inpinxerit, (MALB. *via lacina*) DC. den qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

II. Si vero mulierem ingenuam de via sua ortaverit, aut impinxerit, (MALB. *Urbis via lacina*) MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

III. Si quis in via alterum adsalierit, et eum raubaverit, (MALB. *Chereno*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis viam, quae ad farinarium *t*) ducit, clauserit (MALB. *Urbis via lacina*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur.

Tit. XXXV. De ligaminibus ingenuorum.

I. Si quis hominem ingenuum sine caussa ligaverit, (MALB. *obrepus, andrepus*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

II. Si vero eum ligatum in aliquam partem duxerit, (MALB. *Andrepus*) MDCCC. den. qui faciunt sol. XL. culp. iud.

III. Si vero Romanus Francum ligaverit sine caussa, MCC. den. qui faciunt solid. XXX. culp. iud.

DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

Editio Baluzii addit:

IX. Si quis compari suo pittum excusserit, CXX. den., qui faciunt sol. III., culp. iud., aut similem illi reddat, vel cum duodecim iuret, quod similem illi restituisset.

Tit. XXXIII. De via lacinia. *u*)

I. Si quis Baroni *v*) viam suam obstaverit, aut eum impinxerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

II. Si quis mulieri ingenuae viam suam obstaverit, vel eam impinxerit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

III. Si quis viam, quae ad farinarium ducit, clauserit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Tit. XXXIV. De eo, qui hominem ingenuum sine causa ligaverit.

I. Si quis hominem ingenuum sine causa ligaverit, ICC. denar. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

II. Si vero eum ligatum in aliquam partem duxerit, IDCCC. den. qui faciunt solid. XLV. culp. iud.

III. Si Romanus Francum ligaverit sine causa, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

---

t) In marg. *vadi*. *u*) Baluz. et quatt. Pith. *lacina*. *v*) Gloss. *baro*, *ανηρ*.

IV. Si vero Francus Romanum ligaverit sine causa, DC. denar. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

V. Si quis ligatum per superbiam aut per virtutem a Gravione tulerit, (MALB. *Mitho fosa stadivo*) vitam suam redimat.

Tit. XXXVI. De venationibus.

I. Si quis aliqua de venatione, de avibus aut de piscibus furaverit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

II. Quam legem tam de venationibus quam de piscationibus convenit observare.

III. Si quis cervum domesticum signum habentem furaverit, aut occiderit qui ad venationem faciendam mansuetus factus est, et telarium cum testibus potuit adprobare, quod extelarius fuisset, (MALB. *Trovandio*) MDCCC. denar. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis vero alium cervum domesticum, qui in venatione adhuc non fuisset, occiderit, aut furaverit, (MALB. *Trovvidio* w) *cham stala*) MCCCC.

IV. Si autem Francus Romanum ligaverit sine causa, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

V. Si quis hominem noxium ligatum per vim tulerit grafioni, vitam suam redimat.

Tit. XXXV. De venationibus.

I. Si quis de diversis venationibus aliquid aut furaverit, aut celaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iudicetur. Quam legem tam de venationibus quam de piscationibus convenit observare.

II. Si quis cervum domesticum signum habentem aut occiderit, aut furaverit, qui ad venationem faciendam mansuetus factus est, et cum testibus comprobare dominus eius potuerit, quod eum in venatione habuisset, et cum ipso duas aut tres feras occidisset, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

III. Si quis vero cervum domesticum, qui in venatione adhuc non fuit, aut occiderit aut furaverit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iudicetur.

IV. Si quis cervum, quem alterius canes moverunt aut lassaverunt, occiderit et celaverit, DC. den.

w) In marg. *throu uido*.

den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur.

V. Si quis cervum lassum, quem alterius canes moverunt et adlassaverunt, involaverit, aut celaverit, (MALB. *Trochvvido*) DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

VI. Si quis aprum, quem alieni canes moverunt, et alassaverunt, occiderit, vel furaverit, (MALB. *Arwernon*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur.

V. Si quis aprum lassum, quem alieni canes moverunt, occiderit, vel furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Tit. XXXVII. De sepibus.

I. Si quis tres virgas unde sepes superligata est, vel retortas capulaverit, aut aperuerit, (MALB. *Leudardi*) DC. denar. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

II. Si quis per alienam messem, postquam levaverit, herbice traxerit, aut cum carro sine via transierit, (MALB. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

III. Si quis per alienam messem iam expalmitantem sine via transierit, causam superius convenit observare.

IV. Si quis per malum ingenium, in curtem alterius vel in casam, vel ubilibet aliquid de furato miserit, nesciente domino cuius possessio est, ubi inventum fuerit qui hoc miserat, (MALB. *Ferthebero*) MMD. denar. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur.

Tit. XXXVI. De sepibus.

I. Si quis tres virgas, cum quibus sepes superligata est, vel retortas, quibus sepes continetur, capulaverit, aut tres camberta x) excervicaverit, DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

II. Si quis per alienam messem, postquam germina produxerit, herpicem traxerit, aut cum carro sine via transierit, CXX. den. qui fac. sol. III. culp iud.

III. Si quis per messem alienam, postquam in culmum erigitur, sine via cum carro transierit, DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

IV. Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in casam, vel ubicunque miserit aliquid, quod furatum est, nesciente domino, cuius possessio est, et ibidem inventum fuerit, ille qui per malum ingenium hoc miserit, IID. den qui faciunt sol. LXII. S., culpabilis iudicetur.

---

x) Gloss. *quae sepem desuper firmant.*

V. Si quis sepe concisa aliena arserit, (MALB. *Bila*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

Editio Baluzii addit:

V. Si quis in curte alterius post solis occasum in furtum ingressus fuerit et ibidem fuerit inventus IDCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud.

TIT. XXXVIII. De homicidiis servorum, vel expoliationibus.

I. Si quis servus servum vel se consimilem occiderit, (MALB. *Theu leude*, aut *Theu leudinia*) hoc convenit, ut homicidam illum domini inter se dividant.

II. Si quis ingenuus servum alienum adsalierit et expoliaverit, et insuper quadraginta denarios ei tulisse probatur, (MALB. *Theu nosdo*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

III. Si vero minus tulerit quam valent XL. denarii, DC. denariis, qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis servum alienum battiderit, et ei insuper quadraginta noctes trigaverit opera sua (MALB. *Daudinariae*) XL. den. qui faciunt sol. I. triente uno culpabilis iudicetur.

V. Si quis servum alienum mortuum expoliaverit per furtum, et spolia ipsa plus quam XL. denarios valeant tulerit, (MALB. *Then frio mosido*) DC. den. qui faciunt. sol. XV. *y)* culpabilis iudicetur.

VI. Si quis vero homo Inge-

TIT. XXXVII. De homicidiis servorum et ancillarum.

I. Si quis servus servum aut ancillam sibi consimilem occiderit, homicidam illum *z)* domini inter se dividant.

II. Si quis ingenuus servum alienum adsallierit, et expoliaverit, et convictus fuerit, quod ei plus, quam XL. den. valent, tulisset, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iudicetur. *a)*

III. Si vero minus quam XL. den. valent tulerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IV. Si quis servum alienum flagellaverit, et in XL. noctibus operare non potuerit XL. denar. qui fac. sol. I. et trianti uno quod est tertia pars solidi, culp. iud.

V. Si quis homo ingenuus lidum alienum expoliaverit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iud.

VI. Si quis servum alie-

---

y) In marg. *XXXV. sol. componat. Si vero usque XL. den. tulerit XV. sol. persolvat.* *z)* Est. *homicidium illud.* *a)* Gloss. Est. addit: *Iudicant Franci qui XL. aut plusquam XL. den. valent, furatus fuerit, ut sit latro. Qui vero minus non sit.*

nuus Lidum alienum expoliaverit, (MALB. *Theu mosido*) MCCCC. den. qui faciunt solid. XXXV. culpabilis iudicetur.

num mortuum per furtum expoliaverit, et spolia ipsa plusquam XL. den. valeant, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud.

VII. Si autem spolia minus quam XL. den. valeant DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

VII. Si servus hominem ingenuum occiderit, ipse homicida pro medietate compositionis occisi parentibus tradatur, et aliam medietatem dominus servi se noverit soluturum: sed si servus legem intellexerit, poterit dominus se obmallare, ut ipse leudem non solvat.

VIII. Si servus ingenuum hominem occiderit, ipse homicida pro medietate compositionis occisi parentibus tradatur; et aliam medietatem dominus servi se noverit soluturum, aut si legem intellexerit *b)*, potuerit se obmallare, ut leudem non solvat.

Tit. XXXIX. De Quadrupedibus, qui hominem laedunt.

I. Si aliquis homo, ex quolibet quadrupede, qui domesticus fuerit, occidatur, et hoc cum testibus potuerit adprobari, dum illius dominus, cuius pecus erat, ante legem non adimplevit, medietatem de ipsa leudi componat, et pro alia medietate ipsum quadrupedem homini donet. Si vero pecoris dominus vitium in eo non intellexerit, secundum legem exinde se potest defendere, et de ipso pecore nihil solvat.

Tit. XXXVIII. De Quadrupedibus si hominem occiderint.

I. Si quis homo à qualibet pecude domestica fuerit occisus, et hoc parentes illius testibus potuerint comprobare, quod dominus pecudis antea legem non adimpleverit, medietatem compositionis dominus ipsius quadrupedis, qui est auctor criminis, pro medietate compositionis restituat requirenti, eo videlicet modo si dominus quadrupedis non intellexerit secundum legem se defendere.

b) Gloss. Est. *id est si homo ille qui occisus est, aut parentes domino vel servo illi malefecerint, ut per legem sint culpabiles, poterit se reclamare, ut leudem non solvat, vel non tribuat quicquam, nisi quod servum tradat, et priusquam tradiderit eum, dicat, illum servum non habere, unde mallatus est et liberabitur à compositione medietatis.*

Tit. XL. De vestigio minando.

I. Si quis bovem aut caballum sive quodlibet animal in furto perdiderit et eiusdem vestigia sequitur, et id consecutus fuerit usque in tertia nocte, et ille, qui id duxerit, aut emisse se, aut cambiasse dixerit, aut proclamaverit, ille qui per vestigia sequitur, res suas per tertiam manum adrhamire debet. Si vero iam tribus noctibus exactis, qui res suas quaerit, et invenerit, apud quem inveniuntur, si eas emisse aut cambiasse dixerit, ipsi liceat adrhamire. Qui vero per vestigium sequitur, quod se agnoscere dicit, illo alio reclamante, non offerre per tertiam manum voluerit, nec solum secundum legem calcaverit, et ei violenter, quod se agnoscere dicit, tulisse convincitur (malb. *Mittinio frastatitio* c) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

Tit. XXXIX. De vestigio minando

I. Si quis bovem aut caballum, vel quodlibet animal sibi furatum perdiderit et eum per vestigium sequendo fuerit consecutus infra tres noctes, et ille qui eum ducit, se comparasse aut cambiasse dixerit, vel proclamaverit, ille qui per vestigium sequitur res suas, debet per tertiam manum adhramire. Si vero iam tribus noctibus exactis, qui res suas quaesiverit, et invenerit, ille apud quem inveniuntur, si eas emisse aut cambiasse se dixerit, liceat ei adrhamire. Quod si ille qui per vestigium sequitur, quod se agnoscere dicit, illo alio reclamante, per tertiam manum adhramire noluerit, nec solum secundum legem culcaverit d), sed ei violenter quod se agnoscere dicit, tulisse convincitur, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

Tit. XLI. De furtis caballorum.

I. Si quis caballum, qui carrucam trahit, furaverit, (malb. *Chanco*) MDC. den. qui faciunt sol. XL. culpabilis iudic. exc. capitale et delatura.

II. Si quis caballum spathum furaverit, (malb. *Chengisto*) M. CCCC. den. qui faciunt solidos

Tit. XL. De caballis furatis.

I. Si quis caballum qui carrucam e) trahit, furaverit, IDCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

II. Si quis Waranionem homini Franco furaverit, IDCCC. den. qui fac. sol.

c) In marg. *frastathinto*. d) Al. Pith. *collocaverit*. e) Quatt. Pith. *carrugam*. Al. *carruam*.

XXXV. culp. iud. exc. capitale et delatura.

III. Si quis Waranannionem homini Franco furaverit, (MALB. *Wadrido*) MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur, excepto cap. et del.

IV. Si quis Waranionem Regis furaverit, (MALB. *Setheo*) MM. CCCC. den. qui faciunt sol. LX. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

V. Si quis admissarium cum grege, hoc est, cum VII. aut XII. equabus, furaverit, (MALB. *Huicthe Sonistha*) MMDC. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, culpabilis iudicetur, exc. cap. et delatura.

VI. Si autem de grege minus fuerint usque ad sex capita, et pretium et caussam superius convenit observare.

VII. Si quis Franco homini admissarium furaverit, (MALB. *Wadredo*) MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et del.

VIII. Si quis puledrum furaverit, (MALB. *Wadredo*) MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et del.

IX. Si quis puledrum anniculum sive bimulum furaverit, (MALB. *Napodero*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

X. Si vero sequentem pule-

XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

III. Si quis caballum spadatum furaverit, ICCCC. den. qui fac. sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

IV. Si quis Waranionem Regis furaverit, IIIDC. den. qui faciunt sol. XC. culp. iud. exc. cap. et dil.

V. Si quis admissarium *f)* cum grege, hoc est cum VII. aut XII. equabus furaverit IID. den. qui fac. sol. LXII. S. culp. iud. exc. cap. et dil.

VI. Si autem de grege minus fuerit usque VI. capita, et pretium et causam superius intimatam convenit observare *g)*.

VII. Si quis puledrum *h)* anniculum vel bimum furaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VIII. Si vero sequentem poledrum furaverit, CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

IX. Si quis iumenta aliena tribatterit *i)*, et evaserint, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

X. Si autem mortua in-

---

f) Gloss. *qui omni tempore cum equabus est.* *g)* Est. addit: *Si vero minus de sex fuerint, M. den. qui faciunt sol. XXV. culpabilis iud. exc. cap. et dil.* *h)* Quatt. Pith. *puletrum.* Al. *poletrum.* Baluz. *poledrum.* *i)* Al. Pith. *trebatterit, debilitaverit, percusserit.*

trum furaverit (MALB *Nare*) CXX. denar. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XI. Si quis iumenta aliena tribatterit, et evaserint, (MALB. *Stalathia*) MCC. den. qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XII. Si autem mortua inde fuerint, MCC. denar. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

XIII. Si quis equam praegnantem *k)* furaverit, (MALB. *Estalathia*) M. DCCC. den. qui faciunt solidos XLV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

XIV. Si quis iumentum aut caballum furaverit, MCCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. excepto capitale et delatura.

XV. Si quis admissarium alienum sine consensu domini sui spadaverit. (MALB. *Andechobina*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur; et unumquodque iumentum, quod ille inire consueverat, trientem; quod est tertia pars solidi, id est XIII. den. et tertia pars unius denarii.

XVI. Si quis per superbiam aut per inimicitiam caballos aut iumenta aliena tribaverit, vel debilitaverit, (MALB. *Stala sthia*)

de fuerint, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

XI. Si quis praegnantem equam furaverit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

XII. Si quis iumentum aut caballum furaverit, ICCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

XIII. Si quis admissarium alienum sine consensu domini sui spadaverit, DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iudicetur. Et per unumquodque iumentum, quae ille continere consueverat, triaen *l)* componat, quod est tertia pars solidi, id est XIII. denarii, et tertia pars unius denarii.

XIV. Si quis per superbiam aut inimicitiam caballos aut iumenta aliena tribatterit, vel debilitaverit ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

XV. Si quis caballum alienum sine consensu domini sui excurtaverit *m)* CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

XVI. Si quis caballum alienum excorticaverit *n)* CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

---

k) In marg. *iumentum praegnans.* *l)* Duo Pith. *triante uno.* Guelf. *triente uno.* *m)* Quinq. Pith. *scurtaverit.* *n)* Duo Pith. *excoriaverit.*

MCC. denar. qui faciunt. sol. XXX. culpabilis iudicetur.

XVII. Si quis caballum alienum sine consensu domini sui excorticaverit, (MALB. *Leudardi*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

TIT. XLII. De plagiatoribus.

I. Si quis mancipia aliena sollicitaverit, et convictus fuerit, (MALB. *Theu la sina*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

II. Si servus alienus fuerit furatus, et ipse trans mare fuerit ductus, (MALB. *Viridio*) sive in quamlibet regionem ipsum duxerit, et ibidem a domino suo inventus fuerit, et ipsum, a quo in patria aliena plagiatus est, in Mallo publico nominaverit, et tres ibidem testes colligere dominus debet; et iterum cum servus ipse citra mare fuerit revocatus, in altero Mallo iterum debet nominare qui eum plagiaverit, et ibidem similiter tres testes colligere debet; ad tertium vero Mallum similiter facere debet, ut novem testes iurent, quod servum ipsum aequaliter per totos Mallos super plagiatorem dicentem audissent. Sic postea qui eum plagiaverit, MCCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura.

III. Quae confessio servi usque ad tres plagiatores admittatur, ea tamen ratione, ut nomina hominum et villarum aequa-

TIT. XLI. De his qui aliena mancipia sollicitaverint.

I. Si quis mancipium alienum sollicitaverit et convictus fuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

II. Si quis servum alienum plagiaverit, id est per circumventionem de servitio domini sui abstraxerit, et trans mare sive in quamlibet regionem ipsum duxerit, et ibidem à domino suo inventus fuerit, et ipsum à quo in patria plagiatus est, in mallo publico nominaverit, et tres ibidem testes dominus habere debet, et iterum, cum servus ipse citra mare vel de qualibet regione fuerit revocatus, in altero mallo debet nominare, qui eum plagiaverit, et ibidem similiter tres testes debent adesse. Ad tertium vero mallum similiter fieri debet, ut novem testes iurent, quod servum ipsum aequaliter semper super plagiatorem dicere audissent. Sic postea qui eum plagiaverit ICCCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur, excepto capitali

liter per totos tres mallos debeat nominare.

IV. Si quis hominem ingenuum plagiaverit, et vendiderit, et postea in patriam reversus fuerit, (MALB. *Frio faltovo*, seu *Audelfecto*) VIIIM. denar. qui faciunt solid. CC. culpabilis iudicetur.

V. Si quis hominem ingenuum vendiderit, et postea in patriam reversus non fuerit, (MALB. *Fal cham*) VIIIM. denar. culpabilis iudicetur, qui faciunt sol. CC.

TIT. XLIII. De servo qui de furto fuerit inculpatus.

I. Si cuius servus in furtum fuerit inculpatus, si talis causa est unde ingenuus DC. den. qui faciunt sol. XV. componere debeat, servus super scamno trusus CXX. ictus accipiat; si vero antequam torqueatur fuerit confessus, et ei cum domino suo convenit, CXX. den. qui faciunt sol. III. dorsum suum redimat, dominus vero suus capitale restituat. Requirenti autem si maior culpa fuerit, unde ingenuus MCCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. solvere debet, similiter servus CXXI. colaphos accipiat. Et si in ipso supplicio confessus fuerit illi qui eum torquet, et ipse servum adhuc magis vult torquere etiam nolente domino, pignus domino servi dare debet, et sic servus ad supplicia maiora datur; et si confessus fuerit, nihil ei super domi-

et dilatura. Ea tamen ratione, ut nomina hominum et villarum aequaliter per totos tres mallos debeat nominare.

III. Si quis hominem ingenuum plagiaverit, vel vendiderit, et postea in patriam reversus fuerit, IV. den. qui faciunt sol. C. culp. iudicetur.

IV. Si quis hominem ingenuum vendiderit et postea in patriam ad propria reversus non fuerit VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

TIT. XLII. De servo qui de furto fuerit interpellatus.

I. Si cuius servus de furto fuerit interpellatus, si talis causa est, unde ingenuus DC. den. qui faciunt sol. XV. componere debeat, servus super scamnum tensus CXX. ictus accipiat.

II. Si vero antequam torqueatur, fuerit confessus, et domino eius ita placuerit, CXX. den. qui faciunt sol. III. pro dorso reddat, et capitale dominus servi in locum restituat

III. Si autem talis culpa fuerit, de qua ingenuus, ICCCC den. qui faciunt sol. XXXV. componere debeat, similiter servus CXX. ictus accipiat tensus.

IV. Et si in ipso supplicio fuerit confessus, aut castretur, aut CCXL. den. qui

num credatur, ipse vero illum servum habiturus, qui eum torsit, et dominus servi, qui iam pignus accepit, pretium pro servo recipiat.

II. Si vero infra priora supplicia, id est CXXI. colaphis, fuerit confessus, aut castretur, aut CCXL. denarios, qui faciunt solidos VI. reddat: dominus autem servi capitalem in locum restituat.

III. Requirenti vero si talis culpa est, unde homo ingenuus sive Francus VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud. servus solidis XV. id est DC. den. componat. Si vero in maioribus criminibus servus inveniatur, unde Ingenuus MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. possit iudicari, et inter supplicia confessus fuerit, capitali sententia feriatur.

IV. Si autem servus de quolibet crimine inculpatus, dominus servi, si praesens est, ab eo qui repetit admoneatur, ut servum ad iusta supplicia reddat. Et qui repetit virgas habeat paratas, quae in similitudinem minimi digiti grossitudinem habeant; et scamnum paratum habere debet et ibi servum ipsum extendere debet. Si dominus servi supplicium detulerit, et servus praesens fuerit, continuo ipse qui repetit, domino servi so-

faciunt solidos VI. solvat. Dominus vero servi capitale in locum restituat requirenti.

V. Et si servus confessus non fuerit, et ille, qui eum torquet, adhuc ipsum servum torquere voluerit, (etiam nolenti o) domino servi pignus donare debet, et ipsum servum ad maiora supplicia retinere. Et si postea servus ad maiora supplicia traditus confessus non fuerit, qui eum torquebat, ipsum habeat; dominus vero servi, de quo iam pignus acceperat, pretium pro ipso servo suo suscipiat.

VI. Si vero supra dominum servus confessus fuerit, nunquam credatur.

VII. Si vero maiori crimine servus inculpatus fuerit, de quo ingenuus IDCCC. den. qui fac. sol. XLV. posset culp. iudicari, et inter supplicia confessus fuerit, capitali sententia feriatur.

VIII. Si autem servus de quolibet crimine inculpatus fuerit, et dominus servi ipsius praesens adfuerit, ab eo, qui repetit, admoneatur ut servum suum ad iusta supplicia dare non differat. Et qui repetit, virgas paratas habere debet, quae in similitudinem minimi digiti grossitudinem habeant et scamnum paratum habere debet, ubi servum ipsum tendere possit.

---

o) Est. *aut nolente.*

lem collocet, et ad septem noctes placitum concedat p), ut servum ad supplicium tradat. Qui si adhuc septem noctibus impletis servum tradere distulerit, solem ei, is qui petit, iterato collocet cum testibus, et sic iterum ad alias septem noctes placitum faciat, id est, in XIIII. noctes à prima admonitione compleatur. Quod si impletis XIIII. noctibus servum noluerit ad supplicium tradere, omnem causam vel compositionem dominus in se recipiat, hoc est, si talis caussa fuerit, unde Ingenuus DC. den. qui faciunt sol. XV. potuerit componere, ipse dominus pro servo reddat.

V. Quod si adhuc maior culpa fuerit, de qua servus requiritur, et dominus servi non ut servus solvat, sed ut Ingenuus totam legem super se soluturùs excipiat.

VI. Quod si vero servus absens fuerit, dominus servi à repetentibus tertio admoneri debet, ut servum suum intra septem noctes debeat praesentare; quod si non fecerit, tunc repetens cum testibus solem illi collocet, et sic ad alias VII. noctes placitum illi concedat. Si tunc servum non praesentaverit, tunc repetens cum testibus solem illi collocet tertia vice adhuc ad septem noctes, ita ut totus numerus ad XXI. noctem pervenit : quod si per tria haec placita servum noluerit ligatum suppliciis dare, aut praesentare, et tamen per singula placita ei solem collocaverit, tunc dominus servi omnem repetitionem non qualem servus, sed qualem Ingenuus, si hoc admisisset, tan-

IX. Quod si dominus servi supplicia distulerit et servus praesens fuerit, continuo ipse qui repetit, domino servi solem collocet, et ad septem noctes placitum concedat, ut servum ad supplicia tradat.

X. Si infra septem noctes servum ad supplicia distulerit tradere, solem ei iterato is, qui repetit, collocet, et sic iterum ad alias septem noctes placitum tribuat, id est, ut XIV. noctes à prima admonitione compleantur.

XI. Quod si impletis XIV. noctibus servum noluerit ad supplicia dare, omnem causam et compositionem dominus in se excipiat; hoc est, ut si talis causa fuerit, de qua ingenuus DC. denar. qui faciunt solidos XV. componere debeat, tantum ipse dominus servi reddat.

XII. Si vero maior culpa fuerit de qua ingenuus IDCCC. denariis qui faciunt solidos XLV. componere debeat, et dominus servum non praesentaverit, ipsum numerum solidorum reddat et capitale in locum restituat.

XIII. Quod si adhuc maior culpa fuerit, quae servo requiritur, dominus servi non ut servus, sed ut ingenuus totam legem super se solviturus accipiat.

XIV. Si autem servus absens fuerit, dominum ser-

p) In marg. *facere debet.*

dem compositionem repetenti restituat.

VII. Si vero ancilla in tale crimen inculpetur, unde servus castrari debeat, aut CCXL. ictus accipere flagellorum, ipsa totidem ictus accipiat, aut CCXL. denar. qui faciunt sol. VI. componat.

VIII. Si quis cum servo alieno sine consilio domini sui negotiaverit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur. Certe si talis culpa est, unde Ingenuus homo Francus VIIIM. den. componere debet, servus sol. XV. culpabilis iudicetur.

vi, is qui repetit, secretius admonere debet, ut servum suum infra septem noctes praesentem faciat; quod si non fecerit, tunc repetens solem illi cum testibus collocet; et si infra alias septem noctes ipsum servum non praesentaverit, iterum repetens cum testibus solem ei collocet, et tertia vice adhuc septem noctes placitum illi concedat, id est, ut totus numerus ad viginti et unam noctem perveniat. Quod si post tria placita servum noluerit ligatum ad supplicia dare et per singula placita solem ei collocaverit, tunc dominus servi omnem repetitionem, sicut superius diximus, non ut servus, sed quasi ingenuus hoc commisisset, talem compositionem repetenti restituat.

XV. Si vero ancilla in tali crimine inculpatur, de quo servus castrari debuerat, CCXL. den. qui faciunt sol. VI. si convenit dominus reddat, aut CCXL. ictus accipiat flagellorum.

Tit. XLIV. De homicidiis Ingenuorum.

I. Si quis Ingenuus Franco, aut Barbarum, aut hominem qui Salica lege vivit, occiderit, (Malb. *Leudi*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

Tit. XLIII. De Homicidiis ingenuorum.

I. Si quis ingenuus Francum q), aut hominem barbarum r) occiderit, qui lege Salica vivit, VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culp. iudic.

---

q) Baluz. *Si quis ingenuus hominem Francum aut barbarum.* r) Gloss. Est. *id est quos Franci ex alia patria in suam adduxerunt. Et ipsos captos lege salica vivere nolunt.*

II. Si vero eum in puteum aut sub aquam miserit (MALB. *Wdth leudi*) XXIIIIM. denar. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur.

III. Si quis hominem in puteum, aut in vipida iactaverit, et vivus exinde evaserit, ut ad casam suam possit accedere, (MALB. *chalip sub dupio*) IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

IV. Si vero eum qui in truste dominica est, occiderit, (MALB. *Leudi*) XXIIIIM. denar. qui faciunt sol. DC. culpabilis iud.

V. Si vero eum de hallis aut de rama super operuerit *s)*, similiter LXXIIM. den. qui faciunt solid. MDCCC. culpabilis iudicetur.

VI. Si Romanus homo conviva Regis occisus fuerit, (MALB. *Leudi*) XIIM. den. qui faciunt sol. CCC. componatur.

VII. Si quis Romanum tributarium occiderit, MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

VIII. Si quis hominem ingenuum invenerit in quadrivio, aut in via, sine manibus aut pedibus inimici sui vi detruncatus, et eum vita privat, aut occiderit, (MALB. *Frio fald. t)* IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

IX. Si quis hominem ingenuum de barco abbatiderit sine

II. Si vero eum in puteum aut sub aquam miserit, XXIV. den. qui faciunt sol. DC. culp. iud. *u)*

III. Si autem de ramis, vel de hallis *v)*, aut de qualibet re eum cooperuerit aut incenderit XXIV. den. qui faciunt solid. DC. culp. iudic.

IV. Si quis eum occiderit, qui in truste dominica est, XXIV. den. qui faciunt sol. DC. culp. iud.

V. Si vero in puteum aut sub aquam miserit, aut de hallis vel de ramis eum cooperuerit, aut incenderit, LXXII. den. qui faciunt sol. IDCCC. culp. iud.

VI. Si quis Romanum hominem, convivam regis, occiderit, XII. den. qui faciunt sol. CCC. culp. iud.

VII. Si Romanus homo possessor, id est, qui res in pago, ubi commanet, proprias possidet, occisus fuerit, is qui eum occidisse convincitur IV. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

VIII. Si quis Romanum tributarium *w)* occiderit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

IX. Si quis hominem invenerit in quadrivio sine

---

s) In marg. MALB. *math leuth muster.* *t)* In marg. *unasbugo.* *u)* Hoc caput in Est. deest. *v)* Gloss. *siccis ramis.* *w)* Gloss. *et Stopharius nominatur qui censum regi solvit.*

voluntate MDCCC. denar. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

X. Si quis caput de homine, quod inimici sui in palum miserunt, sine voluntate alterius deposuerit, (MALB. *Raba nal*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

XI. Si quis hominem in puteum iactaverit, et is exeundo vivus evadit IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

XII. Si vero in puteo mortuus fuerit (MALB. *Musthcst*) XXIIIIM. den. qui faciunt sol. DC. culpabilis iudicetur.

XIII. Simili modo qui in pelagus hominem impinxerit, et exinde evaserit, (MALB. *Piomarina*) IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

XIV. Si quis puellam ingenuam occiderit, (MALB. *Nucha la*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

XV. Si quis Romanus homo possessor, id est, qui res in pago ubi remanet, proprias possidet, occisus fuerit, is qui eum occidisse convincitur, IIIIM. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

XVI. Si quis hominem ingenuum quemlibet, socium suum, de quolibet crimine accusaverit, et per eius commotionem sive mendacium, ille, qui accusatus est, occisus fuerit; si ei adprobatum fuerit, medietate leodis eius componat. Ille vero qui eum occiderit, secundum legem pleniter eum componat.

manibus et sine pedibus, quem inimici sui detruncatum dimiserint, et eum vita privaverit, seu perceciderit, IV. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

X. Si quis hominem ingenuum in puteum aut in pelagus, aut in quodlibet praecipitium, ubi periculum mortis esse possit, impinxerit, et ille qui proiectus est, quolibet modo ab eodem periculo vivus evaserit, ille qui eum impinxerit, IV. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

XI. Si autem, qui praecipitatus est, mortuus fuerit, tota leude sua componatur. Atque ita unaquaeque persona, quae maiori minorive compositione componi debuerat, si de praecipitio periculum mortis evaserit, medietate leudis suae componatur, qua componi debuerat, si mortuus fuisset. Nam et si mortuus fuerit, unusquisque secundum modum leudis suae componat.

XII. Si quis hominem ingenuum cuilibet socio suo de quolibet crimine accusaverit, et per eius commotionem sive mendacium, ille qui accusatus est, occisus fuerit, si ei adprobatum fuerit, medietatem leudis eius componat. Ille vero, qui eum occidit, secundum legem pleniter eum componat.

Tit. XLV. De homicidiis a contubernio factis.

I. Si quis collecto contubernio, hominem Ingenuum, in domo sua adsallierit, et ibidem eum occiderit, (MALB. *Chames talia*) XXIIIIM. den. qui faciunt sol. DC. culpabilis iudicetur.

II. Si vero in truste dominica ille qui occisus est fuerat *x)*, LXXIIM. den. qui faciunt sol. M. DCCC. culpabilis iudicetur.

III. Quod si corpus occisi hominis, tres plagas vel amplius habuerit, tres qui inculpantur, et quod in eo contubernio fuerint probantur, legem superius comprehensam singillatim cogantur exsolvere: alii vero tres de eodem contubernio *y)* IIIMDC. denar. qui faciunt solid. XC. unusquisque eorum culpabilis iudicetur: et tres adhuc in tertio loco de eodem contubernio *z)*, MDCCC. denar. qui faciunt sol. XLV. singuli eorum cogantur exsolvere. Si vero Romanus vel Lidus in tali contubernio occisus fuerit, huius compositionis medietas solvatur.

IV. Si quis contubernio facto villas alienas cum tribus effregerit, (MALB. *a lat faltheo*) IIIMCXX. den. qui faciunt sol. LXXXVIII. culpabilis iudicetur.

Tit. XLIV. De Homicidiis a contubernio factis.

I. Si quis collecto contubernio hominem ingenuum in domo sua adsallierit, et ibidem eum occiderit XXIV. den. qui faciunt sol. DC. culp. iud.

II. Si vero in truste dominica ille, qui occisus est fuerat, LXXII. den. qui faciunt sol. IDCCC. culpabilis iud.

III. Quod si corpus occisi hominis tres plagas vel amplius habuerit, tres qui inculpantur, et, quod in eo contubernio fuissent, convincuntur, legem superius comprehensam singulatim cogantur exolvere. Alii vero tres de eodem contubernio IIIDC. den. qui faciunt sol. XC. unusquisque illorum culp. iud. Et tres adhuc in tertio loco de eodem contubernio IDCCC. den. qui fac. sol. XLV. singuli eorum cogantur exolvere.

IV. Si vero Romanus vel lidus in tali contubernio occisus fuerit, huius compositionis medietas solvatur.

Tit. XLVI. De homicidiis in convivio factis.

I. Si in convivio, ubi quatuor aut quinque fuerint homi-

Tit. XLV. De homicidiis in convivio factis.

I. Si in convivio ubi quatuor aut quinque fuerint

x) In marg. *qui eum occidisse probatur.* *y)* In marg. MALB. *druche lennici.* *z)* In marg. MALB. *seo lastasia.*

nes unus ex ipsis interfectus fuerit *a)*, ille qui remanet, aut unum convictum reddant, aut omnes mortis illius compositionem collectent, quae lex usque ad septem, qui fuerint in convivio illo, convenit observare.

II. Si vero in illo convivio plus quam septem fuerint, non omnes teneantur obnoxii, sed quibus fuerit imputatum, illi secundum legem componant.

III. Si quis foris casa, sive iter agens, sive in agro positus a contubernio fuerit occisus, et tres vel amplius habuerit, (MALB. *Druchte lidio*) hoc est, et tres de eodem contubernio convicti fuerint, singillatim mortis illius compositionem componant, et tres alii de ipso contubernio MCC. den. qui faciunt sol. XXX. unusquisque illorum culpabilis iudicetur. Et tres alii adhuc de ipso contubernio, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

TIT. XLVII. De Re Ipus.

I. Si, ut fieri adsolet, homo moriens, viduam dimiserit, et eam quis in coniugium voluerit accipere, antequam eam accipiat Tunginus aut Centenarius. Mallum indicent, et in ipso Mallo scutum habere debet, et tres ho-

homines, unus ex ipsis interfectus fuerit, illi qui remanent, aut unum convictum reddant, aut omnes mortis illius compositionem coniectent: quae lex usque ad septem, qui fuerint in convivio illo, convenit observari.

II. Si vero in illo convivio plus quam septem fuerint, non omnes teneantur obnoxii, sed quibus fuerit imputatum, illi secundum legem componant.

III. Si quis foris casa, sive iter agens, seu in agro positus, a contubernio fuerit occisus, et tres vel amplius habuerit plagas, tres de eodem contubernio, qui convicti fuerint, singillatim mortis illius compositionem componant, et tres alii de ipso contubernio ICC. den. qui faciunt sol. XXX. unusquisque illorum culpabilis iudicetur. Et tres adhuc alii de ipso contubernio, DC. den. qui faciunt sol. XV. singuli eorum culp. iud.

TIT. XLVI. De reippis *b*).

I. Si quis homo moriens viduam dimiserit, et eam quis in coniugium voluerit accipere, antequam eam accipiat, Tunginus *c)* aut Centenarius Mallum indicent, et in ipso Mallo scu-

---

a) In marg. MALB. *Seo laude esthadio.* *b)* Est. *De reipu viduae mulieris.* Baluz. *De reippus.* Gloss. *De sponsalitiis viduarum.* *c)* Gloss. *Iudex qui post comitem est.*

mines, vel caussas mandare *d)*. Et tunc ille, qui viduam accipere vult, cum tribus testibus qui adprobare debent, tres solid. aeque pensantes, et denarium habere debet. Et hoc facto, si eis convenit, viduam accipiat.

II. Si vero ista *e)* non fecerit, et sic eum acceperit, (MALB. *Rei phus haec cha la sinus*) MMD. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio culpabilis iudicetur.

III. Si autem quae superius diximus omnia secundum legem impleverit, et tres solidos et denarium ille cui Reiphe debetur acceperit, tunc eam legitime accipiat. Hoc discernendum videtur, cui Reipus debeatur. Si nepos fuerit, sororis filius, senior ille accipiat; qui si neptis filius non fuerit, Consobrinus filius, qui ex materno genere venit, ipse accipiat. Si autem nec consobrinus filius fuerit, tunc avunculus frater matris Reipum accipiat. Si vero avunculus non fuerit, tunc frater illius, qui ipsam mulierem antea habuerat, si in haereditatem defuncti fratris, id est, mariti mulieris illius, venturus non est, ipse Reippum accipiat. Quod si nec ipse fuerit, tunc qui proximus fuerit superius nominatis, sui singillatim secundum parentelam dicti sunt, usque ad sextum geniculum, si in haereditatem illius mariti defuncti non accedat, ipse Reippos accipiat.

tum habere debent, et tres homines causas tres demandare; et tunc ille, qui viduam accipere vult, cum tribus testibus, qui adprobare debent, tres sol. aeque pensantes et den. habere debet *f)*, et hoc factu, si eis convenit, viduam accipiat.

II. Si vero ista non fecerit, et sic eam acceperit, illi, cui reippus debetur, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iud.

III. Si autem quae superius diximus omnia secundum legem impleverit, et tres sol. et denarium ille, cui reippus debetur, acceperit, tunc eam legitime accipiat.

IV. Hoc discernendum videtur, cui reippus debeatur.

V. Si nepus fuerit sororis filius senior, ille reippum accipiat.

VI. Si vero nepus non fuerit, neptis filius senior ille accipiat.

VII. Quod si neptis filius non fuerit, consobrinae filius, qui ex materno genere venit, ipse accipiat.

VIII. Si autem nec consobrinae filius fuerit, tunc avunculus frater matris reippum accipiat.

IX. Si vero avunculus non fuerit, tunc frater illius, qui ipsam mulierem ante habuerat, si in haere-

d) In marg. *debent. Tunc ipse qui viduam accipere debet tres solidos aeque pensantes et denarium habere debet, et tres erunt, qui solidos pensare vel probare debent, et hoc factum, si ei convenit, sic accipiat cui debeatur.* *e)* In marg. *istud.* *f)* Duo Pith. addunt: *Et tres erunt, qui solidos pensare vel probare debent.*

IV. Si autem nullus, nisi post sextum geniculum proximus fuerit, in fiscum Reippi vel caussa, quae inde acta fuerit, colligatur.

ditatem defuncti fratris, id est, mariti mulieris illius venturus non est, ipse reippum accipiat.

X. Quod si nec ipse fuerit, tunc qui proximior fuerit post superius nominatos, qui singillatim secundum parentillam dicti sunt, usque ad sextum genuculum, si in haereditatem illius mariti defuncti non accedat, ipse reippum accipiat.

XI. Si autem nullus nisi post sextum genuculum proximus fuerit, in fiscum ipse reippus vel causa *g)*, quae inde orta fuerit, colligatur.

Tit. XLVIII. De migrantibus.

I. Si quis super alterum in villa migrare voluerit, et aliqui ex eisdem, qui in villa consistunt, eum suscipere voluerint, et vel unus vel aliquis ex ipsis extiterit, qui contradicat, migrandi licentiam ibidem non habeat. Si vero contra interdictum unius vel duorum in villa ipsa adsedere praesumpserit, tunc testare illi debent, et si noluerit exinde exire, ille qui testat, cum testibus sic ei debet testare, ut inter decem noctes exinde exeat; et si adhuc post decem noctes noluerit exire, iterum debet ad ipsum venire, et testare simili-

Tit. XLVII. De eo qui villam alienam occupaverit, vel si duodecim mensibus eam tenuerit.

I. Si quis super alterum in villam migrare voluerit, et aliqui de his, qui in villa consistunt eum suscipere voluerint, et vel unus ex ipsis extiterit, qui contradicat, migrandi licentiam ibidem non habeat.

II. Si vero contra interdictum unius vel duorum in ipsa villa consedere praesumpserit, tunc interdictor testari debet illi cum testibus, ut infra decem noctes inde exeat, et si noluerit, iterum ad ipsum cum testibus veniat, et testetur illi,

g) Gloss. *poena propter solemnia non servata.*

ter, ut iterum ad alias decem noctes exinde debeat exire; et si adhuc noluerit, iterum decem noctes ad placitum addat, et sic XXX. noctes impleat. Si nec tunc voluerit exire, tunc manniat eum ad Mallum, et testes suos in singulos mallos, qui ibidem fuerint, secum habere debeat praestos *h)* et si ipse cui testatum est noluerit venire, et aliqua Sumis non detinuerit eum, ipse secundum legem qua diximus testatus est, tunc ipse qui testavit, super fortunam suam ponat, et roget Gravionem ut accedat ad locum, et ipsum inde expellat, et si ibi aliquid elaboravit, quia legem noluit audire, amittat, et insuper (MALB. *Widre sa thalo*) MCC. den. qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur.

II. Si quis vero admigravit, et ei aliquis infra XII. menses *i)* nullus testatus fuerit, ubi admigravit, securus sicut alii vicini consistat *k)*.

III. Si quis vero aliam in villam alienam migrare antequam conventum fuerit rogaverit *l)* MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iudicetur.

ut infra alias decem noctes secedat, Quod si noluerit, iterum tertio placito, ut infra decem noctes exeat, denunciet. Si vero XXX. noctes impletae fuerint, et nec nunc voluerit exire, statim illum manniat ad mallum, et testes suos, qui ad ipsa placita fuerunt, secum praestos *m)* habeat. Si autem ipse, cui testatum est, venire noluerit, et eum aliqua sunnis non detinuerit, et secundum legem supra dictam testatus fuerit, tunc ipse, qui ei testatus est, super fortuna sua ponat, et grafionem roget, ut accedat ad locum, et ipsum inde expellat *n)*, et si ibi aliquid elaboravit, quia legem noluit audire, amittat, et insuper ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

III. Si vero quis alium in villam alienam migrare rogaverit antequam conventum fuerit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culpabilis iud.

IV. Si autem quis migraverit in villam alienam, et ei aliquid infra XII. menses secundum legem contestatum non fuerit, securus ibidem consistat, sicut et alii vicini.

---

h) In marg. *paratos.* *i)* In marg. *noctes.* *k)* In marg. *maneat.* *l)* In marg. MALB. *anduu theocho.* *m)* Duo Pith. *praestus.* Gloss. *praesentes.* *n)* Est. *Tunc ipse, qui ei testatus est, omnem substantiam suam promittit. Si illi supradicta probare non potuerit, super fortunam suam ponetur, et Grafionem (id est Comitem) roget, ut accedat ad locum et ipse inde expellat eum.*

Tit. XLIX. De adframire.

I. Hoc convenit observare ut Tunginus aut Centenarius Mallum indicent, et scutum in ipso Mallo habere debet et postea tres homines tres causas demandare debent; postea in ipso mallo requirant hominem, qui ei non pertinet, et sic fistucam in laisam iactet, et ipse in cuius laisam fistucam iactaverit, dicat verbum de fortuna sua, quantum ei voluerit dare, aut si totam aut si mediam fortunam suam cui voluerit dare. Postea ipse, in cuius laisam fistucam iactavit, in casa ipsius manere debet, et hospites tres suscipere, et de facultate sua quantum ei datur, in potestate sua habere debet. Et postea ipse cui creditum est, omnia cum testibus collectis ista agere debet, et sic postea, ante Regem, aut in Mallo legitimo, illi cui fortunam suam deputaverit, reddere debet, et accipiat fistucam in Mallo ipso. Et ipsum quem haeredem deputavit ante XII. menses, in laisio suo iactet nec minus nec maius, nisi quantum ei creditum est; et si contra hoc aliquid dicere voluerit, tres testes habere debet, qui iurati dicunt, quod ibi fuerint in Mallo, quod Tunginus aut Centenarius indixerunt. Et quomodo vidissent hominem illum, quod fortunam suam donavit *o)* in laiso, illius quam iam elegerat fistucam iactare, et dominare de-

Tit. XLVIII. De affatomie. *p)*

I. Hoc convenit observare, ut Tunginus vel Centenarius Mallum indicent, et scutum in ipso mallo habeant; et tres homines causas tres demandare debent in ipso mallo, et requiratur postea homo, qui ei non pertinet, et sic festucam in laisum *q)* iactet, et ipsi, in cuius laisum festucam iactaverit, dicat verbum de fortuna sua, quantum ei voluerit dare. Postea ipse in cuius laisum festucam iactaverit, in casa ipsius manere et hospites tres suscipere, et de facultate sua, quantum ei datur, in potestate sua habere debet, et postea ipse cui creditum est, ista omnia cum testibus collectis agere debet. Postea aut ante Regem, aut in Mallo legitimo illi, cui fortunam suam deputavit, reddere debet; et accipiat postea festucam in mallo ipso ante duodecim menses ipse, quem haeredem deputavit, in laisum suum iactet, et nec minus, nec maius, nisi quantum ei creditum est. Et si contra hoc aliquid dicere voluerit, debent tres testes iurati dicere quod ipsi fuissent in Mallo, ubi Tunginus vel Centenarius indixerunt, et

---

o) In marg. *dominavit, alias dare voluit.* p) Quinq. Pith. *Affatomiae.* Est. *Affattoone.* Gloss. *De donationibus quae fiunt festuca in sinum ei cui donabatur proiecta.* q) Est. *in laisum id est in sinum.* Gloss. Pith. *in sinum.*

bent qui fistucam in laisum iactit *r*), nec non et illum in cuius laisum fistucam iactavit, et illum quem heredem appellavit. Similiter nominent alii testes iurati, et dicant, quod in casa illius, qui fortunam suam donavit, illi in cuius laisam fistucam iactavit, ibidem mansisset, et hospites tres vel amplius collegisset, et pavisset, et ei ibidem gratias egissent, et in beudo suo pultes manducassent et testes collegissent. Ista omnia alii tres testes iurati dicere debent, quoniam in Mallo legitimo vel ante Regem, illi qui accepit in laisam fistucam fortunam suam donavit, et ille acceperit in Mallo hoc est ante Theada, vel Tunginum fortunam illam, qua heredem eum appellavit *s*), publice coram omnibus hominibus fistucam in laisam ipse iactasset: et haec omnia novem testes debent affirmare.

quod vidissent hominem illum, qui fortunam suam dedit in laisum illius, quem iam elegerat festucam iactare et nominare illum debent, qui fortunam suam in laisum electi iactavit; nec non et illum in cuius laisum festucam iactavit, et haeredem appellavit, similiter nominent. Et alteri tres testes iurati debent dicere, quod in casa illius hominis, qui fortunam suam donavit, ille in cuius laisum festucam iactavit ibidem mansisset, et hospites tres vel amplius collegisset, et pavisset, et ei ibidem gratias egissent, et in beudo suo *t*) pultes manducassent, et testes collegissent. Ista omnia alii tres testes iurati dicere debent, quoniam in Mallo legitimo vel ante Regem ille, qui accepit in laisum suum fortunam in Mallo publico, hoc est ante Theada *u*) vel Tunginum fortunam illam, quem haeredem appellavit, publice coram omnibus festucam in laisum ipsius iactasset. Et haec omnia novem testes debent adfirmare.

Tit. L. De Filtortis qui Salica Lege vivunt.

I. Si quis servum aut ancillam, caballum aut bovem, aut

Tit. XLIV. De filtortis *v*), hoc est, qualiter homo furatas res intertiare debet.

I. Si quis, qui lege Salica vivit, servum aut an-

r) In marg. *nominare debent, qui fistucam in laisum electi iactavit.* *s*) In marg. *appellare placuit.* *t*) Al. Pith. *et in beodo suo.* Est. *et in beudo suo pultem, id est in mensa sua.* Baluz. *et in beo de suo.* *u*) Al. *Theoda, Theuda.* *v*) Gloss. *De intertiatis rebus.*

iumentum, aut quamlibet rem sub alterius potestate agnoverit, mittat eam in tertiam manum, et ille apud quem agnoscitur, debet adrhamire; et si intra Ligerim aut Carbonariam, aut citra mare ambo manent, et qui cognoscitur et apud quem cognoscitur, in noctes XL. placitum faciant, et in ipso placito, quanticumque fuerint, qui rem ipsam vendiderunt, aut cambiaverunt, aut fortasse in solutionem dederunt, omnes intra placitum istum commoneantur, hoc est, unusquisque cum negotiatoribus suis, alter alterum admoneat. Si quis vero commonitus fuerit, et Sumis eum non detinuerit, et ad placitum venire distulerit, tunc ille cum quo negotiavit mittat tres testes, quomodo ei maniaverit, quod ad placitum veniat. Et alios tres similiter habeat, quod publice cum eo negotiarit: istud si fecerit, exuit se de latrocinio; ille autem qui amonitus non venerit, si super eum testes iuraverint, erit latro et fur illius qui res suas agnoscit; et pretium ei reddatur, et omnia secundum legem componat, cum quo negotiavit *w)*. Ista omnia facere debet in Mallo, ubi ipse Rhamallus esse videtur, super quem res primitus agnita fuerit, aut intertiata. Quod si trans Ligerim aut Carbonariam ambo manent, ille apud quem res agnoscitur, in noctibus LXXX. lex ista custodiatur.

cillam, caballum, vel bovem seu iumentum, seu quamlibet rem suam, sub alterius potestate agnoverit, mittat eam in tertiam manum, et ille, apud quem agnoscitur, debet adhramire, et si intra Ligerim aut Carbonariam ambo manent, et qui agnoscit, et apud quem agnoscitur, in noctes quadraginta placitum faciant, et in ipso placito, quanticunque fuerint, qui rem intertiatam véndiderint, aut cambiaverint, aut fortasse in solutionem dederint, omnes intra placitum istum commoveantur, ut unusquisque cum negociatoribus suis alter alterum admoneat. Si quis vero commonitus fuerit, et aliqua sunnis eum non detinuerit, et ad placitum venire distulerit, tunc ille, qui cum eo negociavit, habeat tres testes, quod enuntiasset, ut ad placitum venire debuisset; et alios tres similiter habeat, quod cum eo publice negociasset: hoc si fecerit, exivit se *x)* de latrocinio: ille autem qui admonitus non venerit, super quem testes iuraverint, erit latro illius, qui res suas agnoscit, et ei secundum legem ipsas componat, et insuper precium illi reddat, qui cum eo negociavit. Ista omnia, ubi suus hamallus est *y)*, super quem res pri-

w) In marg. *apud quem suas res agnoscit.* *x)* Al. Pith. *exuit se.* *y)* Un. Pith. *Ista omnia facere decet in mallo, ubi ipse amallus esse dignoscitur.* Alter. *Ista omnia in mallo debent fieri, ubi ille est ha-*

mitus agnita fuerit aut intertiata, fieri debent. Quod si trans Ligerim aut Carbonariam manet ille, apud quem res agnoscitur, in noctibus LXXX. lex ista custodiatur.

Tit. LI. De falso testimonio.

I. Si quis falsum testimonium praebuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

II. Si cuicunque aliquid imputatum fuerit, quod aliquid periuratus sit, et non potuerit adprobari, DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

III. Si alicui fuerit imputatum, quod se periurasset, et hoc qui imputaverit adfirmare poterit, tres de ipsis coniuratoribus periuri, unusquisque ad illorum DC. denar. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur. Alii vero qui super tres fuerint, singuli quinis solidis, id est, CC. den. culpabiles iudicentur, ipse vero cui imputatum fuerit, excepta caussa vel capitale et delatura, CC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

Tit. L. De falso Testimonio.

I. Si quis falsum testimonium praebuerit, DC. denar. qui faciunt solidos XV. culp. iud.

II. Quod si aliquis alicui imputaverit, quod se periurasset, et non potuerit adfirmare, DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

III. Si alicui fuerit imputatum, quod se periurasset, et hoc, qui imputaverit, adfirmare potuerit, tres de ipsis coniuratoribus z) periuri, unusquisque illorum DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IV. Alii vero qui super ipsos tres fuerint, quinis solidis culp. iud.

V. Ipse vero, cui imputatum fuerit, excepto causa vel capitali et dilatura, DC. denar. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Tit. LII. De Testibus adhibendis.

I. Si quis testis necesse habet, ut donet, et fortassis testis non vult ad placitum venire, ille qui eos necessarium habet, manire

Tit. LI. De Testibus adhibendis.

I. Si quis testes necessarios habuerit, et fortasse ipsi ad placitum venire noluerint, ille qui eos neces-

---

mallus, id est, qui suscepit causam ad mallandum in vicem alterius. Gloss. Est, *kamallus, id est debitor.* z) Duo Pith. *iuratoribus.*

illos debet cum testibus, ut de eo quod viderunt testimonium praebeant; et si venire noluerint, et eos Sumis non detinuerit unusquisque illorum DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

II. Si vero praesentes in testimonium fuerint vocati, et ea quae viderunt, testimonium praebere noluerint, et perbanniti fuerint, DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

sarios habet, mannire illos debet cum testibus ad placitum, ut ea, quae sciunt, iurantes dicant.

II. Si vero noluerint venire, et eos sunnis non detinuerit, unusquisque illorum DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

III. Si vero praesentes fuerint ad testimonium vocati, et noluerint iurando dicere ea, quae sciunt, et forbanniti a) fuerint, DC. den. qui faciunt sol. XV. unusquisque illorum culp. iudicetur.

Tit. LIII. De fide facta.

I. Si quis Ingenuus aut Lidus alteri fidem fecerit, et noluerit solvere, tunc ille cui fides facta est, in noctes XIV. sive XL. aut quomodo placitum fecerit, is qui fidem dedit, ad domum illius, qui fidem accepit, cum testibus venire debet, vel cum illis qui precium adpretiare debent. Si is fidem factam noluerit solvere, DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

II. Si vero adhuc supra dictum debitum solvere noluerit, debet eum manire, et Nestigantio sic admallare: Rogo te Tunzino, ut Neistigante Gasachio meum illum, qui mihi fidem fecit, legittimum enim mihi debet debitum (et nominare debet, quale debitum debeat, et unde fidem fecit) secundum Legem Salicam mihi

Tit. LII. De eo qui fidem factam alteri reddere noluerit.

I. Si quis ingenuus aut lidus alteri fidem b) fecerit, tunc ille, cui fides facta est, XL. noctes aut quomodo placitum fecit, quando fidem ei fecit, ad domum illius cum testibus ambulare debet, vel cum illis, qui pretium adpretiare debent, et si noluerit fidem factam solvere, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

II. Si vero adhuc supradictum debitum solvere noluerit, debet eum sic admallare: *Rogo te, iudex, ut hominem illum denominatum gasachionem meum, qui mihi fidem fecit, de debito tali denominato secundum legem Salicam mihi inde eum adstringas.* Tunc iudex c)

---

a) Quinq. Pith. *ferbanniti.* b) Gloss. Est. *id est fideiussor exstiterit.* c) Duo Pith. *Tunsinus.*

adstringas. Tunc Tunzinus dicere debet: Ego Nestigantio Gasachio illo tuo in hoc mallo, quod Lex Salica habet. Et tunc ipse cui fides facta est debet testificare, ut nulli alteri nec solvat, nec pignus donet solutionis, antequam impleat quod fidem fecit, et sic festinanter ipsa die ad domum illius qui ei fidem fecit, cum testibus ambulare debet, et rogare, ut debitum suum illi solvat, et si hoc noluerit, solem ei collocet *d)*; et si ei solem collocaverit, tres solidos super debitum addat, et sic usque ad tres vices per tres Manitas *e)* facere debet, et super tres vices, ista omnia facta si noluerit componere, usque ad novem solidos debitum ascendat, id est, ut per singulas admonitiones vel solem collocatum *f)* terni solidi accrescant.

III. Si vero nec fidem factam ad placitum legittime factum voluerit persolvere, tunc ille cui fides facta est, ambulet ad Gravionem loci illius, in cuius pago manet, accipietque fistucam, et dicat verbum: Tu Gravio rogo te, homo ille qui mihi fidem fecit, quem legittime habeo admallatum *g)* secundum Legem Salicam, et in hoc quod Lex Salica habet et continet, et ego super me et super fortunam meam pono, quod securus mitto super fortunam suam manum. Et dicat de quanta caussa quantum ei fidem fecerit. Tunc Gravio roget septem Rathimburgios, qui secum ambulent ad domum illius, qui fidem fecit, dicat, si praesens est, vo-

dicere debet: *Ego gasachium tuum illum in hoc mallo quod lex Salica habet.* Tunc ille cui fides facta est, debet testificari fideiussori, ut nulli alteri nec solvat, nec pignus donet solutionis, antequam ei impleat, unde fidem fecit. Et sic festinanter ad domum illius, qui ei fidem fecit, cum testibus accedat, et roget eum solvere debitum suum. Quod si noluerit, solem ei collocet. Et si ei solem culcaverit, tres solidos super debitum addat, et sic usque ad tres vices per tres mannitas facere debet. Ista igitur omnia facta, si adhuc noluerit debita componere, usque ad novem solidos debitum ascendat, id est, ut per singulas admonitiones, vel solem culcatum, terni solidi adcrescant. Si vero nec fidem factam in placito legitimo solvere voluerit, tunc ille cui fides facta est, ambulet ad grafionem loci illius in cuius pago manet, accipiatque festucam, et dicat verbum istud: *Tu grafio rogo te, quia ille homo denominatus, qui mihi fidem fecit, quem legitime habeo adiactivum vel admallatum secundum legem Salicam, et ego super me, et super fortunam meam pono, quod securus mitto in fortunam illius manum:* et dicat de quanta causa ei fidem fece-

---

d) In marg. *culcet.* *e)* In marg. *nundinas.* *f)* In marg. *culcatum.* *g)* In marg. *adtiachitum.*

luntate tua solve homini isto, de eo quod ei fidem fecisti, et elige duos ex his quos volueris, quibus cum quod solvere debes, adpretiato, et hoc quod debes, secundum iustum pretium solve ac satisfac. Quod si audire noluerit praesens, aut si absens fuerit, statim Rathimburgii adpreciato pretio, et quod debito secundum iustum pretium satisfaciat, et quantum valuerit debitum quod debet, hoc de fortuna sua tollat, et ipsa lege duas partes ille, cuius caussa est, ad se revocet, et tertiam partem in Frido Gravio ad se recolligat, si tamen Fridus vim de ipsa caussa non fuit solutus.

IV. Si Gravio invitatus fuerit, et non venerit, si Sumis eum non detinuerit, aut certa ratio dominica eum non distulerit, ut ibi non ambulet, neque mittat, ut cum iustitia exigatur debitum, aut se redimat, aut de vita componat.

Tit. LIV. De Andocmito.

I. Si quis Gravionem ad res alienas tollendum invitaverit, et eum legittime iachtivum aut admallatum non habuerit, qui eum rogat, ut iniuste aliquid tollat *h*)

rat. Tunc Grafio congreget secum septem Rachinburgios *i*) idoneos, et cum ipsis ad oasam illius fideiussoris veniat, et roget eum, si praesens est, ita dicens: *Per voluntatem tuam solve homini isti, de quo ei fidem fecisti, et quod debes secundum pretium legitime preciatum satisfacere stude.* Quod si tunc adimplere noluerit praesens, aut si absens fuerit, statim Raginburgii precium adpreciatum, quantum debitum quod debet, valuerit, de fortuna illius tollant. Et si fredus antea de ipsa causa non fuerat datus, duas partes ille, cuius causa est, ad se revocet, et Grafio tertiam partem obtineat.

III. Si autem Grafio *k*) ibi invitatus non venerit, et Sunnis eum aliqua non detinuerit, aut certa ratio dominica, et si distulerit, ut ibi non ambulet, neque mittat, ut cum iustitia exigatur debitum, aut se redimat, aut de vita componat.

Tit. LIII. De eo qui Grafionem ad res alienas tollendas iniuste invitaverit *l*).

I. Si quis Grafionem ad res alienas iniuste tollendas invitaverit, antequam gasachium *m*) suum secundum legem habeat admallatum *n*)

---

h) In marg. *fiscare debeat.* *i*) Tres Pith. *Racinburgios.* Guelff. *Racineburgios, Ragimburgios.* Gloss. *Iudices.* *k*) Gloss. *Comes.* *l*) Un. Pith. *De andoctemito.* *m*) Gloss. *causatorem.* *n*) Un. Pith. *antequam legitime admallatus aut fides ei facta fuerit.* Al. duo: *admallatum vel adiectivum.*

antequam eum per legem habeat admallatum, aut consecutum quod ei in Mallo fidem fecisset, VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudic.

II. Si vero Gravio invitatus ad alterius caussam supra legem aut debitum aliquid praesumpserit; aut Wereguldum suum redimat, aut de vita componat.

Tit. LV. De rem praestata.

I. Si quis alteri de rebus suis aliquid praestiterit, et alius ei reddere noluerit, sic debet eum mallare. Cum testibus ad domum illius, cui rem suam praestitit, accedat, et sic contestetur ei: Quia res meas noluisti reddere quas tibi praestiti in hoc, eas tene nocte proxima quod Lex Salica continet. Et sic ei solem collocet: et si nec tunc voluerit reddere, adhuc super septem noctes similiter facere debet: et si nec tunc voluerit reddere, ad alias septem noctes similiter facere debet: et si nec tunc voluerit reddere, ad alias septem noctes id faciat Post quas ad hunc cum testibus venire debet, et roget, ut sibi debitum suum reddat, et si nec tunc reddiderit, solem ei collocet, et si per tres vices solem collocaverit, et si nec tunc reddere voluerit, aut fidem facere, super illos VIIII. solidos, qui per tres amonitiones adcreverunt super debitum superius adhuc amplius, (malb. *Tauthe*) DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

II. Si vero Grafio invitatus contra legem supra debitum iustum aliquid amplius tulerit, aut se redimat, aut de vita componat.

Tit. LIV. De Re praestata o).

I. Si quis alteri de rebus suis aliquid praestiterit, et ei reddere noluerit, sic eum debet mallare. Cum testibus ad domum illius, cui res praestavit, accedat, et sic contestetur ei: Quia res meas noluisti reddere, quas tibi praestiti, in hoc eas tene nocte proxima quod lex Salica continet; et sic ei solem collocet. Si nec tunc voluerit reddere, adhuc super VII. noctes similiter contestetur, sicut antea fecit, ut nocte proxima secundum quod lex Salica continet, res suas tenere debeat. Quod si nec tunc voluerit reddere, iterum post septem alias noctes ad eum similiter cum testibus veniat, et roget ut debitum suum reddat. Ergo si tunc noluerit reddere, nec fidem facere reddendi, supra debitum, quod ei praestitum est, et super illos novem solidos, qui per tres admonitiones accreverunt, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

o) Al. Pith. *de Praestata.*

TIT. LVI. De manu ab Aeneo p) redimenda.

I. Si quis ad Inium mallatus fuerit, et forsitan convenerit, ut manum suam redimat, et iuratores donet; et si talis caussa est, de qua si legitime convictus fuisset, XV. sol. componere deberet, tunc CXX. den. qui faciunt sol. III. manum suam redimat; quod si amplius ad manum suam redimendam dederit, fredus exinde solvatur Gravioni quantum de ipsa caussa, si convictus fuisset. Si vero maior causa est, unde MCC. den. qui faciunt sol. XXX. poterat componere, et convenit, ut manum suam redimat, CCXXXX. qui faciunt sol. VI. manum suam redimat. Quod si amplius dederat, fredum solvat, quantum si de caussa convictus fuisset. Si vero maior culpa fuerit, unde si probatus fuisset MMD. den. qui faciunt sol. LXII. cum dimidio, maculpabilis iudicetur, et convenit ut manum redimat, DC. den. qui faciunt sol. XV. solvat: quod si amplius dederit, fredus exinde solvatur, tantum quantum si de caussa illa probatus fuisset. Ista redemptio usque ad Leudem permanet. Si vero Leudi alteri imputaverit, et eum ad aeneum habet amallatum, et convenit ut manum suam redimat, sol. XXX. donet; quod si amplius dederit, fredus de ipso leudi solvatur.

TIT. LV. De manu de aeneo q) redimenda.

I. Si quis ad aeneum r) mallatus fuerit, et forsitan convenerit, ut ille, qui admallatus est, manum suam redimat, et iuratores donet; si talis causa est, de qua legitime, si convictus fuisset, DC. den. qui faciunt sol. XV. componere debeat, tunc CXX. den. qui faciunt sol. III. manum suam redimat.

II. Si vero plus ad manum suam redimendam dederit, fredus Grafioni solvatur, tanquam si de ipsa causa convictus fuisset.

III. Si vero talis causa fuerit, de qua si convictus fuisset, ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. debuisset solvere, et convenit, ut manum suam redimat et iuratores donet, IX. sol. manum suam redimat.

IV. Quod si amplius dederit, fredus Grafioni solvatur, tanquam si de ipsa caussa convictus fuisset.

V. Quod si maior culpa fuerit de qua LXII. S. sol. solvere, si convictus fuisset, deberet, et convenit, ut manum suam redimat, cum sol. XV. manum suam redimat.

VI. Et si amplius dederit, fredus Grafioni solvatur, tanquam si de ipsa causa convictus fuisset. Ista

---

p) In marg. *manum de Inium.* q) Gloss. *de caldario.* r) Gloss. Est. *id est ut manum mittat in caldariam.*

redemptio usque ad leudem sic permaneat.

VII. Si autem leudem alter alteri imputaverit et eum ad aeneum habet mallatum et convenit, ut manum suam redimat, et iuratores donet, cum solid. XXX. manum suam redimat.

VIII. Et si amplius dederit, fredum Grafioni persolvat, tanquam si de ipsa causa convictus extitisset.

Tit. LVII. De Gravione occiso.

I. Si quis Gravionem occiderit, XXIIIIM. den. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur.

II. Si quis Sagbaronem *s)*, aut Gravionem, qui puer regius fuerat, XIIM. den. qui faciunt sol. CCC. culpabilis iudicetur.

III. Si quis Sacebaronem, qui Ingenuus est, et se vel alium Sacebaronem posuerit, occiderit, XXIIIIM. den. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur.

IV. Sachibarones vero in singulis Mallebergiis plus quam tres esse non debent, et si de caussa illi aliquid sanum dixerint, penitus Gravio nullam habeat licentiam removendi. *t)*

Tit. LVI. De eo qui Grafionem occiderit.

I. Si quis Grafionem occiderit, XXIIII. den. qui faciunt sol. DC. culpab. iudicetur.

II. Si quis Sagibaronem *u)* qui puer regis fuerat, occiderit, XII. den. qui faciunt sol. CCC. culp. iudicetur.

III. Si quis Sagibaronem, qui ingenuus est, et se Sagibaronem posuit, occiderit, XXIIIIM. den. qui faciunt sol. DC. culp. iudicetur.

IV. Sagibarones in singulis mallobergiis, id est plebs *v)* quae ad unum mallum convenire solet, plus quam tres esse non debent: et si causa aliqua ante illos secundum legem fuerit definita, ante grafionem removere eam non licet.

---

s) In marg. *Salebaronem.* *t)* In marg. *et si causa aliqua ante illos secundum legem fuerit definita, ante Graviopem eam removere non licet, si illi securitatem praestiterint.* *u)* Guelff. *Sacibaronem.* Gloss. *dicuntur quasi Senatores.* *v)* Baluz. *id est ubi plebs.*

TIT. LVIII. De corporibus expoliatis.

I. Si quis corpus occisi hominis, antequam in terram mittatur *w)*, exspoliaverit, (MALB. *Cheo mosido*) MMD. den. qui faciunt solid. LXII. et dimidium culpabilis iudicetur. Et antiqua lege, si corpus iam sepultum exfodierit, et exspoliaverit, wargus sit usque in diem, qua cum parentibus ipsius defuncti convenerit, et ipsi pro eo rogent, ut inter homines liceat ei accedere; et quicunque antea ei aut panem, aut hospitale, sive uxor sua, sive proxima, ei dederit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur. Tandem auctor ex scelere qui hoc admisisse probatur, (MALB. *Turnichale*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

II. Si quis hominem mortuum, super alterum in petra aut in naufo *x)* miserit, (MALB. *Idulgus*) sol. XXXV. culpabilis iudicetur.

III. Si quis tombam *y)*, super mortuum hominem exspoliaverit, (MALB. *Turnichalis*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

IV. Si quis che rista duna super hominem mortuum capulaverit, (MALB. *Mandoado*, *aut Silave*) quod est porticulus *z)*, super hominem mortuum deiecerit, de unaquaque (MALB. *Chreo*

TIT. LVII. De corporibus expoliatis.

I. Si quis corpus hominis mortui, antequam in terram mittatur, per furtum expoliaverit, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iudicetur.

II. Si quis tumulum *a)* super hominem mortuum expoliaverit vel dissipaverit, DC. den. qui faciunt solid. XV. culp. iud.

III. Si quis aristatonem, hoc est staplum super mortuum missum *b)* capulaverit, aut mandualem *c)*, quod est structura *d)*, sive selave *e)*, qui est ponticulus, sicut more antiquorum faciendum fuit, qui hoc destruxerit, aut mortuum exinde expoliaverit, et unaquaque de istis DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur.

IV. Si quis hominem mortuum super alium in naufo vel in petra miserit ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud.

V. Si quis corpus iam sepultum effoderit, aut expoliaverit, Wargus *f)* sit, hoc est, expulsus de eodem pago, usque dum parentibus defuncti convenerit, ut et ipsi parentes rogati sint pro eo, ut liceat ei in-

---

w) In marg. *in furtum*; *alias per furtum*. x) In marg. *naucho*. y) In marg *tomolam*. z In marg. *stafflus*. a) Gloss. *tumbam*. b) Baluz. *stapplum qui super mortuum missus est*. c) Gloss. *cancellum qui desuper tumulum stat*. d) Baluz. *quod est ea structura*. e) Guelff. *salive*, *sillabe*. f) Gloss. *deiectus et expulsus*.

burgio g) DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

V. Si quis basilicam super hominem mortuum expoliaverit, (MALB. *Chre ottar sino*) MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur, excepto capipale et delatura.

fra patriam esse, et, quicunque antea panem, aut hospitalitatem ei dederit, etiam si uxor eius hoc fecerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

VI. Auctor vero sceleris huius, si ipse hoc fecit et comprobatus fuerit, vel alium ad istud faciendum locaverit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

VII. Si quis domum in modum basilicae factam *h)* super hominem mortuum expoliaverit, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud. excepto capitali et dilatura.

TIT. LVIII. De incendio sive expoliatione ecclesiae, sive homicidiis clericorum.

Habetur infra post titulum LXX.

TIT. LIX. De Despectionibus.

I. Si quis ad Mallum venire dispexerit, aut quod ei a Rathinburgiis fuerat indicatum adimplere noluerit, si nec de compositione, nec ad Aeneum, nec de ulla lege fidem facere voluerit, tunc ad Regis praesentiam ipse manniri debet, et ibidem cum duodecim testibus ire debet, qui per singula placita iurati dicant, quod ibidem fuissent, ubi Rathiburgii ei indicaverunt, ut ad Aeneum ambularet, aut per

TIT. LIX. De eo qui ad mallum venire contempserit.

I. Si quis ad mallum venire contempserit, et quod ei a Raginburgiis iudicatum fuerit, implere distulerit, si nec de compositione, nec de ulla lege fidem facere voluerit, tunc ad Regis praesentiam ipsum mannire debet, et ibidem XII. testes esse debent, qui per singula placita iurando dicant, quod ibidem fuissent, ubi Raginburgii ei

g) In marg. *bardio.* h) Quinq. Pith. *factum.*

compositionem fidem faceret, et ille dispexerit. Iterum alii tres iurare debent, quod ibidem fuissent, post illam diem, quo ei Rathenburgii indicaverunt, aut per Aeneum, aut per compositiones se educeret: hoc est, de illa die, in quadraginta noctes in Mallobergo iterum solem collocaverit, et nullatenus legem voluerit implere. Tunc eum debent mannire ante Regem in XIV. noctes et tria testimonia iurando dicant, quod eum mannisset; et si nec tunc venerit, ista omnia novem testimonia iurati dicant, sicut superius diximus. Similiter illa die si non venerit, collocent ei solem iterum, et illa tria testimonia quae ibidem fuerint ubi collocaverit solem. Tunc cum ista omnia impleverit, qui eum admallat, et ille qui admallatur ad nullum placitum venerit, et pro lege se educere noluerit, tunc Rex, ad quem mannitus est, extra sermonem ponet, et ita ille culpabilis, et res suae erunt in fisco, aut eius cui fiscus dare voluerit; et quicunque ei aut panem dederit, aut in hospitalitatem collegerit, sive sit uxor sua, aut proxima, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, donec omnia secundum legem, ea quae illi iniuncta sint, componat.

indicassent, et ille decretum iudicium contempsisset; iterum alii tres iurare debent, quod ibidem fuissent, post illam diem, in qua ei Raginburgii iudicaverunt, ut aut per aeneum aut per compositionem se educeret *i)*; hoc est de illa die in XL. noctes, in mallo iterum solem culcaverit, et nullatenus legem implere voluerit, tunc eum debet mannire ante Regis praesentiam in XIV. noctes, et tria testimonia iurando dicant, quod eum mannisset. Quod si nec tunc venerit, et ista omnia novem testimonia coniurando, quae superius diximus vera esse dixerint, similiter ei iterum Solem culcet, et illos tres testes ibidem habeat. Ubi culcaverit solem, et ista omnia compleverit, qui eum admallat, et ille, qui admallatur, ad nullum placitum venire, nec per legem se educere *k)* noluerit, tunc Rex, ad quem mannitus est, extra sermonem suum eum esse deiudicet; et ita ille culpabilis *l)*, et omnes res suae erunt in fisco, aut cui fiscus dare voluerit; et quicunque ei panem dederit, aut in hospitium collegerit, etiam si uxor eius propria sit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. donec omnia, quae ei legibus imputantur, secundum legem componat.

---

i) Est. *exdiceret.* *k)* Quinq. Pith. *edicere.* Est. *exdicere.* *l)* Est. *culpabilis iudicetur.*

II. Si quis alterum in Mallo per legem vicerit, et is fidem facere dispexerit, aut precium solvere, tunc Rathinburgii eum debent attendere, secundum legem qualis causa esse videtur, et ille qui eum mallavit ad casam suam, ei nunciare debet precium aut debitum, et si tunc ei satisfacere noluerit, tunc per legem debet attendere, et postea Grafio ad casam suam invitari, ut quod lex est, is de causa et rebus suis secundum legem referat.

Tit. LX. De Rathin burgiis.

I. Si qui Rathinburgii legem voluerint dicere in Mallebergo residentes, cum causam inter duos discusserint, debet eis qui causam requirit dicere: Dicite nobis Legem Salicam. Si illi tunc noluerint dicere, tunc iterum qui causam requirit, dicit: Vos tangano, ut mihi et isto legem dicatis. Bis aut tertio hoc debet facere. Si vero illi noluerint dicere tunc qui causam repetit debet dicere: Ego vobis tangano usque quo mihi Legem dicatis Salicam. Tunc septem de illis Rathenburgiis, collocato sole, IX. solid. culpabilis unusquisque iudicetur. Quod nec sic legem dicere voluerint, nec solvere, nec fidem facere, tunc solem illis iterum collocet, et sic postea XV. solidis unusquisque culpabilis iudicetur. Si vero Rathinburgii non secundum Legem iudicaverunt Salicam, his, contra quos sententiam dederunt, solidos XV. solvant.

Tit. LX. De Rachinburgiis m) qui secundum legem non iudicant.

I. Siquidem Rachinburgii in mallo residentes, cum causa discussa fuerit inter duos causatores, admoniti ab eo, qui causam requirit, ut legem Salicam dicant; et si legem dicere noluerint, tunc ab eo qui causam requirit, sint iterum admoniti usque in tertia vice. Quod si dicere noluerint, tunc dicat ille, qui causam requirit: Ego vos tangano usque dum vos inter me et contra causatorem meum legem iudicetis. Et si tunc dicendi se legem distulerint, sole culcato septem de illis unusquisque CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

II. Et si adhuc tunc Rachinburgii despexerint, nec legem dicere voluerint, neque de tribus solidis compositionem facere, tunc

m) *Est. Raginburgiis.*

II. Si vero Rathenburgii illi legem dixerint, et ille, contra quem dixerunt, eis contradicat, et hoc sustinere noluerit, eos enim contra legem iudicasse sibi putat, et id comprobare non poterit, unicuique de septem Rathinburgiis DC. denarios qui faciunt solid. XV. solvat.

unusquisque illorum septem, culcato sole DC. denarios qui faciunt sol. XV. culp. iud.

III. Similiter si comprobati fuerint legem non iudicasse, septem ex eis unusquisque DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IV. Si autem Rachinburgii legem iudicant, et cui iudicatum fuerit, hoc sustinere noluerit, et dicit contra legem iudicasse sibi, et hoc comprobare non potuerit, contra unumquemque de septem Rachinburgiis DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Tit. LXI. De Chren ceude.

I. Si quis hominem occiderit, et in tota facultate non habuerit, unde totam legem impleat; duodecim iuratores dabit, quod nec subtus terram, neque supra terram plus de facultate habeat, quam donavit. Et postea debet in casam suam intrare, et de quatuor angulis terrae pulverem in pugno colligere et postea in duropello stare, et intus casam cuptare debet, et sic de sinistra manu trans suas scabulas iactare super proximiorem parentem. Quod si iam pater, aut mater, seu frater pro ipso solverunt, super sororem tunc matris, aut super eius filios debet illam terram

Tit. LXI. De Chrenechruda. n)

I. Si quis hominem occiderit, et in tota facultate sua non habuerit, unde totam legem implere valeat, XII. iuratores donet, quod nec super terram nec subtus terram amplius de facultate non habeat, nisi quod donatum habet. Postea intrare debet in casam suam, et de quatuor angulis de terra illa in pugno suo colligat et stare in durpilo, hoc est, in liminari, et intus captare o), et cum sinistra manu de illa terra ultra suas scabulas iactare super quem proximiorem

---

n) Gloss. Est. *de Chrenequida, id est terra collecta de quatuor angulis domus, legaliter in aliquem proiecta.* o) Un Guelf. *in durbio hoc est limitare.* Est. *in durbilo, hoc est, in limitari et intercaptare.*

iactare: quod si isti non fuerunt, super tres de generatione patris et matris, qui proximiores sunt: et postea in camisia discinctus, discalceatus, palo in manu supra sepem salire ut pro medietate quantum pro compositione debere, aut quantum lex addicat, illi tres solvant de materna generatione; hoc et illi alii qui de paterna generatione veniunt, facere debent.

II. Si vero aliquis ex illis pauperior fuerit, et non habet unde integrum solvat debitum, quicunque de illis plus alio habet exsolvat, et iterum super illum chrene chruda, ille qui est pauperior, iactet, ut ille totam legem solvat: quod si hic etiam non habet, ut legem solvat, et totam legem componat, tunc illum, qui homicidium fecit, tollit, qui eum in fide sua habet, et per quatuor Mallos praesentem faciat; et si eum per compositionem aut fidem nullus suorum tulerit, hoc est, eum redimat, aut pro eo persolvit, tunc de vita componat.

III. At praesentibus temporibus, si de suis propriis rebus non habuerit unde transsolvere aut se de lege defensare possit, omnis causa superius comprehensa ad caput suum pertinet observare.

parentem habet. Quod si iam pater aut mater, vel frater solverint, tunc super sororem matris, aut super suos filios debet illam terram iactare, id est super tres de generatione matris, qui proximiores sunt; et postea in camisia discinctus et discalciatus cum palo in manu supra sepem salire debet, ut pro medietate, quantum de compositione diger est *p)*, aut quantum lex dicat, illi tres solvant. Idem illi alii, qui de paterna generatione veniunt facere debent. Si vero aliquis ex illis pauperior fuerit, et non habet, unde ad integrum debitum solvat, quicunque de illis amplius habet, iterum super illum chrenechruda *q)*, ille qui pauperior est iactet, et ille totam legem componat. Quod si nec ipse habuerit, ut totam legem persolvat, tunc illum qui homicidium fecit, ille, qui eum in fide sua habet per quatuor mallos praesentem faciat. Et si eum nullus suorum per compositionem voluerit redimere, de vita componat.

Tit. LXII. De Alodis.

I. Si quis mortuus fuerit, et filios non dimiserit, si pater aut

Tit. LXII. De Alode.

I. Si quis homo mortuus fuerit, et filios non dimi-

p) Un. Cod. Reg. *dederit*. Un. Guelf. *quantum de compositione degere*. Est. *quantum de compositione debet digerere*. *q)* Est. *chrenetruda id est de illa terra*.

mater superstites fuerint, in ipsam haereditatem succedant.

II. Si pater et mater non superfuerint, et fratrem aut sororem dimiserit, in haereditatem ipsi succedant.

III. Si isti non fuerint, tunc soror matris in haereditate succedat.

IV. Si vero soror matris non fuerit, sic soror patris in haereditate succedat.

V. Et postea sic de illis generationibus, quicunque proximior fuerit, ipsi in haereditate succedant, qui ex paterno genere veniunt.

VI. DE TERRA VERO SALICA IN MULIEREM NULLA PORTIO HAEREDITATIS TRANSIT, SED HOC VIRILIS SEXUS ACQUIRIT, HOC EST, FILII IN IPSA HAEREDITATE SUCCEDUNT. SED UBI INTER NEPOTES AUT PRONEPOTES, POST LONGUM TEMPUS, DE ALODE TERRAE CONTENTIO SUSCITATUR, NON PER STIRPES, SED PER CAPITA DIVIDANTUR.

serit, si pater aut mater superfuerint, ipsi in haereditatem succedant.

II. Si pater aut mater non superfuerint, et fratres vel sorores reliquerit, ipsi haereditatem obtineant.

III. Quod si nec isti fuerint, sorores patris in haereditatem eius succedant.

IV. Si vero sorores patris non extiterint, sorores matris eius haereditatem sibi vendicent.

V. Si autem nulli horum fuerint, quicunque proximiores fuerint de paterna generatione, ipsi in haereditatem succedant.

VI. DE TERRA VERO SALICA NULLA PORTIO HAEREDITATIS MULIERI VENIAT: SED AD VIRILEM SEXUM TOTA TERRAE HAEREDITAS *s)* PERVENIAT.

TIT. LXIII. De eo qui se de parentilla tollere vult.

I. Si quis de parentilla tollere se voluerit, in Mallum aut in Tunchinium admallare debet *r)*, et ibidem quatuor fustes alvinos super caput suum frangere debet in quatuor partes, et illas in Mallo iacere debet, et ibi dicere: Quod se et de iuramento, et de haereditate, et de tota ratione il-

TIT. LXIII. De eo qui se de Parentilla *t)* tollere vult.

I. Si quis de parentilla tollere se voluerit, in mallo ante Tunginum aut Centenarium ambulet, et ibi quatuor fustes alninos super caput suum frangat, et illas quatuor partes, in mallo iactare debet, et ibi dicere, ut et de iuramento,

r) In marg. MALB. *ante tunchinum aut centenarium ambulet.* *s)* Est. *tota hereditas.* *t)* Baluz. *parentela.*

lorum *u)* tollat: et sic postea, si aliquis de suis parentibus aut moriatur, aut occidetur, nulla ad illum compositio haereditatis perveniat. Simili modo, si ille moriatur, ad suos parentes non pertineat caussa nec haereditas eius, sed amodo cum duodecim iuratoribus se exinde educat.

et de haereditate, et de tota illorum se ratione tollat.

II. Et si postea aliquis de parentibus suis aut moritur, aut occiditur, nihil ad eum de eius haereditate, vel de compositione pertineat.

III. Si autem ille occiditur, aut moritur, compositio aut haereditas eius non ad haeredes eius, sed ad fiscum pertineat, aut cui fiscus dare voluerit.

Tit. LXIV. De harovveno.

I. Si quis alteri de manu aliquid per vim tulerit et raubaverit, aut exspoliaverit, MCC. denarios qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur, et rem pro capitale restituat.

II. Si vero quicunque desuper hominem aliquid in tertia manu miserit, et ei per virtutem aliquid tulerit, (MALB. *Charovveno*) M. CC. den. qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur.

Tit. LXIV. De Charoena. *v)*

I. Si quis alteri de manu aliquid per vim *w)* tulerit aut rapuerit, rem pro capitali restituat, et insuper ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iud.

II. Si quis homini aliquid, quod ei in tertia manu missum fuerat, per vim tulisse convincatur, ICC. denarios qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur.

Tit. LXV. De compositione homicidii.

I. Si cuiuscunque pater occisus fuerit, medietatem filii in compositione colligunt, et aliam medietatem parentes qui proximiores fuerunt, tam de paterna quam de materna generatione dividunt. Quodsi de paterna vel materna parte nullus proximus fuerit, portio illa ad fiscum perveniat, vel cui fiscus concederit.

Tit. LXV. De compositione Homicidii.

I. Si alicuius pater occisus fuerit, medietatem compositionis filii colligant, et aliam medietatem parentes, qui proximiores fuerint, tam de paterna, quam de materna generatione dividant.

II. Quod si de una parte vel paterna vel materna nul-

u) In marg. *illorum secatione.* *v)* Est. *de Charenova.* *w)* Cod. Expilii: *per virtutem.*

lus proximus fuerit, portio illa ad fiscum perveniat, vel cui fiscus concesserit.

Tit. LXVI. De homine in hoste occiso.

I. Si quis hominem occiderit in hoste, tripla compositione componatur, sicut in patria componere debuit.

II. Si quis hominem ingenuum, qui Lege Salica vivit, in hoste, in companio, de companiei suorum occiderit, secundum quod in patria si ipse occisus esset, componere debuisset, in triplo componat.

III. Si quis hominem Ingenuum, qui Salica lege vivit, in hoste occiderit, (MALB. *Leudardi tres pellia*) XXIVM. denarios qui faciunt sol. DC. culpabilis iud.

IV. Si vero in triste dominica, ille qui occisus est, occisus fuerit, (MALB. *Leudardi tres pellia*) LXXIIM. denarios qui faciunt solidos MCCC. culp. iud.

Tit. LXVI. De Homine in hoste occiso.

I. Si quis hominem in hoste occiderit, triplici compositione componat, sicut in patria componere debuit, excepto si ex truste regali non fuerit ille homo.

II. Nam si ex truste regali fuerit, eandem compositionem quam infra patriam facere debuit, culpabilis iudicetur, hoc sunt denarii LXXIIM. qui faciunt solid. IDCCC.

Tit. LXVII. De Herburgium.

I. Si quis alterum chervioburgum, hoc est strioportium, clamaverit, aut illum qui Inium dicitur portasse ubi Strias cocinant, et eum convincere non poterit, MMD. den. qui faciunt sol. LXII. et dimidium culp. iud.

II. Si quis mulierem ingenuam Striam clamaverit, aut meretricem, et convincere non potuerit, VIIMD. denarios, qui faciunt solidos CLXXXVIII. culp. iudicetur.

Tit. LXVII. De eo qui alterum Hereburgium clamaverit.

I. Si quis alterum hereburgium clamaverit, hoc est, strioportium, aut qui aeneum portare dicitur, ubi striae concinnunt, et convincere non potuerit, IID. den. qui fac. sol. LXII. S. culpabilis iudicetur.

II. Si quis mulierem ingenuam striam clamaverit, aut meretricem, et convincere non potuerit, VIIMD. denariis qui faciunt solidos CLXXXVII. culp. iud.

III. Si stria hominem comederit, et convicta fuerit, VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

III. Si stria hominem comederit, et convicta fuerit, VIIIM. den. qui fac. sol. CC. culpabilis iudicetur.

Tit. LXVIII. De caballo excorticato.

I. Si quis caballum extra consilium domini sui decorticaverit, (malb. *Leudardi*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur, excepto capitale et delatura. Et si confessus fuerit, capitale tantum restituat, si vero negat, et convictus fuerit, solid. XV. componat.

Tit. LXVIII. De Caballo excorticato *x*).

I. Si quis caballum alienum sine consensu possessoris decorticaverit, et interrogatus, fuerit confessus, caballum ipsum in capite restituat.

II. Si vero negaverit et convictus fuerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. exc. cap. et dil. culp. iud.

Tit. LXIX. De eo qui hominem vivum de furca tulerit.

I. Si quis hominem vivum de furca tollere praesumpserit, et fuga lapsus fuerit, ille qui eum tulerit, aut vitam pro ipso amittat, aut VIIIM. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

II. Si vero quis hominem mortuum de furca sine voluntate aut consilio iudicis, aut ipsius cuius caussa est, tulerit, pro culpa, qua suspensus est, quidquid exinde lex docuerit, ille qui eum tulerit culp. iud.

III. Si quis hominem de bargo vel de furca dimiserit sine voluntate Iudicis, MDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

IV. Si quis sine consensu iu-

Tit. LXVIII. De eo qui hominem de bargo vel de furca dimiserit.

I. Si quis hominem de bargo vel de furca sine voluntate iudicis dimiserit, IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

II. Si quis hominem sine consensu iudicis de ramo, ubi incrocatur, deponere praesumpserit, ICC. denar. qui faciunt sol. XXX culp. iudicetur.

III. Si quis caput hominis, quod inimicus suus in palo miserit, sine permissu iudicis, aut illius, qui eum ibi posuit, tollere praesumpserit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

IV. Si quis vivum homi-

x) Cod. Expilii: *decotato*. Item infra: *decotaverit*. Baluz. *excoriato*.

diois, de ramo ubi incrocatur, deponere praesumpserit, MCC. den. qui faciunt sol. XXX. culpabilis iudicetur.

Tit. LXX. De eo, qui filiam alienam acquisierit, et se retraxerit.

I. Si quis filiam alienam ad coniugium quaesierit praesentibus suis et puellae parentibus, et postea se retraxerit, et eam accipere noluerit, (MALB. *Frifra sigena*) MMD. denarios, qui faciunt solidos LXII. et dimidium culpabilis iudicetur.

Tit. LXXI. De basilica incensa.

I. Si quis voluntario ordine, aut fortasse per negligentiam, Basilicam incenderit, (MALB. *Alu trude theo tidio*) VIIIM. den. qui faciunt sol. CC.

nem de furca dimiserit, IVM. den qui faciunt sol. C. culp. iud.

Tit. LXX. De eo qui filiam alienam quaesierit, et se retraxerit.

I. Si quis filiam alienam ad coniugium quaesierit, praesentibus suis et puellae parentibus, et postea se retraxerit, et eam accipere noluerit, IID. den. qui faciunt solid. LXII. S. culpabilis iudicetur.

Tit. LVIII. De incendio sive expoliatione ecclesiae sive homicidiis clericorum.

I. Si quis ecclesiam sanctificatam, vel ubi reliquiae Sanctorum reconditae sunt, incenderit, vel de infra ipsa ecclesia aliquam expoliationem de altari, aut de infra illam ecclesiam aliquid tulerit, VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud. excep. cap. et dil.

II. Si quis Diaconem interfecerit XII. den. qui faciunt sol. CCC. culp. iud.

III. Si quis Presbyterum interfecerit XXIV. den. qui faciunt sol. DC. culp. iud.

IV. Si quis Episcopum interfecerit, DCCCC. sol. culp. iud.

Tit. LXXII. De terra commendata.

I. Si quis alteri avicam terram suam commendaverit, et ei noluerit reddere, si eum admallaverit, et convinxerit, DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

Tit. LXXIII. De cultello sexxaudro.

I. Si quis alteri cultellum furaverit, et ei fuerit adprobatum, ipsum in loco restituat, et insuper DC. den. qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicetur.

Tit, LXXIV. De chreodiba.

I. Si quis hominem Ingenuum seu in sylva, seu in quolibet loco occiderit, et ad celandum igne combusserit, XXIVM. den. qui faciunt sol. DC. culpabilis iudicetur.

II. Si quis Antrussionem vel foeminam taliter interfecerit, aut celaverit, aut igne cremaverit, LXIIMD. den. qui faciunt solid. MDCCC. culpabilis iudicetur.

Tit. LXXV. De muliere gravida occisa.

I. Si quis mulierem gravidam occiderit, XXIVM. den. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur. Et si probatum fuerit,

Tit. LXXI. De terra condemnata. y)

I. Si quis terram alienam condemnaverit, et ei fuerit adprobatum, IID. den. qui faciunt sol. LXII. S. culp. iudicetur.

Hic est finis legis Salicae ex editione Pithoei sive Lindenbrogii. Baluzius vero adhuc titulum sequentem, qui neque in Bamb., neque in Goth. adest, ex Codice Mazarino bibliothecae Regiae addidit.

Tit. LXXII. De invictu strictu.

I. Si quis pitto alterius excusserit, invitu stricto centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis iudicetur.

II. Si vero contra voluntatem domini, et negare voluerit, et ei fuerit adprobatum, capitale restituat et insuper mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culp. iudicetur.

In uno Guelferbitano autem eadem fere leguntur his verbis:

De invitus trito.

Si quis pitto alterius ex-

y) Pithoeus totum hunc titulum in omnibus exemplaribus defuisse notavit. Nec in Bamb. nec in Goth. nec demum in duobus Guelff. extat. Bignonius illum autem in uno Codice Regio et in duobus Phyliraceis invenit.

quod partus ille puer fuerit, simili conditione pro ipso puero DC. solid. culpabilis iudicetur.

II. Si quis puellam intra duodecim annos usque ad duodecimum impletum occiderit, sol. CC. culpabilis iudicetur.

III. Si vero maiori aetate usque ad sexagesimum annum, quousque partum habere potuerit occiderit, XXIVM. den. qui faciunt solid. DC. culpabilis iudicetur.

IV. Si postea fuerit occisa, quando iam partum amplius habere non potuerit, sol. CC. culpabilis iudicetur.

Tit. LXXVI. De Antrussione.

I. Si Antrussio Antrussionem de quacunque causa admallare voluerit, ubicunque eum invenire potuerit, super septem noctes cum testibus eum rogare debet, ut ante iudicem ad Mallobergo de caussa quae inputatur ex hoc respondendo debeat convenire. Si eis ibidem non convenerit, aut iste venire distulerit, qui ipsum admallaverit, in nubi eum solsatire debet. Sic postea iterata vice ad noctes XIV. eum rogare debet, ut ad illum Mallebergo debeat venire ad dandum responsum. Et qui admallatur, si eo venerit, tunc qui eum admallavit, si causa minor fuerit, aut minus quam XXXV. sol. componatur, debet ibi sextus Wedredo iurare; et ille postea qui rogatus fuerat, si se ex hoc idoneum esse cognoscat, se decusserit (MALB. *invitus tritto*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud. Si vero contra voluntatem domni, et negare voluerit, et ei fuerit adprobatum capitale in locum restituat, et insuper MCCCC. den. qui fac. sol. XXX. culp. iud. excepto cap. et delatura.

Similia denique Baluzius in libro Pithoei invenit, ubi post Decretionem Chlotarii Regis a Pithoeo sequentia calamo addita erant:

Si quis alterum pitto excusserit (MALB. *Wistritto*) sunt denar. CXX. qui faciunt sol. III. culp. iud. except. cap. in locum restituat.

Absolutis iis quae proprie Legem Salicam constituunt in editionibus Lindenbrogii et Baluzii adhuc appendicis loco alia extant, Legi Salicae affinia, quorum pars etiam apud Heroldum legitur.

RECAPITULATIO LEGIS SALICAE.

Sciendum est, quod in quibusdam libellis Salicis z) inveniuntur capitula principalia LXV. in quibusdam etiam paulo plus, aut paulo minus. Continentur alia capitula in quibusdam co-

z) Eccard. *libellis legis Salicae.*

bet postea cum duodecim per sacramenta absolvere. Si vero maior causa fuerit, quam XXXV. solidis culpabilis inveniatur, seu adhuc maiori numero superest, ut unde minus quam XLV. solidi non iudicentur, ipse qui eum rogavit, cum novo Wedredo debet iurare, et ille qui rogatus est, si se idoneum agnoscit, se cum octavo decimo datis sacramentis absolvere debet. Si certe talis fuerit causa unde XLV. sol. aut amplius usque ad leudem componere debet, ipse qui eum rogavit, debet duodecimus Wedredo iurare; et ipse qui rogatus est, si se innocentem esse cognoscit, vicesimus quintus datis sacramentis absolvere se debet. Si vero de leude eum rogatum habuerit, debet qui eum rogavit cum XII. Wedredo iurare et ipsas XIV. noctes aeneum calefacere; et si ad ipsum placitum venire despexerit, aut manum suam in aeneum mittere noluerit, quicunque Antrusco ille de causa superius comprehensa per sacramenta se absolvere non potuerit, aut manum suam pro leude in aeneum mittere despexerit, aut in placitum venire distulerit, tunc ille qui eum rogatum habuit, solem ei collocare debet, ad ipsam vero diem, in Mallobergo ipso, in XL. noctibus. Si nec ibi se conduxerit, tunc ille qui eum rogatum habuit, solem collocet, postea illum ad praesentiam Regis ad noctes XIV. rogare debet, et ibidem duodecim testes ponere, qui per singulas vices tres iurati dicant, quod ibi fuisdicibus XCIX. in quibusdam vero plus minusve. Habent etiam species, in quibusdam libellis XX. et VII. in quibusdam vero minus vel paulo plus.

Inquirendum est compositionis legis Salicae quot varietates, et quae numerum perminimum, quae vero per maximum habeat.

Divisionis compositionis summa *a*) CCCLVIII. varietates XXXI.

I. Incipit autem a septem denariis, ut si quis agnum furaverit.

II. Inde ad decem, ut si quis alterius messem damnaverit.

III. Inde ad solidum unum, ut si quis porcellum, qui sine matre vivere potest, foris domum furaverit.

IV. Inde ad solidum unum et tremissem, ut si quis alterius servum caedit.

V. Inde ad sol. III. ut si quis tres capras furaverit. Haec compositio III. solidorum in XLIII. locis legis Salicae habetur.

VI. Inde ad sol. III. et den. I. ut, si quis viduam in coniugium voluerit sociare.

VII. Inde ad sol. V. Hi sunt, qui in raptu secundum legem componunt. Haec compositio II. locis habetur.

VIII. Inde ad sol. VI. pro redemptione servi, ut non castretur. Haec com-

---

a) Eccard. *quae vero permaximum habeant divisionis. Compositiones sunt etc.*

sent, ubi illi admonitio ad XIV. noctes solem collocasset, et ille de sacramento se non absolvat, nec manum suam pro leude in aeneum posuisset. Similiter et alii tres testes dicant, quod in XL. noctibus sole ei collocato, et ille nullatenus de Antrussione Gavialto estre legibus dixisset. At tertia vice tria testimonia similiter dabit, qui dicant qualiter eum ad praesentiam Regis venire rogasset: et si nec tunc venerit, ipsa novem testimonia, sicut superius diximus, iurati dicant. Similiter illa die, si non venerit collocet ei solem, et illa tria testimonia, quae ibi fuerant quando sol collocabatur. Si ista omnia impleverit qui eum admallat, et ille qui admallatur ad nullum placitum venire voluerit, tunc Rex ad quem mannitum est, eum extra sermonem suum ponat, et quicunque eum aut paverit, aut hospitium illi dederit, si fuerit uxor propria, sol. XV. culpabilis iudicetur, donec omnia, quae illi imputantur, legibus componat.

II. Si Antrussio Antrussionem pro qualibet caussa manierit, aut fideiussorem quaesierit, et eum secundum legem non rogaverit; sol. XV. culpabilis iudicetur; excepto quod praetermittit caussa illius, anno integro nullatenus terminetur.

III. Si Antrussio contra Antrussionem testimonium iuraverit, sol. XV. culpabilis iudicetur.

Tit. LXXVII. De eo qui in aliena domo resedit.

I. Si quis super Ingenuum in domo sua resedit, aut alius inpositio sex sol. in quinque locis habetur.

IX. Inde ad sol. VII. S. ut si quis scrofam alterius subbatit, ut porcellos non habeat.

X. Inde ad sol. IX. ut si quis alterum clauso pugno percutit. Haec compositio IX. sol. in III. locis habetur.

XI. Inde ad sol. XII. S. ut si quis servum ministerialem in mortis periculum immiserit, et eum Deus liberavit.

XII. Inde ad sol. XV. ut si quis sponsam alterius tulerit. Haec compositio XV. sol. in XX. et III. locis habetur.

XIII. Inde ad sol. XVII. S. ut si quis alterius verrem furaverit. Haec compositio XVII. S. sol. in III. locis habetur.

XIV. Inde ad sol. XXII. S. ut si quis tributarium Romanum in pelagus impinxerit.

XV. Inde ad sol. XXV. ut si quis servum ministerialem occiderit. Haec compositio in II. locis habetur.

XVI. Inde ad sol. XXX. ut si quis alterius ancillam furaverit. Haec compositio XXX sol. in XXVIII. locis habetur.

XVII. Inde ad sol. XXXV. ut si quis servum alterius furaverit. Haec compositio XXXV. sol. in XXVIII. locis habetur.

XVIII. Inde ad sol. XLV. ut si quis Waranionem furaverit. Haec compositio

genuus voluntate sua lapidem super tectum iactaverit in illius contumeliam, vel aliorum quicunque in domo sua resederunt, pro unaquaque persona quinos denarios solid. culpabilis iudicetur.

II. Si certum fuerit, qui iactaverit, et illud fecerit, VII. sol. culpabilis iudicetur.

Tit. LXXVIII. In quantas caussas Thalaptas debeant iurare.

I. Si amplius iuraverit quam tres caussas, rem illam in capite perdat; et quantum lex de caussa illa habuerit, culpabilis iudicetur; et de illis qui iuraverunt tres, qui seniores fuerunt, XV. sol. culpabiles iudicentur, et reliqui iuratores quinis solidis componant. Possunt autem iurare de dote, de re in hoste perdita, et de homine qui in servitium revocatur.

Tit. LXXIX. De delatura.

I. Si quis hominem occiderit, et quod lex habuit pro eo dederit, solid. XXX. pro delatura componat.

II. De puero, aut liberto, solid. XV.

III. De furtibus vero aliis, VII. sol.

IV. Caussae vero Dominicae in triplo componuntur.

Tit. LXXX. Incipiunt chunnas.

I. Hoc est, unum THOA LASTHI, solid. III. culpabilis iudicetur.

XLV. sol. in XXXVI. locis habetur.

XIX. Inde ad sol. L. ut si quis Romanum in pelagus impinxerit.

XX. Inde ad sol. LXII. S. ut si quis hominem percutere voluerit cum gladio, et eum non tetigerit. Haec compositio LXII. S. solidorum in XL. locis habetur.

XXI. Inde ad sol. LXX. ut si quis servum aut ancillam ministerialem furaverit.

XXII. Inde ad sol. LXXV. ut si quis servum ministerialem in hoste occiderit.

XXIII. Inde ad sol. XC. ut si quis Waranionem regis furaverit. Haec compositio XC. sol. in III. locis habetur.

XXIV. Inde ad sol. C. ut si quis Romanum occiderit. Haec compositio C. sol. in XXIV. locis habetur.

XXV. Inde ad solidos CLXXXVIII. S. ut si quis mulierem striam vel meretricem clamaverit.

XXVI. Inde ad sol. CC. ut si quis hominem ingenuum occiderit. Haec compositio CC. sol. in XVII. locis habetur.

XXVII. Inde ad sol. CCC. ut si quis lidum alienum in hoste occiderit. Haec compositio CCC. sol. in II. locis habetur.

XXVIII. Inde ad sol. DC. ut si quis hominem ingenuum in hoste occiderit. Haec compositio DC. sol. in XIV. locis habetur.

XXIX. Inde ad solid. DCC. ut si quis mulierem

II. SEX ANCHUNNA, solid. XV. culpabilis iudicetur.

III. SEPTUN CHUNNA, sol. XVII. culpabilis iudicetur.

IV. THEU WALT CHUNNA, sol. XXX. culpabilis iudicetur.

V. THUE SEPTEN CHUNNA, sol. XXXV. culpabilis iudicetur.

VI. THEU WENET CHUNNA, sol. XLV. culpabilis iudicetur.

VII. THO TO CONDI WETH CHUNNA, sol. LXII. et dimidio culpabilis iudicetur.

VIII. FIT TERNU SUNDE, sol. C. culpabilis iudicetur.

IX. ACTO ET USUNDE, sol. CC. culpabilis iudicetur.

X. THEIO THO SUNDE TER THEO CHUNNA, sol. DC. culpabilis iudicetur.

XI. FIT TERNO SUNDE THUE APTHEO CHUNNA, sol. DCCC. culpabilis iudicetur.

EPILOGUS.

Sciendum autem est, quod in quibusdam Legibus Salicae inveniuntur capitula principalia LXV. in aliis LXX. in nonnullis LXXX. etiam paulo plus aut minus. Sunt qui habeant compositiones CCC LVIII. ac etiam plus minusve. parvulum habentem in utero occiderit.

XXX. Inde ad solid. DCCCC. ut si quis Romanum vel lidum in curte Domini *b)* occiderit.

XXXI. Inde ad solid. IDCCC. ut si quis in truste dominica hominem occiderit, et in puteum iactaverit. Haec compositio IDCCC. sol. in II. locis habetur.

Sententiae de septem septenis, hoc sunt pariculas causas. *c)*

I. Si quis basilicam incenderit, sol. CC. culp. iud.

II. Si quis Francus Francum occiderit, solid. CC. culp. iud.

III. Si quis villam alienam adsalierit, et ibidem ostia fregerit, et canes occiderit, et homines plagaverit, vel aliquid exinde in carro duxerit, sol. CC. culp. indicetur.

IV. Si quis alicui herbas dederit bibere, unde moriatur, sol. CC. culp. iud.

V. Si quis uxorem alie-

b) Baluz. *in truste dominica.*

c) Ista in Codice Gandavensi et in Remensi teste Baluzio post Capitulare anni DXXLXXIX. posita erant, et à Tilio edita sunt post Decretionem Chlotarii ante librum Legis Salicae. Lindenbrogius autem ea reposuit in calce eiusdem Legis post recapitulationem solidorum. In Codice porro Remensi sic habet titulus: *Incipiunt Sententias de septem septinas hoc sunt pariculas causas.* Quem Tilius eoque duce Lindenbrogius sic emendaverunt: *Sententiae de septem septenis hoc est particularibus causis.* Sed male. Nam qui sententias illas collegit, per causas pariculas intellexit eas, quae secundum Legem Salicam pari mulcta sive poena iudicandae erant, hoc est mulcta ducentorum solidorum.

Inquirendum igitur erit in compositionibus Legis Salicae, quid varietatis, et quem numerum minimum, quem maximum habeant. Divisiones namque compositionum sunt CCCLVIII. Varietates autem XXXI. quae ita inveniuntur. Incipiunt autem à VII. denariis ut

I. Si quis agnum furaverit I
Inde ad decem denarios venit; ut

II. Si quis alterius messem damnaverit. I
Inde ad solidum unum; ut

III. Qui porcellum, qui sine matre, et reliqua. I
Inde ad solidum unum et tremissem; ut

IV. Qui alterius servum caedit. I
Inde ad solidos tres; ut

V. Si quis tres capras furaverit. Et haec compositio 43. in locis habetur. XLIII
Inde ad III solidos et denarium unum; ut

VI. Si quis viduam in coniugium sociare voluerit, et reliqua. I
Inde ad solidos quinque.

VII. Hi sunt qui in raptu solvunt compositionem. Et haec comp. habetur in 2. locis. II
Inde ad solidos sex,

VIII. Pro redemtione servi, ut non castretur. Et haec compos. in 5. locis habetur. V
Inde ad solidos VII. et denarium, ut

IX. Si quis scrovam subbatit in furtum. I
Inde ad solidos VIII.; ut

X. Si quis alterum de clauso pugno. Et haec compositio in 5. locis habetur V
Inde ad solidos XII. et denarium; ut

nam tulerit vivo marito, sol. CC. culp. iud.

VI. Si quis hominem mortuum effoderit, et expoliaverit, sol. CC. culp. iud.

VII. Si quis Francus Francum vendiderit, sol. CC. culp. iudicetur.

Hic est finis editionis Baluzianae. Lindenbrogius autem adhuc plura adiecit; quae sunt Decretio Childeberti Regis, Pactum pro tenore pacis Dominorum Childeberti et Clotharii Regum, Decretio Clotharii Regis, Capitula quae gloriosissimus Karolus in Lege Salica mittere praecepit, et Capitula de causis admonendis. Haec omnia quaere in nostro Tomo secundo, ubi duce Baluzio conlata sunt. Unum hoc notandum superest, quod apud Lindenbrogium post paragraphum decimum sextum Decretionis Childeberti uno tenore scriptum legitur, quamvis ad eam plane non pertineat.

Expliciunt legis Salicae libri III. Quam Clodoveus Rex Francorum statuit, et postea una cum Francis pertractavit, ut ad titulos aliquid amplius adderet sic ut à primo usque ad septuagesimum octavum perduxerit. Inde vero Childebertus post multum tempus tractavit, ut quidquid invenire potuerit ibi cum suis Francis adderet: hoc est, à LXXVIII. usque ad LXXXIV. quicquid invenit digne ibidem

XI. Si quis ministerialem in mortis periculo I
Inde ad solidos XV·; ut
XII. Si quis sponsam alterius tulerit. Haec compositio in locis 93. habetur. XCIII
Inde ad solidos XVII. cum dimidio; ut
XIII. Si quis alterius vaccam furaverit. Haec compositio in 4. locis habetur. IV
Inde ad solidos XXII. cum dimidio; ut
XIV. Si quis tributarium Romanum in pelagus I
Inde ad solidos XXV.; ut
XV. Si quis servum ministerialem occiderit. Haec compositio in 2. locis habetur. II
Inde ad solidos XXX.; ut
XVI. Si quis ancillam furaverit. Haec compositio in 26. locis habetur. XXVI
Inde ad solidos XXXV.; ut
XVII. Si quis alterius servum furaverit. Haec compositio in 29. locis habetur XXIX
Inde ad solidos XLV.; ut
XVIII. Si quis Waranionem furaverit. Haec compositio in locis 41. habetur. XLI
Inde ad solidos L.; ut
XIX. Si quis Romanum in pelagus. I
Inde ad solidos LXII. et dimidium; ut
XX. Si quis hominem vult percutere gladio. Haec compositio in 38. locis habetur. XXXVIII
Inde ad solidos LXX.; ut
XXI. Si quis servum aut ancillam de ministerio. I
Inde ad solidos LXXV.; ut
XXII. Si quis servum ministrantem in hoste occiderit. I

imposuisse cognoscitur. Iterum cum hos Titulos Clotharius à germano suo seniore gratanter excepit, sic et ipse similiter cum regni sui sapientibus invenit, ut à LXXXIV. adderet, et ita perfectum perduxit. Et inde quae ipse invenit ad fratrem suum rescripta direxit. Et ita inter se firmaverunt, ut ista omnia quae constituerunt inviolabiliter omnique tempore conservata fuissent.

Inde ad solidos XC.; ut

XXIII. Si quis taurum regis furaverit. Haec compositio in 3. locis habetur. III

Inde ad solidos C.; ut

XXIV. Si quis Romanum occiderit. Haec compositio in 13. locis habetur. XIII

Inde ad solidos CLXXXVII. et dimidium; ut

XXV. Si quis mulierem striam clamaverit. I

Inde ad solidos CC.; ut

XXVI. Si quis hominem ingenuum occiderit. Haec compositio in 25. locis habetur. XXV

Inde ad solidos CCC.; ut

XXVII. Si quis Litum in hoste occiderit. Haec compositio in 2. locis habetur. II

Inde ad solidos DC.; ut

XXVIII. Si quis hominem ingenuum in hoste. Haec compositio in 11. locis habetur. XI

Inde ad solidos DCC.; ut

XXIX. Si quis mulierem habentem in utero. I

Inde ad solidos DCCCC.; ut

XXX. Si quis Romanum vel Litum in truste. I

Inde ad solidos MDCCC.; ut

XXXI. Si quis hominem in truste dominica. Haec compositio in 2. locis habetur. II

LEX SALICA ECCARDI EX CODICE GUELFERBYTANO.	LEX SALICA SCHILTERI EX CODICE PARISIENSI.
In Codice Guelferbytano tam Prologus quam Index Titulorum omnino deest.	In Christi nomine incipit Prologus Legis Salicae.

Gens Francorum inclita auctore Deo condita fortis in arma firma pace freta profundo in consilio. Corporea nobilitas incolumna candore forma egregia audax velox et aspera à catholica fide conversa, immunis ab herese, dum adhuc teneretur à barbaro inspirante Deo inquirens scientiae clavem iuxta morum suorum qualitatem desiderans iustitiam custodens pietatem dictaverunt Salicam legem per proceres ipsius gentes qui nunc temporis eiusdem aderant rectores electi de pluribus viris quatuor his nominibus, Vuisogastis, Bodogastis, Salegastis, et Vuidegastis in loca cognominantia Salechagine, Bodogagine, Vuidochami. Qui per tres mallos convenientes omnes causarum origines sollicite discutiendo tractatis de singulis iudicium decreverunt hoc modo. Ad ubi Deo favente Rex Francorum Chlodoveus torrens et pulcher primum recepit Catholicum baptismum et quod minus inspecto habebat idoneum pro culpis regis Chlodoveo et Childeberto et Chlothario fuit lucidis emendatum. Vivat quis Francos diligit. Christus eorum regnum custodiat rectores eorundem

lum. suae gratiae repleat exercitum protegat fidem monumenta tribuat pacis gaudia et felicitatis tempora dominantium Dominus Iesus Christus pietatem concedat. Haec estque gens fortis dum est robore valida Romanorum iugum durissimum de suis cervicibus excusserunt pugnando. Atque post agnitiones Baptismum Sanctorum Martirum corpora quae Romani igne cremaverunt vel ferro truncaverunt vel bestiis laceraverunt proiecerunt Francis super eos aurum et lapides pretiosas ornaverunt. Tantum.

INCIPIUNT CAPITULA LEGIS SALICAE.

1. *De Manire.*
2. *De furtis porcorum.*
3. *De furtis animalium.*
4. *De furtis ovium.*
5. *De furtis caprarum.*
6. *De furtis canum.*
7. *De furtis avium.*
8. *De furtis arborum.*
9. *De furtis apium.*
10. *De damno in messe vel in qualibet clausura.*
11. *De servis vel mancipiis furatis.*
12. *De furtis ingenuorum vel effracturis.*
13. *De rapto ingenuorum vel mulierum.*
14. *De eo qui alterius mulierem tollit vivo marito.*
15. *De supervenientes vel expoliationibus qui hominem ingenuum expoliat.*
16. *Si quis villam alienam adsalierit.*
17. *Si quis hominem mortuum effoderit aut expoliaverit.*
18. *Si quis corpus in furtu expoliaverit ante quam interea mittatur.*
19. *Si quis casa super hominem dormientem incenderit.*
20. *Si quis spicarium aut maufulum cum anona incenderit.*
21. *Si quis alterum voluit occidere et colpus fallierit.*
22. *Si quis hominem ingenuum de fuste percusserit.*
23. *Si quis ad Regem hominem innocentem absentem accusaverit.*
24. *De maleficis qui alteri herbas dederit.*
25. *De manu mulieris stringenda.*

26. De nave qui sine permissu Domini sui movunt.
27. De asco deintus clavo furato.
28. De furtu in molino commisso.
29. De eo qui alterius exclusa rumpit.
30. De homicidiis parvulorum.
31. De femina postquam infantes habere coeperit occidit.
32. De femina post media etate occiderit.
33. De negligentiis parvulorum.
34. De puero tonsorato.
35. De adulteriis ancillarum.
36. De libertis dimissis ingenuis.
37. De furtis diversis.
38. Si quis messem alienam meterit.
39. Si quis messem de campo alieno furaverit.
40. Si quis prato alieno furaverit et secaverit.
41. Si quis vineam alienam vindemiaverit.
42. Si quis in orto alieno ingressus fuerit.
43. Si quis retem de aqua furaverit.
44. Si quis de screone qui clavem habet aliquid furaverit.
45. Si quis campo alieno araverit et seminavit.
46. De elocationibus.
47. De debilitatibus.
48. De convitiis.
49. De via lacina.
50. De ligaminibus ingenuorum.
51. De venationibus.
52. De sepibus.
53. De homine qui per alienam messem apicem traxerit.
54. Si quis alienam messem expalmitantem transierit.
55. Si quis pro malo ingenio in curte aut in casa in furtum aliquid miserit.
56. De homicidiis servorum, vel expoliationibus.
57. Si quis servum alienum batterit.
58. Si quis servus hominem alienum occisserit.
59. Si quis homo ingenuus litum alienum expoliaverit.
60. De quadrupedis pecorum si hominem occiserit.
61. De vestigio minando.
62. De furtis caballorum.
63. De caballo alieno extra promisso Domino suo ascenso vel excortato.
64. De plagatoribus.
65. Si quis servus alienus furatus fuerit vendiderit.
66. Si quis hominem ingenuum plagaverit.
67. Si servus inculpatus fuerit in furtu.
68. De homicidiis ingenuorum.
69. De homicidiis in contuberniis factis.
70. De homicidio à contubernio facto.

71. *De homine in hoste occiso.*
72. *De compositione homicidii.*
73. *De homine ab inimicis truncato et post interfectum.*
74. *De homine de bargo vel de furca dimisso.*
75. *De expoliata ecclesia.*
76. *De basilica incenduta.*
77. *De Presbyteris vel Diaconibus interfectis.*
78. *De Reipuse ut solet homo mori et viduam dimiserit.*
79. *De migrantibus.*
80. *De affaetumie.*
81. *De filo torto.*
82. *De falso testimonio.*
83. *Si quis alicui fuerit imputatum periurasset.*
84. *De testibus qui necessitatibus habuerit dare.*
85. *De fides factis.*
86. *De eo qui Grafionem ad res alienas iniuste invitaverit*
87. *De rem praestata.*
88. *De manu de aeneo redimenda.*
89. *De eo qui Grafionem occisserit*
90. *De eo, qui ad mallum venire contempserit.*
91. *De Racimburgiis.*
92. *De alodis.*
93. *De eo, qui se de parentilla tollere vult.*
94. *De aroena.*
95. *De ereburgio.*
96. *De eo, qui filia aliena sponsaverit et se retraxerit.*
97. *De eo qui alterum in puteum aut in pelagum inpinxerit.*
98. *De terra condemnata.*
99. *De crimine crudeque paganorum tempore observabunt.*
100. *Incipiunt chunnas.*

INCIPIT LEX SALICA.

CAPITOLUM

I. De Manire.

Si quis ad mallum legibus dominicis manitus fuerit, et non vinerit, sol. XV. culpabilis iudicitur. Ille vero qui alium manit, et ipse non vinerit (MALLARE *abtena*) ei qui manebit DC. dinarius, qui faciunt sol. XV. culpabilis iudicitur.

Qui alium manit cum testibus ad domum illius ambulare debit et sic eum manire, ut aut uxor illius aut quemcunque de familia appellit, ut illi faciat notum, quod ab illo manitus est. Nam si in dominica ambascia fuerit occupatus, manire non potest, si vero intro pago fuerit sua rationem, sicut superius diximus manire potest.

II. De furtis porcorum.

Si quis porcellum lactentem furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *charcalcio*)

INCIPIT LEX SALICA.

PRIMUS TITULUS.

I. De manire.

Si quis ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit et non venerit: Si eum sunnis non detinuerit sunt din. DC. qui fac. solid. XV. culpabilis iudicetur. Ille vero qui alium mannit et ipse non venerit si eum sunnis non detenuerit sunt din. DC. qui fac. solid. XV. cui mannuit componat.

II. De furt. porcorum.

Si quis porcellum lactantem de franne furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *chrinne*

sunt dinarius CXX. faciunt sol. III. culpabilis judicitur.

Si quis porcellum de campo furaverit qui sine matre vivere possit (MALB. *in zymus*) sunt dinarius XL. faciunt sol. uno. cui fuerit adprobatum, culpabilis iudicitur.

Si quis servua in acum subtulerit (MALB. *neri calti*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culpabilis iudicitur, excepto capitale et dilatura.

Qui numerus usque ad duus porcus convenerit observare.

Si quis porcellum de intro porcus furaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *suane calte*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culp. iud. excepto capitale et delatura.

Si quis certussum porcellum furaverit usque ad anneculatum (MALB. *drace*) sunt dinarius CXX. faciunt sol. III. culp. iud. excepto capitale et dilatura.

Post annecolatum vero (MALB. *drace*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culp. iud. excepto capitale et dilat.

Si quis vervem furaverit cui fuerit adprobatum (MALB. *cristiau*) sunt dinarius DCC. faciunt sol. XVII. culp indic. excepto capitale et dilatura.

Si quis scrova docaria furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB *pedonii*) sunt dinarius DCCC. faciunt sol. VII. culp. iud. excepto capitale et dilatura.

Si quis aiale sabribo furaverit, et hoc testibus, quod sacribus fuit, cui fuerit adprobatum (MALB. *chuc, cham*) sunt dinarius DCC. faciunt

chultis) din. CXX. qui faciunt solidos III. culpabilis indic.

Si quis porcellum furaverit qui sine matre vivere possit et ei fuer. adprobatum (MALB. *chrimnis thetica*) sunt din. XL. qui fac. sol. I. culp. iudicetur excepto capitale et dilatura.

Si quis porcellum furaverit (*bimum ingismus sui anni*) id est sol. LXV. culp. indicetur exc. cap. et dil.

Si quis verrum fur. (MALB. *Christiano*) sunt den. DCC. qui fac. sol. XXII. s. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis scrovam ducariam furaver. (MALB. *reodemia*) s. den. DCC. qui fac. sol. XVII. s. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis maialo sacrivo fur. et ille qui illum perdidit cum testibus potuerit adprobare quod sacrivos fuisset hoc est votivus (MALB. *bracho cahimo*)

sol. XVII. culp. iudic., excepto capitale et dilatura.

Iterum de alio maiale, qui sacrifus non fuit, et eum furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *barcho*) sunt dinarios DC. faciunt sol. XV. culp. iudic. excepto capitale et dilatura.

Si quis viginti et quinque porcus furaverit, ubi amplius in gregem illum non fuerint (MALB. *sunesta*) sunt dinarius IID. faciunt sol. LXII. culp. iudic., excepto capit. et dilat.

Si vero amplius super viginti et quinque remanserint, qui non fuerint involati, cui fuerit adprobatum (MALB. *in zymus*) sunt dinarius ICCCC. faciunt sol. XXXV. culp. iud. excepto capitale et dilatura.

Si vero L. porci fuerint involati, cui fuerit probatum (MALB. *sunnesta*) sunt dinarius IID. faciunt sol. LXII. excepto capitale et dilatura.

sunt den. DCC. qui fac. sol. XVII. s. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis maialem qui sacrivus non fuerit fur. (MALB. *bratho sive babane*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. excep. cap. et dil.

Si quis de gregem quindecim porcus fur. (MALB. *taxata*) sunt den. ICCCC. qui fac. sol. XXXV culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis XXV. porcus furaverit (MALB. *sunistit*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud. excep. cap. et dil. qui lex usque quinquaginta porcus excep. cap. et dil. omnium iudicium terminantur.

III. De furtis animalium.

Si quis vetellum lactentem furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *protero*) sunt dinarius CXX. faciunt sol. III. culp. iud. excepto capitale et dilat.

Si quis bimum animalem furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *scedo*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culp. iudic. excepto capitale et dilatura.

Si quis vacam cum vitolum furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *protero*) sunt dinarius ICCCC. fac. sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis bovem furaverit, cui fuerit adprobatum (MALBERG, *o-bosino*) sunt dinarius IICCCC.

III. De furtis animalium.

Si quis vitulum lactantem fur. (MALB. *podor aut frido*) sunt den. CXX. qui faciunt sol. III. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis anniculum usque ad bimatum fur. (MALB. *thinzim et podae*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis bov[illegible] aut vaccam fur. (MALB. *po[illegible]r*) sunt den. ICCCC. qui fac. sol. XXXV. culp. iud. excep. cap. et dil.

faciunt sol. XXXV. culp. iud. excepto capitale et dilatura.

Si quis taurum furaverit, qui illum gregem regit, nec unquam iunctus fuit, cui fuerit adprobatum (MALB. *chari ocito*) sunt dinarius ICCCC. faciunt sol. XLV. culp. iudic. excepto capitale et dilatura.

Si vero taurus ipse de tres villas vacas tenuerit, hoc tres pellius, qui eum furaverit (MALB. *hamachito*) sunt dinarius ICCCC. faciunt sol. XLV. cui fuerit adprobatum, culp. iudic., excepto capitale et dilatura.

Si quis vero duodecim animalia furaverit, ut nec unus exinde remanit (MALB. *sunesta*) sunt den. IID. faciunt sol. LXII. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si vero pluribus XXV. furaverit et si adhuc aliquid remanent, qui non fuerint involati (MALB. *sunnesta*) sunt dinarius IID. faciunt sol. LXII. culp. iud. exc. cap. et dilatura.

Si quis taurum grege regente fur. hoc est trespellium qui de tressulas communis vacas tenuerit et nunquam iunctus fuisset (*schegmeneteo*) sunt den. IDCCC. qui fac. sol. XLV. excep. cap. et dil.

Si quis XII. animalia fur. (MALB. *sonistit*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iudicetur excep. cap. et dil. et usque ad XX. unum iudicium terminantur.

IV. De ovibus furatis.

Si quis agnum lactentem furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *lap.*) sunt dinarius VII. faciunt medio triante culp. iud.

Si quis annicolum aut bimum vervicem furaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *lampse*) sunt dinar. ICCCC. faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Certe si in tres aut amplius furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *lampse*) sunt din. ICCCC. fac. sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Qui numerus usque ad XL. virvicis convenit observare.

IV. De furtis ovium.

Si quis agnum fur. (*lem*) den. VII. qui fac. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis anniculum vel bimum vervicem fur. (MALB. *inyzimus*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud. excep. cap. et dil.

Certe si duos aut tres fur. (MALB. *fretuschaeto*) sunt den. ICCCC. qui fac. sol. XXXV.

Si vero lautam amplius furaverit, (MALB. *feto*) sunt dinarius IID. faciunt sol. LXII. culp. iud. exc. cap. et dil.

V. De furtis caprarum.

Si quis tres capras furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *lausmata*) sunt dinarius CXX. sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si super tres furaverit (MALB. *roscimada*) sunt dinarius DC. fac. sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VI. De furtis Canum.

Si quis subuso magistro furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt dinar. DC. faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis canem qui legamine novit post solis hoccassum occiderit, sicut superius diximus, intemamus.

Si quis pastoralem canem occiderit aut furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt dinar. CXX. faciunt sol. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

VII. De furtis Abium.

Si quis unum vasum deintus clavem furaverit et tictum super aperierit, cui fuerit adprobatum (MALB. *antedi leodardi*) sunt din. IDCCC. faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si vero unum vasum cum

culp. iud. excep. cap. et dil.

Qui numerus usque ad XL. vervices convenit observare.

Si quis vervices XL. aut amplius fur. (MALB. *freto*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud. excep. cap. et dil.

V. De furtis caprarum.

Si quis tres capras fur. (MALB. *aper*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis super tres capras fur. (MALB. *chanchus*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

VI. De furtis canum.

Si quis seusum Magistrum fur. (MALB. *fluuvicus lus cornutu nechanna*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis veltrum agatario fur. (MALB. *chunabana*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis canem pastoralem fur. (MALB. *leudardo*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud. excep. cap. et dil.

VII. De furtis avium.

Si quis acceptorem de arbore fur. (MALB. *hocticla*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis acceptorem de intro clave fur. (MALB. *orto fugia*) sunt den. IDCCC. qui fac. sol. XLV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis acceptorem de per-

apis foris casa furaverit, ubi amplius non fuerit, et ei fuerit adprobatum, causam superius compensam sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si amplius apepus usque ad VI. furaverit, ut aliquid remaniant, et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt den. DC. faciunt solid. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si vero VI. aut amplius furaverit adhuc, et aliquid remaniant, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. IDCCC. fac. sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

VIII. De Avibus.

Si quis accipitrem de arborem furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *horhut*) sunt din. CXX. faciunt solid. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis accipitrem de pertica furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *marahocla*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis vero accipitrem de intro clave furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *naobfocla*) sunt din. IDCCC. fac. sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis ansare furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *sundoleno*) sunt den. CXX. fac. solid. III. culp. iud. exc. cap. et dil.

tica fur. (MALB. *veganus ante te*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis sprevario fur. (MALB. *sundelino*) sunt den. CCXL. qui fac. sol. VI. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis ansera domestica avaneta fur. (MALB. *sundelino*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis grui aut cicenum domesticum fur. (MALB. *hora fuda*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud. cxcep. cap. et dil.

Si quis aucellum detrapa fur. (MALB. *hac falla*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

VIII. De furtis arborum.

Si quis pomario domestico capulaverit aut viuolaverit sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud.

Si quis pomario domestico intus in curte aut in horto l. vinea capulaverit aut fur. s. den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis in silva materium alienum capulaverit aut fur. aut incenderit (MALB. *leudardi*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis in silva alterius ligna fur. (MALB. *leodardi*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

IX. De furtis apium.

Si quis apem de intro clavem fur. aut amplius si tectus

super eas fuerit (MALB. *ante deo elecharde*) sunt den. IDCCC. qui fac. sol. XLV. culp. iud. except. cap. et dil.

Si quis unum vasum ad apis aut amplius foras tectum fur. (MALB. *taxata abchratis*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

IX. De damnum in messe vel in qualibet clausura.

Si quis animal aut cavallum vel qualibet pecus in messe sua invinerit, penitus eum vastare non debit, quod si fecerit et hoc confessus fuerit, capit. in loco restituat, ipsum vero dibilem, qui eum percussit ad se recoligat, si vero confessus non fuerit et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis in messe sua pecora aliena invinerit, qui pastorem non habent, et eas inclauserit, ut nulli penitus innotiscat, aliqua ex ipsis pecoribus perierit (MALB. *tacxaga*) sunt din. ICCCC. faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. in loco restituat.

Si quis animalem aut quodlibet pecus per sua negligentiam nocuerit, et ipse fuerit confessus, capitale in loco restituat, illum debilem ad se recipiat aut recoligat. Si vero negaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt

X. De damno in messe vel in qualibet clausura.

Si quis animal aut caballum vel quemlibet pecus in messe sua invenerit paenitus vastare non debet. Quod si fecerit et confessus fuerit capitale in loco restituat ipsum vero debilem ad se reteneat.

Si vero confessus non fuerit et ei fuerit adprobatum (MALB. *leudardi*) sunt den. DC. qui fac. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis animal aut caballum puncxerit vel iumentum (MALB. *thradiligia*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis in messe sua pecora aliena invenerit qui pastorem non habent et eas inclauserit ut nulli paenitus innotescat et aliquid ex ipsis pecorib. perierint (MALB. *taxata*) sunt den. ICCCC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excepto capitale et dil.

Si quis animal vel quemlibet pecus per sua negligentia nocuerit et hoc dominus ei confessus fuerit, capitale in loco restituat.

Si vero negaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *leudardi*) sunt den. DC. qui fac.

din. DC. fac. sol XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si alicuius porci aut quemlibet pecora ipsum costodientem in messe aliena cucurrent et illum necantem, et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. DC. fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis vero pecora de damnum ad domo, cuius messe vastaverint, minantur, qui eas excutere praesumpserit (MALB. *scuto*) sunt din. DC. fac. sol. XV. culp. iud.

Si vero pecora de damno in clausura fuerint, ille cuius pecora sunt damno, in stematum reddat, et insuper decem dinarius culp. iud.

Si vero per inimicitiam aut per superbia sepem alienam aperuerit et in messe in prato, in vinia, vel qualibet laborem pecora miserit, cuius labor est, si convinctus eum fuerit ad testibus stematum damnum reddat (MALB. *leodardi*) et insuper din. ICC. fac. sol. XXX. culp. iud.

solid. XV. excep. capitale et dilatura.

Si quis alicui porci aut quolibet pecora custodiente pastore in messe aliena incurrerent et illo negante si fuerit adprobatum (MALB. *antesito*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si q. pecora de damno inclausa fuerint damno estimato reddat et insuper den. X. solvat.

Si vero per inimicitia aut per superbia pecora de damno cuius messe vastaverit aut inclausa fuerint expellere aut excutere dum ad damnum illius minaverunt praesumpserit (MALB. *chisto*) sunt denar. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis saepem alienam aperuerit et in messe aut iu quolibet labore, pecora miserit si convictus cum testibus fuerit ei cui labor est damno aestimato reddat et insuper (MALB. *leudardi*) sunt den. ICC. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

X. De servis vel mancipiis furatis.

Si quis servum aut ancilla, cavallum vel iumentum furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *teoducco*) sunt din. ICCCC. faciunt sol. XXXV. culpab. iud.

Si servus aut ancilla cum ip-

XI. De servis vel mancipiis furatis.

Si quis servum aut ancillam furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *theos taxata*) sunt den. ICCCC. qui fac. solidos XXXV. culp. iud.

Si quis servum perdiderit aut ancilla valentes sol. XXV.

sum ingenuo de rebus domini sui aliquid portaverit, dum sunt dinarius, quicquid ille potest de mancipia ipsa restituat, sicut superius diximus, exc. cap. et dil. culp. iud.

Si quis ancilla prodederit, sol. XXXV. si pro vinitore, si fabrum, si carpentario valente sol. XXX. (MALB. *teodocco*) sunt din. IIDCCCLXXX. fac. solid. LXXXV. cui fuerit adprobatum culp. iud.

furaverit si portario, si venatore, si fabro, si carpentario, si stratore valente solid. d. XXX. furaverit aut occiserit (MALB. *trachra taxaca*) sunt den. ICCCC. qui fac. sol. LX culp. iud. excepto cap. et dilatura.

Si quis servus aut ancilla ad hominem ingenuum de re sui domini aliquid deportaverit de taxaca qui hoc recepit (MALB. *theobardo*) sunt den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis homo ingenuus servum alienum intaxaiacam secum involare duxerit aut aliquid cum ipso bitaxaica negociat (MALB. *cheolasina*) sunt den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XI. De furtis ingenuorum.

Si quis ingenuus foris casa quod valit duus dinarius furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iudic. exc. cap. et dil.

Si vero foris casa, quod valit XL. din. furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *texxagas*) din. ICCCC. faciunt sol. XXXV. culp iud. exc. cap. et dilatura.

Si quis ingenuus effracturas fecerit et ei fuerit adprobatum (MALB. *antedio*) sunt din. ICC. faciunt sol. XXX. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si vero super V. dinarios furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *antedio*) sunt din. DC. qui faciunt solidos XV. culpa-

XII. De furtis ingenuorum vel effracturis.

Si quis homo ingenuus de foris casa quod valent II. den. fur. (MALB. *taxaca*) sunt den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iudicetur.

Si vero foris casa quod valent XL. den. furaverit (MALB. *taxaca*) sunt den. ICCCC. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si vero homo ingenuus aliquid de intus casa furaverit aut clavem infrigerit aut adulteraverit aut exinde aliquid in furtum portaverit (MALB. *antheoco*) sunt den. IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iudicetur exc. cap. et dil.

bilis iudicetur excepto capit. et dilatura.

Si vero clavem effregerit aut adulteraverit, et in domum eingressus fuerit et in furtum aliquid tullerit et ei fuerit adprobatum (MALB. *antedio*) sunt din. IDCCC. faciunt sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si vero nihil tullerit, ut fugiens evadat, taliter propter effracturam tantum ICCC. din. faciunt sol. XXXV. culp. iud.

Si quis clavem effrigerit, et nihil exinde portaverit (MALB. *norchloc*) sunt den. ICCC. qui fac. sol. XXXV. culp. iud.

XII. De furtis servorum vel effracturis.

Si quis servus foris casa, quod valit dinarius, furaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *falcono*) sunt din. CXX. fac. sol. III. pro dorsum suum aut CXX. flagellus suscipiat.

Si vero quod valit XL. den. involaverit, aut castretur, aut CCXL. din. qui faciunt solid. VI. culp. iud. dominus vero servi capit. in loco restituat.

XIII. De furtis Servorum.

Si quis servus de foris casa quod valent duo den. fur. excep. cap. et dil. aut flagellus CXX. ictos accipiat aut pro dorso suo CXX. den. qui fac. sol. III. culp. iud.

Si vero fur. quod val. XL. den. aut castretur aut CCXL. den. qui fac. sol. VI. reddat, dominus vero servi qui furtum fec. cap. in loco restituat.

XIII. De rapto ingenuorum vel mulierum.

Si tres hominis ingenuam puellam de casa rapuerint (MALB. *malzantania*) id est millinus docentinus denar. quod evenit tricinus solid. illi tres solvabant, illi qui super tres fuerint docentinus dinar. hoc est, quinus sol. quisque illorum culp. iud.

Qui cum sagittos fuerint docentinus dinarius, qui faciunt sol. ternus, culp. iud.

Quisque illorum raptorum vero IID. din. faciunt solidos LXII. culp. iud.

XIV. De raptu ingenuorum.

Si quis tres homines ingenua puella de casa aut de screona rapuerint (MALB. *antonio*) sunt den. ICCC. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

Qui super tres fuerint ducentinos den. qui fac. sol. V. unusquisque eorum culp. iud.

Illi vero qui cum sagittas fuerint ternos sol. conponere faciant unusquisque eorum.

Raptor vero IID. den. qui fac. sol. LXII. s. cogatur exsolvere.

Si vero puella, qui traitur, in verbo regis fuerit, ereus inde exiendis solidos XLII. culp. iudicetur.

Si vero puer regius vel letus ingenua puella traxerit, de vita componat.

Si vero ingenuum quemcunque de illis sua voluntatem secuta fuerit, ingenuetatem suam perdit. Si quam sponsam aliena tullerit et sibi coniugium copolaverit (MALB. *antedio*) sunt den. IID. faciunt solidos LXII. culp. iud.

Si vero puer regis vel litos ingenua femina traxerit tunc de vita componat.

Si vero ingenua femina qui cumque de illis sua voluntate secuta fuerit ingenuitate sua perdat.

Si quis sponsam alienam tullerit et sibi in coniugium sociaverit (MALB. *andratheo*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

Si quis puella desponsata dructi ducente ad maritum aliquis eam inviam adsallierit et ipsam volentem mechatus fuerit (MALB. *gauge chaldo*) sunt den. VIII. qui fac. sol. CC. culp. iud.

Si quis ingenuus ancilla aliena in coniugio sociaverit (MALB. *honimo*) ipsi cum ea in servitio implicetur.

Si quis uxorem alienam tulerit vivo marito (MALB. *abteca* in alia mente *abhato velentemo*) sol. CC. culp. iud.

Si quis cum ingenua puella sponsata ambo partes convenerit et in occulto mechati fuerint (MALB. *finla fina* [*friolasia*]) sunt den. IDCCC. qui fac. sol. XLV. culp. iud.

XIV. De supervenientes vel expoliacionibus.

Si quis hominem ingenuum insuperventum expoliaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *murdo*) sunt din. IID. qui faciunt sol. XII. culp. iud.

XV. De superventis vel expoliationibus.

Si quis hominem ingenuum in supervento expoliaverit (MALB. *musido*) sunt den. IID. qui fac sol. LXII. s. culp. iud.

Si quis Romanus homo barbaro expoliaverit (MALB. *mu-*

Si vero Romanum Franco Saligo expoliaverit, et certa non fuerit, per XXV. se iuratores exsolbat, medius tamen electus, se iuratores non potuerit invenire (MALB. *murdo*) aut ad inium ambulat, aut IID. din. qui fac. sol. LXII. culp. iudicetur.

Si vero certa probatio non fuerit XX. se iuratores exsolvat, medius tamen electus, se iuratores nou petuerit non potuerit invenire (MALB. *murdo* sunt din. ICC. faciunt solid. XXX. si adprobatus fuerit, culp. iud.

Si quis hominem migrantem adsallierit et ei fuerit adprobatum, sol. CC. culp. iud.

Si quis hominem, qui admigrare voluerit et de rege abuerit praeceptum et abundivit in mallum publico et aliquid ex ordinacionem regis arrestare praesumpserit (MALB. *alachtaco*) sunt VIII. faciunt sol. CC. culp. iud.

Si quis villa aliena adsallierit, quanti in eum superventum probati fuerint fuisse nuscuntur sexagenis senies sol. culp. iud.

Si quis hominem dormientem in furtum expoliaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *friomurdum*) sunt din. IV. faciunt solidos C. culp. iud.

Si quis hominem mortuum antequam in terra mittatur, expoliaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *no rebero*) sunt din. IV. faciunt sol. C. culp. iud.

Si quis hominem exfudierit et expoliaverit (MALB. *turni*

sido) sunt den. IID. qui fac. sol. LII. s. culp. iud.

Si quis francus homo Romano expol. (MALB. *musido*) sunt den. ICC. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

Si quis homo qualicubi migrare disponit et de Rege habet cartas et se habundivit in mallo publico et aliquis extra ordinatione Regis restare aut adsallire eum praesumpserit (MALB. *alachra et huvialacina*) sunt den. VIIIM. qui fac. sol. CC. culp. iud.

Si quis hominem ingenuum dormientem expoliav. (MALB. *prio mosido*) sunt den. qui fac. sol. C. culp. iud.

XVI. De eo qui alterius villam adsallit.

Si quis villam alienam adsallierit (MALB. *alafalmo*) sunt den. ICC. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

Si quis villam adsallierit et hostia frigerit et canes occisserit aut homines placaverit aut exinde in cassa aliquid duxerit (MALB. *turriphathio*) sunt den. VIII. qui fac. CC. culp. iud.

cale) sunt din. VIII. faciunt sol. CC. cui fuerit adprobatum culp. iud.

Si quis alienam uxorem tollere voluerit vivo marito (MALB. *affalthecha*) sunt din. VIII. faciunt sol. CC. cui fuerit adprobatum culp. iud.

Si quis cum ingenua puella moechatus fuerit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *virtuane*) sunt din. IID. faciunt solid. LXII. culp. iud.

Si quis cum ingenua puella spontania voluntatem, ambis convenientibus mina (leg. *moechatus fuerit*) (MALB. *frilayso*) sunt din. ID. faciunt sol. XLV. culp. iud.

XVI. De incendiis.

Si quis casa aliena qualibet super hominis dormientis incenderit, cui fuerit adprobatum (MALB. *sel ane effefa*) quam ingenui fuerunt intus mallare debint, et si aliquis intus arserit (MALB. *leodi, selane effa*) sunt din. IIIDC. fac. sol. LXII. culp. iud. de *leode* CC. culp. iud. Cui excusa est (MALB. *anda dil*) sunt din. VIII. faciunt sol. CC. culp. iud.

Si quis spicario aut amachallum cum annona, sote cum porcus, scuria cum animalia

XVII. De homine occiso et expoliato antequam in terram mittatur.

Si quis corpus sepultum effodierit aut expoliaverit vuargus sit id est expellisset usque in diem illum quam ipsa causa parentibus defuncti faciant emendare et ipsi parentes rogare ad iudicem debeant, ut ei liceat inter homines habitare si tam. auctor sceleris (MALB. *turnichal*) sunt den. VIII. qui fac. sol. CC. culp. iud. et qui eum antequam cum parentibus defuncti satisfaciat hospitium dederit DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

XVIII.

Si quis corpus occisi hominis antequam in terram mittatur in furtum expol. (MALB. *chreomardo*) s. den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

XIX. De incendiis.

Si quis casam quamlibet super hominem dormientem incenderit ei cui casa est (MALB. *andeba*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

Illi vero qui exinde evaserint unusquisque ex ipsis malare eum debent per (MALB. *seu eolandoveva*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud. qui incendium misit eis.

Si quis ibidem arserit (MALB. *leud.*) sunt den VIII. qui fac. sol. CC. culp. iud.

XX.

Si quis spicario aut inaffla-

incenderit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leo deba*) sunt din. IID. fac. s. LXII. culp. iud.

Si Romanus hoc Romanum admiserit, et certa probatio non fuerit, per XX. se iuratores exsolbat, medius tamen electus, se iuratoris invenire non potuerit tunc ad inium ambalit, hoc dicit MALB. *leode cal* s. din. ICC. fac. sol. XXX. c. iud.

Si quis sepe aut concisa inciderit et ei fuerit adprobatum (MALB. *bila*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

XVII. De vulneribus.

Si quis alterum vulneraverit aut occidere voluerit, et collabus praeter fallierit et ei fuerit adprobatum (MALB. *selando*) sunt din. IID. faciunt sol. LXII. culp. iud.

Si quis alterum de sagitta toxegata percutere voluerit (MALB. *seo lando*) sunt dinar. IID. faciunt sol. LXII culpabilis iudicetur.

Si quis hominem placaverit aut sanguinem ad terra cadat, et ei fuerit adprobatum (MALB. *selando efa*) din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis alterum in caput plagaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *chicsio frit*) sunt din. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Si exinde trea ossa, qui super ipsum cerebrum iacet, exirent (MALB. *chisio frit*) sunt din. ICC. faciunt sol. XXX. culp. iud.

Si vero intra costas vulnus intraverit, usque ad intrania pervinerit, (MALB. *grasfrit*)

cum annona incenderit (MALB. *deba*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

Si quis concidem aut saepem capulaverit aut incenderit (MALB. *viva*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

XX. De vulneribus.

Si quis alterum voluerit occidere et colapus fallierit (MALB. *Seolandoveva*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

Si quis alterum de sagitta tusacta percutere voluerit (MALB. *Seolandoveva*) sunt den. IID. qui faciunt sol. LXII. s. culp. iud.

Si quis hominem in cap. plag. ut sanguis ad terram cadat DC. den. qui fac. sol XII. culp. iud.

Si quis hominem in capite plagaverit ut exinde tria ossa exeant ICC. den. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

Si quis hominem ita plagaverit ut cerebrum appareat et tria ossa desuper cerebro exierint IDCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud.

Si vero intra costas vuln. intraver. et usque ad intrania pervenerit ICC. den. qui fa-

din. ICC. fac. sol. XXX. culpabilis iudicetur.

De medicatura vero (MALB. *andechabing*) sunt solid. IX. culp. iud.

Si quis ingenuus ingenuum de fuste percusserit, ut sanguis non exiat, III. colobus (MALB. *vad-falto*) hoc est semper unusquisque *stus* tervus solidus solbat.

Si vero sanguis exiret (MALB. *wadfodo*) talem culpum componat, quantum si eum de ferrum vulnerassit.

Si quis clausum manum alterum percusserit (MALB. *vuadeflat*) sunt din. CCCLX. faciunt sol. IX. Item ut per singulus *stus*, ternus sol. reddat

Si quis alterum in via expoliaverit et per fugam evaserit, ipsi fuerit adprobatum (MALB. *murdo*) sunt din. IID. faciunt sol. LXII. culp. iud.

XVIII. De eum qui ad Regem hominem absentem accusaverit.

Malb. *selando effa* sunt din. IID. faciunt LXII. solid. culp. iudicetur.

ciunt solidos XXX. culpabilis iudicetur.

Si vero plaga ipsa semper currit et ad sanitatem non perven. IID. den. qui fac. sol. LXII. s. culp. excep. medica cura quae est CCCLX. den. qui fac. sol. IX.

XXII.

Si quis ingenuus ingenuum fuste percusserit et tamen sanguis non exierit usque ad tres colpos pro unoquoque ictu CXX. den. qui fac. sol. III. solvat.

Si vero sanguis exierit ita compon. veluti eum de ferramento vulnerasset id est DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis alterum clausa manu idem pugno percusserit CCCLX. den. qui fac. sol. IX. culp. iud. id est ut pro unoquoque ictu III. sol. redd.

Si quis alterum in villa assallierit et expoliare voluerit et ille fuga evaserit ICC. den. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

Si vero ceperit eum et expoliaverit IID. den. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

XXII. De eo qui hominem innocentem vel absentem accusat ad Principem.

Si quis hominem innocentem eo absente de culpis minoribus accusaverit IID. den. qui fac. sol. LXII. culp. iud.

Si vero tale crimen ei imputaverit unde mori debuisset si servus esset ille quem accu-

XIX. De Maleficiis.

Si quis alteri maleficiis fecerit, aut dederit bibere, ut moriatur, et ei fuerit adprobatum (MALB. *touerbus*) sunt din. VIII. fac. sol. CC. culp. iud. aut certe ignem tradatur.

Si quis alterum maleficium ficerit, cui fuerit factum evaserit, autor si sceleris qui admisisse probatus vel convictus fuerit (MALB. *selando effa*) sunt din. IID. faciunt solid. LXII. culp. iud.

XX. Si quis ingenua muliere manum vel brachium strinxerit.

Si quis homo ingenuus femene ingenui digitum extrinxirit, cui fuerit adprobatum (MALB. *min*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si brachium presserit (MALB. *chamim*) sunt din. ICC. fac. sol. XXX. culp. iud.

Certe si super cubitum manum miserit, cui fuerit adprobatum (MALB. *chamino*) sunt din. ICCCC. faciunt solidos XXX. culp. iud.

XXI. De Navibus furatis.

Si quis extra consilium domini sui nave aliena moverit et eum ea transierit (MALB. *fi-*

saverit VIII. den. qui fac. sol. CC. culp. iud.

XXIV. De maleficiis.

Si quis alteri herbas dederit bibere et mortuus fuerit VIII. den. qui fac. sol. CC. culp. iud.

Si vero biberit et mortuus non fuerit IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

Si quis alteri aliquod maleficium super iactaverit sive cum ligaturis in quolibet loco miserit IID. den. qui fac. sol. LXII. s. culp.

Si quis mulieri herbas dederit ut infantes habere non possit IID. den. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

XXV. De manu mulieris stringenda.

Si quis homo manum femine aut digitum strinxerit DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si vero brachium strinxerit ICC. den. qui fac. sol. XXX.

Si autem super cubitum manum miserit ICCCC. den. qui fac. sol. XXXV. culp. iud.

Si ergo mamillam strinxerit IDCCC den. qui fac. sol. XLV. culp. iud.

XXVI. De nave qui sine permissu domini sui moverit.

Si quis sine permissu navem alienam moverit praesumserit et cum ea flumen

mere) sunt din. DC. fac. sol. XV. culp. iud.

Si vero nave ipsa furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *femere*) sunt din. ICCCC. faciunt sol. XXXV. culp. iud.

Si quis asco intra clave reposito in suspensum pro studium positum furaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *chanzyso* IDCC. din. sunt sol. XV. culp. iud.

XXII. De furtis in molino commissis.

Si quis ingenuus anona de molino aliena furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *antedio*) id est cui mulinus est DC. din. faciunt solid. XV. culp. iud.

Ille vero, cuius anona fuisse probatur, alius XV. accipiat ad latrone.

XXIII. De Caballum extra consilium Domini sui ascinsum.

Si quis cavallum alienum extra consilio caballigaverit, (MALB. *gestabo*) sunt din. ICC. faciunt sol. XXX. culp. iud.

XXIV. De humicidiis parvolorum vel mulierum.

Si quis puerum ingenuum intra XII. annus usque ad XII. plenus occiderit, cui fuerit

transierit CXX. den. qui fac. sol. III. culp. iud.

Si vero ipsam navem fur. DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

XXVII.

Si quis navem vel ascum de intro clavem fur. ICCCC. den. qui fac. sol. XXXV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis ascum de intro clave repositum et in suspenso pro studio positum furav. IDCCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud. excep. cap. et dil.

XXVIII. De furtis in molino.

Si quis in molino alieno annonam furaverit ei cui molin. est DC. den. qui fac. sol. XV. et ei cui annonae similit. DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud. excep. cap. et dil.

Si quis ferramentum de molino alieno fur. IDCCC. den. qui fac. sol. XLV. culp. iud. excep. cap. et dil.

XXIX. De sclusis ruptis.

Si quis sclusam de farinario alieno ruperit DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

XXX.

Si quis puerum infra XII. annorum non tonsorato occisserit (MALB. *chacharo leu-*

adprobatum (MALB. *leode*) sunt din. XXIV. faciunt sol. DC. culp. iud.

Si quis femena ingenuam interfecerit et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodosanii*) sunt din. XXIV. faciunt sol. DC. culp. iud.

Si quis femena trabaterit graveda, cui fuerit adprobatum, (MALB. *ad novaddo leode*) sunt din. XXVIII. fac. sol. DCCC. culp. iud.

Si vero in ventre matris sui occisus fuerit aut ante quod nomen abiat (MALB. *anneando*) sunt din. IV. fac. sol. C. culp. iudicetur.

Si quis verum puerum crinitum ingenuum tundere praesumpserit extra voluntatem parentum, cui fuerit adprobatum (MALB. *virdade*) sunt din. DCCC. fac. sol. XLV. culp. iud.

Si quis ingenuam puellam extra consilium parentum tundere praesumpserit, cui fuerit adprobatum (MALB. *tuschada*) sunt din. IDCCC. faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si quis puerum crinito occiderit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leode*) sunt din. XXIV. fac. sol. DC. culp. iud.

Si vero puerum infra XII. annorum aliqua culpa comiserit, fretus ei non requeratur.

Si quis femena, post ceperit infantes habere, qui ea occiderit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodinia*) sunt dinar. XXIV. fac. sol. DC. culp. iud.

Post infantis non potuerit abere, occiderit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodinia*) sunt din. VIII. faciunt solid. CC. culp. iud.

dardi) sunt den. XXIV. qui fac. sol. DC. culp. iud.

Si quis femina grave debattit et ipse exinde mortua fuerit (MALB. *anoano leodinia*) sunt den. XII. qui fac. sol. CCC. culp. iud.

Si vero infantem in utero matris suae occisserit (MALB. *Annovano*) sunt den. IIII. qui fac. sol. C. culp. iud.

XXXI.

Si quis femina ingenua postquam infantes habere ceperit occisserit, (MALB. *leodinia*) sunt den. XXIIII. qui fac sol. DC. culp. iud.

XXXII.

Si quis femina postmedia etate hoc est postquam infantes habere non potest occiserit, (MALB. *leodinia*) sunt den. VIII. qui fac. sol. CC. culp. iud.

Si quis ingenua puella occiserit, (MALB. *smalchaledi*) den. IIII. qui fac. sol. C. culp. iud.

XXXIII. De neglegentiis Parvulorum.

Si quis puer infra XII. annos aliqua culpa commisserit fredus ei non requiratur.

XXXIV. De puero tonsorato.

Si quis puerum sine consilio parentum suorum tonso-

raverit (MALB. *uuschardo*) sunt den. IID. qui fac. sol. LXII. s. culp. iud.

Si vero puella sine voluntate parentum tonsoraverit s. den. IDCCC. qui fac. sol. XLV. culp. iud.

XXV. De adulteriis ancillarum vel servorum.

Si quis ingenuus cum ancillam alienam mecatus fuerit et ei fuerit adprobatum (MALB. *teolosina*) sunt din. DC. fac. sol. XV. culp. iud.

Si vero cum regi ancilla mechatus fuerit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *teolosina*) sunt din. ICC. fac. sol. XXX. culp. iud.

Si quis ingenuus cum ancillam alienam publice iunxerit, ipsi eam in servicio cadat.

Si servos cum ancilla aliena mechatus fuerit et ex ipso crimine ancilla mortua fuerit, servus CCXL. din. qui faciunt sol. sex dominus servi reddat, aut servus castretur, dominus vero capitale dono ancillae infere in loco: si ancilla exmortua non fuerit (MALB. *bab mundo*) servus aut CCC. hictus accipiat aut CXX. din. qui fac. solidos III. cogatur exsolvere.

Si servus ancillam alienam in coniugium sociaverit aut vapulit aut CXX. din. qui fac. sol. III. domino ancillae cogatur exsolvere.

XXXV. De adulteriis Ancillarum.

Si quis cum ancilla aliena mechatus fuerit (MALB. *evalesina*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis cum ancilla Regis mechatus fuerit (MALB. *evalesina*) sunt den. ICC. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

Si quis servus cum ancilla aliena mechatus fuerit s. den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud.

Si quis servus ancilla aliena extra voluntatem domini sui ad coniugium sociaverit (MALB. *anthamo*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud.

Si quis servus cum ancilla aliena mechatus fuerit et ex ipso crimine ipsa mortua fuerit aut den. CXL. qui fac. sol. VI. dominum ancillae conponat, aut castretur, dominus servi capitale in locum restituat.

XXVI. De libertis extra consilium Domini sui dimissis.

Si quis alienum laetum ante rege per dinarium ingenuum demiserit, et ei fuerit adprobatum (*malteohiatus meo lexim*) sunt din. IV. fac. sol. C. culp. iud.

Si vero laeti ipsius legitimi, refirmetur.

Si quis vero servum alienum ingenuum dimiserit et ei fuerit adprobatum (MALB. *maltho hait homitto*) sunt din. ICCCC. fac. sol. XXXV. culp. iudic. pro divero domini sui reddat.

XXXVI. De Libertis dimissis ingenuis.

Si quis litum alienum qui aput domino suo in hoste fuerit extra consilio domini sui ante Rege per denarium ingenuum dimiserit (MALB. *malcho litofrioblito*) sunt den. IIII. qui fac. sol. C. culp. iud. Res vero ipsius liti legitimo domino reformetur.

Si quis servum alienum per denarium ante Rege ingenuum dimisserit (MALB. *malcho siacho meocho*) sunt den. ICCCC. qui sol. XXXV. culp. iud. et capit. in loco restituat.

XXVII. De furtis diversis.

Si quis vero tintinno de porcina aliena furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dilatura.

Si vero de pecoribus furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt dinar. CXX. fac. sol. III. culp. iud.

Si quis pedica de caballus furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. CXX. fac. sol. III. culp. iud.

Si vero caballi ipsi perierint, ipsus in caput reddat.

Si quis messe aliena in furtum meterit et inventus fuerit (MALB. *leodardi*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis in orto alieno ingressus fuerit in furtum, et ei fuerit adprobatum (MALB.

XXXVII. De furtis diversis.

Si quis tintinnum de int. porcus fur. (MALB. *thuochacdo*) sunt den. DC. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis petica de caballo fur. (MALB. *leudardo*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud.

XXXVIII.

Si quis messem alienam in furtum metere praesumpserit (MALB. *leudardo*) sunt den. DC. qui sol. XV. culp. iud.

leodardi) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis in nabina, in favaria in pesaria, in linticlaria in furtum ingressus fuerit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt. din. CXX. faciunt sol. III. culp. iud.

Si quis de campo alieno messe furaverit et hoc aut in caballo aut in carro duxerit ad domum suam, et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis vero in dorsum portaverit (MALB. *leodardi*) sunt din. CXX. faciunt sol. III. culp. iud.

Si quis prato alieno secaverit, opera sua perdat, et si exinde ad domo sua duxerit fenum et discargaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. IDCCC. faciunt sol. XLV. except. capit. et dilat.

Si vero tanto praesumpserit, quantum in dorsum suum portaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. CXX. faciunt sol. III. culpabilis iud.

Si quis viniam aliena in furtum vindimiaverit, et inventus fuerit (MALB. *leodarde*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si vero vinum ad domum

Si quis in navina in fabaria in lentiliaria in furtum ingressus fuerit (MALB. *leudardo*) sunt den. CXX. qui fac. sol. III. culp. iud.

Si quis de campo alieno lino furaverit et in carro duxerit (MALB *leudardo*) sunt den. IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si vero tantum praesumpserit quantum in dorsum suum portare potuit s. den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XL.

Si quis pratum alienum secaverit opera sua perdat et insuper den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud. et si exinde foenum in carro duxerit ad domum suam sunt den. IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. except. capit. et dil.

Si vero tantum praesumpserit quantum in dorsum suum portare potuerit s. den. CXX. qui faciunt sol. III. culp. iud.

XLI.

Si quis in orto alieno in furtum ingressus fuerit (MALB. *leudardi*) sunt den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XLII.

Si quis in vinea aliena in furto vindemiaverit (MALB. *leudardo*) sunt den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Si vero in cassa cargaverit

suam duxerit, aut cavallo aut in castro discargaverit, et ei fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. IDCCC. faciunt sol. XLV. culp. iud. De missibus vero simul observandum est.

Si quis in silva materium alienum capolaverit aut incideret, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodardi*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si vero materio ex una parte dolato in furtum praesumpserit CXX. din. fac. sol. III. culp. iud.

Si quis arbore post anno signatum praesumpserit, nullam abiat culpam.

et ad domum suam duxerit sunt den. IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

XLIII. De Retibus.

Si quis retem ad anquilas de flumine furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *obtubbo*) sunt din. IDCCC. faciunt sol. XLV. culp. iud. except. cap. et dilatura.

Si quis statualem, tremacle, aut vertevelem furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *nascodinar.*) sunt dinarie DC. faciunt solidus XV. culp. iud.

Si quis retem ad anguilis de flumine furaverit (MALB. *obdud.*) sunt den IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si quis statuam aut trammaclem aut vervuldo de flumine furaverit (MALB. *naschus taxaca*,) sunt den. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XLIV. De Screonis effractis.

Screonas qui sine clave effregerit, cui fuerit adprobatum (MALB. *pronas an thiso*) sunt din. IDCCC. faciunt sol. XLV. culp. iudicitur, except. cap. et dil.

Si quis e screona qui clavem habet effrigerit, (MALB. *strona anthedio*) sunt den. IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si vero de screona clavem effrigerit et nihil exinde tullerit (MALB. *leud.*) sunt denar. DC. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis campum alienum araverit, et non semenaverit (MALB. *leodardi*) sunt dinar. DC. fac. soledus XV. culp. iudicetur.

Si quis campo alieno araverit et semenaverit *hoc her paan de escrippas* dinarius IDCCC. faciunt soledus XLV. culp. iudicitur.

Si quis cum servum alienum aliquid negociaverit nesciens domino suo (MALB. *theo lasina*) sunt dinarius DC. faciunt soledus XV. culp. iud.

XLV. De eo qui alterius campo araverit.

Si quis campo alieno araverit et seminaverit (MALB. *ob rebus anduppus*) sunt den. ICC. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

Si quis campo alieno araverit (MALB. *leudardo*) DC. den. qui fac. sol. XV. culp. iud.

Si quis aratrum cum aratore de campo alieno ostaverit aut iactaverit (MALB. *chivarso*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

XXVII. De Logationibus.

In furtum aliquid elogare voluerit, cui fuerit adprobatum (MALB. *morter*) sunt dinarius IID. faciunt soledus LXII. culp. iudicetur.

Si quis furtum elogatum acceptum praecio homino hocciderit et ei fuerit adprobatum (MALB. *morter*) sunt dinar. ID. faciunt sol. LXII. culpab. iudicetur.

Si vero pro tertio homine elogacio ipsa fuerit transmissa si adprobatus fuerit (MALB. *morter*) sunt din. IID. fac. sol. LXII. culp. iud. hat. sic dans, accipiens et portans sexagenus binus simis solid. culp. iudicetur.

XLVI. De elocationibus.

Si quis aliquid in furtum hominem locaverit ut alium interficiat (MALB. *tua*) sunt den. IID. qui faciunt sol. LXII. s. culp. iud.

Si quis ut dans accipiens et portans sunt den. IID. qui faciunt sol. LXII. s. culp. iud.

XXVIII. De Dibilictacionibus.

Si quis alterum manum pedem vel oculum eiecerit, aut excusseret, nasim ampotave-

XLVII. De dibilitatibus.

Si quis alterum manum capulaverit unde homo mancussit et ipsa manus super eum

rit, cui fuerit adprobatum (MALB. *sicti*) sunt din. IV. faciunt sol. C. culp. iud.

Si quis policare de manum vel pedem excusserit, cui fuerit adprobatum (MALB. *alathamo*) sunt din. II. faciunt solid. L. culp. iud.

Si vero ibidem mancatus fuerit (MALB. *alathamo*) sunt din. ICCCC. faciunt solidos XXXV. culp. iud.

Si secundo vero digitum, id est unde sagittatur, excusserit (MALB. *alathamo*) sunt din. ICCCC. faciunt solidos XXXV. culp. iud.

Si quis vero sequens hominem castraverit (MALB. *gafferit*) sunt din. VIII. fac. solid. CC. culp. iud.

pendat (MALB. *seca*) IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si vero ipsa excusserit (MALB. *chramere*) IIII. den. sunt qui faciunt sol. C. culp. iud.

Si police de manu capulaverit (MALB. *chramine*) IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si secundum digitum unde sagitta trahitur excusserit (MALB. *linoro*) sunt den. ICCCC. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud.

Si medianum digitum unde sagittatur excusserit (MALB. *taphano*) ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud.

Si quarto digito excusserit (MALB. *melagno*) sol. XXV. culp. iud.

Si minimus digitus excussus fuerit (MALB. *meledeno*) sol. XV. culp. iud.

Si vero pedes capulatas fuerit et ibidem mancus teneat (MALB. *chudachina chamina*) sunt den. IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si vero pes excussus fuerit (MALB. *chuladachina*) IIII. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

Si quis alterum oculum eiecerit (MALB. *liahahauma*) sunt den. IIII. qui fac. sol. C. culp. iudicetur.

Si quis alterius nasum aut auriculam excusserit (MALB. *funedeura*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis alterius linguam capulaverit unde loquere non possit (MALB. *alcheio*) IIII. DC. den. qui faciunt sol. C. culp. iudic.

Si quis alterius dentem excusserit (MALB. *inchavina*) DC.

den. qui fac. sol. XV. culp. iudic.

Si quis ingenuus ingenuum castraverit aut virilia transcapulaverit unde mancus sit VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

XXIX. De Conviciis.

Si quis alterum cynitum clamaverit DC. dinarius, qui sunt sol. XV. culp. iud.

Si quis alterum concagato clamaverit CXX. din. faciunt sol. III. culp. iud.

Si quis mulier ingenuam seo vir seo mulier altera meletrice clamaverit et ei non potuerit approbare IDCCC. din. faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si quis alterum vulpe clamaverit CXX. din. fac. sol. III. culp. iud.

Si quis alterum lepore clamaverit DC. din. fac. solid. XV. culp. iud.

Si quis alterum repotaviret, quod suum scutum iactassit, et non potuerit adprobare CXX. din. faciunt sol. III. culp. iud.

Si quis alterum dilatorem aut falsatorem clamaverit et non potuerit adprobare DC. din. fac. sol. XV. culp. iud.

XLVIII. De Convitiis.

Si quis alterum cinidum vocaverit (MALB. *quinte*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudic.

Si quis alterum falsatorem clamaverit et non potuerit adprobare (MALB. *ischrabo*) DC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si quis alterum concagatum clamaverit et non potuerit adprobare CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

Si quis mulieri ingenua secavere mulierem meretrice clamaverit et non potuerit adprobare IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si quis alterum vulpicula clamaverit DXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

Si quis alterum lepore clamaverit CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

XXX. De via lacina.

Si quis barone ingenuum de via sua suo ortaveret aut inpinxeret (MALB. *via lacina*) sunt dinarius DC. faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis mulierem viam suam ortaverit aut impinxerit (MALB.

XLIX. De via Lacina.

Si quis hominem ingenuum de via sua ostaverit aut inpinxerit (MALB. *vialacina*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudic.

Si quis feminam ingenuam de via sua ostaverit aut inpin-

mallacina) sunt din. ICCC. faciunt solidos XLV. culpabilis iudicetur.

XXXI. De ligaminibus.

Si quis hominem ingenuum sine causa ligaverit (MALB. *ande rebus*) sunt din. ICC. faciunt sol. XXX. culp. iud.

Si vero aliquam partem ligatum duxerit (MALB. *anderebus*) sunt din. IDCCC. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

XXXII. De venacionibus.

Si quis vero de diversis venacionibus — — — Quam legem de venationibus, et pescacionibus convenit observare.

Si quis cervum domisticum signum abentem furaverit, aut occiderit, qui in venacionem mansuetus est, et hoc testibus adprobatum fuerit, quod eum dominus suos in venacionem abuit et cum ipsum vel duas aut tres feras occiderit (MALB. *trovisido*) sunt dinar. IDCCC. faciunt solid. XLV. culp. iud.

Alium vero domesticum cervum, qui in venacionem adhuc non fuit involaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *trovisido* sunt din. ICC. fac. solid. XXX. culp. iud.

XXXIII. De sepebus vero.

Tres virgas unde sepes sublegatur, furaverit aut capula-

xerit IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

L. De ligaminibus Ingenuorum.

Si quis hominem ingenuum sine causa ligaverit (MALB. *andreppus*) CCXL. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

Si vero ipso ligato aliqua parte duxerit (MALB. *andreppus*) IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

LI. De Venationibus.

Si quis diversis venationibus fur. aut celaverit si cervo domestico signum habentem furaverit aut occisserit que ad venationem mansuetus est et dominus suus per testibus potuerit adprobare quod eum in venationem habuisset et cum eum duas aut tres feras occidisset sunt DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Si vero cervo domestico qui in venatione adhuc non fuisset furaverit aut occisserit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iudic.

Si quis cervum aut aprum lassum quem alterius canis movunt occisserit, aut celaverit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

LII. De Sepibus.

Si quis tres virgas unde saepis super ligata est vel retor-

verit aut tres cambortus involaverit aut excernicaverit vel retorta unde palum aut sepes contenetur capolaverit cui fuerit adprobatum (MALB, *leodardi*) sunt din. DC. fac. solid. XV. culp. iud.

Si quis per aliena messe post levaverit erpice traxerit, aut cum carro sine via transierit (MALB. *leodardi*) sunt din. CXX. fac. sol. III. culp. iudicetur.

Si quis messe aliena iam expalmitante sine via transierit (MALB. *leodardi*) sunt dinar. DC. fac. sol. XV. culp. iudicetur.

Quis in curte aliena malo ingenio, aut quodlibet aliquid de furtum in casa miserit, hoc est, nesciente eum, cuius domus vel curtis est et ibidem inventus fuerit (MALB. *fricteberο*) sunt din. IID. faciunt sol. LXII. culp. iud.

XXXIV. De humicidiis servorum vel expoliacionibus.

Si quis servum occiderit aut expoliaverit se similem et ei fuerit adprobatum (*theolede Tholo thodina* id est homicida) illum domini inter se dividant.

Si quis ingenuus servum alienum expoliaverit et super XL. din. tollisse convencitur (MALB. *rencus murdo*) sunt din. DC. faciunt sol. XV. culpabilis iud.

Si quis homo ingenuus le-

tas capulaverit aut ipsa saepe apparuerit DC. den. qui faci sol. XV. culp. iud.

LIII.

Si quis per alienam messem erpicem traxerit et sine via transierit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

LIV.

Si quis per messem alienam iam expalmitantem sine via aut sine semita vias fecerit DC. den. qui faciunt sol. XX. culp. iud.

LV.

Si quis in curte aut in casa vel in qualibet in furtum aut per malo ingenio aliquid miserit nesciente domino cuius domus est (MALB. *ferimbera*) sunt den. IID. qui faciunt sol. LXII. s. culp. iud.

LVI. De homicidiis servorum vel expoliationibus.

Si quis servum aut ancillam occisserit (MALB. *theodalina*) id est homicida ille sol. XX. culp. iud.

Si quis ingenuus servum alienum expoliaverit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

LVII.

Si quis servum alienum battit et super XL. noctibus ope-

tum alienum expoliaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *leciim murco*) sunt din. ICCCC faciunt sol. XXXV. culpabilis iudicetur.

Si quis letus aut servus hominem ingenuum occideret ipsa homicida pro medietatem compositionis hominis hoccisi parentibus tradatur, dominus vero servi alia medietatem se noveret esse solveturus.

Si quis vasum ad ministerium quod est *Strogau*, puella ad ministerium aut fabro ferrario, vel aurefice aut porcario furaverit aut occideret, cui fuerit adprobatum (MALB. *taxaga aut ambitania*) s. din. ICCCC faciunt sol. XXXV. culp. iud. intro fretum et faidum, sunt sol. XLV. sunt sol. LXXV.

XXXV. De quadrupedibus si hominem occiserit.

Si quis homo ex quolibet quatropedem domesticum occisus fuerit, et testibus fuerit adprobatum, medietatem compositionis dominus ipsius quatropedem auctorem criminis pro medietatem compositionis restituat requerentibus.

XXXVI. De vestigium minando.

Si quis bovem aut cavallum vel quaelibet animalia ad furtum perdiderit, et eumdum per vestigium sequentur, fuerit

ratricaverit CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

LVIII.

Si quis servus hominem ingenuum occisserit ipso homicida pro medietate parentibus tradatur et alia medietate dominus servi.

Si noluerit servitutem aut si intellexerit de lege si ob mallare potest ut ipsa leode non solvat.

LIX.

Si quis homo ingenuus litem alienum expoliaverit (MALB. *letusmodi*) sunt den. ICCCC. qui fac. sol. XXXV. culp. iud.

LX. De quadrupedibus; si hominem occiserint.

Si quis homo ex quolibet pecus occisus fuerit et hoc parentes illius potuerint adprobare cum testibus, dum ille dominus pecoris antea legem non adimpleverit, medietate de ipsa leodo conponat et pro illa alia medietate ipso quadrupe donet. Si enim dominus intellexerit per legem se defendere potest, ut nihil pro ipso pecore solvat.

LXI. De vestigio minando.

Si quis bovem aut caballum vel quemlibet pecus in furtum perdiderit et eum de vestigio sequitur consecutus fue-

consecutus usque in III. noctes; ille qui eum ducit aut emisse aut cambiasse dixerit vel clamaverit, ille qui per vestigium sequitur per tercia manum debit adcramire; si vero iam tribus noctibus exactis, qui res suas quaeret, si eas invenerit, ille aut emisse aut cambiasse dixerit, ipse liceat adcramire. Si ille vero qui per vestigium sequitur se agnuscire dicit, illum alium reclamante, nec offerre per tertia manum voluerit nec sole secundum legem collegaverit et ei violenter quod se agnuscere dicit, tollisse convincitur, ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

rit usque ad tres noctes si ille qui eum ducit aut emisit aut cambiasset dixerit vel proclamaverit ille qui per vestigio sequitur res suas per tertia manu adchramire debet. Si vero tres noctes exactas qui res suas queret eas invenerit ille apud quem invenerit emisit aut cambiasset dixerit ei liceat adchramire. Quid si ille qui per vestigio sequitur res suas quas agnoscere dicitur ille alio reclamante nec offerre per tertia manu voluerit per solem calcaverit se violenter hoc quod se agnoscere dicit tollisse convincit (MALB. *mithio frasito*) ICC. den. qui fac. sol. XXX. culp. iud.

XXXVII. De furtis cavallorum vel equarum.

Si quis cavallum, qui carruca trahit, furaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *hanziao*) sunt din. IDCCC. fac. solid. XLV. culp. iud.

Si quis armessario furaverit cui fuerit adprobatum (MALB. *vaderedo*) sunt din. IDCCC. fac. sol. XLV. culp. iud.

Si quis armessarium, cum gregem suum hoc est equas, cui fuerit adprobatum (MALB. *sannista*) sunt din. IID. fac. sol. LXII. culp. iud.

Si vero grex ille minor fuerit usque ad VII. capita cum armessario fuerint, cui fuerit adprobatum, exceptum capitale et dilatura IID. din. qui fac. sol. XII. culp. iud.

Si quis equa pregnante furaverit et ei fuerit adprobatum, (MALB. *anciaca*) sunt dinar.

LXII. De Furtis caballorum.

Si quis caballum qui carruga trahit furaverit. (MALB. *canazasco*) IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si quis admissario ad homine franco furaverit (MALB. *vuacheto*) IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV culp. iud.

Si quis admissarium cum grege usque ad XII. equis furaverit (MALB. *vuadseto*) IID. den. qui faciunt sol. LXII. s. culp. iud. except. cap. et dil.

Si quis poledrum anniculum furaverit DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

Si quis iumentum alienum trabaterit aut evaserit (MALB. *sicabahim*) DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud. et exinde mortua fuerit (MALB. *sitabahim*) DC. den. qui fa

IDCCC. fac. sol. XLV. culp. iud. exc. cap. et dil.

Si quis poletro annocolo furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *sunnista*) sunt din. DC. fac. sol. XV. culp. iud. exc. cap. et dilat.

Si vero sequentis poletrus furaverit et ei fuerit adprobatum (MALB. *nare*) sunt dinar. CXX. fac. sol. III. culp. iud.

XXXVIII. De plagiatoribus.

Si quis mancipia aliena sublicitare voluerit et adprobatus fuerit (MALB. *obsculte*) sunt din. DC. fac. sol. XV. culp. iudicetur.

Si servus alienus plagiatus, et ipse trans mare ductus fuerit et ibidem ad domino suo inventus fuerit, et ad quo ipse in patria plagiatus est in mallo publici nominaverit, et ibidem testes debit collegire.

Iterum cum servus, si de transmare fuerit revocatus, in alterum mallum debit nominari, ibidim simul III. testis

ciunt sol. XV. except. cap. et dil. culp. iud.

LXIII. De caballo extra permissum domini sui ascenso vel excurtato aut excoriato.

Si quis caballum alienum extra consilium domini sui ascenderit aut caballicaverit (MALB. *leudardo in aliam. cebriosito*) IICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

Si quis caballum alienum excurtaverit (MALB. *leodardi*) CXX. den. qui fac. sol. III. culp. iud.

Si quis caballum mortuum sine permissu domini sui excorticaverit (MALB. *leudardi*) CXX. den. qui faciunt sol. III. culp. iud.

LXIV. De Plagiatoribus.

Si quis mancipium alienum sollicitaverit (MALB. *theolasina* DC. den. qui faciunt sol. XV. culp. iud.

LXV.

Si quis servus alienus furatus fuerit et ipse transmare fuerit ductus et ibidem à domino suo perventus fuerit et ipse qui in patria aliena placacuset in mallo publico nominaverit et tres testes ibidem colligere debet.

Iterum cum servus de transmare fuerit revocatus in alio mallo iterum nominare debet

debit collegi edoneus; ad tertium vero mallum similis fieri debit, ut nove testes iurent, quod servum ipsum aequaliter super plagiatorem audierit dicentem, et sic postea, qui eum plagiaverit (MALB. *unistario*) praeter cap. et dil. din. ICCCC. faciunt solid. XXXV. culp. iudicetur.

Qui confessio servi usque III. plagiatoris amittitur, sed eam tamen racionem, ut nomina hominum et vilarum semper debiat nominare.

Si quis vero hominem plagiaverit et vendeveret, et probatio certa non fuerit, sicut pro hocciso iuratores dare (MALB. *falconum*) sunt dinar. VIII. fac. sol. CC. culp. iud.

Si Romanus ingenuum plagiaverit IID. din: faciunt sol. LXII. culp. iud.

XXXIX. Si servus in furtum fuerit inculpatus.

Si talis fuerit causa, unde ingenuus DC. din. qui faciunt sol. XV. componere debuerit, servus super scamnum tinsus CXX. hictus accipiat.

Si vero antequam torquatur fuerit confessus, nihil suum domino credat: ipse vero in posterum illum abiturus, qui eum torsit; dominus vero servi, unde iam pignus accipit precio pro suo servo accipiat: si vero intra priora supplicia, id est, a colapus, fuerit confessus aut castretur, aut CXX. din. qui faciunt sol. III. reddat. Do-

et ibidem tres testes debet colligere idoneos.

Ad tertio vero mallo similiter faciat ut novem testes iusent quod servum ipso te qualiter per totus tres mallus super plagiatorem dicere audissent.

Sic postea qui eum plagavit hoc est vuargavit (MALB. *malouceridario* ICCCC. den. qui faciunt sol. XXXV. culp. iud. except. cap. et dil.

Qui confessio servi usque ad tres plagiatores ascendit. Sed eam tamen rationem ut nomina hominum vel villarum equaliter per totos tres mallos debeat nominare.

LXVI.

Si quis hominem ingenuum plagiaverit vel vendiderit (MALB. *friofalcino*) VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

LXVII.

Si quis servus in furtum fuerit inculpatus si talis fuerit causa unde ingenuus sol. XV. componere debet. Servus super scamno tensus CXX. ictos accipiat.

Si vero antequam torquatur fuerit confessus et ei cum domino suo convenerit sol. III. pro dorsum ipsius servi accipiat cap. dominus servi reddat.

Si tamen maior culpa fuerit unde ingen. sol. XXXV. solvere debet. Similiter servus CXX. ictos accipiat, et si confessus non fuerit illi qui eum

minus vero servi caput in loco restituat, requerendi, si maius crimine servus inculpatus, id est, unde ingenuus IDCCC. din. hoc est, sol XLV. componere possit et intra supplicia confessus fuerit capitali sentencia feriatur. Si vero servus in colibet crimine culpatur, dominus servi ipsius, si presens est, ab eo qui requeret admanere debit, ut servum suum dibiat suppliciis dare, ubi quis repetit et virgas paratas habere debit, quae ad magnitudinis minoris digiti, et senum et scamnum praestet, ubi servum tendere dibiat. Si dominus servum distulerit et servus praesens fuerit, continuo ille qui repetit domino sole colocare debit, et sic in VII. noctes placitum facire dibit, ut servum suum suppliciis ut tradat, et sic ad alteras VII. noctes placitum faciat, id est in quatuordicem noctes servum noluerit suppliciis dare omnem causam vel composicionem excipiat, hoc est, ut se talis causa erat, unde ingenuus DC. din. qui faciunt sol. XV. componere, ipsius dominus reddat: si vero maior culpa fuerit unde ingenuus ICCCC. din. qui faciunt sol. XXXV. poterat reddere, similiter dominus reddat: si vero adhuc maior culpa fuerit, quod similiter ingenuus IDCCC. qui faciunt sol. XLV. componere possit et dominus servum non praesentaverit, ad ipsum numerum teneatur, ut ipsum reddat et capitale: Quod si adhuc maior culpa fuerit, quod servum requeratur, dominus servi, non torsit si adhuc ipsum servum torquere voluerit et nolente domino pignus, domino servi dari debet. Et si postea ipsi servus ad maioribus suppliciis tradatur, et si confessus fuerit nihil super domino credatur. Ipse vero illum servum erit habiturus qui eum torsit dominus servi unde iam pignus accepit pretium pro suo servo accipit.

Si vero infra prioribus suppliciis id est CXX. ictos fuerit confessus aut castretur aut sol. VI. reddat dominus vero servi capitl. restituat requirentis.

Si iam vero in maiore crimine fuerit inculpatus unde ingen. sol. XLV. conpon. deb. Dominus servi si eum non presentaverit ad ipsum numero eum teneatur. Ut ipsum numerum reddat et cap. in locum restituat.

Si adhuc maior causa fuerit que servo sequeretur dominus servi non ut servus sed ut ingenuus totam legem super se solviturum suscipiat.

Si servus absens fuerit cui aliquid inputatur dominus servi a repetenti tribus testibus presentibus secretius admonere debet. Ut servum suum infra septem noctes debeat presentare et si infra septem noctibus eum noluerit presentare tunc repetens solem culcaverit ille cum testibus culcare debet et sic ad alias septem noctes placitum faciat.

Si nec ad alias septem noctes ipsum servum presentaverit tertia vice adhuc spacium septem noctes alias dare deb.

ut servus solvat, sed ut ingenuus totam legem super se solviturum excipiat, quod si servus absens fuerit, cui aliquid impotatur, dominus ad repetanti, cum tribus testibus secretius admonere debit, ut servum suum infra VII. noctes debiat presentare, quod si fecerit, tunc repetens solem illi cum testibus colecit: et sic ad alias VII. noctis servum ipsum non presentaverit, tercia vicem adhuc VII. noctis illi placitum dare debit, id est, ut totus numerus usque ad XXI. nocte perveniat; quod si non potest tercium placitum, ipsum servum noluerit ligatum suppliciis dare, tunc dominus servi omnem causam super se excipiat. Si vero ancillam in tale crimine invenitur, unde servus castrare debueret aut CCXL. din. qui fac. sol. VI. si convenirit pro ipsa dominus reddat, aut CCC. hictus accipiat flagellorum.

Si servus cum ingenuum furtum fecerit servus in duplum, si, quod consorciavit, retat, exc. cap. et dil ingenuus vero quadruplum excipiat damnum.

XL. De humicidiis ingenuorum.

Si quis ingenuus Franco aut barbarum, qui legem Salicam vivit, occideret, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodi*) sunt din. VIII. faciunt solid. CC. culp. iud.

Si vero eum in puteum aut in aqua miserit et eum aut de camisa aut de collis aut de quibus rebus celaturus steterit,

id est ut totas numerus ad XXI. noctes veniat. Quod si post placitum ipsum servum noluerit ligatum suppliciis dare et ei per singulos placitos solem culcaverit, tunc dominus servi omnem repetitionem, sicut superius dixerimus, non sicut servus sed quasi ingen. admissiset talem conpositionem repetenti restituat.

Si vero ancilla in tale crimine inveniatur unde servus castretur CCXL. den. qui faciunt sol. VI. pro ipsa dominus reddat aut CLXLII. ictos accipiat flagellorum.

LXVIII. De homicidio ingenuorum.

Si q. ingenuu francum aut barbarum qui Salica lege vivit occisserit (MALB. *leod.*) VIII. den. qui fac. sol. CC. culp. iud.

Si vero eum in puteum aut sub aqua miserit XXIV. den. qui faciunt sol. DC. culpabilis iud.

cui fuerit adprobatum (MALB. *matte leodi*) sunt din. XXIV. faciunt sol. DC. culp. iud.

Si vero eum traste dominicam est aut mulierem occiderit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leodi*) sunt din. XXIV. faciunt sol. DC. culp. iud.

Si vero eos in aqua aut in puteum miserit, aut de ramis aut de clalis super coperuerit aut de quibuscunque rebus celatores steterit (MALB. *matte leodi*) sunt din. XXIV. faciunt sol. DC. culp. iud.

Si vero Romanus homo possessor occisus fuerit, qui eum occississe probatur (MALB. *uvala leodi*) sunt din. IV. fac. sol. C. culp. iud.

Si Romanus triutarius occisus fuerit, cui fuerit adprobatum (MALB. *uvala leodi*) sunt din. III. fac. sol. LXX. culp. iudicetur.

Si quis hominem invinerit, in quadruvio sine manum, sine pedes, quem inimici sui ibidem miserunt, et eum pro occiderit, cui fuerit adprobabatum (MALB. *friofalto*) sunt din. IV. faciunt solid. centum *d)*. Erunt qui sol. pensare vel probare dibiant, et hoc facto, si eis convinerit,

Si vero eum de hallis aut de ramis super operuerit aut eum incenderit XXIV. den. qui faciunt sol. DC. culp. iud.

Si quis antruscionem dominicum occisserit (MALB. *malcho*) XXIV. den. qui faciunt sol. DC. culp. iud.

Si vero eum in aqua aut in puteum miserit aut de albis vel de ramis seu quislibet rebus celaverit (MALB. *molcherter*) LXXII. den. qui fac. sol. IDCCC. culp. iud.

Si Romanus homo conviva Regis occissus fuerit (MALB. *leod.*) XII. den. qui faciunt solid. CCC. qui eum interficit culp. iud.

Si vero Romanus homo possessor occissus fuerit qui eum occisserit IV. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

Si quis Romanus tributarium occisserit IIDCCCC. den. qui faciunt sol. LX. culpabilis iudicetur.

LXIX. De Homicidiis in contubernio factis. *e)*

Si quis collecto contubernio hominem ingenuum in domo sua adsallierit et eum occisserit (MALB. *besitalio*) si antruscio dominicus fuerit, ille qui eum occiderit LXXV. den. qui faciunt sol. IDCCC. culp. iud.

Si vero antruscio dominicus non fuerit XXIV. den. qui

d) Hic aliqua omissa aut transposita sunt. Nam quae sequuntur ad Tit. XLVIII. *De Reibus* pertinent. *e)* Series Titulorum in utroque Codice nunc ita differt, ut unum iuxta alterum ponere amplius non licuerit. Sed consule tabellam quam in fine adiecimus.

accipiat; si vero studio non ficerat et sic ea acciperat (MALB. *reipus*) sunt dinarius D. faciunt sol. LXII. culp. iud. Cui reipe debentur, debet exsolvere. Si vero, quod superius diximus, omnia secundum legem impleverit III. sol. cui reipe debentur, sine possessoris filius fuerit, accipiat: si vero nepus non fuerit, neptis filius senior si fuerit, ille eos accipiat. Si nepus non fuerit neptis filius, si consubrino filius qui ex maternae genere fuerit, ipse eos accipiat; si nec consubrini filius fuerit, tunc frater matris reipus accipiat; si nec avunculus fuerit, tunc frater, qui ea mulierem ante abuit, si in hereditatem non venturus est, ipse reipus accipiat; si nec ipse frater fuerit, qui proximior fuerit extra superius nominatur, qui singulatim secundum parentillam dicti sunt usque ad VI. genucolo, si in hereditatem illius mariti defuncti accederit, ipse reipus accipiat. Nam si potest sexto genuculo si non fuerint in fisco reipe ipse vel causa, que inde orta fuerit, colligatur.

XLI. De Migrantibus.

Si quis homo super alterum in villa migrare voluerit et unum vel aliquis de ipsis tunc eum suscipere voluerit, si vel unus exteterit, qui contradicat, migranti ibidem licienciam non abuit: si vero contradictum unius vel duorum in villa ipsa adsentire voluerit, tunc ille testare debent, et si nolu-

faciunt sol. DC. interfectae culp. iud.

Si vero corpus occisi hominis tres vel amplius habuerit plapas tres quibus inculpatur qui in eo contubernio fuissent se conprobatur legem superius conprehensam cogantur exsolvere; alii vero tres de eo contubernio IIDC. den. qui faciunt sol. XC. conponat et tres adhuc in tercio loco de ipso contubernio IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. solvant.

De Romano vero vellito occissis qui in tale contubernio interfecti fuerint haec lex ex medietate solvantur.

LXX. De homicidiis in convivio factis.

Si quis in convivio ubi duo vel tres aut amplius fuerint et unus ex ipsis fuerit interfectus (MALB. *seolanchis chadio*) hoc est illi qui remanunt aut uno dare debent aut toti mortem conponant.

Qui lex usque ad septem fuerint in convivio observantur.

Si vero in convivio illo plus quam septem fuerint non omnes teneantur obnoxios. Si duo fuerunt illi secundum legem conponat.

Si quis vero foris casa vel iter agens sive in agro a contubernio fuerit interfectus et tres vel amplius habuerit plagas (MALB. *droclidio*) hoc est ut tres de eo contubernio benio qui adprobati fuerint sigul. mortem illius conpon

erit inde exire, ille qui ei testat cum testibus sic ei testare debit, dicat: homo in hoc tibi testor, ut in hac nocte proxima in hoc quod Lex Salica habit, sedeas et testo tibi in X. noctis de villa sta exeas. Et depostica adhuc depost X. noctis iterum debit ad eum venire et testare in alias XX. noctes, ut inde exeat; si adhuc exire voluerit, iterum tertium X. noctes adat, ut sic XXX. noctes impleantur; si nec tunc exire voluerit, tunc maniat eum ad mallum, et testes suos per singula placita qui fuerint ibidem, pristus abere debit; et sic ipse, cui testatum est, voluerit abire et sunnis non tenuerit, et sta, quae superius diximus, omnia secundum legem et testatum, tunc ipse qui testavit super fortuna sua ponat et rogit Grafionem loci illius, accedat ad locum, ut eum inde expellat, quia legem noluit audire, et quod ibi laboravit demittat, et insuper (MALB. *wedresitelo*) sunt din. ICC. fac. sol. XXX. culp. iud.

Si vero migraverit et ei infra XII. mensis nullius illius testatus fuerit, ubi admigravit, sicurus, sicut alii vicini manent ille maniat.

XLII. De adfathamire hoc convenit observare.

Ut Tunginus aut centenarius mallum indicant, et scutum in ipsum mallum habere debent et III. hominis III. causas in mallum ipsum demandent et postia requirant Tres adhuc si fuerint de ipso contubernio sol. XV. conpon.

LXXI.

Si quis homo ingen. qui lege salica vivit dum in oste est occisserit VIII. den. qui fac. CC. culp. iud.

LXXII. De conpositione homicidii.

Si quis cuiuscumque pater occissus fuerit medietate conpositiones filii collegant. Illa alia medietate qui propinquiores sunt tam de patre quam de matre dividant. Quid si de una parte seu paterna seu materna nullus parens fuerit illa portione fiscus adquirat.

LXXIII. De homine ab inimicis truncato et interfecto.

Si quis hominem ingenuum sine manus, et sine pedes quem inimici sui in via truncatum relinquent occisserit (MALB. *vuasbucho*) IV. den. qui faciunt sol. C. culp. iud.

LXXIV. De homine de Bargo vel de furca demisso.

Si quis homine de bargo vel de furca abattere praesumpserit sine voluntate iudicis (MALB. *Sambacheo*) IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud.

Si quis caput de homine quem suus inimicus in palo misisset et aliquid eum exin-

hominum qui ei non pertheniat, et fistucam in lesu iectit, et ipsi in cuius leso fistucam iectavit, de furtunam suam quantum dare voluerit aut totam furtunam, cuius voluerit dare ipso in cuius leso fistuca iactavit, in casa sua manire debit et de facultate sua de quantum ei datur in potestate sua abire debit et postea ipse cui scutum creditum est sta omnia cum testibus colectis agere debet, et postia aut ante regem aut in mallum legitimum ille cui furtunam suam depotavit, reddere debit et accipiat fistucam in mallum ipsum ante XII. minsis ille quos eredes depotavit in leso iactit, nec minus nec maius, nisi quantum ei creditum est et sic contra hoc aliqui aliquid dicere voluerit, debent III. testis iurati dicere, quod ibi fuissent in mallum, quem Tunginus, aut centenarius mallum indixerunt, quomodo dixissent hominem illum, qui furtuna sua adire noluit, nominare debit, denominat illum, cui festucam in laiso iactat, et sic leso iactitur et illum quem heredem apellat, similem nominent et alteri III. testis iurati dicere debent, quod in causam illius, qui furtuna sua donaverit, in cuius leso fistucam iactata est, ibidem mansi et ospites III. aut amplius collegisset et pavissit et ospites illi III. aut amplius de susceptionem gratias egisset et in beudo pultis manducassent et testes collegisset; et sta omnia illi alii tres testis iurati dicere debent, et de hoc quando in mallo sine permissu iudicis aut ille qui eum ibidem misit tollere praesumpserit (MALB. *banchal*) DC. den. qui faciunt sol. XX. culp. iud.

LXXV. De Basilica incenduta.

Si quis Basilica incenderit (MALB. *alatrudua*) VIII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

LXXVI.

Si quis Basilica expoliaverit (MALB. *chrotarsino*) ICC. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud. excep. cap. et dil.

LXXVII.

Si quis presbiterum interficerit (MALB. *theorzine*) XXIV. den. qui faciunt sol. CC. culpabilis iudicetur.

Si quis diaconum interficerit (MALB. *theorgiae*) XII. den. qui faciunt sol. CC. culp. iud.

LXXVIII. De Reipusse.

Si quis homo moriens et viduam dimiserit qui eam voluit accipere antequam eam accipiat tum zinus aut centenarius mallum indicant et in ipso mallo scutum haberent et tres homines tres causas demandare debent et tunc ille qui viduam accipere debet tres sol. aeque pensantes et denarium et tres erunt qui sol. pensare vel probare debeant et hoc factum si eis convenerit accip. Si istud non fecerit, et sic eam acceperit. (MALB. *reipus III. colensinus*) IID. den.

lum aut ante regem vel in legitimo publici, qui accipit in leso furtunam ipsi ante regem aut in mallum legitimus publicum hoc est in malbergo anteuda aut tuginus furtunam suam quod eredis appellavit publici coram hominibus fistucam in leso iactassit, hoc est IX. testimonia vel testis sta omnia debunt adfirmare.

XLIII. De Feltortus qui Lege Salica vivent.

Si quis servum aut ancilla, caballum vel quemlibet rem cum alterum agnoverit, mittat eum in tertia manum, et ille, quod quem agnuscitur debet agramire et si intra Legere aut Carbonaria ambo manent, qui agnuscit, et cum quem agnuscitur in noctis XL. placitum faciant, et ipsum placitum, quanti fuerint, qui caballum ipsum aut vindederint, aut cambiaverunt, aut fortasse in solitudinem dedirunt, omnia intra placitum stum commoneantur, hoc est unusquisque cum neguciatoribus alter alterum admoniat et si quis commonitus fuerit et *sunnis* non tenuerit et ad placitum venire distulerit, tunc ille, qui cum eum neguciaverit, mittat III. testis, quomodo ei nonciassit, ut in placitum venerit; alterius tres, quod publici ad eum et doniter neguciassit. Sto si fecerit, exuit se ad latrocinium ille qui non venerit, sub quem testes iuraverunt, ille erit latro illius, qui agnuscit, precium reddat illis, secundum legem componat illi, qui res suas agnuscit. Sta omnia qui faciunt sol. LXII. S. culpabilis iudicetur.

Si vero quid superius diximus omnia secundum legem impleverit tres sol. et den. ille cui reipe debentur accipiat.

Si nepus sororis filius fuerit senior ipse accipiat.

Si vero neptis filius non fuerit consobrine filius qui ex materno genere venit ipse accipiat.

Si enim consobrine filius non fuerit tunc avunculus frater matris reipus accipiat.

Si vero adhuc nec avunculus fuerit tunc frater illius qui eam mulierem habuit si in hereditatem venturus non est ipse ipsius reipus accipiat.

Si quis nec ipse frater fuerit qui proximior fuerit extra superius nominatus ipse reipus accipiat. Si nec ista fuerint in fisco reipi ipsi vel causa quem exinde orta fuerit collegatur.

LXXIX. De Migrantibus.

Si quis super alterum in villam alienam migrare voluerit et si unus vel aliquid ei ipsos qui in villam ipsam consistant eum suscipere voluerint et si unus extiterit qui contradicant migranti ibidem licentiam non habeat permanere, si vero contradictum fuerit et unus vel duorum in villa ipsa et ipse adsedere presumpserit tunc testare illum debet et si noluerit exire qui eum testat cum testibus eum debet testare ut iterum indecim noctes exinde exeat et si adhuc post decem noctibus

in illum mallum debent fieri, ubi ille est ga mallum, super quem res illa primitus fuerit agnouta aut in tercia manu missa, quod intra Legero aut Carbonaria ambo manent, cum quibus agnuscitur, in noctis LXXX.' lex sta costodiatur.

XLIV. De homicidio in contubernio facto.

Si quis collecto contubernio hominem ingenuum in domo sua adsalierit et ibi eum occiderit (MALB. *bistolio*) si andruscio dominicus fuerit, ille qui occisus est sol. DC. culp. iudicetur.

Si vero corpus hoccisi hominis III. vel amplius abuerit plagas, tris quibus inculpatur, qui in eo contubernio fuerint, si probatus aparuerit, lex superius comprehensa convenit observare, alii vero III. de hoc contubernio nonaginta sol. singuli eorum componant, et adhuc in tercio loco de ipso contubernio sol. XLV. solvant. De Romanus vero occisus vel litus, qui in tale contubernio interfecti fuerint haec lex ex medietate solvantur.

XLV. De hominem in contubernio occiso.

Si quis in convivio, ubi quinque aut amplius fuerint, et unus ex ipsis fuerit interfectus (MALB. *seolandi stadio*) hoc est illi qui remanet aut uno convincto de se dare debent, aut toti mortem illius componant, quia lex usque ad VII. qui fuerint in convivio observatur sive in convivio illo plusquam VII. fuerint, steterit iterum ad ipsum cum testibus debet venire et ei similiter testare debet ut iterum inter alias decim noctes exinde debeat exire. Si noluerit iterum tertium placitum ad decim noctis addat et sic XX. noctes impleantur, et si nec tunc voluerit exire tunc manniat eum ad mallum et testibus suis qui in singulos placitos fuerint secum habeat pristos, et si ipse testatum eum non venerit aut noluit venire si eum aliqua sunnis non detenuerit et ipsa que superius diximus secundum legem testatum est. Tunc ipsi cui testavit super furtuna sua ponet manum et roget grafionem ut accedat in locum et ipse exinde expellet quia legem noluerit audire. Quid si ibidem aliquid laboraverit amittat et insuper (MALB. *vuidrosilito*) CCXL. den. qui faciunt sol. XXX. culp. iud.

Si vero quis admigravit et ei aliquid infra XII. menses nulli testatus fuerit uti ad migravit securus sit et sicut alii vicini maneat.

LXXX. De Afetumiae.

Hoc convenit observare ut tum zinus aut centenarius mallum indicans et scutum in ipso mallo habere debent et postea tres homines tres causas demandare debeant. Postea requirant hominem qui ei non pertineat et fistucam in leisum suum iactet et ipse in cuius leisum fistucam iactaverit dictum verbum quantum de furtuna sua voluerit dare

non omnes teneantur obnoxii, sed quibus fuerent et adprobati, illi secundum legem componant. Si quis vero foris casa vel iter agens sive in agro à contubernio fuerent occisi et III. vel amplius abuerit plagas (MALB. *dructi flido*) ut tres de eo contubernio qui probati fuerint singuli mortem illius componant et III. adhunc si fuerint de ipso contubernio tregintini sol. solvant et III. adhuc, si fuerint de ipso contubernio quinguinus solvant.

XLVI. De homine in oste occiso.

Si quis hominem, quia lege Salica vivit dum est in oste hoccideret (MALB. *leodardi*) sol. DC. culp. iud.

XLVII. De Compositione humicidii.

Si cuius pater occisus fuerit, medietate compositionis sc. LII. ad se recollegant et illa alia medietate parentis, qui proximioris sunt, tam de patre quam de matre, inter se devidant, quod se de una parte, seu materna nullis parentis fuerit, illa porcio fiscus adquerat.

XLVIII. De Reibus.

Si quis, adsolit, homo moriens viduam demiserit, qui eam noluerit accipere antequam accipitur sol. III. ante tungine vel centenario, hoc est, ut Tunginus vel Centenarius indicat, et mallum ipsum scutum abere debit et tres hominis III. causas demandare desecuta fortuna alii cui voluerit dare. Postea ipse in casa ipsius manere debet et tres hospités ibidem suscipere debet et de tota facultate sua quantum ei datur in potestate sua habere debet et postea ipse cui ista credita est ista omnia cum testibus collectis agere debet. Postea aut ante rege aut in mallo legitimo ille cui furtunam suam deputatum ei reddere debet, accipiat fistucam in mallo ipso ante XII. menses ipse quos heredes deputavit in leisum suum iactet et nec minus nec maius nisi quantum ei creditum est et si contra hoc aliquid dicere voluerit debent tres testes iurati dicere quid ibi fuissent ille quem centenarius vel tunzinus indixer. quomodo vidissent hominem illum qui furtuna sua dare voluit in leisum quem elegit fistuca iactare et dinumerare debent qui furtunam suam in leisum iactavit et sic ille cuius leisum iactatus et illum quem heredes appellant similiter nominant et alteri tres testes iurati dicere debent quid in casa ipsius qui furtunam suam donavit ille in cui leisum fistucam iactavit ibidem mansissent et tres hospites aut amplius colligissent et pavissent eum et ibidem gratias egissent cum et in boode suo pultes manducassent et testes colligisset et illi alii tres testes ista omnia perata dici debent et quid in mallum vel ante regem ille qui accipit in leisum furtunam ipse aut ante regem aut in mallum publicum legitimum

bent, tunc ipsi qui viduam ipsam accipere debit et III. sol. aequos pensantes qui proferat, et III. erunt, qui ipsos solidos pensare debent, aut probare et hoc factum si eis convenissit, ipsi, qui viduam queret, accipiat.

Si quis hominem in puteo iactaverit et vivus exiet sua causa, MALB. sol. LXII. culp. iudicetur.

Simili modo, qui alium in pelago inpinxerit, MALB. sol. LXII. culp. iud.

XLIX. De falsum testimonium.

Si quis falsum testimonium preberit vel iuraverit (MALB. *calistanio*) sunt din. DC. fac. sol. XV. culp. iud.

Si cuiuscunque aliquid fuerit in culpa tum quod periurassit et probatus fuerit, iuratoris quinus sol. condemnentur; ipsi vero cuius adprobatum fuerit exceptum cap. et causa extra hoc sol. XV. culp. iudicetur.

L. De testibus.

Si quis testes necesse abuerit, et fortasse testis ad placitum nolunt venire, ille qui eos placuit, necessarium abit satis facire, manire illos debit, ut ea, quae noverint, iurati dicant; si venire noluerint et eos sunnis non tenuerit DC. din. fac. sol. XV. culp. iud.

Quisquis illorum si vero praesentis fuerint iurati in testimonium vocati et noluerint

hoc est ancheoda et tanzimo furtunam suam quem heredem appellavit publice coram bonis hominibus fistucam in leisum ipsius iactasset et hoc novem testes ista omnia debent adfirmare.

LXXXI. De falso Testimonio.

Si quis falsum testimonium prebuerit DC. den. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

Si aliquis alicui iure imputaverit quid periurasset et non potuerit adprobare qui inputatum DC. denar. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

LXXXII. De Filtorto.

Si quis lege Salica vivit servum aut ancillam caballum vel bovem vel quemlibet rem super alterum agnoverit mittat eum in tertia manu et ille super quem agnoscitur in noctes XL. placitum faciant et in ipso placito quanti fuerint qui rem viderunt vel daminiaverunt aut furasse homines commoveantur. Hoc est ut unus quisque de negotian-

esse debiat, autredemat, quantum valit.

LIII. De ando meto.

Si quis alteri aliquid pristeterit et ei noluit reddere, sic eum debit ad mallum, secum testibus ad domum illius, cui res suas prestetit, accedat, et sic illi testitus: quia res meas noluisti reddere, quas tibi prestetiram in hoc eas tene nocte proxima, quod Lex Salica contenet, et sic ei solem colecit, si nec tunc rendere voluerit adhuc VII. noctes similiter venit et tunc eum rogit, ut debitum suum reddat, et si nec tunc voluerit conponere, solem ei colecit, quod pro III. vicis solem ei collicavit, semper per singulas vicis sol. III. hoc est per singulas admonicionis adcriscant; si noluerit, et tunc rogare, nec fidem facire redde de ei quae praestetit, super illus IX. sol. solem collecatum, qui per singulas admonicionis creverunt solid. XXIV. culp. iud.

LIV. De manum ad enium redimenda.

Si quis ad inium admallatus fuerit, fursitam, ut manum suam redimat et iuratores donit, si talis causam est unde legitime sol. XV. componat, si adprobatus fuerit sol. III. ultime manum redemat, si plus ad manum redimenda dederit, fretus Grafionem solvatur, quantum de causam illa convinctus fuerit, rediturus erit. Si vero causam fuerit quae XXX. sol. si adprobatus stigante. Ego Satacium tuum illum in hoc mallo quod salica lex habet, et tunc ipse cui est fides facta debet testare ut nulli alteri nec solvat nec pignus solutionis donet ante quod ei impleat quod fidem fecit et sic festinantur ad domum illius qui ei fidem fecit cum testibus ambulare debet et roget ibi debitum suum solvere et si hoc noluerit solem ei culcit et si ei solem culcaverit CXX. denar. qui faciunt solid. III. super debitum reddat et sic usque ad tres vices per tres mannitis facere debet et super ista omnia facta si noluerit adhuc conponere usque ad solid. IX. debitus ascendat. Istud per singulos dies quod ei sol culcaverit terni soledi de die in diem crescant.

Si nec fides facta ad placitum legitimum solvere voluerit tunc ille cui fides facta est ambulet ad grafionem illius loci in cuius pago manet et prehendat fistucam dicat verbum. Tu grafio rogo tibi homo ille qui mihi fidem fecit que legitimum habeo adiectivum et admallatum in quo lex salica continet et ego super me et super fortuna mea pono quid securus mitto super furtunam suam manum, et dicat causam aut de quantum ei fidem fecit. Tunc grafio colligat secum septem racimburgis idoneos et sic cum eis ambulet ad casam illius qui fidem fecit et dicat ei: voluntatem tuam solve homini illo quod ei fidem fecisti et elige

fuissit, poterat culp. iudicare et sic convenerit, ut manum redemat, sol. VI. redemat de causa illa, si convictus fuissit, rediturus erit sta redimpeio de manus usque leudem sic permanit: si vero leudem alter alteri inpotaverit, et eum ad inium admallatum abuerit, et convenit, ut iuratores donit, et manum suam redemere potest, sol. XXX. manum suam redemere potest, quod plus aliquid dederit, fretus leudi ipsius solvatur.

LV. De Grafionum occisum.

Si quis Grafionum occiderit (MALB. *leodo samitem*) sunt din. XXIV. fac. solidos DC. culp. iud. Si quis Saceborone, qui puer regiis fuit, occiderit, cui fuerit adprobatum (MALB. *leude sacce muther*) sunt din. XII. fac. sol. CCC. culp. iud.

Si quis Sacerborone, qui ingenuus est, et sacceborne occiderit XXIV. qui faciunt sol. CCC. culp. iud.

Sacebornis vero in singulis malloberges plusquam III. debent esse et de causa de quid de quod fortasse dixerint, hoc Grafionum removeat, unde illi securitatem fecerunt.

LVI. De corporibus expoliatis.

Si quis corpos hoccisi hominis, antequam in terra mittatur, in furtum expoliaverit, cui fuerit adprobatum (MALB. *muther*) sunt din. II faciunt sol. XII. culp. iud.

tecum duos quos volueris idoneos cum racimburgis istos de quod solvere debes quod adpretrare debent et hoc quvd debes secundum iustum pretium satisfacias, quid si audire noluerit presens aut absens tunc racimburgis adpreciatum precium quantum valuerit debite quem debet et hoc de furtunam illius tollant et ipsa lege quantum debent duas partes illius cuius causa est ad se revocet tertiam partem grafio ad se recolligat tamen si fredus iam antea de hac causa non fuerit solutus. Si Grafio invitatus fuerit et ibidem non venerit si eum sunnis non detinuerit aut certe racio dominica et se distulerit et ibidem non ambulet neque alium transmiserit de vita sua grafio conponat aut se redimat quantum valet.

LXXXVI. De eo qui grafionem ad res alienas iniuste invitaverit.

Si quis grafionem ad res alienas iniuste tollendas invitaverit antequam gasacium suum per legem habeat malatum, ille qui eum rogat ut iniuste tollat antequam legitime admalatus fuerit aut fides ei facta fuerit aut iniuste invitaverit VIII. denar. qui faciunt solid. CC. culpabilis iudicetur.

Ille qui grafionem rogat iniuste aliquid confiscare si vero grafio invitatus supra legem aut debitum iustum amplius

Si quis hominem ino sepultum expoliaverit et ei fuerit adprobatum, MALB. *muther hoc est virgo* sit usque in diem illa, quam illi cum parentibus ipsius defuncti, ut ipsi convenient, et ipsi pro erogare dibinant, ut vincto hominem liciat accedirem; et qui ei antequam componat cum parentibus, ante pene aut tor, qui tale dederit sol. XV. culpab. tamen autorem ex celeris qui admisisset aut expodisset *turnecale* sol. CC. componat.

LVII. De dispeccionibus.

Si quis in mallum terum per lege coniunxerit, ad fidem facire dispexerit, aut precium solvere tunc racineburgiis de eum ante audire secundum legem, qualis causa est, et illi, qui eum mallavit ad causa sua ei ñ ois redebit precium antedictum et tunc ei solvere noluerit tunc per legem debit atendere et postia Grafionem ad casa sua invitare, aut quid lex est de ipsa causa de res suas secundum legem debiat revertisse.

LVIII.

Si quis ad malo ante venire praesumseret, aut quo racineburgis iudicatum fueret, implere contempseret sic nec de eneum, nec de compositionem nec de ulla rem fide ficiret vult, tunc ad regi praesencia eum manire debet et ibi VII. testis per singulas vices III. iurati esse debent, quod ibidem fuerunt et ubi racineburgi iuraverint aut ad eum ambascharet, aut fidem de conpositionem ficeret; et

aliquod tollere praesumsit aut se redimat.

LXXXVII. De Rem prestata.

Si quis alteri de rebus suis aliquid prestaverit, et ei noluit reddere sic eum debet mallare ut cum testibus ad casa sua cui res prestavit accedat et sic contestatur quia res meas noluisti reddere quas tibi prestavi. In hoc eas tene ut super nocte proxima sicut lex salica est et sic ei sol culcaverit et si tunc eas noluerit reddere ad alias septem noctibus adhuc cum testibus venire debet et roget eum ut debitum suum reddat et si nec tunc redderit, iterum ei sol culcit quod super tres vices solem ei culcaverit semper per singulas vices terni sollidi adcrescant, et si tunc noluerit reddere nec fidem facere super debitum, quem ei prestiterit, et super illos novem solid. qui per tres admonitiones adcreverunt (MALB. *nectanto*) DC. denar. qui faciunt solid. XV. culpabilis iudicetur.

LXXXVIII. De manu de enio redimenda.

Si quis ad enio mallatus fuerit forsitan convenerit ille qui mallatus fuerit ut manum suam redimat et iurato res donet si talis causa est unde legitimus solid. XV. conponere debeat solid. III. manum suam

alii III. iurare debent, quod ibidem fuissent pro illo die, quando racineburgi iuraverunt aut ad enium aut per composicionem se educirent; hoc de illa die in LX. noctes in mallo iterum et sol coligaverit, et nullatenus legem implere, tunc eum debit manere ante regem in noctes XIV. et in testimonia iurati, sicut superius diximus, similiter illa die testimonia, qui ibi fuerunt, ubi collegato sole sista omnia impleverit, qui eum admallat et ille qui admallatum ad nullo placito venire voluerit, tunc exat, qui monitus est, eum extra sermonis ponat, tunc ipse culpabilis et omnes res suas erunt, quicunque aut paviret aut hoc qui tale dederit, si quis uxorem sua propriam solid. XV. culp. iud.

LIX. De Raciniburgius.

Si quis Raciniburgius in mallo sedentes causa sine duus discote lege voluerit dicere vinit; dicite ad illo quicunque causa prosequitur: hic vos tangano, ut lege ter secando lege Salica, quod nec ille legem dicere noluerit, vir de illis raciniburgiis collecato sole ternus sol. solvat; quod si nec legem dicere volueret nec ternus sol. solvat, fidem ficit, tunc sol illius culpato est quinus din. C. culp. Si vero ipsi raciniburgiis et non secundum legem iudicare eam contra quod sententio dediret solid. XV. culp. iud.

LX. De crenecruda.

Si quis hominem occiserit redimat. Quid si amplius dederit fredo solvat tanquam, si de causa convictus fuisset. Si maior causa est unde XXXV. solid. solvat et convenerit, ut manum suam redimat solid. VI. donet quid si amplius dederit fredo solvat quantum se de causa illa convictus fuisset.

Si vero leodo alteri reputaum et a dinio illum habet mallatum et voluerit manum suam redimere et iuratus dare solid. XXX. donet quid si amplius dederit fredus de ipsa lege conponat.

LXXXIX. De eo qui Grafionem occisserit.

Si quis grafionem occisserit XXIV. denar. qui faciunt solidos DC. culpabilis iudicetur.

Si quis Sagibaronem aut grafionem qui puer regis fuerit XII. den. qui faciunt solid. CCC. culpabilis iudicetur.

Si quis Sagibaronem qui ingenuus est alio Sagibaronem posuit aliquis eum occisserit XXIV. denar. qui faciunt solid. DC. culpabilis iud.

Sagibaronem in singulos mallos plus quam tres esse non debent et si de causa aliquid ante illos factum fuerit poenitus grafionem removere non posset.

et tanta facultatem data non abit, unde tota lege impleat XII. iuratores nec super terra nec subtus terra plus de facultate non abit quae donavit et postia debit in casa intrare, de quatuor angulus terra in pogno colegire et sic postia in dorso super illo limitare stare debit, et intus in casa respiciens et sic de senextra mano super illo qui proximiorem parentum habit, quod si iam pater aut fratris solferunt, tunc super suos filius debit illa terra iactare super III. de generacionem patris et de matris qui proximioris sunt, et sic postia in camisam discinctus discalcius palo in mano sua sepe debit sallire, medietatem quanto de conposicionem idem aut quanto lex est illi III. solvant, hoc est illi alii de patris geniracionis facire debit, super illo crenecurando ille, qui pauperior est iactavit ille totam legem persolvat; que si vero necesso abit, unde totam legem solvat, tunc illi, qui humicidio ficit, qui eum sub pede abuit, in mallo praeservare debit, et sic eum per III. mallus ad sua fide tollat, et si eo in conposicionem nulla à fide tollerent, hoc est, ut eum redimat deque non solfit, de sua vita componat.

LXI. De Alodis.

Si quis mortuus fueret et filio non demiseret, si matre sua superfuiret inde hereditatem accipiat. Si mater non fuiret et frater remansiret, ipsi haereditatem accedant. Si ista non fuerint tunc sororis matris in

XC. De eo qui ad mallum venire noluerit.

Si quis ad mallum venire contempserit aut ei racimburgi iudicatum fuerit adimplere distulerit si nec de compositione nec de neo nec de ulla lege facere voluerit tunc ad Reges presentiam eum mannire debent ut ibidem XII. testes erunt quo per singulas vices iurati tres dicant quod ibi fuerunt ubi Racimburgi iudicaverunt aut deneum ambulaverit aut fidem de conpositione fecerit et ille dispexerit. Item alii tres iurare debent quid ibi fuissent post illa die quando racimburgii iudicaverunt aud per neum aut per conpositionem seducerit hoc est de illa die in XL. noc. in mallibergo. Iterum ei solem culcaverit et nullatenus noluit legem implere, tunc eum debet mannire ante Regem hoc est in noc. XIV. et tres testimonia iurent quod eum mannissent et si nec tunc venerit ista VIII. testimonia iuratis sicut superius diximus dicant similiter. Illa die si non venerit culcit ei solem illa tria testimonia quomodo culcavit solem. Tunc si ista omnia impleverit qui eum mallat et ille qui admallatur ad nullum placitum venerit et per legem reducere noluerit tunc Rex ad quem mannitus est extra sermonem suum ponet eum tunc ipse culpabilis et homines res suas erunt et quicunque eum aut paverit aut ad hospitalem col-

haereditate et inde illis generacionibus quaecunque proximior fuiret, illi hereditatem succidat. De terra vero illa, quod muliere hereditas est, sed ad vero exugu frater fueret, tota terra permaniat.

LXII. De eo qui se de parentilla tolleri vult.

In mallo leuth et het tunzino ambulare debit, et ibidem IV. fustos alninus frangere super caput suo debit, et illos IV. partis mallo iactare et ibi sidero quod eromento et hereditatem tota sacionem eo tollat. Si postia aliquis de suis parentibus aut moriatur aut occideret nulla adeo nec hereditas nec conposicio permanit: si vero solo moriatur aut occidatur, conposicio aut hereditas ad eis permaniat.

LXIII. De Carvenna.

Si quis alteri super illo idem mano super illo aliquem inripuit, rem in capite reddat, sol. XXX. culp. iud.

Si quis hominem dimente expoliaviret sol. C. culp. iud.

Si quis vero quecunque desuper hominem intercitum miseret in violente, quo si agnusciret dic. tollat (MALB. *caroen*) sol. XXX. componat.

LXIV. De Conpositione humicidii.

Si quis cuiuscunque pater occisus fueret, medietate conpositione filio et alia parentis qui proximioris sunt tam de matre quam de patre, et diviligerit et iam sui uxor sua ppi. ea solid. XV. culpabilis iudicetur donec omnia qui ei legibus imputantur conponat.

XCI. De Racimburgis.

Si Racimburgii legem noluerint dicere in mallo reseدentes cum causas inter duos discusserint debet eis dicere qui causam querit dic nobis Legem Salicam, si illi noluerint dicere tunc iterum ipse debet dicere. Ego vobis rogo ut mihi et isto gasationem quo legem dicatis bis aut tres hoc debet dicere. Ego vos tancono usque quo mihi dicatis legem Salicam quid si dicere noluerint septem de illis Racimburgis culcati sole ternos solid. culpabiles iudicentur quid si nec legem dicere voluerint nec de tribus solid. fidem facere unusquisque sol. XV. culpabilis iudicetur.

Si vero illi Racimburgii legem dixerint eis contradixerint quod legem non dicant contra unumquemque de illius Racimburgiis DC. denar. qui faciunt sol. XV. culpab. iudic.

XCII. De Alodis.

Si quis mortuus fuerit et filios non demiserit si pater aut mater superfuerit ipsi in hereditate succedunt.

Si pater aut mater non fuerit si fratres aut sorores di-

vidant; quod si una paterna si, eum mater nullus parentis fuiret, illa porcio in fisco colligatur.

LXV. De homine in osto occiso.

Si quis hominem ingenuo in oste occiseret din. CC. componat.

LXVI. De ereburgiis.

Si quis alterum barbaro clamaveret hoc est strioporcio aut illo qui ineo portare dicitur abstrias cucinent malb. sol. LXII culp. iud.

Si vero mulierem clamaveret hoctoaginta et semis solidus componat.

LXVII. De caballo mortuo excortegato.

Si quis caballo extra consilio domini sui excortigaverit sol. XXX. componat exceptum capitale et dilatura.

EXPLICIT LEX I. INCIPIT II.

LXVIII. De rebus in alode patres.

Si quis super alterum de rebus, qui in alode inventa sunt, interciaviret, debet ille interciatus III. testimonia mittere, quod in alode patris hunc invenisset, alia trea qualiter patris ipsas invenisset; hoc si ficeret, poterit rem interciata vindicare, si istas non ficirit, mittat III. iuratoris quod in alode patris hoc invenissit, se de hac causa liberans; si hoc non ficerit, ille qui eas interciaverit (*filmisserit* ipsi in hereditate succedunt.

Si vero isti non fuerint tunc sorores matris in hereditate succedunt et postea de illis generationibus quicunque proximiores sunt ipsi in hereditate succedant qui ex parte genere veniunt de terra vero Salica nulla in mulieris hereditatis transeat portio sed ad virile sexus tota terra propria etatis sue possideant.

XCIII. De eo qui se de parentilla tollere vult.

Si quis de parentibus tollere vult in mallum ante tunzinum ambulare debet et ibi de quatuor fustes alninos super caput suum frangere debet et illos quatuor partes iactare debet et ubi dicere debet quod se de iuramento et de hereditate et de tota ratione illorum aut si aliquid de suis parentibus aut moriatur aut occidatur nulla ad illum nec hereditas nec conpositio perveniat.

Si vero aut ille occidatur aut moriatur conpositio aut hereditas ad fisco pertineat.

XCIV. De Aroena.

Si quis de manu ad ira per virtutem aliquid tulerit aut rapuerit vel expoliaverit CCXL. denar. qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur.

torto) et si postia quid lex interdocuit, apud quem eas inviuit, culpabilis iudicetur.

LXIX. De . . . .

Si quis pater aut parentis quando filiam suam ad marito donat, tota extra parte fratris suis vindicit; similiter, quando filius suus ad capilatorias ficiret, quo quid donato fuiret, extra parte hoc teniat, et aliquas res dividat.

LXX. De homine ingenuo occiso; quomodo parentis sui comprehindit vitam suam.

Si quis hominem ingenuo occiseret, et ei fueret adprobatum, parentis dibiat secundum legem conponat media conpositio, filiis alia medietas et inde eis debit ut quarta, ut de illa leude adveniat, aut quarta pars parentibus propinquis debit III. de generationem patris et III. de generationem matris, et mater viva non fuerit media parte de leode illa parentis inter se devidant, hoc est III. de patrem, proximi tres fuirent parentis de predictis condicionis prehendant, tertia parte duas partis prehendant, tertia patri suo demittant.

LXXI. Quantas causas iurare licit.

De dote et de res qui in oste perditas sunt, de hominem qui in servitio revocatur, si amplius iurarent quam tres causas rem illa in capite

Si vero quicunque desuper hominem aliquid de tertia manu miserit et super virtutem aliquid ei tullerit ei (MALB. *araena*) ICCCC. denar. qui faciunt solid. XXX. culpabilis iudicetur.

XCV. De hereburgio.

Si quis alterum herburgio clamaverit hoc est strioportio aut illum qui inio portare dicitur ubi strias cocinant et probare non potuerit IID. denar. qui faciunt solid. LXII. s. culpabilis iudicetur.

XCVI. De eo qui filiam alienam sponsaverit et se retraxerit.

Si quis filiam alienam sponsaverit et se retraxerit et eam noluerit prehendere (MALB. *frifastina*) IID. denar. qui faciunt solid. LXII. s. culpabilis iudicetur.

XCVII. De eo qui alterum in puteum aut in pelago inpinxerit vel in periculo mortis.

Si quis alterum in puteum aut in pelago inpinxerit vel in periculum mortis et ipse exinde vivus evaserit et ipse causam suam possit mallare (MALB. *challis ob duplio*) IV. den. qui faciunt solid. C. culpabilis iudicetur.

reddant, et quanto lex de causa illa abit culp. illi qui iuraviret III. qui senis res fuiret D. din. culp. et reliqui iuratoris quinus sol. solvant.

LXXII. De creobebat.

Si quis hominem ingenuum in silva aut qualibet loco occiseret et eum ad celando conbusiret DC. sol. conponat.

Si antruscionem vel femene tale ordinis interficiat, aut tale rem voluerit vel igne concremaviret IDCCCC. dinarius conponat.

LXXIII.

Cuicunque domum violare praesumserit, quae domo pro firmamento ebrius abuissit provocatus, qui hoc facire praesumserit sol. XLII. culp. iud.

Si quis hominem de furca tollere praesumseret, qui eum tollit, et ei fuerit adprobatum vita sua pro ipso admittat aut sol. CC. conponat.

Si quis vero de furca iam mortuo sine consilio iudicis aut volumtate ipsius cuius causa est, tollerit pro culpa, qua suspinsus est, quicquid exinde Lex Salica adeam ille erunt qui est, adtollere praesumserit culp. sed Lege Salica hoc convenit, observat.

LXXIV. De pignoratione.

Si quis debitorem suum pignorancia sine iudice pignorare praesumserit, antequam eum nestigante higio, et debitum perdat, et insuper similiter si male depignoraverit cum lege conponat, hoc est, capitalem reddat et insuper

XCVIII. De terra condemnata.

Si quis terram alienam condemnaverit et ei fuerit adprobatum IID. denar. qui faciunt solid. LXII. culpabilis iudicetur.

XCIX. De crinne cruda quo Paganorum tempus observabant.

Si quis hominem occisserit et facultatem non habuerit unde totam legem componat XII. iuratores donet quod nec super terram nec subtus terram amplius non habeat nisi quantum donavit de terrae facultate et postea debet in casa intrare per quatuor angulos terrae in pugno colligere et sic portet in duro pelle hoc est in limitare stare debet int. in casa adspiciat et sic de sinistra manu de illa terra trans suas scapulas iactare super illum quem proximiorem parentum habet quid iam pro illo mater aut pater vel fratres solverint tunc super sorores matris et super suos filios debet illa terra iactare idem super generationes aut matris qui proximiores sunt. Sic postea in camisa discinctus·disculoiatur palum in manu sepem sallire debet et pro medietatem quantum de conpositione dederit aut quantum lex dicat illi tres solvant: hoc est illi alii de paterna generatione veniunt facere debent. Si vero de illis quicum qui pauperior fuerit et non habet

XV. solidos culpabilis iudicitur.

LXXV. De homine inter duas villas occisum.

Sicut adsolet homo iuxta strada aut intra tuas villas proximas sive vicinas fuerit interfectus, ut humicida non apareat, sic debit iudex, hoc est Comes aut grafio ad locum accedere, et ibi cornus sonare, et si vinerit, qui corpus cognuscit occisi, sic parentibus in notitia ponatur. Si vero non vinerit, qui corpus, tunc vicini illi in eorum campo vel exitum corpus inventum est, debent facere bargum V. pedis in altum et presencia iudicis, ibi levare corpus, et debit iudex nunciare et dicere: homo ste in vestro agro vel in vestipolo est occisus, contestor, ut usque in VII. noctes non reponatur et de humicidium stum vos ad mallum, ut in mallo proximo veniatis et vobis de lege dicatur, quis observare debiatis. Tunc vicini illi, quibus nunciatur ante XL. noctis, qui meliores sunt cum sexaginus quinus iuratoris se exuant, quod nec occisissent nec sciant, qui occisisse. Mino filidis vero vicini quinus denus iuratoris donent singuli, qui id superius diximus, id est quod iurant, si stud sic ante XL. noctes non ficirent, noverint se personam mortui requirenti legibus satis facire: Si vero iurent, quod superius diximus, et se per sacramento edeniaverint, nulla eis conposicio requiratur. unde integrum debitum solvat quicunque de illis plus habet iterum super illum chrinne cruda ille qui pauperior est iacet ut ille tota lege persolvat. Quid si vero nec ipse habuerit unde tota lege persolvat tunc illum qui homicidium fecit qui eum sub sua fide habet in mallo praesentare debet, et sic postea per quatuor mallos ad suam fidem tollat et si eum in conpositione nullus ad fidem tulerit hoc est ut eum redimant de quod non persolverit tunc de vita conponat.

C. Incipiunt Chunnas.

Hoc est unum thoalasti solid. III. culpabilis iudicetur. Sexan chunna solid. XV. culpabilis iudic. Thuwalt chunna solid. XXX. culpabilis iudicetur. Theuvenechunna solid. XLV. culpabilis iudicetur thothocundi sitme chunna solid. LXII. sunt.

Fit tertius chunde solid. C. culpabilis iudicetur. Actotetus chunde sol. CC. culpabilis iudicetur. Triothus chunde thertechunna solid. DC. culpabilis iudicetur. Fit tertos chunde tue apta chunna solid. DCC. culpabilis iudicetur. *Expliciunt chunnas.*

Incipit Decretum.

Childebertus Rex Francorum inlust. Cum in Domini nomine omnes Cal. Marti de quascunque conditiones una

LXXVI. De muliere caesam vel excapillatam.

Si quis mulierem excapillaverit, ut ei obbonis ad terra cadat, sol. XV. culp. iud.

Si vero vitta sua solferit ut capilli ad scapula sua tangant XXX. sol. culp. iud.

Si servus mulierem ingenuam percusserit aut excapillaverit aut manum suam redemat, aut sol. V. reddat.

Si quis mulierem praegnantem in ventre aut in renis percusserit pugnum aut calcem et ei pecus non excuciat, et illa propter hoc graviata fuerit quasi usque ad mortem CC. solid. culp. iud.

Si quis vero pecus mortuum excusserit et ipsa evaserit DC. sol. culp. iud.

Si vero ipsa mulier propteria mortua fuerit DCCCC. sol. culp. iudicitur.

Si vero mulier, qui mortua est pro aliqua causa in verbo regis missa est ICC. sol. culp. iud. Haec lex de miletunias, vel letus sive romanas in medietatem convenit observare.

Si quis ancillae pecus mortuum excusserit, si puella fuirit LXII. sol. culp. iud. similiter et M. et dinarium. Si vero ancilla ipsa cellarium domini sui, vel geniceum tenuerit C. sol. et M. et dinarium pro ipsa conponat.

LXXVII. Pactus Childeberti R.

De retinore pacis, appellavirit et negaverit iuraverit iuratoris, medius letus quod fuerit, quod obligaviret vero sit. cum nostris obtimatibus pertractavimus ad unamquemque notitiam volemus pervenire. Ita Deo propitiante Antonaco Cal. Marti Anno XX. regni nostri. Convenit ut nepotes ex filio vel ex filia ad aviaticas res cum avunculo vel amitas sic venirent tanquam si mater aut pater vivi fuissent de illos tamen nepotes istud placuit observare que de filio vel de filia nascuntur non qui de fratre. In sequenti hoc convenit una cum leodos nostros decrevimus ut nullus incestum usum sibi sociare coniugibus hoc est fratris sui uxorem nec uxoris sui sororem nec uxorem aut parentes consanguineis uxorem patris si quis acceperit mortem periculum incurrat et de praeteritis coniunctionibus, quae inceste videntur per praedicationem episcoporum iussimus emendare. Qui vero Episcopo suo noluit audire et communicatus fuerit perenni conditione apud Dominum sustenent et de palatio nostro sit omnino extraneus et omnes res suas parentibus legitimis admittat qui noluit sacerdotis sui medicamenta sustinere. Similiter traiecto convenit ut servo campo aut quemlibet res ad unum ducem et unum iudicem pertinentes per decim annus unus quisque inconcusso possidet nullam habeat licentiam tribuimus quod si quis praesumpserit interciare solid. XV. solvat et rem quem ille interciavit ammittat. de reliquis vero conditionibus omnes omnino trecina-

Sic latro reverendus est si facoltatem distribuit, MALBERG parentibus offeratur. Si non redimitur, vita correpit de oculte sine iudice conponat. acceperit simile latrono sit.

LXXVIII. Si hominem ingenuo in furto appellaviret.

Si quis ingenuus in furtum inculpatus fuerit et deinde manducatur et manum suam de quantum in culpa inventus est conponat.

LXXIX. Cuius manum ad henium inciderit.

Servus in furtum inculpatur, requeratur dominum, ut ad XV. noctes in mallum presentit et si dubietas est, ad sortem ponatur, quod si placitum sunnis detricaviret ad alias XV. noctes ita fiat, et prosecutur cause de suos consimiles III. elictus alius III. dabet, qui sacramentum firment pro suplicacionem debet eum liberare, et si dominus non praesentaviret legem, unde inculpatur, conponat, et cessionem de servo faciat. Si servus minus tremisse sortem mala preserit, dominus servi tres solidos solvat, et servus ille CCC. hictus accipiat.

LXXX.

Si quis aliena mancipia iniuste tenuerit et infra dies XL. non eas reddederit, latro mancipiarum teniatur obnoxius. Si lex de hoc quod iniria lex excludit praeter se quod regna hunc usque detinuit.

Pari conditione convenit cal. marti omnibus adunatis admodum quicumque praesumpserit raptum facere unde impiissimum ultium adcreverat vitae periculum feriatur ut nullus de optimatibus nostris praesumat pro ipso praecare, sed unus quisque admodum inimicum Dei persequatur.

Qui vero vel edicto nostro contempnere in cuiuslibet iudicis pago primitus admissum fuerit, ille iudex collictum solatium ipsum raptorem occidat et iaceat forbatudus et si ad ecclesiam confugium fecerit reddendum ab Episcopo absque ulla precatione separentur. Certe si ipsa mulier raptorem consenserit ambo pariter in exilio transmittantur et si foras ecclesia capti fuerint ambo pariter occidantur et facultatem corum parentibus legitimis et quod fisco nostro debetur adquiratur.

De homicidis vero ita iussimus observare ut quicunque auso temerario alium sine causa occiderit vite periculum feriatur. Nam non de pretium redemptionis redimat aut conponat forsitan convenit ut ad solutionem quisque descendat nullus de parentibus aut amicis eius quicquam adiuvet nisi quae praesumpserit ei aliquid adiuvare suum vero valdum omnino conponat.

Quia iustum est aut qui voluerit occidere discat morire.

culpatur, ad sortem adiacirit et mala sortem presserit, medietatem ingenui conponant et septem iuratoris medius elictus dare debit.

LXXXI. INCIPIT LIBER III.

Deinde Chlotarius rex posuit decreta, ut qui ad vigilias hoc est ad qua, et constitutas nocturnas diversi furis non capire et quod deversa interrudentem concludio scelera sua praetermittat, costodias exercerent, centenas fierent. In cuius centena aliquid deperiet caput trustes restituat, vel in alterius centenam vestigium proponat aut deduxerunt et ad hoc admuniti sine cleaerent, quinus solidus conponat; capitale tamen, qui prodederat, a centena illa accipiat, et si per trustem invenitur media conposicionem trustes ad se recipiat, et capitalem exeat ad latronem.

LXXXII.

Si quis in alterius domum, ubi clavis est, furtum invinerit, dominum domni de vita conponat. Se cum furtum, ubicunque capitur, antedicte subiaceat legem. Et de suscepcionem inculpatur, ad sortem veniat, et si malam sor tem priserit, ita tamen ut utraque partis ternas personas elictas, duas nec custodia fieri possit.

LXXXIII.

De servos ecclesiae aut vel cuiuslibet, si ad quemcunque

De farefalius ita convenit ut quicunque in mallo praesumpserit furfalium minare procul dubium suum vuerevaldum conponat nihil hominus farfalium reprimatur forsitan ut adsolet iudex consenserit et fortasse acquies cit, istum farfalium custodire vitae periculum per omnia sussineat.

De furibus et maleficis ita decrevimus observare aut si quinque aut septem boni fidei homines absque inimicitia interposita criminosum cum Sacramenti interpositionem esse dixerint quomodo sine lege involavit sine lege moriatur.

Si quis iudex comprehensum latronem convictus fuerit relaxasse vitam suam admittat et disciplina in populum modis omnibus observetur.

Similiter cal. marti colonia convenit et ita bannivimus ut unusquisque iudex criminosum latronem ut audierit ad casam suam ambulet et ipsum ligare faciat; ita ut si francus fuerit ad nostram praesentiam dirigatur et si de debiliores persones fuerit in loco pendatur.

Si quis centenarium aut cuilibet iudici noluerit ad iudicem adiuvare LX. sol. omnis mod. condemnentur et quicunque servum criminosum habuerit et ei iudex rogaverit ipsum praesentare et noluerit suo vuergildo omnino conponat.

Similiter convenit ut si furtus factus fuerit capitale de praesente centena restituat et

inculpantur aut ad sortem aut ad plevium promoveantur, aut ipse aut precium reformetur probatio, periculum subiaciunt.

LXXXIV.

Si quis quodlibit de potentis pro suo servo admoniatur, ut per diversa possedent loca, de crimine habere susceptus domino secricius cum testibus cumdicatur, ut intra XV. noctes ipsum ante iudicem debiat praesentare, quod si intra statutum tempus intercedentem concludium non ei fecerit ipsi dominus statutus sui iusta mode sui culpe inter fretum et feitum conpensetur, servus tum admonitum domino defuerit, capitalem dominus restituat et de servum dominus faciat cessionem futurum et eum inventus fuerit, detur vindictam.

LXXXV.

Si quis occulte rem sive conposicionem at quemlibet latronem acciperet, ut res quem latronis culpam subiaceat, fures tamen iudicibus praesentetur. Nullus latronis, ut quemlibet culpabilem occultare presumat. Cui si fecerit, similis illi subiaceat culpae.

LXXXVI.

Nullus quemlibet culpabilem, sicut cum Episcopis convenit, de atrio ecclesiae extrahere praesumserit, canonibus feriatur, quod si sunt ecclesiae, quorum clausae non causa centenarius cum centena requirat.

Pari conditione convenit ut si centena posita in vestigia in alia centena aut quos fidelium nostrorum ipsum vestigium miserit et eum ad alia centena minime expellere potuerit aut convictus reddat latronem aut capitale de praesente reddat et cum duodecim personas se ex hoc Sacramento exuat.

Si quis servus ecclesiasticus aut fisco furtum admisserit simile poena sustineat sicut et reliquorum francorum.

sunt ab utrasque partebus parietum terrae expacium aripennis pro adrio observentur, ut nullatinus fugiens foras ante dicta loca properarum cupietatis sedicat, quod non sit et capti fuerint, ad dignum sibi subplicium condemnentur.

LXXXVII.

Si cuilibet servus ad quocunque deserat, confugium fecerit, primum dominus advenerit, cito excusatus reddatur, futurum ut si de precium cumvenerit, precius redatur, tamen admunicionem perientes redere noluerit, precium solvat futurum cum inveniret, si placit receptum precium servus. dominum refurmetur.

LXXXVIII.

Ut in troste electi centenarius ponantur pro fiscalibus et omnium domibus censimus pro timore pacis iubemus in truste electi centenarius ponantur per eorum ad que solicitudinem pax interdicta observetur, et quia domino propitio germanitas vinculum caritatis costoditur. Centenarius ergo vel qui in troste esse dicuntur, abent latronis persequere per vestigia adsignata tamen menare et in truste quod defuerint, sicut dictum est, cumsarciatur, ut continuo capitale et qui perpedit, refurmetur, ita tamen ut latronis perquirantur, quem si truste per se invenerent, medietatem conposicionem sibi vindicit, capitale vel dilatura, si fuerit de facultatem latronis ei, qui furtum pertullit, sarciatur. Nam si per se latronem coeperit, integra sibi conposicione vel dissulucione vel quicquid dispendite fueret, revocaverit, fretus tamen iudecibus, in cuius provencia est latror stratetur requerenti.

LXXXIX.

Si quis ad vestigium vel ad latrone prosequendo ire noluerit, si moniti fuerunt, et si eos sunnis non detenuerit sol. XV. culp. iud. et in dei nomine pro timore pacis constituemus, et in perpetuo volumus costodire, interdicentes.

XC.

Si quis à iudicibus haec violare praesumserit, vita incurrat periculum et sta omnia ante dicta nostra sicut priora stare iubemus.

XCI.

Si quis super aliena domum lapide miserit aut iactaverit, cui fuerit adprobatum, pro illius contumilia aut alienorum ingenuorum, si cum ipsum alii fuerint unaquodqui per quindicinus sol. culp. iud.

Si vero letus fuerit, qui hoc facire praesumpserit sol. VII. culp. iud.

XCII.

Si quis aliena domum violenter distruerit, que domus superius abuerit, qui hoc facire praesumserit et pro hoc cui fuerit adprobatum solid. XLV. culp. iud.

XCIII.

Si Salicus salicum violenter castraverit et ei fuerit adpro-

batum sol. CC. culp. iud. exc. medicatura sol. IX.

EXPLICIT LEX SALECA, QUI VERO CUNLACIO INFRA HAE LIBROS IV. CONTINERE VIDITUR.

Primus Rex Francorum statuit à primo titulum usque LXII. disposuit iudicare, postmodo autem tempus cum obtimatis suis à LXIII. titulum usque ad LXXVIII. addedit; sic vero Childebrandus Rex post multum autem tempus pertractavit, quid addere debirit, ita a LXXVIII. usque ad LXXXIII. perinvenit, quod ibidim digne imposuisse noscuntur, et sic fratri suo Clotario haec scripta transmisit. Post haec vero Clotharius cum hos titulus à germano suo seniore gratenter excepit, sic postia cum rignum suum pertractavit, ut quid addere debirit ibidem, quid amplius dibiat construhere ab LXXXIX. titolus usque ad XCIII. statuit permanere, et sic postea fratre suo rescripta direxit et ita inter eis convincit, ut sta omnia sicut anteriore constructa starent.

Teudericus Rex rignavit annis XVII. Chlodoveos Rex rignavit an. III. Childebertus Rex rignavit an. XVII. Dacobertus Rex rignavit an. V. Hilpericus Rex rignavit an. V. Item Teudericus Rex rignavit an. XVII. Anno septimo inter alius Rex rignavit. Childericus Rex rignavit an. IX. sunt in summa annus LXXVIII.

COLLATIO TITULORUM

Codicis Guelferbitani et Parisiensis cum Codice Fuldensi ab Heroldo edito.

	Cod. Fuld. Heroldi.	Cod. Guelf. Eccardi.	Cod. Paris. Schilteri.
Tit.	1	1	1.
	2	2	2.
	3	3	3.
	4	4	4.
	5	5	5.
	6	6	6.
	7	8	7.
	8	deest	8.
	9	7	9.
	10	9	10.
	11	10	11.
	12	11	12.
	13	12 et 73	13.
	14	13	14.
	16 }	14	14 in fine.
	17 }		15 17 18.
	18 }		16.
	19	16	19 et 20.
	21	17	21 et 22.
	22	18	23.
	21	19	24.
	23	20	25.

Cod. Fuld. Heroldi.	Cod. Guelf. Eccardi.	Cod. Paris. Schilteri.
Tit. 24	21	26 et 27.
25	22	28 et 29.
26	23	63.
27	27 a.	37 usque 45.
28	24	30 usque 34
29	25	35.
30	26	36.
31	27 b.	46.
32	28	47.
33	29	48.
34	30	49.
35	31	50.
36	32	51.
37	33	52 usque 55.
38	34	56 usque 59.
39	35	60.
40	36	61.
41	37	62.
42	38	64 65 66.
43	39	67.
44	40 et 48	68 73 74 97.
45	44	69.
46	45	70.
47	40 et 48	78.
48	41	79.
49	42	80.
50	43	82.
51	49	81 et 83.
52	50	84.
53	51	85.
54	deest	86.
55	52	87.
56	54	88.
57	55	89.
58	56	17 et 18.

	Cod. Fuld. Heroldi.	Cod. Guelf. Eccardi.	Cod. Paris. Schilteri.
Tit.	59	57	90.
	60	58 et 59	91.
	61	60	99.
	62	61	92.
	63	62	93.
	64	63	94.
	65	47 et 64	72.
	66	46 et 65	71.
	67	66	95.
	68	67	63.
	69	73	74.
	70	deest	96.
	71	—	75 76 77.
	72	—	98.
	73	—	deest.
	74	72	—
	75	deest	—
	76	—	—
	77	—	—
	78	71	—
	79	deest	—
	80	—	100.

Tertius Liber Codicis Guelferbitani cum titulis 81 usque 93 nec non tituli 68 69 70 74 usque 80 neque in Codice Fuldensi, neque Parisiensi reperiuntur.

LEX RIPUARIORUM.

INCIPIUNT CAPITULA LEGIS RIPUARIORUM.

1. *De ictu ingenuorum.*
2. *De sanguinis effusione.*
3. *De osse fracto.*
4. *De puncto.*
5. *De debilitatibus.*
6. *De castratione.*
7. *De homicidio ingenuorum f).*
8. *De homicidiis servorum.*
9. *De homicidiis hominum Regis.*
10. *De homicidiis hominum ecclesiasticorum.*
11. *De homicidiis eorum qui in truste Regis sunt.*
12. *De homicidiis mulierum.*
13. *De homicidiis puellarum.*
14. *De muliere ecclesiastica.*
15. *De homine mordrido.*
16. *De captivato homine, vel femina ingenua.*
17. *De incendio.*
18. *De sonesti.*
19. *De ictu servorum.*
20. *De effusione sanguinis.*
21. *De osse fracto servorum.*
22. *De osse fracto ingenuorum a servo.*
23. *De ictu servorum a servo g).*
24. *De sanguinis effusione servorum a servo.*
25. *De osse fracto servorum a servo.*
26. *De debilitatibus servorum.*
27. *De castratione servorum.*
28. *De interfectione servorum h).*
29. *De furtis servorum.*
30. *De interpellatione servorum i).*

Editio Heroldina inserit:

(31) *De servo repraesentando.*

(32) *De servo intra ducatum lapso.*

---

f) Herold. *De homicidio.* g) Herold. et Lindenbr. *in servo.* h) Herold. *servorum a servo. et incendio etc.* i) Lindenbr. *De interpellatione*

31. (33) *De homine ingenuo repraesentando.*
32. (34) *De mannire.*
33. (35) *De intertiare.*
34. (36) *De raptu ingenuarum mulierum k).*
35. (37) *De eo qui uxorem alienam tulerit.*
36. (38) *De diversis interfectionibus.*
37. (39) *De dotibus mulierum.*
38. (40) *De eo qui hominem innocentem ad Regem accusaverit.*
39. (41) *De eo qui ingenuae mulieri manum vel brachium strinxerit.*
40. (42) *De caballo extra consilium domini sui ascenso.*
41. (43) *De ligaminibus ingenuorum.*
42. (44) *De venationibus.*
43. (45) *De sepibus.*
44. (46) *De eo qui in messe aliena cum carro transierit. l).*
45. (47) *De eo qui m) nesciente homine aliquam furtivam rem in domum illius introduxerit.*
46. (48) *De quadrupedibus, si hominem occiderint.*
47. (49) *De vestigio minando.*
48. (50) *De homine qui sine heredibus moritur.*
49. (51) *De adfatimire.*
50. (52) *De testibus adhibendis*
51. (53) *De eo qui Grafionem ad res alienas invitat.*
52. (54) *De re praestata n).*
53. (55) *De eo qui Grafionem interfecit.*
54. (56) *De corporibus expoliatis.*
55. (57) *De Rachinburgiis o) legem dicentibus.*
56. (58) *De alodibus.*
57. (59) *De libertis a domino ante p) Regem dimissis.*
58. (60) *De tabulariis.*
59. (61) *De venditionibus.*
60. (62) *De traditionibus q) et testibus adhibendis.*
61. (63) *De libertis secundum legem Romanam.*
62. (64) *De homine qui servum tributarium facit.*
63. (65) *De homine in hoste occiso.*
64. (66) *De homine in domo propria occiso.*
65. (67) *De eo qui bannum non adimplet.*
66. (68) *De sacramento.*
67. (69) *De eo qui filium non relinquit.*
68. (70) *De osse super viam sonante, vel r) absque effusione sanguinis.*
69. (71) *De eo qui Regi infidelis extitit.*
70. (72) *De homine a ligno interfecto.*
71. (73) *De festuca intercurrente.*
72. (74) *De homine intertiato vel pecore mortuo.*

---

k) Herold. *ingenuorum vel mulierum.* l) Herold. *De his qui transierint.* m) Herold. *De his qui etc.* n) Herold. *praestita.* o) Herold. *rathinburgiis.* p) Herold. *ad.* q) Lindenbr. *De testamentis Regum vel de traditionibus.* r) Lindenbr. *et.*

73. (75) *De homine ligato absque iudicio dimisso.*
74. (76) *Ut nullus cum servo traditionem vel comparationem s) faciat.*
75. (77) *De re proprisa vel secuta.*
76. (78) *De materiamine, vel lignis furatis.*
77. (79) *De homine furbattudo.*
78. (80) *De eo qui furem in domo receperit.*
79. (81) *De homine penduto et eius hereditate.*
80. (82) *De viae lacina.*
81. (83) *Ut parvulus non respondeat ante quindecim annos.*
82. (84) *De damno in messe vel in clausura.*
83. (85) *De maleficio.*
84. (86) *De Grafione iniuste invitato.*
85. (87) *De corpore expoliato.*
86. (88) *De caballo excorticato.*
87. (89) *De homine forbannito.*
88. (90) *Ut nemo munera in iudicio accipiat.*
89. (91) *Ut iudices sive Missi fiscales t) freda non exigant prius, quam facinus componatur*

EXPLICIUNT CAPITULA.

s) Herold. *commutationem.* t) Herold. *seu commissi fiscales.*

INCIPIT LEX RIPUARIORUM.

Tit. I. De Ictu ingenuorum.

Si quis ingenuus ingenuum ictu percusserit, solido uno culpabilis iudicetur, si bis, duobus solidis. Si ter, tribus solidis culpabilis iudicetur.

Tit. II. De sanguinis effusione.

Si quis ingenuus ingenuum percusserit, ut sanguis exeat, terramque tangat, bis novem solidos culpabilis iudicetur. Aut si negaverit cum sex iuret.

Tit. III. De osse fracto.

Si quis ingenuus ingenuo in quolibet membro os fregerit, XXXVI. solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret

Tit. IV. De puncto.

Si quis ingenuus alterum transpuncxerit, aut infra costas plagaverit, XXXVI. solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret.

Tit. V. De debilitatibus.

I. Si quis ingenuus ingenuo auriculam excusserit, ut audire non possit, centum solidis culpabilis iudicetur. Si

---

u) Herold. *In nomine Domini nostri Iesu Christi, incipit ordo legis Ripuariae.* v) Cod. Goth. add. *absque sanguine facto.* w) Herold. *XV. solidos culpabilis iudicetur.* Reliqua vero omittit. x) Guelf. Herold. et Lindenbr. *XVIII. solidos.* y) Lindenbr. *negare voluerit.* z) Guelf. *cum VII. iuret.* Et sic quoque in sequentibus. a) Herold. *aut si negaverit.*

autem auditum non perdiderit quinquaginta solidos componat.

II. Si nasum excusserit, ut muccare non possit *b*), centum solidis culpabilis iudicetur. Si muccare praevalet, quinquaginta solidos componat.

III. Si quis ingenuus ingenuo oculum excusserit, centum solidis culpabilis iudicetur. Si visus in oculo restiterit, ita ut videre possit *c*) quinquaginta solidis culpabilis iudicetur.

IV. Si manum excusserit, centum solidis culpabilis iudicetur. Si manus ibidem manca pependerit, quinquaginta solidos componat.

V. Si quis ingenuus ingenuo pollicem excusserit, quinquaginta solidis culpabilis iudicetur. Quod si pollex ibidem mancus pendiderit, viginti quinque solidis culpabilis iudicetur.

VI. Sic in omni mancatione, si membrum mancum pendiderit *d*), medietatem componat quam componere debuerat, si ipsum membrum abscissum fuisset.

VII. Si secundus digitus, unde sagittatur, excussus fuerit, triginta sex *e*) solidis componatur.

VIII. Si quis ingenuus ingenuo pedem excusserit, centum solidos componat. Si pes mancus ibidem pendiderit, quinquaginta solidis culpabilis iudicetur.

IX. Si articulum qualemcunque amputaverit, triginta sex *f*) solidis culpabilis iudicetur.

X. Ista omnia si negaverit, cum sex iuret quod hoc non fecisset.

Tit. VI. De castratione.

Si quis ingenuus ingenuum castraverit, ducentis solidis culpabilis iudicetur. Aut si negaverit, cum duodecim *g*) iuret.

Tit. VII. De homicidio ingenuorum.

Si quis ingenuus hominem *h*) ingenuum Ripuarium interfecerit, ducentis solidis *i*) culpabilis iudicetur. Aut si negaverit cum duodecim *k*) iuret.

Tit. VIII. De homicidiis servorum.

Si quis servum interfecerit, triginta sex solidis culpabilis iudicetur, aut *l*) cum sex iuret quod hoc non fecisset.

---

b) Goth. *Ut muccum retinere non possit, L. sol. culp. iud.* *c*) Herold. *videre non possit.* Cod. Corbion. *videre non poterit.* *d*) Lindenbr. *pependerit.* *e*) Guelf. *XXXV.* *f*) Guelf. *XXX.* *g*) Guelf *cum VII.* *h*) Herold. *homo.* *i*) Herold. *CCC. sol.* *k*) Guelf. *cum VII.* Sichard. *cum XIII.* *l*) Lind. addit: *si negaverit.*

Tit. IX. De homicidiis hominum Regis.

Si quis hominem regium interfecerit, centum solidis culpabilis iudicetur, aut cum duodecim iuret.

Tit. X. De homicidiis hominum ecclesiasticorum.

I. Si quis hominem ecclesiasticum interfecerit, centum solidis culpabilis iudicetur, aut *m)* cum duodecim iuret.

II. Sic in reliqua compositione, unde Ripuarius quindecim solidis culpabilis iudicetur, regius et ecclesiasticus homo medietatem componat, vel deinceps quantumcunque culpa ascenderit.

Tit. XI. De homicidiis eorum, qui in truste Regis sunt.

I. Si quis eum interfecerit qui in truste regia est, sexcentis solidis culpabilis iudicetur. Et quicquid ei fiet, similiter sicut de reliquo Ripuario in triplum componatur.

II. De occisione eius, si negaverit, cum septuaginta duobus iuret.

III. Si quis regio aut ecclesiastico homini de quacunquelibet re forciam fecerit, et per vim tulerit, in triplum sicut reliquo Ripuario *n)* componat.

Tit. XII. De homicidiis mulierum.

Si quis feminam Ripuariam interfecerit, postquam parturire *o)* coeperit, usque ad quadragesimum annum, sexcentis solidis culpabilis iudicetur. Aut si negaverit *p)* cum septuaginta duobus iuret. Et ubicunque sexcenti solidi accedunt, simili modo cum septuaginta duobus iuret.

II. Si ille homo pauper fuerit, ut insimul solvere non possit, per tres decessiones filiorum *q)* solvat.

Tit. XIII. De homicidiis puellarum.

Si quis puellam Ripuariam interfecerit, ducentis solidis culpabilis iudicetur. Aut si negaverit, cum duodecim iuret.

Tit. XIV. De muliere ecclesiastica.

I. Si quis feminam regiam aut ecclesiasticam parientem interfecerit, trecentis solidis culpabilis iudicetur, aut cum triginta sex iuret.

II. Quod si puellam post quadragesimum annum interfecerit, ducentis solidis culpabilis iudicetur, aut cum duodecim iuret.

---

m) Lind. addit: *si negaverit.* n) Guelf. *reliqui Ribuarii.* o) Corbion. *parere.* p) Tilius: *si negare voluerit.* q) Sichard. *successiones liberorum.*

Tit. XV. De homine mordrido.

Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium interfecerit, et eum cum ramo *r)* cooperuerit, vel in puteo *s)* seu in quocunque libet loco celare voluerit, quod dicitur mordridus *t)*, sexcentis solidis culpabilis iudicetur, aut cum septuaginta duobus iuret.

Tit. XVI. De captivo *u*) homine vel femina ingenua.

Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium extra solum *v)* vendiderit, et iterum eum ad solum non potuerit reducere, sexcentis solidis culpabilis iudicetur, aut cum septuaginta duobus *w)* iuret. Et si cum in solum reduxerit, ducentis solidis culpabilis iudicetur. Quod et de femina ingenua similiter convenit observare.

Tit. XVII. De incendio.

I. Si quis hominem per noctem latenter incenderit, sexcentis solidis *x)* culpabilis iudicetur, et insuper damnum et delaturam restituat. Aut si negaverit, cum septuaginta duobus iuret.

II. Si servus hoc fecerit, XXXVI. sol. culp. iud. et insuper damnum et delaturam restituat. Aut si negaverit, dominus eius cum sex iuret.

Tit. XVIII. De sonesti.

I. Quod si ingenuus sonesti *y)*, id est, duodecim equas cum amissario *z)*, aut sex scrovas *a)* cum verre, vel duodecim vaccas cum tauro furatus fuerit *b)*, sexcentis solidis culpabilis iudicetur, et insuper capitale et delaturam restituat. Quod si multi ingenui fuerint, sicut in omni furto *c)* constituimus, unusquisque sexcentis solidis culpabilis iudicetur, et insuper capitale et delaturam restituat. Aut si negaverint, singuli cum septuaginta duobus iurent.

II. Quod si servus hoc fecerit, triginta sex solidis culpabilis iudicetur, et insuper capitale et delaturam restituat. Et si multorum servi fuerint, unusquisque per semetipsum similiter faciat. Aut si negaverint, domini eorum cum sex iurent. *d)*

III. Si homo ecclesiasticus aut regius hoc fecerit, me-

---

r) Cod. Met. *rama.* *s)* Corbion. *pucio.* *t*) Lind. *mordrido.* *u*) Herold. *captivato.* *v*) Corbion. *consilium.* *w*) Goth. *cum LXX.* *x*) Goth. *CC. sol.* *y*) Goth. *senosti id est XV. equas.* Herold. *de sonesti.* *z*) Al. Codd et Edit. *amessario; amassario; admissario.* *a)* Til. et Lind. *scrofas.* *b*) Corbion. *furaverit.* *c*) Corbion. *sicut in omne texagam.* Goth. *in omni texaga.* *d*) Corbion. *dominus iuret.*

dietate compositionis Francorum culpabilis iudicetur. Aut si negaverint, cum triginta sex iuret.

Tit. XIX. De ictu servorum.

I. Si *e)* ingenuus servum ictu percusserit, ut sanguis non exeat, usque ternos *f)* colpos *g)* (quod nos dicimus bunislegi *h)*) singulos solidos componat. Aut si negaverit, cum sex iuret.

II. Si homo ecclesiasticus aut regius hoc fecerit, tribus solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret.

III. Quod si servus homini regio aut ecclesiastico vel Franco hoc fecerit, per ternos ictus tres solidos componat. Aut si negaverit, dominus eius cum sex iuret.

Tit. XX. De effusione sanguinis.

I. Si servus ingenuo aut regio vel ecclesiastico homini sanguinis effusionem fecerit, quinto dimidio solido *i)* culpabilis iudicetur. Aut si negaverit, dominus eius cum sex iuret.

II. Similiter si ingenuus aut regius vel ecclesiasticus homo hoc servo fecerit *k)*, quinto dimidio solido culpabilis iudicetur, aut dominus eius cum sex iuret.

Tit. XXI. De osse fracto servorum.

Quod si ingenuus aut regius vel ecclesiasticus homo servo os fregerit, novem solidis culpabilis iudicetur, aut dominus eius *l)* cum sex iuret.

Tit. XXII. De osse fracto ingenuorum a servo.

Quod si servus homini Franco aut Ripuario os fregerit, dominus eius triginta sex solidis culpabilis iudicetur. Si autem regio aut ecclesiastico homini hoc fecerit, bis novem solidis *m)* culpabilis iudicetur.

Tit. XXIII. De ictu servorum in servo.

Quod si servus servum ictu uno vel duobus seu tribus percusserit, nihil est. Sed tamen propter pacis studium, tremissem, id est, quatuor denarios, componat.

Tit. XXIV. De sanguinis effusione servorum a servo.

Si autem servus servo sanguinis effusionem fecerit, tertio dimidio solido *n)* culpabilis iudicetur.

---

e) Lind. *Si quis.* *f)* Met. *usque dum ternos.* Til. et Lind. *usque ad ternos.* *g)* Sichard. *colaphos.* *h)* Desunt in edit. Lindenbrog. et Herold. *i)* Herold. et Sichard. *quinque dimidiis solidis.* Til. *quinque et dimidio.* *k)* Corbion. *servo osso fregerit.* *l)* Deest. in edit. Herold. *m)* Herold. et Lind. et alii: *XVIII. sol.* *n)* Sichard. *tribus dimidiis solidis.*

Tit. XXV. De osse fracto servorum a servo.

Si os ei fregerit, quinque solidis culpabilis iudicetur.

Tit. XXVI. De debilitatibus servorum.

Quod si oculum, auriculum, nasum, manum, pedem excusserit, bis novem solidis dominus eius culpabilis iudicetur.

Tit. XXVII. De castratione servorum.

Si autem eum castraverit, triginta sex solidis culpabilis iudicetur, aut *o)* cum sex iuret.

Tit. XXVIII. De interfectione servorum a servo.

Si autem servus servum interfecerit, dominus eius triginta sex *p)* solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret, quod servus eius hoc non fecisset.

Tit. XXIX. De furtis servorum.

Quod si servus furtum fecerit, dominus eius triginta sex solidis culpabilis iudicetur; excepto capitale, et delaturam restituat *q)*.

Tit. XXX. De interpellatione *r)* servorum.

Editio Heroldina hunc titulum in tres dissecat.

I. Quod si quis in iudicio pro servo interpellatus fuerit *s)*, si servus talis non fuerit, unde dominus eius de fiducia securus esse possit, dominus eius in iudicio pro eo interrogatus respondeat *t)*, et sine tangano loquatur, et dicat: Ego ignoro utrum servus meus culpabilis, an innocens de hoc extiterit.

Tit. 31. De servo repraesentando.

Propterea eum secundum legem Ripuariam super quatuordecim noctes ad ignem *u)* repraesento *v)*. Et sic de eius praesentia cum festuca fidem faciat. Quod si servus in ignem manum miserit, et laesam tulerit, dominus eius, sicut lex continet, de furto servi culpabilis iudicetur.

---

o) Lind. *aut si negaverit cum sex iuret.* *p)* Herold. *XXX.* *q)* Sichard. *excepto eo, quod capitale et dilaturam restituat.* Til. et Lind. *exc. cap. et dil., quae restituat.* *r)* Lindenbr. addit: *et incendio etc.* *s)* Met. addit: *quod incendium perpetrarit si etc.* *t)* Herold. *in iudicio rogatus: interrogatus respondeat.* Cod. Sangall. *in iudicio pro eo respondeat, et sine etc.* Corbion. *respondeat ad interrogationis stabat, liceat ei sine tangano loquere, et dicat.* Met. *in iudicio interrogatus pro eo respondeat, et sine* etc. *u)* Corbion. *igneum.* *v)* Herold. *repraesentet.*

Tit. (32.) De servo intra ducatum lapso.

II. Quod si servus, quando dominus interpellatus fuerit, infra ducatum fuga lapsus fuerit, supra quatuordecim noctes aut ipsum repraesentet, aut pro eo faciat rationem. Quod si postquam eum ad ignem adplicuerit, fuga lapsus fuerit, ad placitum veniens cum tribus testibus in haraho *w)* coniuret, quod servus ille, quem ad ignem repraesentare debuerat, extra eius voluntatem fuga lapsus sit, et sic denuo placitus ei concedatur, ut super quatuordecim seu super quadraginta noctes eum repraesentare studeat; aut ipse in rem *x)* respondeat.

XXXI. (33.) De homine ingenuo repraesentando.

I. Quod si homo ingenuus in obsequio *y)* alterius inculpatus fuerit, ipse qui eum post se eodem tempore retinuit *z)*, in praesentia iudicis similiter, sicut superius comprehensum est, repraesentare studeat, aut in rem respondere.

II. Quod si eum non repraesentaverit, tale damnum incurrat, quale ille sustinere debuerat, qui in eius obsequio est inculpatus.

III. Hoc autem constituimus, ut infra pagum Ripuarium tam Franci, Burgundiones, Alamanni, seu de quacunque natione commoratus fuerit, in iudicio interpellatus, sicut lex loci continet, ubi natus fuerit, sic respondeat.

IV. Quod si damnatus fuerit, secundum legem propriam, non secundum Ripuariam, damnum sustineat.

V. Quod si in provincia Ripuaria iuratores invenire non potuerit, ad ignem seu ad sortem se excusare studeat.

Tit. XXXII. (34.) De mannire.

I. Si quis legibus ad mallum mannitus fuerit, et non venerit, si eum sunnis non detenuerit, quindecim solidis culpabilis iudicetur. Ille vero qui alium mannit, et ipse non venit, similiter quindecim solidis culpabilis iudicetur.

II. Si autem mannitus fuerit ad secundum mallum, aut ad tertium, seu ad quartum, vel quintum, usque ad sextum et venire distulerit, pro unoquoque mallo, si ille qui eum mannit, cum tribus Rachinburgiis in haraho coniuraverit quod legitime mannitus fuerit, quindecim solidis culpabilis iudicetur.

III. Quod si ad septimum mallum non venerit, tunc ille, qui eum mannit, ante comitem cum septem Rachinburgiis in haraho iurare *a)* debet, quod eum ad strudem

---

w) Goth. Herold. et Lind. *araho.* *x)* Lind. *inde.* Herold. *in re.* *y)* Met. et Corbion. *obsequium.* *z)* Lind. *tenuit.* *a)* Lind. *coniurare.*

legitimam amallatum habet; et sic iudex fiscalis ad domum illius accedere debet, et legitimam strudem exinde auferre, et ei tribuere, qui eum interpellavit, hoc est, septem Rachinburgiis, unicuique quindecim solidos, et ei qui causam prosequitur *b)*, quadraginta quinque.

IV. Quod si ipsam strudem *c)* contradicere voluerit, et ad ianuam suam cum spata tracta accesserit, et eam in porta sive in poste *d)* posuerit, tunc iudex fideiussores ei exigat, ut se ante Regem repraesentet, et ibidem cum armis suis contra contrarium suum se studeat defensare.

Tit. XXXIII. (35.) De intertiare. *e)*

I. Si quis rem suam cognoverit, mittat manum super eam *f)*. Et si ille *g)* super quem intertiatur, tertiam manum quaerat, tunc in praesente *h)* ambo coniurare debent cum dextera armata, et cum sinistra ipsam rem teneant. Unus iuret, quod in propriam rem manum mittat, et alius iuret, quod ad eam manum trahat, qui ei ipsam rem dedit. Et si infra ducatum est, super quatuordecim noctes auctorem suum repraesentet. Si foris ducatum, super quadraginta. Si autem extra regnum, super octuaginta ad regis stapplum *i)*, vel ad eum locum, ubi mallus est, auctorem suum in praesente habeat.

II. Quod si eum ibidem habere non potuerit, sibi septimus in haraho coniuret, quod eum ibidem legibus mannitum habuisset, et sibi ab alio homine ipsa res tradita non fuisset. Sic ei placitum super quatuordecim seu super quadraginta vel octuaginta noctes detur, ut cine werduniam *k)* suam in praesentia testium recipiat, ut et *l)* qui rem suam intertiavit, probabiliter ostendat. Et tunc ipse de furto *m)* securus sit, et ille qui intertiavit, furtum et delaturam *n)* ab eo requirat, qui solvere coepit.

III. Quod si auctor suus venerit, et rem intertiatam recipere noluerit *o)*, tunc ille super quem intertiata est, capitale et delaturam atque furtum solvere studeat.

IV. Quod si in ipsa hora, quando res intertiatur, responderit, quod fordronem suum nesciat, tunc in praesente de sacramento sibi septima manu fidem faciat et super qua-

---

b) Herold. *sequitur.* *c)* Lind. *ipse strudem.* *d)* Lind. *in coste.* *e)* Lind. et Til. *De intertiata re.* Sichard. *De intertiatione.* *f)* Al. *manum suam per eam.* *g)* Herold. *et sic ille.* *h)* Al. *in praesentia.* *i)* Corb. et Sangall. *stappolum.* Goth. *stabulum.* Lind. *staffolum.* Til. *stapfolum.* Herold. *stapfpolum.* *k)* Til. *cive werduniam.* Lind. *cinewerduniam.* Herold. *cina werduniam.* Cod. Corbion. *ut de cinuwerdunia sua:* *l)* Herold. et Baluz. *et ei.* *m)* Herold. *futuro.* Goth. *texaga.* *n)* Herold. *dilationem.* *o)* Baluz. *renuerit.* Lind. *accipere renuerit.*

tuordecim noctes adiurare *p)* studeat quod auctorem vel casam seu postem ianuae auctoris sui nesciat, et ipsam rem sine damno reddat.

TIT. XXXIV. (36.) De raptu ingenuarum *q)* mulierum.

I. Si quis ingenuus homo ingenuum feminam rapuerit, bis centenis solidis noxius iudicetur. Quod si tres ingenui cum ipso fuerint, unusquisque eorum sexaginta solidis noxius iudicetur. Et quanti super illos quatuor fuerint *r)*, unusquisque quindecim solidis noxius iudicetur.

II. Quod si regius aut ecclesiasticus homo hoc fecerit, centum solidis culpabilis iudicetur.

III. Similiter illi tres qui ei auxilium praebuerint *s)*, unusquisque triginta solidis culpabilis iudicetur. Et quanti super hos fuerint, unusquisque per octavo semisolido multetur.

IV. Quod si servus hoc fecerit de vita componat.

TIT. XXXV. (37.) De eo qui uxorem alienam tulerit.

I. Si quis uxorem alienam tulerit vivo marito, ducentis solidis multetur.

II. Si quis cum ingenua puella moechatus fuerit, quinquaginta solidis culpabilis iudicetur

III. Si quis ingenuam puellam vel mulierem, quae in verbo Regis vel ecclesiastica est, accipere vel seducere praesumpserit *t)* seu parentum *u)* voluntate de mundeburde abstulerit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur.

TIT. XXXVI. (38.) De diversis interfectionibus.

I. Si quis Ripuarius advenam Francum interfecerit, ducentis solidis culpabilis iudicetur.

II. Si quis Ripuarius advenam Burgundionem interfecerit, centum sexaginta solidis culpabilis iudicetur.

III. Si quis Ripuarius advenam Romanum interfecerit, centum solidis multetur.

IV. Si quis Ripuarius advenam Alamannum seu Fresionem *v)* vel Baiuvarium *w)*, aut Saxonem interfecerit centum sexaginta solidis culpabilis iudicetur.

V. Si quis *x)* clericum interfecerit, iuxta quod na-

---

p) Herold. *id iurare.* *q)* Herold. *ingenuorum vel.* *r)* Eccard. vitiose: *fecerint.* *s)* Corbion. *auxiliaverint* *t)* Til. et Lind. *acceperit. vel seduxerit.* *u)* Herold. *sine parentum.* *v)* Met. *Frisionem.* *w)* Corbion. *Bogium.* *x)* In Corbion. hoc caput sic habet: *Si quis clericum ingenuum interfecerit, bis quinquagenos sol. culp. iud.*

tivitas eius fuit, ita componatur. Si servus, sicut servum. Si regius aut ecclesiasticus, sicut alium regium aut ecclesiasticum *y)*. Si litus, sicut litum. Si liber, sicut alium ingenuum cum ducentis solidis componat.

VI. Si quis Subdiaconum interfecerit, quadragintos solidos componat. *z)*

VII. Si quis Diaconum interfecerit, quingentos solidos componat. *a)*

VIII. Si quis Presbyterum ingenuum interfecerit, sexcentos solidos componat.

IX. Si quis Episcopum interfecerit nongentos solidos componat.

X. Si quis partum in femina interfecerit, seu natum priusquam nomen habeat, centum solidis culpabilis iudicetur. Quod si matrem cum partu interfecerit, septingentis solidis *b)* multetur.

XI. Si quis weregeldum solvere debet, bovem cornutum videntem et sanum pro duobus solidis tribuat, vaccam cornutam videntem et sanam pro uno solido tribuat, equum videntem et sanum pro sex solidis tribuat, equam videntem et sanam pro tribus solidis tribuat, spatam cum scogilo *c)* pro septem solidis tribuat, spatam absque scogilo pro tribus solidis tribuat, bruniam bonam pro duodecim solidis tribuat, helmum cum directo *d)* pro sex solidis tribuat, bainbergas *e)* bonas pro sex solidis tribuat, scutum cum lancea pro duobus solidis tribuat, acceptorem non domitum pro tribus solidis tribuat (commorsum gruarium *f)* pro sex solidis tribuat, acceptorem mutatum pro duodecim solidis tribuat.

XII. Quod si *g)* cum argento solvere contigerit, pro solido duodecim denarios, sicut antiquitus est constitutum.

Tit. XXXVII. (39.) De dotibus mulierum.

I. Si quis mulierem desponsaverit, quicquid ei per tabularum seu chartarum instrumenta conscripserit, perpetualiter inconvulsum permaneat.

II. Si autem per seriem scripturarum ei nihil contulerit, si virum supervixerit, quinquaginta solidos in dotem *h)* recipiat, et tertiam partem de omni re, quam simul con-

---

y) Met. et Sangall. *sicut alius ecclesiasticus vel regius libertinus.* Herold. *sicut alius regius aut ecclesiasticus.* *z)* Corbion. *CCC. sol. culp. iud.* *a)* Corbion. *CCCC. sol. multetur.* *b)* Herold. *DCCC. solid.* *c)* Al. Codd. *scoilo; soilo.* Sichard. *scogillo.* Cod. Goth. *scogila.* *d)* Corbion. *conderecto.* Goth. *helmo condricto.* Til. *pro conderecto.* *e)* Goth. *baimbergas.* *f)* Desunt in Guelf. et in edit. Lindenbr. *g)* Caput illud in edit. Lindenbrogii deest. *h)* Corbion. *dude.*

laboraverint, sibi studeat evindicare, vel quicquid ei in morgangeba traditum fuerat, similiter faciat.

III. Quod si ex his, quae conscripta vel tradita sunt simul consumpserint *i)* nihil requirat.

Tit. XXXVIII. (40.) De eo qui hominem innocentem ad Regem *k*) accusaverit.

Si quis hominem innocentem ad Regem accusaverit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur.

Tit. XXXIX. (41.) De eo qui ingenuae mulieri manum vel brachium strinxerit.

Si quis ingenuae mulieri manum strinxerit *l)* quindecim solidis culpabilis iudicetur. Certe si super cubitum manum miserit, triginta solidis multetur.

Tit. XL. (42.) De caballo extra consilium domini sui ascenso.

Si quis caballum extra consilium *m)* domini sui ascenderit, triginta solidis culpabilis iudicetur.

Tit. XLI. (43.) De ligaminibus ingenuorum.

I. Si quis ingenuus ingenuum ligaverit et eius culpam cum sex testibus in haraho *n)* non adprobaverit, triginta solidis culpabilis iudicetur.

II. Si quis a contubernio probabiliter ligatus super res alienas fuerit, eum ad excusationem non permittimus.

III. Sed si unus homo cum satellitibus suis hominem ligaverit, aut ipsum excusare permittimus; aut proximus eius, quod innocens ligatus sit, cum sex iuret.

Tit. XLII. (44.) De venationibus.

I. Si quis de diversis venationibus furaverit aliquid et celaverit *o*), seu et de piscationibus, quindecim solidis culpabilis iudicetur. Quia non est haec res possessa, sed de venationibus agitur.

II. Si quis cervum domitum vel cum triutis *p*) occiderit, aut furatus fuerit, non sicut de reliquis animalibus furtum exigatur, sed tantum quadraginta quinque solidis culpabilis iudicetur.

---

i) Til. et Lind. *consumpserint aliquid.* *k*) Iidem : *apud Regem.* *l*) Corbion. *extrinxerit.* *m*) Herold. *consensum.* *n*) Herold. *araho.* *o*) Met. *de div. ven. aliquid furatus fuerit et cel.* Sangall. Herold. et Tilius. *de div. ven. furatus fuerit et vel.* Corbion. *de div. ven. furaverit et cel.* *p*) Sichard. *cum truncis.* Til. *troutis.* Goth. *vel triudes ad venationem.*

III. Si autem in venatione non fuit, triginta solidis culpabilis iudicetur.

Tit. XLIII. (45.) De sepibus.

Si quis vero tres virgas unde sepis ligatur, vel retortas unde sepis continetur, capulaverit, aut tres cambortas *q*) involaverit, seu in clausura aliena traugum ad transeundum fecerit, quindecim solidis multetur.

Tit. XLIV. (46.) De eo qui in messe aliena cum carro transierit *r*).

Si quis per messem alienam cum carro, vel carruca transierit, quindecim solidis multetur.

Tit. XLV. (47.) De eo qui nesciente homine aliquam furtivam rem in domum illius introduxerit.

Si quis nesciente homine furtivam rem *s*) in eius possessionem introduxerit, et ibidem inventa fuerit, quadraginta quinque solidis culpabilis iudicetur, vel quicquid ei damnum accesserit, aliud tantum restituat.

Tit. XLVI. (48.) De quadrupedibus, si hominem occiderint.

I. Si quis quadrupes hominem occiderit, ipse quadrupes, qui eum interfecit, in medietatem weregildi suscipiatur et aliam medietatem dominus quadrupedis solvere studeat absque fredo: quia quod quadrupedes faciunt, fredus exinde non exigitur.

II. Quod si quadrupes quadrupedem interfecerit, dominus quadrupedis quadrupedem mortuum vel debilem recipiat; et eum *t*), qui alium interfecerit, domino eius, cuius quadrupes est interfectus, ipsum quadrupedem tribuat, et quantum interfectus vel debilis prius valuerat, solvat.

Tit. XLVII. (49.) De vestigio minando.

I. Si quis animal suum per vestigium sequitur, et tertio die in domo cuiuslibet vel in quolibet *u*) loco eum invenerit, liceat ei absque intertiato revocare.

II. Quod si in domo fuerit, et scrutinium *v*), cuius est domus, contradixerit, ut fur habeatur.

III. Quod si ibidem violenter ingressus fuerit, quindecim solidis multetur, aut cum sex iuret.

---

q) Sangall. Corbion. et Herold. *in cambortos.* *r*) Herold. *De his qui — transierint.* *s*) Til. et Lind. *rem in domum vel in etc.* *t*) Lind. *et ipsum quadrupedem.* *u*) Corbion. *sequerit, et usque tertio die à domo cuius vel in quol.* *v*) Corbion. *scludinium.*

Tit. XLVIII. (50.) De homine qui sine heredibus moritur.

Si quis procreationem filiorum vel filiarum non habuerit, omnem facultatem suam in praesentia Regis, sive vir mulieri, vel mulier viro, seu cuicunque libet de proximis vel extraneis *w*), adoptare in hereditatem vel adfatimi *x*) per scripturarum seriem seu per traditionem, et testibus adhibitis *y*), secundum legem Ripuariam licentiam habeat.

Tit. XLIX. (51.) De adfatimire.

Quod si adfatimus fuerit inter virum et mulierem, post discessum amborum ad legitimos heredes revertatur, nisi tantum, qui parem suum supervixerit, in eleemosyna vel in sua necessitate *z*) expenderit.

Tit. L. (52.) De testibus adhibendis.

I. Si quis testes ad mallum ante Centenarium vel Comitem, seu ante Ducem, Patricium vel Regem necesse habuerit, ut donent testimonium, et fortasse testes noluerint ad placitum venire, ille, qui eos necessarios habet, mannire illos debet, ut testimonium, quod sciunt iurati dicant.

II. Quod si noluerint, et falsum *a*) testimonium praebuerint, et hoc adprobatum fuerit, unusquisque de illis tribus *b*) quindecim solidis multetur *c*).

Tit. LI. (53.) De eo qui Grafionem ad res alienas invitat.

I. Si quis iudicem fiscalem ad res alienas iniuste tollendas, antequam ei fidem fecerit, aut ad strudem admallatum habuerit, invitare praesumpserit, quinquaginta solidis multetur.

II. Quod si quis iudex fiscalis amplius, quam lex Ripuaria continet, tulerit, quinquaginta solidis multetur.

Tit. LII. (54.) De re praestata *d*).

Si quis rem suam alii praestiterit, (et placitum indixerit *e*) quod si super placitum rem praestitam *f*) retinere praesumpserit, quindecim solidis multetur.

Tit. LIII. (55.) De eo qui Grafionem interfecit.

I. Si quis iudicem fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit, sexcentis solidis *g*) multetur.

---

w) Corbion. *straneis.* *x*) Herold. *vel adfatinnire.* Til. *in adfatimi.* *y*) Met. *adhibendis.* *z*) Herold. *in suam necessitatem.* *a*) Met. et Lind. *aut falsum.* *b*) Met. *quatuor.* *c*) Corbion. *unusq. de illos tres testis ter quinos sol. mult.* *d*) Herold. *praestita.* *e*) Desunt in Corbion. *f*) Corbion. *praestatam.* *g*) Goth. *decies L. sol.*

II. Quod si regius puer, vel ex tabulario, ad eum gradum ascenderit, trecentis solidis multetur.

TIT. LIV. (56.) De corporibus expoliatis.

I. Si quis autem hominem mortuum, antequam sepeliatur, expoliaverit, si interrogatus confessus fuerit, sexaginta solidis multetur. Si autem negaverit, et postea convictus fuerit, centum solidis cum delatura multetur, aut cum sex iuret.

II. Si quis mortuum effodere praesumpserit, ducentis solidis multetur, aut cum duodecim *h*) iuret.

TIT. LV. (57.) De Rachinburgiis *i*) legem dicentibus.

Si quis caussam suam prosequitur, et Rachinburgii inter eos secundum legem Ripuariam dicere noluerint, tunc ille in quem sententiam contrariam dixerint, dicat: Ego vos tangano, ut mihi legem dicatis. Quod si dicere noluerint, et postea convicti fuerint, unusquisque eorum quindecim solidis multetur. Similiter et ille, qui Rachinburgiis recte dicentibus non adquieverit.

TIT. LVI. (58.) De alodibus.

I. Si quis absque liberis defunctus fuerit, si pater materque superstites fuerint, in hereditatem succedant.

II. Si pater materque non fuerint, frater et soror *k*) succedant.

III. Si autem nec eos habuerit, tunc soror matris *l*) patrisque succedant. Et deinceps usque ad quintum genuculum, qui proximus fuerit, haereditatem succedat.

IV. SED CUM VIRILIS SEXUS EXTITERIT, FEMINA IN HEREDITATEM AVIATICAM NON SUCCEDAT.

TIT. LVII. (59.) De libertis a domino ante Regem dimissis.

I. Si quis libertum suum per manum propriam seu per alienam in praesentia Regis secundum legem Ripuariam ingenuum demiserit per denarium, et eiusdem rei chartam acceperit, nullatenus eum permittimus in servitium inclinare: sed sicut reliqui Ripuarii liber permaneat.

II. Sed si quis ei post modum contrarius extiterit, quod eum quis inlicito ordine ingenuum dimisisset, et ipse cum gladio suo hoc studeat defensare. Aut si auctorem habuerit, auctor cum legibus ex hoc (eum adducat. Aut si

---

h) Herold. *cum VI.* *i*) Herold. *Rathinburgiis.* *k*) Corbion. *inter frater et soror.* *l*) Til. et Lind. *tunc frater et soror matris.*

legibus *m*) eum non potuerit defensare ad partem Regis ducentis solidis culpabilis iudicetur, et ad partem eius, cuius servum inlicito ordine a iugo servitutis absolvere nititur, quadraginta quinque solidis multetur, et de omnibus rebus, quas ei condonavit, alienus existat.

III. Si autem se defensaverit, liber permaneat, et ille qui eum voluit inservire *n*) ducentis solidis Regi, quadraginta quinque illi qui defensatur, culpabilis iudicetur.

IV. Si autem homo denarius absque liberis decesserit, non alium nisi fiscum nostrum haeredem relinquat.

Tit. LVIII. (60.) De tabulariis.

I. Hoc etiam iubemus, ut qualiscunque Francus Ripuarius, seu tabularius, servum suum pro animae suae remedio seu pro pretio secundum legem Romanam libertare *o*) voluerit, ut in ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto clero et plebe, in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, et Episcopus Archidiaconum iubeat, ut ei tabulas secundum legem Romanam, qua Ecclesia vivit, scribere faciat; et tam ipse quam et omnis procreatio eius liberi permaneant, et sub tuitione Ecclesiae consistant, (vel omnem reditum status *p*) aut servitium tabularii eorum Ecclesiae reddant. Et nullus tabularius denarium ante Regem praesumat iactare. Quod si fecerit, ducentis solidis culpabilis iudicetur, et nihilominus ipse tabularius et procreatio eius, tabularii persistant, et omnes reditus status eorum ad Ecclesiam reddant; et non aliubi nisi ad Ecclesiam, ubi relaxati sunt, mallum teneant.

II. Quod si quis tabularium seu ecclesiasticum hominem contra Episcopum defensare voluerit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur, et insuper hominem cum omnibus rebus suis *q*) Ecclesiae restituat. Quia inlicitum ducimus, quod ecclesiis concessimus, iterum ab Ecclesiis revocare.

III. Nemo servum ecclesiasticum absque Vicario liberum *r*) facere praesumat.

IV. Tabularius autem, qui absque liberis discesserit, nullum alium nisi Ecclesiam relinquat heredem.

V. Quod si quis tabulas Episcoporum manibus seu Clericorum roboratas inrumpere voluerit, tunc Archidiaconus cum testibus qui tabulas roboraverunt, ante Episcopum vel Regem accedat, ut testes, quod sciunt, dicant. Quod si ille, qui causam prosequitur, adquiescere noluerit, tunc tabulae in praesentia iudicis perforentur, et Archidiaconus in

m) Desunt in editione Heroldina. *n*) Herold. *noluit inservire.* *o*) Sangall. Corbion. et Herold. *liberare.* *p*) Desunt in editione Heroldina. *q*) Lind. *suae.* *r*) Herold. *liberum.*

praesente sacramento fidem faciat, et sibi septimus super noctes septem coniuret cum ipsis testibus, qui tabulas conscripserunt, quod ipse tabularius secundum legem Romanam legitime fuisset ingenuus relaxatus. Et tunc ille qui caussam prosequitur in praesente constringatur, ut se ante iudicem repraesentet, et ad partem Ecclesiae centum solidis culpabilis iudicetur, et unicuique de testibus quindecim solidis culpabilis iudicetur, et Archidiacono quadraginta quinque solidis culpabilis iudicetur, et nihilominus tabulae stabiles permaneant.

VI. Quod si Archidiaconus ista adimplere contempserit, et auctorem suum, qui eum ingenuum dimisit, non invenerit, tunc tabularium ipse Archidiaconus cum quadraginta quinque solidis et cum omnibus suis rebus proprio domino studeat restituere, et unusquisque de testibus quindecim solidis culpabilis iudicetur.

VII. Quod si auctor dimissionis eum ingenuum fecerit, causam qui prosequitur, similem multam sustineat, sicut superius scribere iussimus, et insuper ab ecclesiae liminibus repellatur, usque dum proprio domino ipse satisfaciat.

VIII. Quod si quis tabularium ex servo alieno facere praesumpserit, tunc ille, cuius servus est, super eum manum mittere debet. Et si tabularius est, vel regius seu Romanus homo, qui hoc facit, super septem noctes, si Francus super quatuordecim de manu in manum ambulare debet, quamvis multae venditiones ex illo factae fuissent, usque dum ad eam manum veniat, quae eum ingenuum dimisit. Et tunc ex eo iudicium superius comprehensum adimpleatur.

IX. Si autem tabularius ancillam regiam aut ecclesiasticam seu ancillam tabularii in matrimonium sibi sociaverit *s*), ipse cum ea servus permaneat. Si autem tantum moechatus fuerit, octavo dimidio solido culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret. Quod si tabularia hoc fecerit, ipsa et generatio eius in servitium inclinentur.

X. Si autem tabularius ancillam Ripuariam acceperit, non ipse, sed generatio eius serviat.

XI. Si autem ecclesiasticus, Romanus, vel regius homo ingenuam Ripuariam acceperit; aut si Romana, vel regia, seu tabularia ingenuum Ripuarium in matrimonium acceperit, generatio eorum semper ad inferiora declinetur.

XII. Quod si quis hominem regium, tabularium, tam baronem, quam feminam de mundeburde *t*) Regis abstulerit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur.

XIII. Similiter et ille, qui tabulariam vel ecclesias-

---

s) Guelf. Met. Sangall. et Til. *sociatus fuerit.* *t*) Goth. *mundburt.* Sichard. *mundoburde.*

ticam feminam seu baronem de mundeburde Ecclesiae abstulerit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur, et nihilominus generatio eorum ad mundeburdem Regis seu Ecclesiae revertatur.

XIV. Si autem Ripuarius ancillam Regis seu ecclesiasticam, vel ancillam tabulariam sibi sociaverit, non ipse, sed procreatio eius serviat.

XV. Si autem Ripuarius ancillam Ripuarii *u*) in matrimonium acceperit, ipse cum ea in servitio perseveret.

XVI. Similiter et si Ripuaria hoc fecerit, ipsa et generatio eius in servitio perseverent.

XVII. Si autem ingenuus cum ancilla moechatus fuerit, quindecim solidis culpabilis iudicetur. Si autem servus hoc fecerit, tribus solidis culpabilis iudicetur, (aut castretur *v*).

XVIII. Quod si ingenua Ripuaria servum Ripuarium secuta fuerit, et parentes eius hoc contradicere voluerint *w*), offeratur ei a Rege seu a Comite spata et conucula *x*). Quod si spatam acceperit, servum interficiat. Si autem conuculam, in servitio perseveret.

XIX. Hoc etiam constituimus, ut (nullum *y*) hominem regium, Romanum vel tabularium interpellatum in iudicio non tanganet *z*), et nec alsaccia *a*) requirat. Et si in praesente legitime mallatus fuerit, ea verba commemoret, et non ei sicut Ripuario ante altare verba commemoret.

XX. Servi autem Regis vel Ecclesiarum non per actores *b*), sed ipsi pro semetipsis in iudicio respondeant, et sacramenta *c*) absque tangano coniurent.

XXI. Si autem homo regius homini regio vel ecclesiastico sacramento fidem fecerit, super septem noctes coniuret: si Ripuario, super quatuordecim noctes. Similiter et Ripuarius ei faciat.

Tit. LIX. (61.) De venditionibus.

I. Si quis alteri aliquid vendiderit et emtor testamentum venditionis accipere voluerit *d*), in mallo hoc facere debet, et pretium in praesente tradat, et rem accipiat, et testamentum publice conscribatur. Quod si parva res fuerit, septem testibus firmetur: si autem magna, duodecim roboretur.

---

u) Sichard. *ancillam Riboariam.* *v*) Desunt in edit. Herold. *w*) Cod. Reg. *frangere voluerint.* Corbion. *refrigerare noluerint.* *x*) Corbion. *conucla.* Guelf. *cunicula.* Goth. *conugla.* Til. *comicula.* *y*) Deest in Herold. et Lind. *z*) Herold. *tangeret.* *a*) Corbion. *alsatia.* Guelf. *adsicia.* Til. et Lind. *alsacia.* *b*) Cod. Reg. Sangall. Corbion. et Til. *Servi autem Regis Ecclesiarum non auctores.* Lind. *Servi autem Ecclesiarum non per actores.* Met. *Servi autem Regis vel ecclesiarum non actores.* Herold. *Servi autem Regis Ecclesiarum non actores.* *c*) Herold. *sacramento.* *d*) Herold. *noluerit.*

II. Et si quis in posterum hoc refragari vel falsare voluerit, a testibus convincatur, aut Cancellarius cum sacramenti interpositione cum simili numero, quorum e) roboratum f) est, idoneum g) confirmet.

III. Quod si charta in iudicio perforata idonea fuerit, tunc ille, qui causam prosequitur, dupla repetitione culpabilis iudicetur, et unicuique de testibus quindecim solidis culpabilis iudicetur, et ipsum testamentum inviolatum perseveret. Si autem testamentum falsatum fuerit, tunc ille, qui causam persequitur h), rem quam repetit cum sexaginta solidis recipiat, et insuper Cancellario pollex dexter auferatur, aut eum cum quinquaginta solidis redimat, et unusquisque de testibus quindecim solidis i) multetur.

IV. Quod si ille, qui causam sequitur, manum Cancellarii de altari k) traxerit, aut ante ostium basilicae manum posuerit, tunc ambo constringantur, ut se super quatuordecim noctes seu super quadraginta ante Regem repraesentare studeant pugnaturi.

V. Si autem Cancellarius mortuus fuerit, tunc ei liceat, qui rem comparavit, cum tribus chartis, quas ipse Cancellarius scripsit, absque pugna chartam suam super altario positam idoneare. l)

VI. Quod si venditor vel heredes sui supervixerint, ipsi testamentum defendere m) debent, aut multam incurrere.

VII. Quod de venditione conscripsimus n) hoc et de donatione constituimus. Hoc autem constituimus, ut quicunque in causa victor extiterit, semper iudicium conscriptum accipiat, aut testes. o)

VIII. Si quis interpellatus chartam prae manibus habuerit, nulla ei malo ordine invasio p) requiratur: ut dum interpellatur, respondeat ad interrogationes, et sine tangano loquatur et dicat: Non malo ordine, sed per testamentum hoc teneo.

IX. Filiis autem aut filiabus super duodecim solidos

---

e) Met. *quibus.* Til. et Lind. *quo.* f) Herold. et quatt. Cod. *roborata.* g) Met. Sangall. et Herold. *idoneam.* Cod. reg. *et una.* Corbion. *et unia restituat.* h) Herold. et Lind. *prosequitur.* i) Desunt ista in edit. Herold. k) Cod. reg. et Corbion. *altario.* l) Cod. reg. Sangall. et Met. *idoniare.* m) Cod. reg. *vuerire.* Corbion. *vurire.* n) Quidam Codices haec verba priori capiti annectunt. Met. *multam incurrere, quam de vend. conscr.* Cod. reg. et Herold. *mult. incurr. quod de vend. conscr.* o) Met. hoc caput simpliciter sic legit: *Haec et de donatione constituimus.* p) Sangall. et Herold. *nulla ei malo ordine vel invasio.* Met. *nullus et malus ordo vel invasio.*

uni plus quam alteri nihil condonare vel conscribere permittimus. Quod si quis fecerit irritum habeatur.

Tit. LX. (62.) De *q*) traditionibus et testibus adhibendis.

I. Si quis villam aut vineam vel quamlibet possessiunculam ab alio comparavit, et testamentum *r*) accipere non potuerit, si mediocris res est, cum sex testibus, et si parva, cum tribus, quod si magna cum duodecim ad locum traditionis cum totidem numero pueris accedat, et sic eis praesentibus pretium tradat, et possessionem accipiat, et unicuique de parvulis alapas donet, et torqueat auriculas, ut ei in postmodum testimonium praebeant. Si autem testes non potuerit congregare, ut ei testimonium praebeant, tunc rem suam cum sex sive cum septem cum sacramenti interpositione sibi studeat evindicare.

II. Si quis consortem suum quantulumcunque superpriserit, cum quindecim solidis restituat.

III. Si autem infra testamentum Regis aliquid invaserit, aut cum sex iuret, quod infra terminationem testamenti nihil invasisset, aut cum sexaginta solidis omnem redditionem restituat.

IV. Si autem infra terminationem aliqua indicia sua arte, vel butinae *s*), aut mutuli factae *t*) exstiterint ad sacramentum non admittatur, sed in praesente cum legis beneficio cogatur restituere.

V. Quodsi extra marcham in sortem alterius fuerit ingressus, indicium comprehensum compellatur adimplere.

VI. Quod si testamentum Regis absque contrario testamento falsum clamaverit non aliunde nisi de vita componat.

VII. Quod si duo testamenta Regum de una re extiterint, semper prior *u*) duplicem sortiatur portionem *v*).

VIII. Quod si quis de Ecclesia aliquid vi abstulerit cum suprascripta *w*) lege in triplum restituat.

Tit. LXI. (63.) De libertis secundum legem Romanam.

I. Si quis servum suum libertum fecerit et civem Romanum, portasque apertas conscripserit, si sine liberis discesserit, non alium nisi fiscum nostrum habeat heredem.

II. Quod si aliquid criminis admiserit, secundum le-

---

q) Lind. *De testamentis regum vel de tradit.* *r*) Til. *testimonium.* *s*) Cod. reg. *bucinae.* Til. *bucine.* Sichard. *buccinae.* *t*) Lind. *facta.* *u*) Herold. *prius.* Cod. reg. *proprior.* *v*) Herold. *proportionem.* *w*) Herold. *superscripta.*

gem Romanam iudicetur. Et qui eum interfecerit, centum solidis multetur.

III. Quod si dominus eius eum ante Regem denariatum *x)* facere voluerit, licentiam habeat.

Tit. LXII. (64.) De homine qui servum tributarium facit.

I. Si quis servum suum tributarium aut litum fecerit, si quis eum interfecerit, triginta sex solidis culpabilis iudicetur.

II. Quod si denarialem *y)* eum facere voluerit, licentiam habeat. Et tunc ducentos solidos valeat *z)*.

Tit. LXIII. (65.) De homine in hoste occiso.

I. Si quis hominem in hoste interfecerit, triplici weregildo culpabilis iudicetur.

II. De furto *a)* similiter.

Tit. LXIV. (66.) De homine in domo propria occiso.

Si quis hominem in domo propria cum hariraida *b)* interfecerit, auctor facti triplici wergildo multetur, et tres priores nonaginta solidis culpabiles iudicentur. Et quanti ei sanguinem fuderint, unusquisque wergildo eum componat. Et quanticunque post auctorem sanguinis effusores vel post tres priores fuerint unusquisque quindecim solidis multetur, et quicquid ibi talaverint, restituant.

Tit. LXV. (67.) De eo qui bannum non adimplet.

I. Si quis legibus in utilitatem Regis, sine in hoste, seu in reliquam utilitatem bannitus fuerit, et minime adimpleverit *c)*, si aegritudo eum non detenuerit, sexaginta solidis multetur.

II. Si autem Romanus aut ecclesiasticus vel regius homo hoc fecerit, unusquisque contra auctorem suum triginta solidos culpabilis iudicetur.

III. Si quis autem legatarium Regis vel ad Regem seu in utilitatem Regis pergentem hospitio suscipere contempserit, nisi emunitas Regis hoc contradixerit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur. Aut si regius, Romanus aut eccle-

---

x) Herold. *dinararium.* Til. *denararium.* Corbion. *denariali.* Met. et Sangall. *denarium.* *y)* Cod. reg. *denararium.* Corbion. *dinariali.* Herold. *dinarialem.* *z)* Met. *valeat occisus.* Lind. *solvat.* *a)* Til. et Lind. *texaga.* Met. *Similiter et qui furtum perpetraverit.* *b)* Met. *ariragida.* Cod. reg. *harinxida.* Goth. *aragadia.* Til. *harroida.* *c)* Met. *minime venerit vel adimpl.*

siasticus homo hoc fecerit, unusquisque contra auctorem *d)* suum triginta solidis multetur.

Tit. LXVI. (68.) De sacramento.

I. Si quis Ripuarius sacramento fidem fecerit, super quatuordecim noctes sibi septimus seu duodecimus vel septuagesimus secundus cum legitimo termino noctium studeat coniurare. Si autem contentio orta fuerit, quod sacramentum in die placito non coniurasset *e)*, tunc cum tertia parte iuratorum suorum adfirmare studeat, aliquibus a dextris seu a sinistris stantibus *f)*. Sin autem nec sic satisfecerit, tunc secundum praesentiam iudicis vel secundum terminationem sextam iuratorum suorum cum dextera armata tam prius *g)*, quam posterius sacramentum in praesentia iudicis confirmare studeat. Quod si verbis non dixerit *h)* omnem repetitionem cum legis beneficio studeat *i)* reformare, et unusquisque de iuratoribus quindecim solidis culpabilis iudicetur. Si autem contradixerint, iudicium accipiat *k)*

II. Si autem regius, Romanus, aut ecclesiasticus taliter egerit, cum legitimo numero similiter studeat implere, aut legitimam solutionem restituat.

Tit. LXVII. (69.) De eo qui filium non relinquit.

I. Si quis moriens debitosus *l)*, aut testamenta venditionis seu traditionis aliqua fecerit, si filios aut filias non relinquerit, quicunque de parentibus suis, quantum unus solidus valet, in hereditatem acceperit, vel cui weregildus eius, si interfectus fuisset, legitime obveniebat, omne debitum per ipsum solvi iudicatur, et omne factum eius idoneare studeat, aut culpam incurrat.

II. Si quis autem post fidem factam sacramenti in hostem bannitus fuerit, si non perrexerit *m)*, post quadraginta noctes; si autem perrexerit, post armorum *n)* positionem super quatuordecim noctes coniurare studeat.

III. Quod si sacramentum ille, qui prosequitur, non pronuntiaverit, ipse qui placitavit *o)* ante annum revolutum vel septem noctes sacramentum suum coram testibus offerat, et coniurare studeat, et deinceps innocens habeatur.

IV. Si autem non adimpleverit, omnem repetitionem cum legis beneficio restituat.

---

d) Herold. *actorem* *e)* Cod. reg. *sacr. non iurasset.* *f)* Met. et Lind. *aliq. a dextr. aliquibus a sin. stant.* Corbion. *aliquos a dextr. stant.* *g)* Met. *anterius.* *h)* Lindenbr. *dixerint.* *i)* Lind. *studeant.* *k)* Herold. et Lind. *accipiant.* *l)* Cod. reg *debiturus.* Sangall. Herold. et Lind. *debitor.* *m)* Desunt apud Herold. *n)* Corbion. et Sangall. *arma.* *o)* Herold. et Lind. *placuit.*

V. Si quis pro hereditate vel pro ingenuitate certare coeperit post malo ordine *p)* cum sex in Ecclesia coniuret, et cum duodecim ad stappulum Regis in circulo et in hasla *q)* hoc est in ramo, cum verborum contemplatione coniurare studeat. Si non adimpleverit, cum legis beneficio restituat. Aut si quis eum contra prendere voluerit, aut cum armis suis se defensare studeat ante Regem, aut omnem repetitionem cum legis beneficio restituat.

Tit. LXVIII. (70.) De osse super viam sonante, vel absque effusione sanguinis.

I. Si quis in capite vel in quocunque libet membro plagatus fuerit, et os exinde exierit, quod super viam duodecim pedum in scuto iactum sonaverit, triginta sex solidis factus ei *r)* culpabilis iudicetur.

II. Si autem plura ossa exierint, pro unoquoque osse sonante solidus addatur.

III. Quod si factum negaverit, quod talis plaga non fuerit, in quantum confessus fuerit, solvat et de reliquo cum sex iuret. Aut si non dixerit *s)* verbum tam ipse quam coniuratores sui, qui iurare coeperunt *t)*, cum quindecim solidis restituant.

IV. Quod si quis absque effusione sanguinis in quocunque libet membro os fregerit, octodecim solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret, quod os fractum non fuisset, et tunc unum solidum componat.

V. Quod si quis absque effusione sanguinis alium brachio, pede, oculo, auditu, muccatu *u)*, vel quocunque libet membro mancaverit, sic eum componat, ac si cum gladio ipsum debilitasset.

Tit. LXIX. (71.) De eo qui Regi infidelis extiterit.

I. Si quis homo Regi infidelis extiterit, de vita componat, et omnes res eius fisco censeantur.

II. Si autem quis proximum sanguinis interfecerit, vel incestum commiserit, exilium sustineat, et omnes res eius fisco censeantur.

Tit. LXX. (72.) De homine a ligno interfecto.

I. Si quis homo a ligno seu aliquolibet manufactile fuerit interfectus, non solvatur; nisi forte quis auctorem inter-

---

p) Sangall. *certare coeperint post malo ordine.* Met. *post malo ord. coeperit cert* Til. *cert. coep. pro mal. ord.* Herold. *cert coep. pro mallo. ordine.* Lind. *chartam receperit pro mal. ord.* *q)* Guelf. et Sichard. *haslo.* Til. *asla.* Goth. *collere.* *r)* Lind. *factum eius.* *s)* Cod. reg. Met. Sangall. et Herold. *direxerit.* Til. *direpserit.* *t)* Til. *debuerant.* *u)* Herold. et Lind. addunt: *digito.*

fectionis in usus proprios adsumpserit, tunc absque fredo culpabilis iudicetur.

II. Si quis autem fossam vel puteum fecerit, seu pedicam vel balistam incaute posuerit, et ibidem hominem vel pecus debilitaverit vel interfecerit, omni compositione, sicut lex continet Ripuaria, culpabilis iudicetur. Aut si negaverit, cum legitimo numero iuret.

III. Quod si in sepem animal impalaverit, et ipsa sepis mentonalis non fuerit, dominus sepis, interfectionis seu debilitatis reus *v*) culpabilis iudicetur *w*).

IV. Si autem virga de foris sepe incaute missa fuerit, et aliquid interfecerit, solvatur. Si autem de intus sepe se in virga impalaverit, non est solvendum.

V. Quod si quis in sepem vel in quocunque libet periculo res alienas invitas minaverit, et ibidem interfectae vel debilitatae fuerint, similes restituat, aut cum sex iuret, quod hoc non fecisset.

Tit. LXXI. (73.) De festuca intercurrente.

De quacunque causa festuca intercesserit *x*), lacina interdicatur se cum sacramento idoneare *y*).

Tit. LXXII. (74.) De homine intertiato vel pecore mortuo.

I. Si quis hominem intertiaverit, et infra placitum mortuus fuerit, in quadruvio cum retorta in pede sepeliatur, et ibidem ad diem placitus cum testibus accedat, et cum ipsis sex, qui eum sepelire viderunt, in haraho coniuret, quod ibidem ipse intertiatus absque interfectione hominum, pecudum, vel alterius rei, nisi communi morte consumptus sepultus iaceat, et ipsam retortam in pede habeat et per ipsam retortam super ipso sepulchro semper de manu in manum ambulare debet, usque dum ad eam manum veniat, quae eum inlicito ordine vendidit vel furavit. Quod si ita non fecerit, capitale et delatura cum legis beneficio seu cum furto culpabilis iudicetur.

II. Si autem ei *z*) fuga lapsus fuerit, si infra ducatum, super quatuordecim noctes; si extra ducatum, super quadraginta noctes; quod si extra regnum, super octuaginta placitus ei concedatur *a*). Quod si intra *b*) placitum eum repraesentare non potuerit, capitale et delatura seu furto vel legis beneficio culpabilis iudicetur.

---

v) Cod. reg. *debilitationis rei.* Corbion. *debilitatem rei.* *w*) Til. et Lind. addunt: *aut si negaverit cum legitimo numero iuret.* *x*) Herold. *interfecerit.* *y*) Herold. *sed cum sacramento se idoneare.* Cod. Met. *idoneare studeat.* *z*) Herold. *is.* *a*) Cod. reg. *plac. ei constituatur vel conced.* Til. *planctus ei conced.* *b*) Herold. et Lind. *infra.*

III. Si autem eum interfecerit, nisi in quadruvio cum retorta sepultus, ipse capitale et delatura cum furto seu cine werdunia vel legis beneficio culpabilis iudicetur.

IV. Si autem aliquid culpae commiserit, dum intertiatus est, ipse de hoc culpabilis iudicetur, qui eum eo tempore post se retinuit.

V. Si homo commendatus vel fugitivus defunctus fuerit, similiter in quadruvio cum retorta sepeliatur. Quod si ita non fecerit, ipse, qui eum post se retinuit, pretium rei cum legis beneficio culpabilis iudicetur.

VI. Si autem animal intertiatum infra placitum mortuum fuerit, tunc ille, qui causam prosequitur, cum testibus memorare debet, qualiter adpretiatum fuerit, et ille, super quem intertiatur, corio cum capite decorticato *c*) in praesentia iudicis auctorem suum ostendere debet. Quod si auctor receperit, tantum solidum unum de cine werdunia pro corio restituat.

VII. Quod si animal vivum fuerit, sed debilitatum vel macilentum, quantum eo tempore adpretiatum fuerit, sic de cine werdunia restituat. Si autem sanum vel immaculatum restituerit, tunc omne pretium suum recipiat.

VIII. Quod si furto ablatum fuerit, tunc ille super quem intertiatum fuerit, capitale et delatura cum furto culpabilis iudicetur.

IX. Vestimenta *d*) autem seu his similia absque probabili signo intertiare prohibemus.

Tit. LXXIII. (75.) De homine ligato absque iudicio dimisso.

I. Si quis ingenuus Ripuarius furem *e*) ligaverit, et eum absque iudicio Principis solvere praesumpserit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur.

II. Si quis eum per vim tulerit, sexaginta solidis culpabilis iudicetur.

III. Si autem ligatus fuga lapsus fuerit, et hoc cum sex iuraverit, quod absque eius voluntate fuga lapsus fuisset, innocens habeatur.

IV. Si autem, cui commendatus fuerit, fuga evaserit, sexaginta *f*) solidis culpabilis iudicetur.

Tit. LXXIV. (76.) Ut nullus cum servo traditionem vel commutationem faciat.

Hoc autem constituimus, ut nullus cum servo alieno negotium faciat vel commutationem facere non praesumat,

---

c) Cod. reg. *descorticato*. Corbion *decortigato*. Met. *decoriato*.
d) Herold. *vestimentum*. *e*) Corbion. *furonem*. *f*) Lind. *XL. sol.*

nec ei ullam commendationem vel traditionem faciat, nec a servo quisquam commendatam vel traditam rem recipiat. Si quis autem post hanc diffinitionem servo aliquid commendare praesumpserit, nihil recipiat, et dominus eius de hoc innocens habeatur. Similiter de puero, vel de muliere alterius constituimus.

Tit. LXXV. (77.) De re proprisa vel secuta.

Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via propriserit, aut eum secutus fuerit, per tres marcas ipsum ostendat, et sic postea ad Regis stapplum ducat. Sin autem aliter egerit, fur iudicandus est. Quod si quis latroni aliquid tulerit, similiter faciat.

Tit. LXXVI. (78.) De materiamine vel lignis furatis.

Si quis Ripuarius in silva communi seu Regis vel alicuius locata materiamen vel ligna fissa abstulerit, quindecim solidis culpabilis iudicetur. Sic de venationibus vel de piscationibus; quia non res possessa est, sed de ligno *g*) agitur. Aut si negaverit, cum sex iuret *h*).

Tit. LXXVII. (79.) De homine furbattudo.

Si quis hominem super rebus suis comprehenderit, et eum ligare voluerit, aut super uxorem, seu super filiam, vel his similibus, et non praevaluerit ligare, sed colpus *i*) ei excesserit, et eum interfecerit, coram testibus in quadruvio in clida *k*) eum levare debet, et sic quadraginta seu quatuordecim noctes custodire, et tunc ante iudicem in haraho coniuret, quod eum de vita forfactum *l*) interfecisset. Sin autem ista non adimpleverit, homicidii culpabilis iudicetur. Aut si negaverit, cum legitimo numero iuret, quod hoc non fecisset.

Tit. LXXVIII. (80.) De eo qui furem in domo receperit.

Si quis furem in domo receperit, vel ei hospitium seu victum praestiterit, dum res alienas furatus fuerit *m*), ipse similis furi *n*) culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret, quod eum nec celasset nec in domo pavisset.

---

g) Cod. reg. et Corbion. *ligna*. *h*) Met. et Herold. *cum tribus iuret*. Corbion. *cum tres iurit*. *i*) Cod. reg. et Corbion. *colebus*. Lind. *procolpus*. Til. *pro colibus*. Herold. *colaphus*. *k*) Met. *clita*. Corbion. *inclinata*. *l*) Til. *forfaictum*. *m*) Cod. reg. et Corbion. *furatus fuerit*. *n*) Reg. *furoni*, Corbion. *furonem*.

Tit. LXXIX. (81.) De homine penduto et eius hereditate.

Si quis homo propter furtum comprehensus fuerit, et legitime superiuratus *o*), et iudicio principis pendutus, vel in quocunque libet patibulo vitam finierit, omnes res eius heredes possideant, excepto capitale et delatura in locum restituant *p*).

Tit. LXXX. (82.) De via lacinia.

Si quis Ripuarium ingenuum Ripuarium de via sua obstaverit, quindecim solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret, quod ei viam suam cum armis nunquam contradixisset.

Tit. LXXXI. (83.) Ut parvulus non respondeat ante quindecim annos.

Si quis homo Ripuarius defunctus fuerit, vel interfectus, et filium reliquerit, usque ad quintum decimum annum plenum nec causam prosequatur, nec in iudicio interpellatus responsum reddat. Quindecimo autem anno aut ipse respondeat, aut defensorem eligat. Similiter et filia.

Tit. LXXXII. (84.) De damno in messe vel in clausura.

I. Si quis Ripuarius in messe aliena vel in quacunque libet clausura damnum fecerit, aestimatione damni culpabilis iudicetur. Si autem negaverit, et convictus fuerit, capitale cum furto *q*) et delatura (culpabilis iudicetur *r*).

II. Si quis peculium alienum in messe adprehensum ad parricum *s*) minare non permiserit, quindecim solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret, quod hoc non fecisset.

Tit. LXXXIII. (85.) De maleficio.

I. Si quis vir seu qua mulier Ripuaria per venenum, seu per aliquod maleficium aliquem *t*) perdiderit, werigildum componat.

---

o) Reg. *si periuratus.* Til. *superatus.* *p*) Cod. reg. *constituant.* Corbion. *exc. cap. et del. rest.* Met. *exc. cap. et dil. quae in locum restitui debent.* Herold. *excepto quod cap. et del. in loc. rest.* Lind. *excertis capitali et dil quae in loc. rest.* *q*) Cod. reg. *taxaga.* Corbion *texaca.* Herold. *furca.* *r*) Met. *restituat.* *s*) Cod. reg. *patricium.* Corbion. *paricum.* Met. *parium.* Til. et Lind. *parcum.* *t*) Cod. reg. *Si quis virum seu mulierem Ripuariam per malef. aliquod.* Corbion. *Si quis baro seu qua mul. Rib. per malef. aliquem.*

II. Si autem mortuus non fuerit, et varietatem seu debilitatem probabilem ex hoc in corpore habuerit, centum solidis culpabilis iudicetur, aut cum sex iuret.

Tit. LXXXIV. (86.) De Grafione iniuste invitato.

Si quis Grafionem ad res alienas iniuste tollendas invitaverit, quadraginta quinque solidos componat, et similem restituat.

Tit. LXXXV. (87.) De corpore expoliato.

I. Si quis corpus mortuum, priusquam sepeliatur, expoliaverit, centum solidis cum capitale et delatura multetur.

II. Si autem eum ex humo traxerit, et expoliaverit, ducentis solidis cum capitale et delatura culpabilis iudicetur, vel wargus sit, hoc est expulsus *u*), usque dum parentibus satisfaciat.

Tit. LXXXVI. (88.) De caballo excorticato.

I. Si quis caballum alterius mortuum seu quodcunque libet animal extra consilium domini sui excorticaverit, triginta solidis culpabilis iudicetur.

II. Si autem negaverit, et convictus fuerit, centum solidis cum capitale et delatura multetur.

Tit. LXXXVII. (89.) De homine forbannito.

Si quis hominem, qui forbannitus est, in domum recipere praesumpserit, si Ripuarius est, sexaginta solidis, si regius, Romanus, vel ecclesiasticus, triginta solidis culpabilis iudicetur.

Tit. LXXXVIII. (90.) Ut nemo munera in iudicio accipiat.

Hoc autem consensu et consilio seu paterna traditione et legis consuetudine super omnia iubemus, ut nullus optimatum, maior domus, domesticus, Comes, Grafio, Cancellarius, vel quibuslibet gradibus sublimatus, in provincia Ripuaria in iudicio residens munera ad iudicium pervertendum non recipiat *v*). Quod si quis in hoc deprehensus fuerit, de vita componat.

---

u) Herold. *vuargussit ob hoc expulsus, exulet usque etc.* *v*) Met, Herold. et Lind. *ut optimates, maiores domus, domestici, comites, grafiones, cancellarii, vel quib. grad. sublimati etc. residentes etc.*

Tit. LXXXIX. (91.) Ut iudices sive missi *w*) fiscales freda non exigant priusquam facinus componatur. *x*)

Nec nullus *y*) iudex fiscalis de quacunque libet causa freda non exigat priusquam facinus componatur. Si quis autem per cupiditatem ista transgressus fuerit, legibus componatur. Fredum autem non illi iudici tribuat, cui culpam commisit; sed illi, qui solutionem recipit, tertiam partem coram testibus fisco tribuat, ut pax perpetua stabilis permaneat. Amen. *z*)

Explicit lex Ripuariorum deo gratias. Amen.

---

w) Herold. *seu commissi.* *x*) Cod. Spangenb. *comprobatur.* *y*) Cod. Spangenb. Herold. et Lind. *Hoc quoque iubemus, ut iudices supra nominati, sive fiscales de quacunque libet causa freda non exigant.* *z*) Herold. *Fredum autem non illi Iudici tribuat, cui culpam commisit, sed illi qui solutionem recipit. Tertiam partem coram testibus tribuat, ut pax perpetua stabilis permaneat.* Alias huius capitis varietates quaere ex legibus Langobardicis Caroli Magni c. CXXVII.

LEX ALAMANNORUM.

INDEX CAPITULORUM.

1. De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt.
2. De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt, et in beneficium sub usufructuario accipiunt.
3. De liberis vel servis qui ad Ecclesiam confugiunt.
4. De liberis qui infra ianuas Ecclesiae interfecti fuerint.
5. De raptoribus qui de Ecclesiis aliquid vi abstraxerint.
6. De iuratoribus, quales aut quantos secundum evva homo habere debet.
7. De liberis qui de Ecclesia aliquid furaverint.
8. De liberis qui servum Ecclesiae occiderint.
9. De colonis Ecclesiae occisis.
10. De eo qui in curte Episcopi armatus ingreditur.
11. De eo qui in curte Presbyteri armatus ingreditur.
12. De his qui Episcopo aliquam iniuriam fecerint.
13. De his qui Presbytero parochiano iniuriam intulerint.
14. De his qui Diacono aliquam iniuriam fecerint.
15. De his qui monacho aliquam iniuriam intulerint.
16. De his qui Clerico aliquam iniuriam intulerint.
17. De liberis qui ad Ecclesiam dimissi sunt, si occidantur.
18. De ancilla libera dimissa, si postea servo se coniunxerit; et de Alamanna quae servo nupserit.
19. Ut nullus laicus rem Ecclesiae absque charta praesumat possidere.
20. Ut Presbyter res vel mancipia Ecclesiae potestatem vendendi non habeat.
21. De his qui Ecclesiae ser-

vum vel ancillam susceperint fugitivos.

22. *Qualiter servi Ecclesiae tributa solvere debeant.*

23. *De colonis ecclesiasticis, si ad Episcopum aut ad iudicem suum venire dispexerint.*

24. *De eo qui in mortem ducis consiliatus fuerit.*

25. *De homine qui gentem extraneam infra provinciam invitaverit.*

26. *De his qui in exercitu litem commiserint.*

27. *De his qui in exercitu aliquod furtum fecerint.*

28. *De eo qui sigillum aut mandatum ducis neglexerit.*

29. *De eo qui in curte Ducis hominem occiderit.*

30. *De eo qui Missum Ducis infra provinciam occiderit.*

31. *De eo qui in curte Regis furtum commiserit.*

32. *De eo qui res Ducis furaverit.*

33. *De feminis quae in ministerio ducis sunt.*

Heroldina editio inserit titulum

(34) *De eo qui in curte Ducis seditionem movet.*

34. (35) *De eo qui praesumpserit infra provinciam res Ducis hostiliter invadere.*

35. (36) *De filio Ducis qui contra patrem suum surrexerit.*

36. (37) *De conventu, ut secundum antiquam consuetudinem fiat.*

37. (38) *De mancipiis, ne foris provincia vendantur.*

38. (39) *De eo qui die dominico opera servilia fecerit.*

39. (40) *De inlicitis nuptiis.*

40. (41) *De patricidiis et fratricidiis.*

41. (42) *Ut nullus caussam audire praesumat nisi qui à Duce constitutus est.*

42. (43) *De eo qui saepe interpellatus ante Ducem de qualicunque evidenti caussa, et convictus fuerit, ne ad iuramentum permittatur.*

43. (44) *Ut scriptura non valeat in qua annus et dies non ostenditur.*

44. (45) *De libero qui alteri libero crimen mortale imposuerit.*

45. (46) *De rixis quae saepe fieri solent in populo.*

46. (47) *De libero qui liberum extra terminos vendiderit.*

47. (48) *De eo qui feminam ingenuam extra marcam vendiderit.*

48. (49) *De eo qui liberum hominem vel feminam liberam infra provinciam vendiderit.*

49. (50) *De eo qui hominem occiderit, et eum mortuaudo fecerit.*

50. (51) *De eo qui liberum de terra effodierit.*

51. (52) *De libero qui alterius uxorem tulerit.*

52. (53) *De eo qui sponsam alterius acceperit.*

53. (54) *De eo qui sponsam suam dimiserit, et aliam duxerit.*

54. (55) *De eo qui filiam alienam non desponsatam acceperit.*

55. (56) *De uxore mortuo marito sine filiis relicta.*

56. (57) *De eo qui proximi sui defunctiuxori sine filiis relictae dotem contradixerit.*

57. (58) *De hereditate duarum sororum quae absque fratribus post mortem patris relictae sunt.*

58. (59) *De eo qui mulierem in itinere vadentem denudaverit, aut cum ea moechaverit.*

59. (60) *De eo qui alium percusserit aut vulneraverit.*

60. (61) *De eo qui alteri aurem absciderit.*

61. (62) *De eo qui palpebras alterius maculaver.*

62. (63) *De nare transpuncta vel abscissa.*

63. (64) *De labiis maculatis.*

64. (65) *De lingua abscisa, et de vulneribus in facie factis.*

65. (66) *De eo qui alium contra legem tunderit, et de diversis vulneribus.*

66. (67) *De eo qui alteri viam contradixerit.*

67. (68) *De eo qui alterum de caballo iactaverit*

68. (69) *De libero qui liberum occiderit.*

69. (70) *De eo qui alterius amissarium furaver.*

70. (71) *De eo qui alterius caballum involaverit.*

71. (72) *De eo qui equum plagiaverit, dum hominem plagare voluerit.*

72. (73) *De eo qui in troppo de iumentis ductricem involaverit.*

73. (74) *De eo qui praegnum iumentum ferierit, et abortivum fecerit*

74. (75) *Qualiter iumenta, quae messem laeserint, includantur.*

75. (76) *De eo qui taurum gregem regentem involaverit aut occiderit.*

76. (77) *De eo cui mortaudus imputatur.*

77. (78) *De eo qui gravidae mulieri natum interfecit.*

78. (79) *De pretio bovis.*

79. (80) *De eo qui pastores vel artifices occiderit.*

80. (81) *De eo qui cum ancilla vestiaria et geneciaria concubuerit.*

81. (82) *De eo qui incendium super alium in nocte miserit.*

82. (83) *De canibus seusibus vel aliis furatis aut occisis.*

83. (84) *De eo qui aliquam clausuram in aqua fecerit, et ibi aliquid negaverit.*

84. (85) *De his qui de terra sua inter se contend.*

85. (86) *De eo qui servum alterius fugientem acceperit et sequenti domino contradixerit.*

86. (87) *De eo qui servum in pignus susceperit, si ipse servus aliquod damnum fecerit.*

87. (88) *De eo qui alteri res suas apud se inventas contradixerit.*

88. (89) *Ut fratres post mortem patris eorum hereditatem non dissipent antequam dividant eam.*

89. (90) *De eo qui hominem occiderit et negaverit.*

90. (91) *De coxa et brachio abscissis.*

91. (92) *De eo qui mulieri praegnanti abortivum fecerit.*

92. (93) *De hereditate quam mulier post partum statim mortua dereliquit.*

93. (94) *De eo qui in pugna parem suum dereliquit et fugit.*

94. (95) *De eo qui post finitam et emendatam caussam mallare praesumpserit.*

95. (96) *De eo qui ingenuam feminam colpo percusserit.*

96. (97) *De eo qui medelam aut carrucam alterius involaverit.*

97. (98) *De eo qui buricas in silva porcorum incenderit.*

98. (99) *De eo qui gregem animalium in pignus tulerit, et porcarium vel ceteros pastores flagellaverit.*

99. (100) *De eo qui bisontem aut bubalum vel cetera animalia furaverit aut occiderit.*

EXPLICIUNT CAPITULA

Uti habentur in Lindenbrogii et Baluzii editionibus; Heroldina autem sequentia addit.

101. *De acceptore occiso.*

102. *De cane qui hominem occiderit.*

103. *De iumento quod hominem occidit.*

104. *De his qui res alienas capulaverint.*

105. *De eo qui extraneos suscepit sine permissu.*

106. *De eo qui in fredo infantes laeserit.*

107. *De eo qui raptori resistit.*

INCIPIT LEX ALAMANNORUM

Quae temporibus Chlotarii Regis una cum Principibus suis, id sunt XXXIII. Episcopis, et XXXIV. Ducibus et LXXII. Comitibus, vel cetero populo constituta est *a*).

Tit. I. De liberis qui res *b*) suas ad Ecclesiam Dei tradunt.

I. Si quis liber res suas vel semetipsum ad Ecclesiam tradere voluerit, nullus habeat licentiam contradicere ei *c*), non Dux, non Comes, nec ulla persona; sed spontanea voluntate liceat Christiano homini Deo servire et de propriis rebus suis semetipsum redimere. Et qui hoc voluerit facere, per chartam de rebus suis ad Ecclesiam, ubi dare voluerit, firmitatem faciat, et testes sex vel septem adhibeat, et nomina eorum ipsa charta contineat, et coram sacerdote qui ad eandem Ecclesiam *d*) deservit, super altare ponat: et proprietas de ipsis rebus ad ipsam Ecclesiam in perpetuum permaneat.

II. Et si aliqua persona, aut ipse qui dedit, vel aliquis de heredibus eius, postea ipsas res de ipsa Ecclesia abstrahere voluerit, vel aliquis homo qualiscunque persona hoc praesumpserit facere, et effectum quem inchoavit, non obtineat, (et Dei iudicium incurrat, et excommunicationem

---

a) Cod. Helm. *In nomine Domini incipit lex gentis Alamannorum instituta temporibus Hlotharii Ortodoxi regis una cum Christianissimis suis XXXIII. episcopis et XXXIII. duces et LXXII. comites et cetero populo.* Herold. *Inc. lex Alam. quae temp. Hlodharii regis una cum princip. suis quorum fuerunt Episcopi XXXIII. Duces XXXIV. et Comites LXXII. cum caetero pop. const. est* Cod. Spangenb. *id sunt XXIII. Episc. et XXIV. Ducibus.* Cod. Corbion. habet: *Proceribus pro Principibus, et adunatu* pro *constituta est.* *b*) Lind: *semet ipsos vel res.* *c*) Lind. *contradicendi* *d*) Herold. *ad ecclesiam.*

sanctae Ecclesiae *e*), et multam illam quam charta continet, persolvat, et res illas ex integro reddat, et fredum in publico solvat, sicut lex habet. *f*)

Tit. II. De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt, et in beneficium sub usufructuario accipiunt.

I. Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, et per chartam firmitatem fecerit, sicut superius dictum est, et post haec a pastore Ecclesiae per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitae suae, et quod spondit persolvat ad Ecclesiam censum de illa terra, et hoc per epistolam firmitatis fiat, ut post eius discessum ullus de heredibus non contradicat. Et si contigerit ut post mortem eius qui dedit illas res filium relinquat, et forsitan ipse vult dicere quod hereditas paterna sibi sit legitima ad possidendum, et pater eius non dedisset, nec firmitatem fecisset, non liceat ei iurare; sed ipsa charta quam pater eius fecit praesens veniat, et illi testes qui manus suas in charta miserunt, una cum Presbytero Ecclesiae, sicut lex habet, ita testificentur, quod ipsi ad praesens fuissent, et oculis suis vidissent, et auribus audissent quod pater eius illas res ad Ecclesiam dedisset, et chartam fecisset, et illos ad testes advocasset: hoc per sacramentum dicant, quod nos veri testes sumus. Post haec pastor Ecclesiae res suas possideat, et ille praesumptor, qui contradixerit, illam multam quam charta continet ad Ecclesiam persolvat.

II. Si autem illa charta aut arserit aut perdita fuerit quam ille homo fecit, tunc liceat illi heredi cum testibus nominatis quinque, ipse sit sextus, in ipsa Ecclesia iurare quod pater eius nec chartam fecisset nec ad illa loca sancta dedisset. Et si hoc praesumpserit facere, illas res possideat. *g*).

---

e) Desunt in Cod. Helm. et Corbion. *f*) Totum hoc caput sic legitur in Cod. Met. et Thuan. et in edit. Schilter. *Et si aliqua persona res malo ordine de Ecclesia subtraxerit quae manus potestativa prius contradidit ad Ecclesiam* (Schil. *manu pot. pr. contrach-te ad eccl. fuerunt*) *secundum Legem Alamannorum multam quae in carta commemorata est in fisco solvat, et LX. sol. pro fredo.* (Schilt. *h. e. frevele Gl.*) *Res autem ad Ecclesiam permaneant cum emendatione hominis illius qui eas malo ordine subtrahere voluit, hoc est, cum supradicto debito res reddat, et XXX. sol.* (Schilt. *XL. sol.*) *ad Ecclesiam persolvat.* g) Et hoc caput aliter legitur in Cod. Met. et Thuan. et in Schilter. *Si autem exinde nec carta nec testes apparuerint, tunc liceat illum heredem cum quinque Iuratoribus electis et sua manu sexta per sacramenta adfirmare quod pater eius de praedictis rebus cartas neque traditiones non fecisset. Nam tamen si unum de istis apparuerit, aut carta, aut testes, sacramentum heres habere non potest.*

Tit. III. De liberis vel servis qui ad Ecclesiam confugiunt.

I. Si quis homo aliquem persequens fugitivum aut liberum aut servum, et ipse intra ianuas Ecclesiae confugerit, nullus habeat potestatem per vim abstrahendi de Ecclesia, nec eum infra ianuas Ecclesiae occidendi; sed ex timore Dei honorem Ecclesiae impendat, et sacerdotem Ecclesiae interpellet pro servo suo. Roget sibi eum reddere, et donet legitimum wadium ut illam culpam illi servo concessam habeat. Tunc ille Presbyter reddat in pace servum domino suo. *h*).

II. Si autem Presbyter neglexerit illum servum, apud se illum contineat, et curam de illo habeat, ut exinde fugitivus non evadat. Et si evaserit, ille Presbyter sine ulla dilatione perquirat *i*), et domino restituat. Et si ipsum invenire non potuerit, similem ipsius, aut pretium pro eo solvat.

III. Si autem vi abstraxerit, et iniuriam Ecclesiae fecerit, componat octodecim solidos ad ecclesiam, et fredum solvat in fiscum sexaginta solidos, quia contra legem fecit et Ecclesiis *k*) honorem non impendit, et Dei reverentiam non habuit, et ut alii cognoscant quod sit timor Dei in Christianis, et honorem Ecclesiis impendant.

Tit. IV. De liberis qui infra ianuas Ecclesiae interfecti fuerint.

Si quis liber liberum infra ianuas Ecclesiae occiderit, cognoscat se contra Deum iniuste fecisse et Ecclesiam Dei polluisse: ad ipsam Ecclesiam quam polluit sexaginta solidos componat, (ad fiscum vero similiter alios

---

h) Rursum hoc caput omnino diversum est in Schilter. et Cod. Met. et Thuan. *Si quis homo ad Ecclesiam confugium fecerit: Si vero servus fuerit, Presbyter eum reddere faciat domino suo ita sicut Lex continet. Si autem Presbyter eum excusare non potuerit, tunc in omni cura se impendat, ut ille servus non evadat. Tamen domino suo ad perdendum* (Met. *pendendum*) *eum non tradat. Si servus fuga lapsus fuerit, et iam dictus Sacerdos eum invenire non potuerit ad reddendum domino suo, alium servum in capitale restituat, aut pretium sicut compositio servi fuerit. Si vero dominus servi eum in pace recipere voluerit, et Presbyter econtra contendit, et tunc fuga lapsus fuerit, et Presbyter eum ad reddendum invenire non potuerit* (Schilter. *et servus tunc fugit quod presbyter eum non potuit reddere*) *aut alium servum talem in capitale restituat cum duodecim solidis, aut pretium restituat, sicut servus componi debuerat, si occisus fuisset, cum supradictis XII. solidis. Si autem vi abstraxerit etc.* *i*) Herold. *persequatur.* *k*) Herold. *ecclesiae.*

sexaginta solidos pro fredo solvat *l*), parentibus autem legitimum widrigildum *m*) solvat.

TIT. V. De raptoribus qui de Ecclesiis aliquid vi abstraxerint.

(1). Si quis autem raptor, res alicuius Ecclesiae commendatas, infra ianuas Ecclesiae vi abstraxerit, et tulerit, homini cuius fuerant, sicut lex habet, ita solvat. Iniuriam autem Ecclesiae, quam per raptum fecit XVIII. sol. componat *n*).

I. (2). Si quis res suas ad Ecclesiam commendatas habuerit, et aliquis eas exinde rapuerit, si per furtum hoc fecerit, ipsas res in capitale restituat, et sicut ipsae res *o*) valuerint, hoc novempliciter componat. (Iterum atque iterum similiter faciat, hoc sunt per ter novemplicitér *p*). (Ista omnia ei cuius res sunt componi debent *q*) Ecclesiae vero, quam inhonoravit *r*), triginta sex solidos componat.

II. (3). Si vero per virtutem *s*) hoc raptor de Ecclesia abstulerit, dupliciter (domino componat, et duodecim solidos *t*). Ecclesiae vero, sicut superius commemoratum est, triginta sex solidos componat.

III. (4). Si servus hoc fecerit, et iussio domini eius fuit, sicut dictum est, ita omnia observari debent.

IV. (5). Si servus per se hoc fecerit, ex furto similiter quomodo dictum est adimplere debet.

V. Nam si per virtutem servus hoc *u*) fecerit, non sicut de libero compositio exigatur, sed virtus *v*) servilis componi debet, ut ipsum quod abstulit reddatur simpliciter; ita tamen si statim quomodo inventum fuerit, contradictio domini sui non fuerit. Nam si aliquam moram fecerit, propter contradictionem domini sui duodecim solidi addantur.

VI. Si dominus ex hac re immunis fuerit, ut iussio eius non esset, tunc quatuor sol. in fredo *w*) exigantur. Nam si iussio eius fuit, sicut supra dictum est, ita componatur.

---

l) Herold. *et fiscus fredum adquirat.* *m*) Herold. et Lindenbr. *Weregildum.* Cod. Helm. *Wirigildum.* *n*) Habentur ista in editione Heroldi, et in Cod. reg., Put. et Corbion. Caetera vero huius et sequentis Tituli in istis Codicibus desunt. *o*) Herold *et quanti hae res.* *p*) Desunt in edit. Herold. et Lind. *q*) Desunt in edit. Herold. *r*) Lind. *inhonorificavit.* Herold. *violavit.* *s*) Herold. *per vim.* *t*) Herold. *domino suo componat XII. sol.* *u*) Herold. *per vim hoc.* *v*) Herold. *vis.* *w*) Herold. *in fredum.*

Tit. VI. De iuratoribus, quales et quantos secundum euva homo habere debet.

I. De minoribus causis usque ad solidum valentem *x*) licet unicuique qualem sacramentalem unum secum habere vult, in suo sacramento continere.

II. Nam si duas Saigas valentem supra solidum res valuerit de qua caussa orta fuerit *y*), tunc debet homo qui caussam requirit, tres electos denominare et ex denominatis tribus licentiam habet excusator reiicere duos; tertium vero non licet reiicere, sed ipsum secum in sacramento habere debet.

III. Saiga autem est quarta pars tremissi, hoc est, denarius unus. Duae Saigae *z*), duo denarii dicuntur. Tremissus est tertia pars solidi, et sunt denarii quatuor *a*).

IV. Ita observandum est usque ad tres solidos.

V. Et supra tres solidos iterum *b*) duas Saigas valentes, si aliquis interpellatus fuerit, tunc qui caussam prosecutus fuerit, electionem faciat de coniuratoribus, unde excusator quales duos reiicere voluerit potestatem habeat; et cum duobus iuratoribus iste ordo *c*) servandus est usque ad sex solidos.

VI. Nam si duae Saigae supra sunt, tunc cum quinque sua manu sexta iurare debet, similiter cum electis, sicut supra dictum est; et duos in omnibus istis ordinibus reiicere licet.

VII. Ista sacramenta debent esse iurata *d*), ut illi coniuratores manus suas super capsam ponant, et ille solus cui caussa requiritur verba tantum dicat, et super omnium manus manum suam ponat, ut sic illi Deus adiuvet vel illae reliquiae ad illas *e*) manus quas comprehensas habet, ut de illa causa unde interpellatus est culpabilis non sit.

Tit. VII. De liberis qui de Ecclesia aliquid furaverint.

I. Si quis res Ecclesiae furaverit, et convictus fuerit, ut solvatur unicuique rei quam furaverit *f*), tres novigeldos

---

x) Herold. *valentibus.* *y*) Herold. *aut supra solidum res valuerit.* *z*) Thuan. Met. et Til. *duo saigi.* Schilter. semper habet *Sagia* pro *Saiga.* *a*) Totum hoc caput in Heroldi editione deest. *b*) Herold. *Et si supra tres sol. iterum etc.* Lindenbr. *Iterum et supra tres sol.* Baluz. et Schilter. verba: *et supra tres sol.* priori capiti iungunt. *c*) Herold. *coniuratoribus iuret. Isteordo.* *d*) Herold. *Ista vero sacramenta sic debent fieri.* *e*) Herold. *et illas.* *f*) Cod. Regii: *ut solvatur unicuique rei quae furavit.* Corbion. *ut solvatur unicuique rem quae furavit.* Thuan. et Herold. *ut solvatur unamquamque rem quam furavit.* Met. et editio. Til. *ut solvat unamquamque rem quam furaverit.* Lind. *ut solvat unicuique rei quam furaverit.* Optimam lectionem habet Schilter. *convictus fuerit, unamquamque rem quam furaverit, tribus novigeldis solvat, aut servum etc.*

solvat, aut servum, aut ancillam, aut bovem, aut caballum aut qualecunque animal, vel ceteras res quae ad Ecclesiam Dei pertinent. Si post furtum inventum *g*) fuerit, ita solvat ut superius scriptum est.

II. Si autem negare voluerit, secundum qualitatem pecuniae iuret cum suis sacramentalibus in ipso altare, cui res furtivas abstulit, coram sacerdote vel ministro eius, quem pastor Ecclesiae iusserit audire sacramentum.

TIT. VIII. De liberis qui servum Ecclesiae occiderint.

Si quis servum Ecclesiae occiderit, in triplum componat; sicut solet servus Regis, ita solvatur, id est, quadraginta quinque solidis. Et si eum rapuerit contra legem, et vendiderit extra provinciam, tripliciter eum componat. Et si eum furaverit aliquis in capite, semper consimilem restituat, si ipsum invenire potuerit *h*), alius autem medietatem in auro valentem, medietatem cum *i*) qualem pecuniam habet solvat. *k*)

TIT. IX. De colonis Ecclesiae occisis.

Quicunque liberum Ecclesiae, quem colonum vocant, occiderit, sicut alii Alemanni ita componatur.

TIT. X. De eo qui in curte Episcopi armatus ingreditur.

Si quis in curte Episcopi armatus contra legem intraverit, quod Alamanni haisterahandi *l*) dicunt, octodecim solidos componat. Si infra domum intraverit, triginta sex solidos componat.

TIT. XI. De eo qui in Presbyteri curte armatus ingreditur.

Si quis autem in Presbyteri curte, qui in parochia positus est ab Episcopo, contra legem armatus intraverit, sicut superius diximus, sicut solet aliis liberis Alamannis componere, ita Presbytero tripliciter componat, hoc est, octodecim solidos; et si infra casam *m*) triginta sex.

---

g) Schilt. Herold. et Lind. *inventus.* *h*) Herold. *non potuerit.* *i*) Deest in Lind. *k*) In Cod. Met. et Thuan. et in edit. Til. et Schilt. caput istud sic habet. *Qualiter servi componendi sint. Si quis servum alienum occiderit, solidos XII. in capitale restituat, aut cum alio servo qui habeat tredecim palmas* (Schilt. *XII. palm.*) *cum pollice replicato et duos digitos in longitudinem, et tres solidos in alio pretio superponat. Quod fiunt simul solidi XV.* (Schilt. *XII. sol.*) *Si quis ecclesiasticum servum vel regium occiderit, tripliciter componat, hoc est, XLV. solidis.* *l*) Putean. *abhiste rahandi.* Corbion. *haverterec.* Herold. *haistera hanni.* Al. *haisthenti hausteranni.* *m*) Herold. et Lind. *in casam.*

Tit. XII. De his qui Episcopo aliquam iniuriam fecerint.

I. Si quis Episcopo aliquam iniuriam fecerit, vel plagaverit, vel fustaverit, vel mancaverit, omnia tripliciter componantur sicut ceteri parentes eius compositionem habebunt, ac si melius dicamus sicut et Ducem, ita in omnibus eum componat.

II. Et si occisus fuerit, sicut et illum Ducem ita eum solvat, aut Regi, aut Duci, aut ad Ecclesiam ubi pastor fuit.

Tit. XIII. De his qui Presbytero parochiano iniuriam intulerint.

I. Si quis Presbyterum parrochianum iniuriaverit, aut fustaverit, aut mancaverit, vel qualemcunque ei iniuriam intulerit, in triplum componatur.

II. Et si eum occiderit, sexcentis solidis eum solvat, aut ad Ecclesiam ubi servivit, aut ad episcopum de cuius parrochia fuit.

Tit. XIV. De his qui Diacono aliquam iniuriam fecerint.

Si quis Diacono, qui Evangelium coram Episcopo legit, et investitus ante altare officio fungitur, si quis ei aliquam iniuriam fecerit, vel eum fustaverit, vel plagaverit, vel mancaverit, dupliciter componatur. Et si eum occiderit, quadringentis solidis *n*) componatur.

Tit. XV. De his qui monacho aliquam iniuriam intulerint.

Monachus autem qui sub regula in monasterio conversatus fuerit, et ab aliquo aliquas iniurias, sicut superius diximus, passus fuerit, ita ut Diaconus similiter componatur.

Tit. XVI. De his qui clerico aliquam iniuriam intulerint *o*)

I. Clerici autem, sicut ceteri parentes eorum, ita componantur.

II. Si autem Clericus, qui in gradu Ecclesiae publice lectionem *p*) recitat, vel gradale, vel alleluia coram Episcopo in publico cantaverit, aliquam iniuriam passus fuerit, sicut superius diximus, componatur quomodo parentes

---

n) Codd. regii, Met. et Corbiens. *CCC. sol.* *o*) Herold. et Schilt. *fecerint.* *p*) Herold. et Schilter. *publicam lectionem.*

eius componuntur, et tertia pars super haec addatur in compositione.

Tit. XVII. De liberis qui ad Ecclesiam dimissi sunt, si occidantur.

Liberi qui ad Ecclesiam dimissi sunt liberi, vel per chartam libertatem acceperunt, si occidantur, octuaginta solidis solvantur Ecclesiae vel filiis eius.

Tit. XVIII. De ancilla libera dimissa, si postea servo se coniunxerit, et de Alamanna, quae servo nupserit.

I. Si ancilla libera dimissa fuerit per chartam aut in Ecclesia, et post haec servo Ecclesiae nupserit, ancilla Ecclesiae permaneat.

II. Si autem libera Alamanna servo Ecclesiae nupserit, et servile opus ancillae *q*) contradixerit, abscedat.

III. Si autem ibi filios vel filias generaverit, ipsi servi et ancillae permaneant, et potestatem exeundi non habeant.

IV. Mater autem eorum, quando exire voluerit, ante tres annos liberam potestatem habeat.

V. Si autem tres annos perduraverit in opere ancillae, et parentes eius non exadoniaverint *r*) eam, ut libera fuisset, nec ante Ducem, nec ante Comitem, nec in publico mallo, transactis tribus Kal. Mart. post haec ancilla permaneat in perpetuum; et qui ex ea nati fuerint, servi et ancillae sint.

Tit. XIX. Ut nullus laicus rem Ecclesiae absque charta praesumat possidere.

Res Ecclesiae de laicis absque charta, nullus praesumat possidere. Et si chartam non ostenderit, quod comparasset à pastore Ecclesiae, possessio semper ad Ecclesiam pertineat.

Tit XX. Ut Presbyter res vel mancipia Ecclesiae potestatem vendendi non habeat.

Nullus Presbyter nec aliquis pastor Ecclesiae potestatem habeat vendendi ecclesiasticam terram nisi contra aliam terram, nec mancipium, nisi aliud mancipium receperit. Et si concambium fecerit aut de mancipio aut de terra, semper epistolam firmitatis faciat, ut contentio non fiat, nec Ecclesia perdat, quod legitime possidere debeat.

---

q) Lindenbr. *ancilla.* *r*) Met. et Herold. *exidoniaverint.* Putean. *adexoniaverint.*

Tit. XXI. De his qui Ecclesiae servum vel ancillam susceperint fugitivos.

Si quis mancipium Ecclesiae, aut servum, aut ancillam, fugitivum susceperit, et ipsePresbyter requirat, aut missus eius legitimus, et ille neglexerit reddere, et contra legem antesteterit, sicut solet aliis Alamannis componere, ita et tripliciter componat. Et quicquid Ecclesiae contra legem fecerit, omnia tripliciter componat sicut lex habet.

Tit. XXII. Qualiter servi Ecclesiae tributa solvere debeant.

Servi enim Ecclesiae tributa sua legitime reddant, quindecim siclas de cerevisia, porcum valentem tremisso uno, panem modia duo, pullus quinque, ova viginti. Ancillae autem opera imposita sine neglecto faciant. Servi autem dimidium sibi, dimidium in dominico arativum reddant. Et si super haec est, sicut servi ecclesiastici ita faciant tres dies sibi, et tres in dominico.

Tit. XXIII. De colonis ecclesiasticis, si ad Episcopum aut ad iudicem suum venire dispexerint.

I. Liberi autem ecclesiastici, quos colonos vocant, omnes, sicut et coloni Regis, ita reddant ad Ecclesiam.

II. Si quis (legitime tributum antesteterit per iussionem *s*) iudicis sui, sex solidis sit culpabilis.

III. Et opera quaeque imposita ei fuerint secundum mandatum, aut quomodo lex habet, si non adimpleverit, sex solidis sit culpabilis.

IV. Et si sigillum aut signum qualecunque iudex per iussionem domini sui transmiserit, et eum venire *t*) iusserit, aut ambulare in aliquam utilitatem, et ille neglexerit, sex solidis sit culpabilis.

V. Si autem sigillum Episcopi (neglexerit, aut ad veniendum, aut ad ambulandum, ubi iusserit *u*), duodecim solidis sit culpabilis.

Tit. XXIV. De eo qui in mortem Ducis consiliatus fuerit.

Si aliquis homo in mortem Ducis consiliatus fuerit, et inde convictus fuerit, aut vitam perdat, aut se redimat, sicut Dux aut principes populi iudicaverint. Et si iurare voluerit, cum duodecim nominatis iuret in Ecclesia coram Duce, aut quem ille miserit.

---

s) Schilter. *legitimum tributum contradixerit et si non est iussio.* *t*) Schilter. *equitare.* *u*) Schilter. *neglexerit, quo iusserit ferre.*

Tit. XXV. De homine qui gentem extraneam infra provinciam invitaverit.

Si homo aliquis gentem extraneam infra provinciam invitaverit, ut ibi praedam vastet hostiliter, vel domos incendat, et de hoc convictus fuerit, aut vitam perdat, aut in exilium eat, ubi Dux miserit, et res eius infiscentur in publico.

Tit. XXVI. De his qui in exercitu litem commiserint.

Si quis in exercitu litem commiserit, ita ut cum clamore populus concurrat cum armis, et ibi pugna orta fuerit inter proprium exercitum *v*), et aliqui ibi occisi fuerint, ipse homo qui hoc commisit, aut vitam perdat, aut in exilium eat, et res eius infiscentur in publico, et illi alii qui ibi aliquid commiserunt aut fecerunt, omnia sicut lex habet tripliciter solvant.

Tit. XXVII De his qui in exercitu aliquod furtum fecerint.

Si quis in exercitu, ubi Rex ordinaverit exercitum, aliquod furtum fecerit, novem vicibus novigeldos solvat quicquid involatum fuerit. Sin autem Dux exercitum ordinaverit, (et in illo fisco aliquid furaverit, tres novigeldos solvat *w*). Et si iurare voluerit, secundum qualitatem pecuniae iuret.

Tit. XXVIII. De eo qui sigillum aut mandatum Ducis neglexerit.

I. Si quis sigillum Ducis neglexerit, aut mandatum, vel signum qualecunque quod mandaverit, duodecim solidis sit culpabilis. Et si negare voluerit, quod ad illum nuntius non pervenisset, cum quinque nominatis iuret, si ei sacramentum dominus praebere voluerit.

II. Si autem sigillum Comitis neglexerit vel mandatum, cum sex solidis componat.

III. Si autem Centurionis sigillum aut mandatum neglexerit, tribus solidis sit culpabilis.

IV. Aut si negare voluerit quod ad illum nuntius non pervenisset, secundum quod debuit solvere, ita iuret.

Tit. XXIX. De eo qui in curte Ducis hominem occiderit.

I. Si quis in curte Ducis hominem occiderit, aut ali-

---

v) Corbion. *infra propria hoste.* *w*) Schilter. *et ibi aliquis aliquid furaverit, quatuor novigeldis solvat.*

lic ambulantem, aut inde revertentem, triplici weregildo eum solvat, propter hoc quod praeceptum Ducis transgressus est, ut unusquisque homo pacem habeat ad dominum suum veniendo et de illo revertendo. Et nullus praesumat hominem de Duce venientem aut ad illum ambulantem in itinere inquietare, quamvis culpabilis sit. Et si praesumpserit, quicquid ei fecerit, aut occiderit, aut ille vivens evaserit, aut plagatus fuerit, semper tripliciter componat.

II. Et si ad Comitem perrexerit, et ibi vel occisus vel plagatus fuerit, ille qui hoc fecit, omnia tripliciter componat.

Tit. XXX. De eo qui missum Ducis infra provinciam occiderit.

Si quis missum Ducis infra provinciam occiderit, tripliciter eum solvat sicut lex habet. Si negare voluerit quod non fecisset, sicut lex habet, ita iuret cum duodecim nominatis et aliis duodecim electis.

Tit. XXXI. De eo qui in curte Regis furtum commiserit.

I. Si quis in curte Regis furtum alicui fecerit, dupliciter componat, cui furtum fecerit, et sexaginta solidos pro fredo in publico solvat.

II. Si servus alienus hoc in curte Ducis fecerit, dominus eius aut redimat eum quantum valet, aut ipsum reddat.

Tit. XXXII. De eo qui res Ducis furaverit.

Si quis de rebus quae ad Ducem pertinent aliquid furatus fuerit, ter novigeldos componat; et ibi fredum non reddat, quia res dominicae sunt, et tripliciter componuntur.

Tit. XXXIII. De feminis quae in ministerio Ducis sunt.

Si feminis quae in ministerio Ducis sunt aliquid contra legem factum fuerit, qui hoc fecerit, omnia tripliciter eis componat, quod aliis Alamannorum feminis simpliciter componere debeat.

Tit. XXXIV. De eo qui in curte Ducis seditionem movet *x*).

I. Si quis in curte Ducis pugnam commiserit, et ibi clamor ortus fuerit per eius commissum, quicquid ibi factum fuerit per concur-

---

x) Hic Titulus in sola editione Heroldi extat. *y*) Herold. *tallatum*. In marg. *ablatum*.

eum, ei imputetur. Qualiscunque autem homo egerit, aut aliquid neglexerit, aut contra legem fecerit, illud omne tripliciter componat. Ille autem cuius opera vel voce haec contentio acta fuerit, IX. solid. in publico componat.

Tit. XXXIV. (35.) De eo qui praesumpserit infra provinciam res Ducis hostiliter invadere.

Si quis praesumpserit infra provinciam hostiliter res Ducis invadere et ipsas talare, et post haec convictus fuerit, quicquid ibi tultum *y*) fuerit, mancipia, vel pecuniam, omnia tripliciter restituat, et insuper weregildum suum Duci componat, quia contra legem fecit. Et quanti liberi illum sunt secuti, et ibi raptores fuerint, et inde convicti fuerint, unusquisque sexaginta solidos Duci componat, et quicquid ibidem tulerint, semper tripliciter restituant.

Tit. XXXV. (36.) De filio Ducis qui contra patrem suum surrexerit.

I. Si quis Dux habet filium contumacem et malum, qui rebellare conetur contra ipsum patrem suum per stultitiam suam vel per consilium malorum hominum, qui volunt dissipare provinciam, et hostiliter surrexit contra ipsum patrem suum, dum adhuc pater eius potens est, et utilitatem Regis potest facere, id est, exercitum gubernare, equum ascendere, utilitatem Regis implere, et filius eius eum vult dishonorare, aut per raptum regnum eius possidere, non obtineat quod inchoavit. Et si pater eius eum vicerit, et adprehendere potuerit, in sua sit postestate, aut exiliet eum de provincia, (aut ubicunque transmittat eum, aut Regi domino suo, et de hereditate paterna amplius ad eum nihil pertineat, quia inlicitam rem contra patrem suum fecit *z*).

II. Et si fratres habuerit, ipsi fratres inter se per voluntatem Regis dividant hereditatem patris eorum. Illi autem qui rebellavit contra patrem suum non dent portionem inter ipsos.

III. Et si amplius non fuerit nisi ille unus qui rebellavit, tunc illa hereditas, quam ille Dux habuit, post mortem eius in potestate Regis sit, cui vult donet, aut illi filio Ducis qui rebellavit, si potuerit per servitium hoc ad pedes Regis conquirere; aut si alii vult dare, in sua sit potestate.

---

y) Herold. *tallatum.* In marg. *ablatum.* Schilter. habet *tollere et tulerit.* *z*) Schilter. *aut Regi domino suo, ut quocunque velit transmittet eum. Et de hereditate paterna nulla pars ei adhaereat.*

14

Tit. XXXVI. (37.) De conventu ut secundum antiquam consuetudinem fiat.

I. Conventus autem secundum consuetudinem antiquam fiat in omni centena coram Comite aut Misso, et coram Centenario.

II. Ipsum placitum fiat de sabbato in sabbatum aut quali die Comes aut Centenarius voluerit, à septem in septem noctes, quando pax parva est in provincia; quando autem melior est, post quatuordecim noctes fiat conventus in omni centena *a*), sicut superius diximus.

III. Et si quis alium mallare vult de qualicunque causa, in ipso mallo publico debet mallare ante iudicem suum, ut ille iudex eum distringat secundum legem, et cum iustitia respondeat vicino suo, aut qualiscunque persona eum mallare voluerit. In uno enim placito mallet causam suam: in secundo si vult iurare, iuret secundum constitutam legem. Et in primo mallo spondeat sacramentales, et fideiussores praebeat, sicut lex habet, et wadium suum donet Misso Comitis vel illi Centenario qui praeest, ut in constituto die aut legitime iuret, aut si culpabilis est, componat, ut per neglectum non evadat: et si evaserit, sexaginta solidis de fredo sit semper culpabilis. Ille autem distringat ut neglectum non fiat, nec pauperes patiantur iniuriam, nec sint sine lege, nec maledicant Ducem nec populum terrae; ut qui rebelles sunt, de malis se abstineant; et qui boni sunt pacem possideant.

IV. Si quis autem liber ad ipsum placitum neglexerit venire, vel semetipsum non praesentaverit aut Comiti, aut Centenario, aut Misso Comitis in placito, duodecim solidis sit culpabilis.

V. Qualiscunque persona sit, aut vassus Ducis aut Comitis, aut quasliscunque persona, nemo negligat ad ipsum placitum venire, ut in ipso placito pauperes conclament causas suas. Et quod in uno placito finiri non potuerit, in alio finiatur, ut sine ira Dei sit defensa patria, et illi rebelles qui usque modo raptum fecerunt, amplius potestatem faciendi non habeant.

VI. Et si est talis persona quam Comes in placito, vel Centenarius, vel Missus Comitis distringere non potest, tunc eum Dux legitime distringat, plusque quaerat Deo placere quam homini, ut nullum neglectum in anima Ducis à Deo requiratur.

---

a) Corbion. *loco*.

Tit. XXXVII. (38.) De mancipiis, ne foris provinciam vendantur.

I. Mancipia foris provinciam nemo vendat, nec in paganos, nec in Christianos, nisi iussio Ducis fuerit.

II. Infra provinciam, ubi necessitas est, unusquisque de mancipio suo potestatem habeat secundum legem iudicandi.

III. Foris terminum autem captivum faciendi potestatem non habeat.

IV. Si autem fecerit, et inde convictus *b*) fuerit, post conventum nostrum quod complacuit cunctis Alamannis, et aliquis hoc praeceptum transgredere voluerit, illud pretium quod tulit de proprio suo mancipio perdat, et insuper fredum *c*) quem lex habet componat.

Tit. XXXVIII. (39.) De eo qui die dominico opera servilia fecerit.

I. Die dominico nemo opera servilia praesumat facere; quia hoc lex prohibuit, et sacra scriptura in omnibus contradicit.

II. Si quis servus in hoc vitio inventus fuerit, vapuletur fustibus; liber autem corripiatur usque ad tertiam vicem.

III. Si autem post tertiam correptionem in hoc vitio inventus fuerit, et Deo vacare die dominico neglexerit, et opera servilia fecerit, tunc tertiam partem de hereditate sua perdat.

IV. Si autem super haec inventus fuerit ut diei dominico honorem non impendat, et opera servilia fecerit, tunc coactus et convictus coram Comite, ubi tunc Dux ordinaverit, in servitium tradatur; et quia noluit Deo vacare, in sempiternum servus permaneat.

Tit. XXXIX. (40.) De inlicitis nuptiis.

I. Nuptias prohibemus incestas. Itaque uxorem habere non liceat socrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem. Filii fratrum, filii sororum inter se nulla praesumptione iungantur. Si quis contra hoc fecerit à loci iudicibus separetur, et omnes facultates amittat, quas fiscus adquirat.

II. Si minores personae sunt quae se inlicita coniunctione polluerunt, careant libertate, et servis fiscalibus adgregandae sunt.

---

b) Corbion. *probatur*. *c*) Schilter. *bannum*.

Tit. XL. (41.) De patricidiis et fratricidiis.

Si quis homo volens occiderit patrem suum, aut patruum suum, aut fratrem suum, aut avunculum suum, aut filium fratris sui, aut filium avunculi sui, (aut filium patrui sui *d*), aut matrem suam, aut sororem suam, cognoscat se contra Deum egisse, et secundum iussionem Dei fraternitatem non custodisse, et in Deum graviter deliquisse, et coram omnibus parentibus eius res eius infiscentur, et nihil ad heredes eius pertineat amplius; poenitentiam autem secundum canones agat.

Tit. XLI. (42.) Ut nullus caussas audire praesumat nisi qui à Duce constitutus est.

I. Nullus causas audire praesumat nisi qui à Duce per conventionem populi iudex constitutus est ut caussas iudicet, qui nec mentiosus, nec periurator, nec munerum acceptor sit, sed caussas secundum legem veraciter iudicet sine acceptione personarum, et timens Deum sit. Et si iuste iudicaverit, credat se apud Deum mercedem recipere et laudem apud homines bonam possidere.

II. Si autem per cupiditatem aut per invidiam alicuius aut per timorem contra legem iudicaverit, cognoscat se deliquisse, et duodecim solidis sit culpabilis, cui iniuste iudicavit; et quod per illum damnum passus est iniuste, ille iudex restituat ei.

III. Si autem ille qui iudicium audire debet, illius qui ad iudicandum constitutus est iudicium contemnit, dum ille iuste iudicaverit et dedignatur *e*) eum audire, et spernit eum, et arguit coram aliis, et dicit: Non recte iudicas, dum ille recte iudicat, et si hoc ab aliis iudicibus inquisitum fuerit, quod ille iuste iudicavit, ille contemptor qui iudici iniuriam fecit, solvat duodecim solidos iudici illo, et post haec non contemnat audire iustum iudicium *f*), quia sic convenit Duci et omni populo in publico concilio.

Tit. XLII. (43.) De eo qui saepe interpellatus est ante Ducem de qualicunque evidenti caussa et convictus fuerit, ne ad iuramentum permittatur.

I. Si quis interpellatus ante Ducem *g*) de qualicunque caussa, quod iam manifestum est tribus, vel quatuor testibus, aut de homicidio, aut de furto, aut de aliquo neglectu, quod illi testantur qui boni testimonii sunt in plebe,

---

d) Desunt in Herold. *e*) Herold. *dedignet*. *f*) Al. Codd. et Edit. *iustitiam iudicis*. *g*) Lind. *iudicem*. Sic quoque in rubrica.

non periuratores, nec fallaces, nec pecuniarum acceptores, sed veritatem volunt dicere, cognoscat hoc iudex, (quod tunc licentiam ille homo qui mallatur ante eum, de caussa illa potestatem iurandi non habeat, sed sicut lex habet *h*), in hoc iudicio persolvat, ut propter suam nequitiam alii qui volunt Dei esse, non se periurent, nec propter culpam alienam semetipsos perdant.

II. Testis enim qui iam convictus fuit quod mendacium semel (aut bis aut ter *i*) testificatus sit, amplius ad testimonium non recipiatur.

Tit. XLIII. (44.) Ut scriptura non valeat in qua annus et dies non ostenditur.

Scriptura non valet nisi in qua annus et dies evidenter ostenditur.

Tit. XLIV. (45.) De libero qui alteri libero crimen mortale imposuerit.

I. Si quis liber libero crimen aliquod mortale imposuerit, et ad Regem aut ad Ducem eum accusaverit, et inde probata res non est *k*), nisi quod ipse dicit, liceat illi alio cui crimen imposuit, cum tracta spata se idoneare *l*) contra illum alium.

II. De minoribus autem culpis, sicut Duci placet, ita fiat inter eos.

Tit. XLV. (46.) De rixis quae saepe fieri solent in populo.

I. Si qua rixa orta fuerit inter duos homines aut in platea *m*), aut in campo, et unus alium occiderit, et postea fugit ille, qui occidit, et illi pares sequantur eum *n*) usque in domum suam cum armis, et infra domum percussorem occiderint, cum uno weregildo solvant eum.

II. Si autem in campo ubi prius pugna orta fuerit, ibi restant super mortuum suum, et non sunt secuti in domum, et postea mittunt in vicinio, et congregant pares, et pausant arma sua iosum *o*), et postea hostiliter sequuntur eum in domum, et si eum tum occiderint, novem weregildos componant.

---

h) Melius Schilter. *quod ille homo tunc non habeat licentiam de causa illa iurandi.* *i*) Desunt in Met. et Thuan. *k*) Putean. *probatus non est.* *l*) Corbion. *exoniare.* *m*) Cod. reg., Til. et Herold. *in placito.* *n*) Melius Herold. *et illum parentes occisi sequuntur.* *o*) Herold. *losum.* Schilter. *orta fuerit, ubi mortuum super exsteterint, et non sunt illum secuti, et congregant pares, et pausant armis, et hostiliter etc.*

Tit. XLVI. (47.) De libero qui liberum extra terminos vendiderit.

I. Si quis liber liberum extra terminos vendiderit, revocet eum infra provinciam et restituat eum libertati, et sexaginta solidos *p)* componat.

II. Si autem revocare eum non potuerit, cum weregildo eum parentibus solvat, id est, bis octuaginta solidos, si haeredem reliquit *q)*, si autem heredem non reliquit, cum ducentis solidis componat.

Tit. XLVII. (48.) De eo qui feminam ingenuam extra marcham vendiderit.

I. Si quis feminam liberam extra marcham vendiderit, revocet eam ad pristinam libertatem, et cum octuaginta solidis componat.

II. Si autem revocare non potest, cum quadringentis solidis componat.

Tit. XLVIII. (49.) De eo qui *r)* liberum hominem vel feminam liberam infra provinciam vendiderit.

I. Si quis liber liberum infra provinciam vendiderit, revocet eum in pristinam libertatem, et cum duodecim solidis componat.

II. Si autem feminam liberam infra provinciam vendiderit; revocet eam ad pristinam libertatem, et cum viginti quatuor solidis componat.

Tit. XLIX. (50.) De eo qui hominem occiderit, et eum mortaudum *s)* fecerit.

I. Si quis hominem occiderit, quod Alamanni mortaudo *t)* dicunt, novem weregildos solvat, et quicquid super eum rauba vel arma tulit, omnia sicut furtiva componat.

II. De feminis autem si ita contigerit, dupliciter componat, id est, octodecim weregildos. Vestimenta autem quae super eam tulit, velut furtiva componat.

Tit. L. (51.) De eo qui liberum de terra effodierit.

I. Si quis liberum de terra effodierit, quicquid ibi

---

p) Herold. et Schilt. *XL. sol.* *q)* Herold. et Lind. *dereliquit.* *r)* Herold. *De libero qui.* *s)* Herold. *mortuum.* Schilt. *mordtotin.* *t)* Corbion. *morstauto.* Thuan. *mordtoto.* Met. *mortoto.* Putean. *mortot.* Reg. *mortuum.* Til. *mortudum,* Herold. *morttudo,* Schilt. *mordtoten.*

tulerit, novem weregildis restituat, et cum quadraginta solidis componat.

II. Feminam autem cum octuaginta solidis componat, si eam effodierit.

III. Res autem quas tulit, sicut furtivas componat.

IV. Si servum effodierit de terra, cum duodecim solidis componat, et ancillam similiter.

Tit. LI. (52.) De libero qui alterius uxorem contra legem tulerit.

I. Si quis liber uxorem alterius contra legem tulerit, reddat eam, et cum octuaginta solidis componat. Si autem reddere noluerit, cum quadringentis solidis componat eam. Et hoc, si maritus prior voluerit. Et si antea mortua fuerit quam maritus eam quaesierit, cum quadringentis solidis componat.

I. Si autem ille raptor, qui eam accepit sibi uxorem, ex ea filios aut filias antequam solvat, habuerit, et ille filius mortuus fuerit *u)*, ad illum pristinum maritum illum filium cum weregildo *v)* solvat. Si autem vivi sunt, non sint illius qui eos genuit, sed ad illum priorem maritum mundio pertineat.

Tit. LII. (53.) De eo qui sponsam alterius acceperit.

I. Si quis sponsam alterius contra legem acceperit, reddat eam, et cum ducentis solidis componat.

II. Si autem reddere noluerit, solvat eam cum quadringentis solidis, etiam si mortua fuerit sub eo. *w)*

Tit. LIII. (54.) Si quis sponsam suam dimiserit, et aliam duxerit.

Si quis filiam alienam desponsatam dimiserit, et aliam duxerit, componat eam quam desponsavit et dimisit cum quadraginta solidis, et cum duodecim sacramentalibus iuret, cum quinque nominatis et septem advocatis, ut pro nullo vitio nec tentatam eam habuisset, nec vitium in illa invenisset, sed amor de alia eum adduxit ut illam dimisisset, (et aliam habuisset uxorem *x*).

Tit. LIV. (55.) De eo qui filiam alienam non desponsatam acceperit.

I. Si quis filiam alterius *y)* non desponsatam accepe-

---

u) Herold. et Lind. add. *aut illa filia.* *v)* Lind. addit. *et illam filiam cum duplici weregildo.* *w)* Met. *Si autem mortua fuerit sub eo, solvat eam cum CCCC. sol.* *x)* Desunt in Met. *y)* Cod. reg. Til. et Lind. *alienam.*

rit sibi uxorem, si pater eius eam requirit, reddat eam, et eum quadraginta solidis eam componat.

II. Si autem ipsa femina sub illo viro mortua fuerit, antequam ille mundium *z*) apud patrem adquirat, solvat eam patri eius quadringentis solidis.

III. Et si filios aut filias genuit ante mundium, et omnes mortui fuerint, unumquemque cum weregildo suo componat patri feminae.

Tit. LV. (56.) De uxore mortuo marito sine filiis relicta.

I. Si quis liber mortuus fuerit, et reliquit uxorem sine filiis aut filiabus, et de illa hereditate exire voluerit, nubere sibi alio *a*) coaequali, sequatur eam dotis legitima *b*), et quicquid parentes eius ei legitime placitaverint *c*), et quicquid de sede paterna secum adtulit, omnia in potestate habeat auferendi, quod non manducavit, aut non vendidit.

II. Dotis legitima autem quadraginta solidis *d*) constat, aut in auro, aut in argento, aut in mancipiis, aut in qualicunque re quam habet ad dandum.

Tit. LVI. (57.) De eo qui proximi sui defuncti uxori sine filiis relictae dotem contradixerit.

I. Si autem proximus mariti defuncti contradicere ipsam dotem illi mulieri voluerit quod lex non est, illa sequatur cum sacramento cum nominatis quinque, aut cum spata tracta pugna duorum. Si potest adquirere aut per sacramentum aut per pugnam, illa pecunia post mortem mulieris retro nunquam revertatur, sed ille sequens maritus aut filii eius usque in sempiternum possideant.

II. Si autem ipsa femina dixerit, Maritus meus dedit mihi morgangeba *e*), computet *f*) quantum valet aut in auro aut in argento aut in mancipiis aut in equo pecuniam duodecim solidos valentem. Tunc liceat illi mulieri iurare per pectus suum, et dicat: Quod maritus meus mihi dedit in potestate, et ego possidere debeo. Hoc dicunt Alamanni nastahit *g*).

Tit. LVII. (58.) De hereditate duarum sororum quae absque fratribus post mortem patris relictae sunt.

Si autem duae sorores absque fratre relictae post mortem patris fuerint, et ad ipsas hereditas paterna *h*) pertingat, et una nupserit sibi coaequali libero, alia autem nupse-

---

z) Al. *ille mundio.* *a*) Til. et Lind. *alii sibi.* *b*) Herold. *dos legitima.* *c*) Herold. *placuerit.* *d*) Corbion. et Herold. in marg. *CCCC. sol.* *e*) Corbion. *Morgangeppha.* *f*) Al. *componat.* *g*) Putean. *nestaid.* Cod. Reg. Helm. et Herold. *nasthait.* Idem in marg. *nachschait.*

rit aut colono Regis aut colono Ecclesiae, illa quae illi libero nupsit sibi coaequali, teneat terram patris earum. Res autem alias aequaliter dividant. Illa enim quae illo colono nupsit, non intret in portionem terrae, quia sibi coaequali non nupsit.

TIT. LVIII. (59.) De eo qui mulierem in itinere vadentem denudaverit, aut cum ea moechaverit.

I. Si qua libera femina virgo vadit in itinere suo inter duas villas, et obviavit eam aliquis, et per raptum denudat caput eius, eum sex solidis componat. (Et si eius vestimenta levaverit usque ad mediam tibiam, cum tribus solidis componat. Et si usque ad genicula denudet, cum sex solidis componat *i*). Et si eam denudaverit ut genitalia eius appareant vel posteriora, cum duodecim solidis componat.

II. Si autem cum ea fornicaverit contra eius voluntatem *k*), componat solidos quadraginta.

III. Si autem mulieri haec fecerit, omnia dupliciter componat sicut antea diximus de virgine.

TIT. LIX. (60.) De eo qui alium percusserit aut vulneraverit.

I. Si quis alium per iram percusserit, quod Alamanni pulislac *k*) dicunt, cum uno solido componat.

II. Si autem sanguinem fuderit, sic ut terram tangat, componat solidum unum et semis.

III. Si enim percusserit eum ut testa appareat et radatur, cum tribus solidis componat.

IV. Si autem os de capite et fractum tulerit de plaga, ita ut super publica via lata viginti quatuor pedes in scuto sonaverit illud os *l*), cum sex solidis componat.

V. Si autem ipsum os medicus perdit, et non potest eum praesentare, tunc duos testes adhibeat, qui hoc vidissent quod de illa plaga os tulisset, aut ille medicus hoc comprobet quod verum fuisset quod de ipsa plaga os tulisset.

VI. Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut cervella appareat, ut medicus cum pinna aut cum fanone cervellam tangat *m*), cum duodecim solidis componat.

VII. Si autem ex ipsa plaga cervella exierit, sicut solet contingere, ut medicus cum medicamento aut Sirico *n*)

---

h) Corbion. *paternica.* Herold. in marg. *paternaica.* *i*) Desunt ista in plurimis Codd. *k*) Til. et Herold. *pulislach.* Lind. *puleslach.* Corb. *purislac.* Met. *puliscalc.* *l*) Schilter. *Si autem plagaverit, ut de capite os fractum tulerit et super publicam viam proiicit, quod super XXIV. pedes in scuto sonaverit, ipsum os.* *m*) Herold. et Lind. *cervella tetigit.* *n*) Herold. *serico.* Schilter. *siryco.*

stupavit, et postea sanavit, et hoc probatum fuerit quod verum est, cum quadraginta solidis componat.

Tit. LX. (61.) De eo qui alterius aurem absciderit.

I. Si quis alterius aurem absciderit, et non exsurdaverit, duodecim solidos componat.

II. Si autem sic absciderit profundo, ut eum exsurdaverit, quadraginta solidos componat.

III. Si enim medietatem auris absciderit, quod Alamanni orscardi *o)* dicunt, cum sex solidis componat.

Tit. LXI. (62.) De eo qui palpebras alterius maculaverit.

I. Si enim superior palpebra maculata fuerit, ut claudi non possit, cum sex solidis componatur.

II. Si enim subterior maculata fuerit, ut lacrymas continere non possit, cum duodecim solidis componatur.

III. Si enim visus tactus fuerit in oculo, ita ut quasi vitreum remaneat, viginti solidos componat.

IV. Si autem ipse visus foras exiit et milus, quadraginta solidos componat.

Tit. LXII. (63.) De nare transpuncta vel abscisa.

I. Si enim nasus transpunctus *p)* fuerit, cum sex solidis componat.

II. Si enim summitas nasi ut muccus contineri non possit, abscisus fuerit, cum duodecim solidis componat.

III. Si autem totus a presso abscissus fuerit, cum quadraginta solidis componat.

Tit. LXIII. (64.) De labiis maculatis.

I. Si enim labium superius alicuius quis maculaverit, ita ut dentes appareant, cum sex solidis componat.

II. Si subterius, ut salivam continere non possit, cum duodecim solidos componat.

III. Si enim aliquis alio uno ictu duos dentes superiores excusserit primos, cum sex solidis componat.

IV. Et si quemvis unum *q)* de ipsis duobus excusserit, cum sex solidis componat.

V. Si autem dentem absciderit, quem marczan Alamanni dicunt, cum tribus solidis componat.

VI. De aliis vero qualemcunque excusserit, unumquemque cum uno solido componat.

VII. De subterioribus vero duobus primis dentibus, si

---

o) Putean. *litercardi.* Met. *oscardi.* Corbion. *scardi.* Schilt. *lidiscart.*
p) Corbion. *naris transpuncta.* *q)* Lind. et Schilt. *Et quamvis unum.*

alicui quis excusserit *r)* duodecim solidos componat, si uno ictu *s)* fecerit.

VIII. Si autem unum ex ipsis excusserit *t)*, cum duodecim solidis componat.

Tit. LXIV. (65.) De lingua abscisa, et de vulneribus in facie factis.

I. Si autem lingua tota abscisa fuerit, quadraginta solidos componat.

II. Si autem media, ut aliquid intelligatur quod loquitur, cum viginti solidis componat.

III. Si autem aliqua plaga in facie alicuius facta fuerit, quam capilli vel barba non cooperiant, sex solidis componat.

IV. Si autem collus transpunctus fuerit, cum sex solidis componat.

Tit. LXV. (66.) De eo qui alium contra legem tunderit, et de diversis vulneribus.

I. Si quis alicui contra legem tunderit caput liberum non volentis *u)*, cum duodecim solidis componat.

II. Si enim barbam alicujus tunderit non volentis cum sex solidis componat.

III. Si quis alio brachium super cubitum transpuncxerit, cum sex solidis componat.

IV. Si ante cubitum transpuncxerit, cum tribus solidis componat.

V. Si manum transpuncxerit, ita ut focus non intret ad coquendum venas vel sanguinem stagnandum *v)*, solidum unum et semis componat.

VI. Si autem ferrum calidum intraverit ad stagnandum sanguinem, cum tribus solidis componat.

VII. Si enim brachium fregerit, ita ut pellem non rumpat, quod Alamanni palebrust *w)* dicunt, ante cubitum, cum tribus solidis componat.

VIII. Si autem supra cubitum hoc contigerit, cum sex solidis componat.

IX. Si enim in cubito percussus fuerit, ita ut portare aliquid non possit nec ad os manum mittere *x)*, cum duodecim solidis componat.

---

r) Lind. inserit *duobus ictibus.* *s)* Lind. *sicut si uno ictu.* *t)* Putean. Herold. et Lind. add. *duobus ictibus.* *u)* Met. *Si quis alicui caput contra legem et voluntatem tunserit.* *v)* Putean. *extagnandum.* *w)* Cobion. *balebrust.* Reg. et Thuan. *palcprust.* Met. Til. et Lind. *puleprust.* Herold. *palchbrust.* *x)* Met. *ducere.*

X. Si enim totum brachium mancum fuerit, ut nihil cum eo facere possit, cum viginti solidis componat.

XI. Si autem a cubito absciderit, quadraginta solidos componat.

XII. Si autem ab scapula abscisus fuerit, cum octuaginta solidis componat.

XIII. Si enim summitatem pollicis absciderit, cum sex solidis *y)* componat.

XIV. Si autem totum, cum duodecim solidis componat.

XV. Si autem proximum pollici à primo nodo absciderit, duos solidos et semis.

XVI. Si enim in secundo nodo absciderit, quinque solidos.

XVII. Si totum absciderit à palma, cum decem solidis componat.

XVIII. Si longissimus digitus abscisus fuerit à primo nodo, solido uno et semis componat.

XIX. Si in secundo nodo, cum tribus solidis componat.

XX. Si totus à palma abscisus fuerit, cum sex solidis componat.

XXI. Si autem digitus annularis à primo nodo abscisus fuerit, duos solidos, si in secundo nodo, quatuor solidos, si totus, octo solidos componat.

XXII. Ille minimus digitus ita solvatur, ut pollex.

XXIII. Si quis autem longissimum digitum ita plagaverit ut inde mancus sit, ita ut complicare non possit, aut scutum prendere, aut arma in terra per illum recipere, duodecim solidos componat.

XXIV. Si autem in latus transpunctus fuerit, ita ut interiora membra non contingat, cum sex solidis componat. Si vestimentum transpunxerit, cum duodecim solidis componat.

XXV. Si autem in interiora membra transpunctus fuerit, quod hrefuunt *z)* dicunt, cum duodecim solidis componat.

XXVI. Si autem transpunctus fuerit, cum viginti quatuor solidis componat.

XXVII. Si autem in intestinis maculatus fuerit, ut stercora exeant, quadraginta solidos componat.

XXVIII. Si aliquis alio genitalia tota absciderit, quadraginta solidos componat.

XXIX. Si autem castraverit, ita ut virilia non tollat, cum viginti solidis componat.

XXX. Si quis alio ambas coxas uno ictu transpuncxe-

---

y) Herold. *cum VII. solid.* *z)* Cod. reg. et Til. *refuunt.* Met. *refuun.* Thuan. *hrefuuunt.* Putean. *herefiunt.* Corbiop. [illegible]. Schilter. *reuwunt.*

rit, cum duodecim solidis componat. Si autem duabus vicibus, similiter.

XXXI. Si quis in geniculo transpunctus fuerit aut plagatus, ita ut claudus *a*) permaneat, ut pes eius ros tangat, quod Alamanni tautragil *b*) dicunt, cum duodecim solidis componat.

XXXII. Si tibia subtus geniculo transpuncta fuerit, cum tribus solidis componat.

XXXIII. Si autem articulus prior abscisus fuerit, cum sex solidis componat.

XXXIV. Illi autem alii articuli si abscisi fuerint toti, unusquisque cum tribus solidis componatur.

XXXV. Si totum pedem absciderit, quadraginta solidos componat. Si a genuculo abscisus fuerit, quinquaginta solidis componatur.

XXXVI. Si autem a coxa sursum abscisa fuerit, et inde vixerit, octuaginta solidis componatur.

XXXVII. Si autem aliquis alio herniam expresserit, cum tribus solidis componat.

Tit. LXVI. (67.) De eo qui alteri viam contradixerit.

Si quis liber libero in via manus iniecerit, et contra legem ei viam contradixerit, aut aliquid ei tollere voluerit, et nihil tollit, cum sex solidis componat. Et si aliquid tulit, reddat, et cum duodecim solidis componat.

Tit. LXVII. (68.) De eo qui alterum de caballo iactaverit.

Si quis liber liberum in via de caballo iactaverit, et ei tulerit, et non statim eum reddit in ipso loco, addat *c*) ei consimilem, et duodecim solidos. Haec omnis compositio, quam viris iudicavimus, feminis eorum omnia dupliciter componantur.

Tit. LXVIII. (69.) De libero qui liberum occiderit.

I. Si quis autem liber liberum occiderit, componat eum bis octuaginta solidis filiis suis.

II. Si autem filios non reliquit, nec heredes habuit, solvat cum ducentis solidis.

III. Feminas autem eorum semper in duplum componat.

IV. Medius vero Alamannus si occisus fuerit, ducentis solidis solvat eum parentibus qui eum occiderit.

---

a) Corbion. *cloppus*. *b*) Schilter. *teutregil*. *c*) Sic Herold. Schilter. *jactaverit, et ei statim reddat, et in ipso loco addat etc.* Aliae Editt. *jactaverit, et ei tulerit, et statim etc.*

Tit. LXIX. (70.) De eo qui alterius amissarium furaverit.

I. Si quis alicuius amissarium *d*) involaverit, ille cuius est, debet probare quantum valet. Si enim dicit, quod duodecim solidos valeat, cum duobus iuret quod tanti valeat, (et sic solvat illi *e*) fur talem qualem ille iuraverit in caput, et illos alios novem geldos *f*) solvat, medietatem pecuniae in auro valente, medietatem in argento, aut qualem invenire potuerit pecuniam.

II. Et si ille talem equum involaverit, quem Alamanni marach dicunt, sic eum solvat sicut et illum amissarium.

Tit. LXX. (71.) De eo qui alterius caballum involaverit.

I. Si quis alicui caballum involaverit, adpretiet eum dominus eius cum sacramento usque ad sex solidos, si tantum valet, aut plus aut minus; quantum ille cum sacramento adpretiaverit in caput, tantum restituat fur. Novem enim geldos *g*) in quali pecunia habet. Iumentum tribus solidis adpretiet, si tantum valet aut minus.

II. Si equo quem marach dicunt, oculum excusserit, aut eum excurtaverit, cum tribus solidis componat.

III. Illi alio caballo mediano si oculum excusserit, solidum unum et semis componat. Et si eum excurtaverit, similiter componat.

IV. Si enim iumento oculum excusserit, medium solidum. Et si eum excurtaverit, ita faciet.

Tit. LXXI. (72.) De eo qui equum plagaverit, dum hominem plagere voluerit.

Si quis homo in equo suo caballicaverit, et aliquis eum super ipsum plagare voluerit, et dum illum plagare voluerit, caballum eius plagaverit, ita plagam caballi componat, quemadmodum componere debuit, si dominum eius plagasset *h*).

---

d) Herold. et Lind. *admissarium.* Cod. Thuan. et Schilter. *emissarium.* *e*) Herold. et Schilt. *postea solvat ille.* *f*) Putean. et Lind. *VIIII. Weregeldos* Cod. reg. Thuan. Met. Corbion. et Herold. *VIII. geldos.* Til. *novigeldos.* Schilter. *novem geldis.* *g*) Herold. *Novem enim geldus.* Putean. *VIIII. wedregildos.* Reliqui et Til. *Octo.* Schilter. *tantum restituat. Fur enim novem geldis componat, in quali etc.* *h*) Corbion. sic habet: *Si homo in equo caballicaverit, et aliquis eum super ipsum plagare voluerit, et dum ad illum iniecit, illo caballo plagat, et si ita ad dominum fecisset, sic illo caballo componat quomodo illo domino.*

TIT. LXXII. (73.) De eo qui in troppo de iumentis ducticem involaverit.

I. Si enim in troppo de iumentis illam ductricem aliquis involaverit, licet eam domino eius adpretiare duodecim solidis. Et quicquid ille adpretiaverit, ille fur furtivum reddat novem geldis.

II. Alia autem iumenta de grege, quae lactantia sunt, cum sex solidis componat.

III. Alia autem quae adhuc praegna non fuerunt, tribus solidis sint adpretiata.

TIT. LXXIII. (74.) De eo qui praegnans iumentum ferierit et abortivum fecerit.

Si autem aliquis homo ictu ferierit praegnum iumentum et abortivum fecerit, ita ut iacet [illegible] mortuum, unum solidum componat.

TIT. LXXIV. (75.) Qualiter iumenta, quae messem laeserint, includantur.

I. Si quis gregem iumentorum ad pignus tulerit, et incluserit contra legem, cum duodecim solidis componat et dimittat et usque ad annum integrum habeat eos in cura ille qui illos pignoravit. Et si aliquid de ipso grege in ipso anno perdiderit, ille qui pignus tulit, simile restituat.

II. Si autem ipsa grex iumentorum damnum fecerit, aut in prata, aut in messe, foris minetur, et dicatur domino eius ut veniat videre quale damnum fecit; et quantum aestimaverit arbitrio, aut adfirmare ausus fuerit quod tantum damnum fecisset, tantum dominus iumentorum restituat.

III. Si vero pastorem illorum iumentorum aliquis occiderit, componat eum solidis quadraginta.

TIT. LXXV. (76.) De eo qui taurum gregem regentem involaverit aut occiderit.

Si quis in vaccaritia legitima, ubi sunt duodecim vaccae vel amplius, taurum ex ea involaverit vel occiderit, tribus solidis eum solvat: aut qualecunque armentum de ipsa vaccaritia involatus fuerit, secundum qualitatem eum solvat. Illam optimam vaccam *i)* quatuor tremisses licet adpretiare, illam aliam sequenterianam solidum unum. Illa alia minuta animalia secundum arbitrium adpretientur, et ita solvantur secundum quod lex habet.

---

i) Corbion. *illa mellissima vacca.*

Tit. LXXVI. (77.) De eo qui morttaudus imputatur.

Si quis morttaudit barum aut feminam *k)*, qui qualis fuerit, secundum legitimum weregildum (novem geldis *l)* solvatur, aut cum viginti quatuor totos electos *m)* aut cum octuaginta quales invenire potuerit iuret.

Tit. LXXVII. (78.) De eo qui gravidae mulieri natum interfecerit.

Si qua mulier gravida fuerit, et per factum alterius infans natus mortuus fuerit, aut si vivus natus fuerit, et octo dies non vivit *n)*, cui imputatum fuerit, quadraginta solidis solvat, aut cum duodecim medios electos *o)* iuret.

Tit. LXXVIII. (79.) De precio bovis.

Optimus bos quinque tremissos valet, medianus quatuor tremisses valet, minor sicut adpretiatus fuerit. Qui de ipsis aliquem involaverit, sicut lex habet, ita componat.

Tit. LXXIX. (80.) De eo qui pastores vel artifices occiderit.

I. Si pastor porcorum, qui habet in grege quadraginta porcos, et habet canem doctum, et cornu et iuniorem *o)*, occisus fuerit, quadraginta solidis componatur.

II. Legitimus pastor ovium, si octuaginta capita in grege habet domini sui, et occisus fuerit, cum quadraginta solidis componatur.

III. Si alicuius seniscalcus, qui servus est, et dominus eius duodecim vassos infra domum habet, occisus fuerit, quadraginta solidis componatur.

IV. Si mariscalcus qui super duodecim caballos est, occiditur, quadraginta solidis componatur.

V. Si coquus qui iuniorem habet occiditur, quadraginta solidis componatur.

VI. Si pistor *p)*, similiter.

VII. Faber, aurifex *q)* aut spatarius, qui publice probati sunt, si occidantur, quadraginta solidis componantur.

---

k) Schilter. *Si quis fecerit mordtotum., barum aut feminam etc.* Corbion. *Si quis morttaudu si baro aut femina etc.* Met. *Si quis in mortrido barum aut feminam occiderit, secundum etc.* Herold. *Si cui mortaudus imponitur, sive sit baro sive femina.* *l)* Desunt in Cod. Reg. et Corbion. Item in edit. Til. et Herold. *m)* Lind. *tot electis.* Herold. *tot electos.* *n)* Met. *et non vixerit septem dies.* Putean. et Schilter. *et novem dies non vivit* *o)* Schilter. *discipulum.* *p)* Al. Codd. et edit. male *pastor.* *q)* Lind. Til. et Cod. Reg. *artifex.*

Tit. LXXX. (81.) De eo qui cum ancilla vestiaria et geneciaria concubuerit.

I. Si quis cum alicuius ancilla vestiaria concubuerit contra voluntatem eius, cum sex solidis componat.

II. Et si cum puella de genecio *r)* priore concubuerit aliquis contra voluntatem eius, sex solidis componat.

III. Si quis cum aliqua ex illis aliis de genecio *s)* contra voluntatem eius concubuerit, cum tribus solidis componatur.

Tit. LXXXI. (82.) De eo qui incendium super alium in nocte miserit.

I. Si quis super aliquem focum in nocte miserit, ut domum eius incendat, seu et salam suam *t)* et inventus et probatus fuerit, omne quod ibidem arsit, simile restituat, et super haec quadraginta solidos componat.

II. Si enim infra curtem domum incenderit, aut scuriam, aut graniam *u)*, vel cellaria, omnia similia restituat, et cum duodecim solidis componat.

III. Si quis stubam, ovile, porcaritiam domum alicuius concremaverit, unamquamque cum tribus solidis *v)*, componat, et similem restituat.

IV. Servi domum si incenderit, cum duodecim solidis componat, et similem ei restituat.

V. Scuriam vel graniam servi si incenderit, cum sex solidis componat et similem restituat.

VI. Si enim spicarium *w)* servi incenderit, cum tribus solidis componat. Et si domino, cum sex solidis, et similem restituat.

Tit. LXXXII. (83.) De canibus seusibus vel aliis furatis aut occisis.

I. Si quis canem seusium primum cursalem, id est qui primus currit, involaverit, solidos sex componat; qui secundum, solidos tres componat.

II. Qui illum ductorem, qui hominem sequentem ducit, quem laitihunt dicunt, furaverit, duodecim solidos componat.

III. Bonum canem porcaritium (qui capit porcos, ursaritium qui ursas capit *x)*, vel qui vaccam et taurum prendit, si occiderit aliquis, cum tribus solidis componat.

---

r) Cod. reg. et Met. *genitia.* Schilt. *genitio.* *s)* Lind. *cum aliqua de alio genecio.* *t)* Schilter. *seu scalam suam.* *u)* Putean. *granario.* *v)* Cod. Reg. Til. et Lind. *VI. sol.* Schilt. *XII. sol.* *w)* Corbion. et Reg. *spicaria* *x)* Desunt in aliis Codd. et Editt.

IV. Si veltrum *y*) leporalem probatum aliquis occiderit, cum tribus solidis componat.

V. Si quis canem pastoralem, qui lupum mordit et pecus ex ore eius tollit, et ad clamorem ad aliam vel ad tertiam villam currit, occiderit, cum tribus solidis componat.

VI. Si canem qui curtem defendit aliquis occiderit, cum solido componat.

VII. Et si ipse canis aliquem per vestimentum adprehenderit, et eum quasi nolens percusserit, et mortuus fuerit, iuret ut per invidiam non fecisset, nisi se ad defendendum, et donet alium catellum, qui iugum transpassare possit.

Tit. LXXXIII. (84.) De eo qui aliquam clausuram in aqua fecerit, et ibi aliquid necaverit.

I. Si quis mulinum aut qualemcunque clausuram in aqua facere voluerit, sic faciat ut nemini noceat. Si autem nocuerit, rumpatur usque dum non noceat.

II. Si ambae ripae suae sunt, licentiam habeat. Si autem una alterius est, aut roget, aut comparet.

III. Si quis aliquam clausuram in aqua fecerit, et ipsa aqua inflaverit et ibi alicuius pecus necaverit vel famulus, vel infans, quicquid ibi negaverit, simile restituat, unumquodque secundum legem suam componat.

Tit. LXXXIV. (85.) De his qui de terra sua inter se contendunt.

Si qua contentio orta fuerit inter duas genealogias de termino terrae eorum, et unus dicit: Hic est noster terminus, alius revadit in alium locum, et dicit: Hic est noster terminus, ibi praesens sit Comes de plebe illa, et ponat signum ubi iste voluerit, et ubi ille alius voluerit terminum, et girent ipsam contentionem *z*). Postquam girata fuerit *a*), veniant in medium, et praesente Comite tollant de ipsa terra, quod Alamanni curffodi *b*) dicunt, et ramos de ipsis arboribus infigant in ipsam terram quam tollunt, et illae genealogiae quae contendunt levent illam terram praesente Comite, et commendent in sua manu: ille involvat in fanone, et ponat sigillum, et commendet fideli manu usque ad statutum placitum. Tunc spondeant inter se pugnam duorum. Quando parati sunt ad pugnam, tunc ponant ipsam terram in medio, et tangant ipsam cum spatis suis, cum quibus pugnare debent, et testificentur Deum creatorem ut cuius sit iustitia, ipsius sit et victoria; et

---

y) Al. Codd. *veltrem.* *z*) Met. *terram.* *a*) Al. *iurent ipsam contentionem. Postquam iurata fuerit.* *b*) Cod. Met. et Thuan. *zturf.* Schilter. *zuruft.*

pugnent. Qualis de ipsis vicerit, ipse possideat illam contentionem; et illi alii praesumptiosi, quia proprietatem contradixerunt, duodecim solidos componant.

Tit. LXXXV. (86.) De eo qui servum alterius fugientem acceperit et sequenti domino contradixerit.

Si quis fugitivum alterius servum susceperit, et sequenti domino aut in illa die, aut quando poterit contradixerit eum, et reddere noluerit, tunc vadat ad Principem quem ille habet, ut ei iustitiam faciat, et cum quadraginta solidis componat eum, quia contra legem eum recepit.

Tit. LXXXVI. (87.) De eo qui servum in pignus susceperit, et si ipse servus aliquod damnum fecerit.

I. Si quis pignus tulerit contra legem, aut servum, aut equum, postquam illum in domum suam duxerit, et ille servus ibi hominem occiderit, aut ille equus aliquod damnum fecerit, illud damnum ad illum pertineat qui illud pignus tulit, non ad illum dominum cuius illud pignus fuerit.

II. Si autem dominus voluntarie pignus dederit pro aliqua re alicui, et illud pignus quod datum est, ibi aliquod damnum fecerit, dominus eius qui dedit, damnum quod factum est simile restituat.

Tit. LXXXVII. (88.) De eo qui alteri res suas apud se inventas contradixerit.

Si quis res suas apud alium hominem invenerit, quidquid sit, aut mancipia, aut pecus, aut aurum, aut argentum, aut alia spolia, et illa reddere noluerit, et contradixerit, et post haec convictus fuerit ante iudicem, aut simile aut ipsum reddat, et cum duodecim solidis *c)* componat, quia proprietatem eius contradixit.

Tit. LXXXVIII. (89.) Ut fratres post mortem patris eorum hereditatem non dissipent antequam dividant eam.

Si quis fratres post mortem patris eorum aliquanti fuerint, dividant portionem patris eorum. Dum hoc non fuerit factum, nullus rem suam dissipare faciat usque dum aequaliter partiant.

---

c) Cod. Reg. Til. et Lind. *XV. sol.*

TIT. LXXXIX. (90.) De eo, qui hominem occiderit et negaverit.

Si quis hominem occiderit, et negare voluerit, cum duodecim nominatis iuret, et aliis tantis advocatis in arma sua sacramenta. Pro quatuor tremissis cum uno sacramentali iuret. Pro tribus solidis et tremisse cum duobus sacramentalibus iuret. De sex solidis et tremisse cum quinque nominatis iuret, aut cum tracta spata defendat.

TIT. XC. (91.) De coxa vel brachio abscisis.

I. Si coxa abscisa fuerit libero homini, octuaginta solidis componatur.

II. Si brachium abscisum a scapula fuerit, similiter.

TIT. XCI. (92.) De eo qui mulieri praegnanti abortivum fecerit.

Si quis mulieri praegnanti abortivum fecerit, ita ut iam cognoscere possit, utrum vir an femina fuit; si vir debuit esse, cum duodecim solidis componat; si autem femina, cum viginti quatuor. Si neutrum cognoscere potest, et iam non fuit formatus in lineamenta corporis cum duodecim solidis *d)* componat. Si amplius requirit, cum sacramentalibus suis se idoniet.

TIT. XCII. (93.) De hereditate quam mulier post partum statim mortua derelinquit.

Si qua mulier, quae hereditatem paternam habet, post nuptum praegnans peperit puerum, et in ipsa hora mortua fuerit, et infans vivus remanserit aliquanto spatio, vel unius horae, ut possit aperire oculos et videre culmen domus et quatuor parietes, et postea defunctus fuerit, hereditas materna ad patrem eius pertineat, eo tamen si testes habet pater eius quod vidissent illum infantem oculos aperire et potuisset culmen domus videre et quatuor parietes. Tunc pater eius habeat licentiam cum lege ipsas res defendere. Si autem aliter, cuius est proprietas, ipse conquirat.

TIT. XCIII. (94.) De eo qui in pugna parem suum dereliquit et fugit.

Si qua in exercitu pugna commissa fuerit, et dimittit quis parem suum pugnare et fugit, et ille alius defendit se, post reversionem ille qui fugit componat bis octuaginta solidos illi alio qui inde non fugit sed mansit, et pares suos non dimisit *e)*.

---

d) Herold. *XV. sol.* *e)* Cod. Reg. Thuan. et Herold. *illi alio quia inde fugivit.*

Tit. XCIV. (95.) De eo qui post finitam et emendatam caussam mallare praesumserit.

Si quis aliquem post finitam caussam et emendatam mallare voluerit, post testes tractos et emendationem datam si hoc praesumpserit tentare, et iste se non potest per sacramenta vel per testes defensare, tunc per pugnam duorum se defendat. Et post haec ille temptator cum quadraginta solidis *f*) componat.

Tit. XCV. (96.) De eo qui ingenuam feminam colpo percusserit.

I. Si quis feminam ingenuam colpo percusserit, sic ut sanguis non exeat solvat solidos duos. Si lita fuerit, solvat solidum unum et tremissem. Si ancilla fuerit, solvat solidum unum.

II. Si barus fuerit, similiter.

III. Si servus fuerit, medium solidum.

Tit. XCVI. (97.) De eo qui medelam aut carrucam alterius involaverit.

I. Si quis medelam *g*) rumpit aut involat, solidos tres solvat.

II. Si carrucam involat, aut rumpit rotas in priori parte, sic ut illa die opera tricet *h*), solidos tres componat.

III. Si de post involat aut rumpit, sex solidos componat.

IV. Si herpices fuerit, tres solidos componat.

Tit. XCVII. (98.) De eo qui buricas in sylva porcorum incenderit.

I. Si quis buricas in silva tam porcorum quam pecorum incenderit, viginti duos solidos componat.

II. Et si intus per furorem intrat, et de suo nihil invenit, sex solidos componat.

III. Et si in curte aliena ingressus fuerit, simili modo.

IV. Si intus in scuria, duodecim solidos componat.

V. Nisi *i*) homicida suus ei in curte aut in casa fugerit, et pro ipso nullus offert iustitiam *k*), si sequenter ipsum currit *l*), hoc non est ad requirendum.

---

f) Herold. *cum XX. solid.* *g*) Schilt. *medullam i. e. lancwit.* Lind. *medellam.* Putean. *medulam* *h*) Herold. *triecetur.* *i*) Lind. *Nam si.* *k*) Herold. in marg. *drictum.* *l*) Herold. addit: *et in curtem vel in domum.* Met. *sequens ipsum incurrit.* Schilter. *si sequentur adversarium, aut in curtem aut in domum.*

Tit. XCVIII. (99.) De eo qui gregem animalium in pignus tulerit, et porcarium vel ceteros pastores flagellaverit.

I. Si quis gregem de porcis, aut de iumentis, aut de vaccis, vel de berbicibus *m)* in pignus tulerit, quadraginta solidis sit culpabilis.

II. Si porcarius ligatus de via ostatus *n)* vel battutus fuerit, sic ut duo teneant, et tertius percutiat, novem solidos componat. Et de reliquo quod ei fecit, sicut reliquis servis componi solet, ei in triplum componatur.

III. Et quod de berbicario, stotario *o)*, et vaccario fit, quod reliquis servis componi solet, componatur eis in duplo.

Tit. XCIX. (100.) De eo qui bisontem vel cetera animalia aut furaverit aut occiderit *p)*.

I. Si quis bisontem, bubalum, vel cervum qui prugit *q)*, furaverit aut occiderit, duodecim solidos componat.

II. Et si cervus ille treudis non habet, medium solidum componat.

III. Si treudis habet, et cum ipso nihil sagittatum est, solvat solidum unum.

IV. Si rubeus feramus *r)* cum ipso sagittatus est, tres solidos solvat.

V. Si niger est, solidos sex componat.

VI. Si involatus fuerit, novem geldos componat.

VII. Si cerva indomita fuerit occisa, tremisso solvat.

VIII. Si treudem habuit, medium solidum.

IX. Si cum ipsa rubea fera sagittata fuerit, tres solidos *s)* solvat.

X. Si nigra, sex solidos componat.

XI. Si involata fuerit, novem geldos componat.

XII. Si ursus alienus occisus aut involatus fuerit, solvat eum solidis sex.

XIII. Aprum similiter.

XIV. Si quis pecus manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit, sex solidos componat.

XV. Si furatus fuerit, tres solidos solvat, et quantum iuret quod valuit, novem geldos componat.

XVI. Si quis capriolum occiderit, saiga. Si involatus fuerit, novem geldos componat.

---

m) Putean. *pecoribus.* Til. *vervecibus.* *n)* Herold. *hortatus.* *o)* Schilter *stuotario.* Al. *stocario, stogario, storario, stothario.* *p)* In Heroldina editione hic titulus in sex titulos divisus est, sicut nos notavimus. *q)* Cod. Putean. *burgit.* Til. *bringit.* Schilt. *burgit.* *r)* Herold. *rubeus seramus.* Schilter. *rubeum feramen.* *s)* Baluz. *sex sol.*

XVII. Si grus fuerit furata aut occisa, tres solidos solvat.

XVIII. Si auca *t)* fuerit involata aut occisa, novem geldos solvat.

XIX. Aneta, gariola, ciconia, corvus, cornicula, columba, et cauha, et croerola *u)* ut alia similia requirantur.

TIT. CI. *De Acceptore occiso.*

XX. Si acceptor qui aucam mordet, tres solidos solvat: si gruem mordet, sex solidos componat.

XXI. Si verrem alienum occiderit, alium *v)* pro eo reddat, et tres solidos solvat.

TIT. CII. *De cane qui hominem occiderit.*

XXII. Si canis alienus hominem occiderit, medium weregildum solvat. Et si totum weregildum quaerat, omnia ostia sua claudantur, et per unum ostium semper intret et exeat: et de illo limitare novem pedes suspendatur, usque dum totus putrescat et ibi putridus cadat, et ossa ipsius ibi iaceant, et per alium ostium non intret nec exeat. Et si canem ipsum inde iactaverit aut per alium ostium intraverit in casam, ipsum weregildum medium reddat.

TIT. CIII. *De iumento quod hominem occidit.*

XXIII. Si caballus, porcus, aut bos liberum hominem occiderit, totum weregildum solvat, cuius est pecus! Si servum, medium solvat.

XXIV. Si alicuius caballus sepem alienam salierit, et de palo transpunctus fuerit, cuius sepis fuerit ipse, solvat medium pretium.

TIT. CIV. *De his qui res alienas capulaverint.*

XXV. Si quis ferrum mulinarium involaverit, alium cum ipso reddat, et solvat solidos sex in texaga ei cuius fuerit.

XXVI. Si quis sepem alienam capulaverit, tres solidos solvat.

XXVII. Si quis mortuum suum in terra aliena posuerit, duodecim solidos solvat, aut cum duodecim iuret, ut hoc pro malo non fecisset.

TIT. CV. *De eo qui extraneos suscipit sine permissu.*

XXVIII. Si quis ingenuum aut ingenuam extraneam

---

t) Herold. *autem.* Lind. *aneta.* *u)* Til. et Lind. *querola.* Herold. *horocralu, et cauha.* *v)* Schilter. *Si diup. aiium occiderit, ipsum etc.*

sine permissu cuius fuerit in terram miserit, quadraginta solidis sit culpabilis. Si servus fuerit, duodecim solidis solvat. *w*)

TIT. CVI. *De eo qui in fredo infantes laeserit.*

I. Si quis alterius infantem de medio fredis laeserit, solid. III. componat. Si medianus fuerit, VI. solid. solvat. Si meliorissimus fuerit, XII. sol. solvat.

II. Si quis alterius invitam puellam priserit, weregildo suo semper sit culpabilis; si non fuerit rapta, XII. sol. componat.

TIT. CVII. *De eo qui raptori resistit.*

I. Si quis res alienas, aut Ecclesiae malo ordine invaserit, et alius facienti violentiam repugnaverit, is nullum crimen admittit: quia non facit violentiam, qui vim repellit; aut qui male agenti contradicit.

II. Nullus alienam terram, sine auctoritate praesumat invadere; qui hoc fecerit, cum vindicta se expellendum esse cognoscat.

HOC DECRETUM EST APUD REGEM ET PRINCIPES EIUS, ET APUD CUNCTUM POPULUM CHRISTIANUM, QUI INFRA REGNUM MERWUNGORUM CONSISTUNT.

CAPITULA ADDITA
AD LEGEM ALAMANNORUM.

Uti edita sunt a Stephano Baluzio ex veteri Codice Remensi.

I. Si quis alteri oculum ruperit, et ille pupillus intus restitit, solvat solidos viginti. Si oculus ille foras exierit, solidos quadraginta, aut cum duodecim medios electos iuret.

II. Et qui auriculam simaverit, solvat solidos viginti. Si totum excusserit, aut si plagaverit, ut audire non possit, solvat solidos quadraginta, aut cum duodecim iuret.

---

w) Hic est finis legis Alemannicae ex editione Lindenbrogii, Baluzii, Goldasti et Schilteri. Quae sequuntur in sola editione Heroldi extant. Pars eorum quoque inter Capitula addita legitur, sed in utroque loco valde corrupta. Praeterea Goldastus addit caput: *Moyses Genti Hebraeae etc.*, quod legi Salicae et Baiuvariorum praefixum est, cum epilogo: *Hoc decretum est apud Regem etc.*

III. Si quis brachium super cubito transpunxerit, solvat solidos sex. Si subtus cubitum fuerit, solidos tres solvat.

IV. Simili modo si coxa transpuncta fuerit, solvat solidos sex. Si subtus genuculum fuerit, solvat solidos tres. Si non fuerit transpuncta, et nervora tetigerit, ut ibi wasilus intrat, solvat solidos tres.

V. Si in brachium sive in coxa super genuculum, aut super cubito, unam compositionem.

VI. Si quis in revo plagatus fuerit in pectus aut in latus, solvat solidos duodecim, aut cum duodecim medios electos iuret. Si transpunctus fuerit, solvat solidos viginti quatuor, aut cum duodecim iuret.

VII. Si quis in latus alium transpunxerit sic ut in revo plagatus non sit, solvat solidos sex, aut cum sex medios electos iuret.

VIII. Si quis alteri brachium super cubitum aut coxa super genuculum cum spata aut cum fuste fregerit, et non mancat, solvat solidos sex. Et si subtus cubitum aut subtus genuculum fuerit, et non mancaverit, solvat solidos tres. Si nervora tangit, et wasilus intrat, solvat solidos tres.

IX. Si quis alterum brachium mancat, solvat solidos quadraginta, aut cum duodecim iuret.

X. Si quis digitum pollicem alteri truncaverit, solvat solidos duodecim. Si mancat, aut in primo nodo truncatus fuerit, solvat solidos sex.

XI. Si secundus digitus truncatus fuerit, solidos decem solvat. Si mancat, solvat solidos quinque. Si prima iunctura truncata fuerit, solvat solidos tres.

XII. Si tertius digitus truncatus fuerit, solvat solidos tres. Si mancat, solvat solidos tres.

XIII. Si quartus digitus truncatus fuerit, solvat solidos tres. Si mancat, solvat solidos tres.

XIV. Si quartus digitus truncatus fuerit, solvat solidos quinque. Si in primo nodo truncatus fuerit, solvat solidos tres.

XV. Si minimus digitus truncatus fuerit, solvat solidos decem. Si mancaverit, solvat solidos quinque.

XVI. Et si manus traspuncta fuerit, solvat solidos sex. Et si manus tota excussa fuerit, solvat solidos quadraginta, aut cum duodecim medios electos iuret.

XVII. Si quis alteri pedem truncaverit, solvat solidos quadraginta. Et si mancat, solvat solidos viginti. Et si foris villa ambulare potuerit, et in campo suo cum stelzia ambulare poterit, solvat solidos viginti quinque, aut cum duodecim medios electos iuret.

XVIII. Si quis alteri articulum pollicem truncaverit, solvat solidos sex. Si prima iunctura truncatus fuerit, solvat solidos tres. Si lito contigerit, solvat solidos quatuor. Si servo, solvat solidos tres.

XIX. Si alius articulus truncatus fuerit, solvat solidos tres.

XX. Si qua mulier gravata fuerit, et per facto alterius infans mortuus natus fuerit, aut si vivus natus fuerit et novem noctes non vivit, cui reputatum fuerit quadraginta solidos componat.

XXI. Si femina baronem extra rixam subdulum clamaverit, solvat solidos duodecim, aut cum duodecim medios electos iuret maritus ipsius.

XXII. Si quis alterius ingenuam de crimina seu stria aut herbaria sistit, et eam priserit, et ipsam in clida miserit, et ipsam cum duodecim medios electos aut cum spata tracta quilibet de parentes adunaverit, DCCC. solidos componat. Si ancilla fuerit, quindecim solidos componatur. Si in clida misa non fuerit, et prisa et temptata fuerit, quadraginta solidos componat. Et si in clida non fuerit, sex solidos solvat. Et si ipsam vir contrasteterit culpabilem, et ille propter quem ei reputatur mortuus fuerit, ille qui feminam contrasteterit, wiregildum eius desolvat. Si baro fuerit de minoflidis, solvat solidos centum septuaginta. Si medianus Alamannus fuerit, ducentos solidos componat. Si primus Alamannus fuerit, ducentos quadraginta solidos componat, aut cum viginti quatuor medios electos, aut cum quadraginta quales invenire poterit iuret. Si femina minoflidus fuerit, solvat solidos trecentos viginti. Si mediana fuerit, solvat solidos quadringentos. Si prima Alamanna fuerit, solvat solidos quadringentos octuaginta.

XXIII. Si quis mortuatus fuerit baro aut femina, qui qualis fuerit, secundum legitimum wiregildum suum in novegildum solvatur, aut cum viginti quatuor totos electos, aut cum octuaginta, quales invenire poterit, iuret.

XXIV. Si quis superius mortuum suum de alienas res qua valuerit sol. in terra miserit, solvat solidos quadraginta. Et si tremissis aut duos valuerit, solvat solidos duodecim, aut cum duodecim medios electos iuret.

XXV. Et cuicunque mortuo, tam occiso, quamque sua morte mortuo, aliquid tollatur aut involatur, de fossa ubi reponatur exfoditur, et expoliatus fuit, quod ibi tulit reddat, et octuaginta solidos solvat.

XXVI. Si quis ingenuus ingenuum interficiet, et ei aliquid de res suas sangulentas tulerit, aut hoc auferit ad parentes, nihil est ad requirendum. Si enimvero non afferit, quadraginta solidos solvat.

XXVII. Si litus fuerit in Ecclesia ut in heris generationis dimissus fuerit, tredecim solidos et tremisso componat. Si servo fuerit factum, duodecim solidos componat. Si ingenuae Alamannae factum fuerit, obtuaginta solidos componat, aut cum duodecim iuret. Si lita fuerit, viginti sex solidos et duos tremissos componat. Si ancilla fuerit, duodecim solidos componat, aut cum duodecim medios electos iuret. De wegalaugen sex solidos solvat. Si litus fuerit, solvat solidos quatuor. Si servus fuerit, solidos tres. Si ingenuae Alamannae hoc alter fecerit, duodecim solidos componat. Si lita fuerit, octo solidos componat. Si ancilla fuerit, quatuor solidos solvat. Aut qui eas discapillaverit - - - - rit, quindecim solidos componat.

XXVIII. Si quis messem alienam inchoat, - - - - - solidos componat, aut cum duodecim iuret ut pro malo hoc non fecisset. De initiata messe priserit, tres solidos solvat.

XXIX. Si mulier maritum datum sine procreatione aliqua mortua fuerit, et omnes res eius ad parentes reddantur, quicquid per legem obtingat. Et si maritum supervixerit, tota lectuaria ei concedantur. Si voluntaria se partire volunt, tollant quod eam per legem obtinget. Lectaria partiant aequale.

XXX. Si maritus uxorem suam dimittit, quadraginta solidos ipse componat, et de mundo suo non habet potestatem, et omnia ei reddat quod ei per legem obtingit. Si reputat aliquid, potestatem habeat femina ipsa debet, solidos duodecim solvat. De una remanastula sua iure quod superfuerit, maritus iuret aut reddat.

XXXI. Si quis altero per mano aut per drappo iratus priserit, solidos sex solvat.

XXXII. Si pignus alterius occidit, sex solidos solvat. Si porcus aut berbicis fuerit, tres solidos solvat.

XXXIII. Si alius altero pro altero pignorat aut furore tollit, si domitum armento retulit, tremisse componat. Si indomitus fuerit, duas saigas componatur. Si equus fuerit, solido uno. Si veltris fuerit, dimidio solido. Si iumentus fuerit, tremisse. Si expoliatus fuerit, similiter componatur.

XXXIV. Si quis alterum ligat, et foris marcha eum vendit, ipsum ad locum revocet, et quadraginta solidos componat. Si eum invenire non potuerit, wiregildum suum solvat.

XXXV. Si cuiuslibet messarius de grege tuletur, et castratus fuerit, quantas equas sunt, tantos solidos solvat.

XXXVI. Si accipiter qui augam mordit, solidos tres solvat. Si grugem mordit, sex solidos solvat.

XXXVII. Si verres verrem occidit, ipse pro eo reddatur, aut tres solidos solvat.

XXXVIII. Si quis ingenuum aut ingenuam expromissum cuius fuit in terra miserit, quadraginta solidis sit culpabilis. Si servus fuerit, duodecim solidis sit culpabilis.

XXXIX. Si quis alterius infans minofledis fuerit, tres solidos componat. Si medianus fuerit, sex solidos componat. Si meliorissimus fuerit, duodecim solidos componat.

XL. Si quis alium de caballo iactat, solvat solidos sex.

XLI. Si quis alterius puellam impiafuerit, quadraginta solidos solvat, et ipsam reddat.

XLII. Si quis alterius puellam de genicio deviolaverit, solvat solidos sex. Et qui in eius solatium ambulat, qui super eam manum mittit, solvat solidos tres. Qui eam non tangit, solvat solidos duos.

XLIII. Si quis de grege aliena iumentum tollit, et domat eum alium, simile eum reddat. Si occisa fuerit, tres solidos solvat. Si mediana equa fuerit, sex solidos componat. Si meliorissima fuerit, duodecim solidos componat. Si taurus fuerit, sex solidos componat. Si involatus fuerit, sex solidos componat, et quantum valuit octogildum componat.

XLIV. Si faber ferrarius occisus fuerit, quadraginta solidos componatur. Si aurifex fuerit, quinquaginta solidos componatur. Si quis de ipso mancatus — — — —

Cetera desiderantur.

LEX BAIUVARIORUM

IN NOMIME DNI NRI IHU XRI INCIPIT PROLOGUS LEGIS BAIUVARIORUM. *x*)

Moyses gentis Hebre *y*) primus omnium divinas leges sacris litteris explicavit. Foroneus rex Grecorum primus leges iudiciaque constituit; Mercurius trimegistus primus leges Aegyptiis tradidit; Solon primus leges Atheniensibus edidit; Ligurgus primus Lacedemoniis iura ex Apollinis auctoritate confinxit; Numa Pompilius qui Romulum successit in regno primus leges Romanis edidit. Deinde cum populus seditiosus magistratus ferre non possit, decem viros legibus scribendis congregavit qui leges ex libris Salamonis (Solonis) in latinum sermonem translatos XII. Tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hii Appius Claudius, Genutius Veterius, Iulius, Manilius, Sulpitius, Sectius, Curatius, Romelius, Postumius. Hii decem viri legem conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libris, primus autem consul Pompeius instituere voluit, sed non perseveravit obtrectatorum metu. Deinde Caesar coepit id facere, sed ante interfectus. Paulatim autem antiquae leges vetustatem atque incuriam exsolverunt, quarum etsi nullus iam usus est, notitia tamen necessaria videtur. Leges novae à Constantino coeperunt Caesare et reliquis succedentibus, erant-

---

x) Deest hic prologus in editione Baluzii. Heroldus illum ante legem Salicam posuit. Lindenbrogius tantum partem illius quae incipit: *Theodoricus Rex Francorum etc.* post indicem Capitulorum inseruit. Eandem partem, sed in fine truncatam, habet Baluzius ante legem Ripuariorum. *y*) Al. ms. *Dux Hebreorum*.

que permixtae et inordinatae. Postea Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum constitutionum à Constantini temporibus sub proprio cuiusque imperatoris titulo disposuit. Deinde unaquaeque gens propriam sibi ex consuetudine elegerunt legem; longa enim consuetudo pro lege habetur. Lex est constitutio scripta, mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex à legendo vocata, quia scripta est. Mos est autem consuetudo longa de moribus tracta tantundem. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum quod pro lege suscipitur. Lex erunt omne quod iam ratione constituerunt quod ad disciplinam conveniet, quod saluti proficiat. Vocata autem consuetudo, quae in commune est usu. Theodoricus rex Francorum cum esset Catalonis elegit viros sapientes qui in regno suo legibus antiquis eruditi erant. Ipso autem dictante iussit conscribere legem Francorum et Alamannorum et Baiowariorum unicuique genti, quae in eius potestate erant, secundum consuetudinem suam, addiditque, quae addenda erant et inprovisa et inconposita in melius reformavit, et quae erant secundum consuetudinem paganorum, mutavit secundum legem Christianorum. Et quicquid Theodericus rex propter vetustissimam paganorum consuetudinem emendare non potuit, post haec Hildibertus rex inchoavit, sed Chlodharius rex perfecit. Haec omnia Dagobertus rex gloriosissimus per viris illustribus Claudio, Chadoindo, Magno et Agilolfo z) renovavit, et omnia veterum legum in melius transtulit et unicuique genti scriptam tradidit, quae usque hodie perseverant. Factae sunt autem leges ut earum metu humana coerceretur audacia, tutaque sit inter probos a) innocentia, et in ipsis inprobis formidine supplicii refrenetur nocendi facultas.

INCIPIUNT CAPITULA LEGIS BAIUVARIORUM.

Tit. 1. De ecclesiasticis rebus de libris legis institutionum quae ad clerum pertinent, seu de Ecclesiarum iure.

Cap. 1. *Ut si quis liber Baiuvarius vel quiscunque alodem suam ad Ecclesiam vel quamcunque rem donare voluerit, liberam habeat potestatem.*

2. *De his qui contra legem Ecclesiam fraudare voluerint.*

---

z) Haec nomina in Codicibus admodum diversa leguntur. Al. *Claudium. Chadoindum. Magnum et Agilolfum.* Al. *Cladio. Chado. Indo. Magno. Agilolfo.* Al. *Claudium. Chadum. Indum. Magenum et Agilolfum.* Baluz. *Claudium, Chaudum, Indomagnum et Agilulfum.* a) Al. mss. *inprobos; reprobos.*

3. *De furtis Ecclesiae, quomodo componantur.*
4. *De his qui servum Ecclesiae ad fugiend. suaserint.*
5. *De his qui servum Ecclesiae sine mortali crimine interemerint.*
6. *De his qui res Ecclesiae igne cremaverint.*
7. *De his qui rei sunt et refugium fecerint ad Ecclesiam*
8. *De compositione ministrorum Ecclesiae, quomodo componantur.*
9. *De monachis.*
10. *De Presbyteris vel Diaconibus, quomodo componantur.*
11. *De solis Episcopis, et illorum interfectione.*
12. *De sanctimonialibus vel Deo dicatis.*
13. *De Presbyteris et Diaconibus, ut minime habitent cum mulieribus.*
14. *De colonis vel servis Ecclesiae, qualiter serviant.*

Tit. II. De Ducibus et eorum causis quae ad eos pertinent.

Cap. 1. *Si quis de morte Ducis consiliatus fuerit.*
2. *Si quis Ducem suum occiderit.*
3. *Si quis seditionem excitaverit contra Ducem suum.*
4. *Si quis in exercitu scandalum excitaverit.*
5. *Si quis infra provinciam, ubi Dux exercitum ordinaverit, sine Ducis iussione aliquid praedaverit.*
6. *Si quis in exercitu aliquid furaverit.*
7. *Si quis in utilitate Ducis vel domini sui mortuus fuerit.*
8. *Si quis Regis vel Ducis sui iussione hominem interfecerit.*
9. *De Duce, si protervus vel elatus vel superbus atque rebellis fuerit, et decretum Regis contempserit.*
10. *De filiis Ducum, si protervi fuerint.*
11. *De eo qui scandalum in curte Ducis commiserit.*
12. *Ut nullus in campiones sine iussu manus iniciat.*
13. *De his qui in curte Ducis aliquid furaverint.*
14. *De his qui iussionem Ducis contempserint.*
15. *Ut placita fiant per Kalendas.*
16. *Ut iudex partem suam accipiat.*
17. *Qualis iudex fieri debeat.*
18. *Si iudex propter munera iniuste iudicaverit.*
19. *Si per ignorantiam male iudicaverit.*
20. *De Ducum genealogia, ut duplum honorem accipiant, et eorum compositione.*

Tit. III. De liberis, quomodo componantur.

Cap. 1. *Si quis liberum percusserit per iram.*
2. *De in ripa proiectis.*
3. *De ab equo proiectis.*
4. *De scalis proiectis.*
5. *De in ignem proiectis.*
6. *De sagitta intoxicata.*
7. *De potione mortifera.*
8. *De hostiliter cinctis.*
9. *De invitis pro pignore obtentis.*
10. *De porcis dispersis.*

11. *De simulatis, quod wancstodal dicunt.*
12. *De plaga claudicationis.*
13. *De interfectione liberi hominis.*
14. *De peregrinis transeuntibus viam.*
15. *Si servus liberum furaverit.*

Tit. IV. De liberis qui per manum dimissi sunt liberi, quomodo componantur.

Tit. V. De servis, quomodo componantur.

Tit. VI. De nuptiis et operationibus inlicitis prohibendis.

Cap. 1. *De nuptiis incestis prohibendis.*
2. *De diebus dominicis.*
3. *Ut liberum sine mortali crimine non liceat inservire.*

Tit. VII. De uxoribus et causis quae saepe contingunt.

Cap. 1. *Si cum uxore alterius quis concubuerit.*
2. *De servis qui hoc commiserint.*
3. *Si propter libidinem manum iniecerit.*
4. *Si indumenta supra genucula elevaverit.*
5. *De discriminalibus reiectis.*
6. *De raptu virginum.*
7. *Si quis viduam rapuerit.*
8. *De fornicatione cum libera.*
9. *Si servus cum libera fornicaverit.*
10. *Si cum libera manumissa fornicaverit.*
11. *Si cum virgine quae per manum libera missa est.*
12. *Si cum ancilla alterius.*
13. *Si cum ancilla virgine.*
14. *Si uxorem propriam propter invidiam dimiserit.*
15. *Si sponsatam non acceperit.*
16. *Si alterius sponsam rapuerit.*
17. *Si promissione feminam fraudaverit.*
18. *De avorso per potionem facto.*
19. *Varia de avorso.*
20. *De diuturna compositione dolore parentum.*
21. *De debilitate avorsi.*

Tit. VIII. De furto.

Cap. 1. *Si liber furtum fecerit.*
2. *Si in publico furaverit.*
3. *Si maiorem pecuniam furaverit.*
4. *Si liberum hominem furaverit.*
5. *Si fur nocturno tempore captus in furto.*
6. *Si alienum servum furtum suaserit.*
7. *Si nesciens a fure aliquid comparaverit.*
8. *De furto in auro vel aliis speciebus.*
9. *Si quis occulte alienum animal interfecerit.*
10. *Si casu occiderit alienum animal.*
11. *De tintinnabulo.*
12. *De horto.*
13. *De furtiva re comparata.*
14. *De custodia furtivae rei.*
15. *De compositione a latrone accepta.*
16. *Ut sacramenta non cito fiant.*
17. *De falsa suggestione.*

18. *De accusatione servi alterius.*

TIT. IX. De incendio domorum et earum compositione.

Cap. 1. *De immissione ignis per noctem.*
2. *De scuria liberi.*
3. *De culminum eiectione minorum aedificiorum.*
4. *De igne immisso et extincto.*
5. *De dissipatione domus.*
6. *De culmine.*
7. *De trabibus.*
8. *De spangis, quae parietes continent.*
9. *De caeteris aedificii sumptibus.*
10. *De curtis dissipatione.*
11. *De sepe rupta.*
12. *De signis ob defensionem positis.*
13. *De via publica.*
14. *De via convicinali.*
15. *De semita.*
16. *De fonte.*

TIT. X. De violentia.

Cap. 1. *De curte.*
2. *De domo.*

TIT. XI. De terminis ruptis.

Cap. 1. *De limitibus.*
2. *De limitibus casu motis.*
3. *De contentione terminorum.*
4. *De novo termino prohibendo.*
5. *De signis non evidentibus.*
6. *De iacentibus columnis.*
7. *De materiis non elevatis.*

TIT. XII. De pignoribus.

Cap. 1. *Ut nemini liceat pignorare.*
2. *De eo qui non vult iustitiam facere.*
3. *Si contra legem pignoraverit.*
4. *Si porcos in pignus tulerit.*
5. *Si oves tulerit in pignus.*
6. *Si messem vel prata araverit.*
7. *Si messem maturam furaverit.*
8. *Si alterius initiaverit messem.*
9. *Si servum ad fugiendum suaserit.*

TIT. XIII. De vitiatis animalibus et eorum compositione.

Cap. 1. *De animalibus vitiatis.*
2. *Qui ea in sepem compulerit.*
3. *Si dominus hoc fecerit.*
4. *Statim si mortua non fuerint.*
5. *Si confessus est, recipiat eum.*
6. *De restituendis animalibus.*
7. *Si laesum recipere noluerit.*
8. *Si oculum alterius animalis excusserit.*
9. *Si bovis cornu.*
10. *Si caudam amputaverit.*
11. *De iniuste usis animalibus.*
12. *Ut minime praesumat animal alienum occidere.*

TIT. XIV. De commendatis et commodatis.

Cap. 1. *De custodia.*
2. *Si aurum furaverit.*
3. *De incendio furatis.*
4. *De commendatis furatis.*
5. *De re in contentione posita.*
6. *De Viduis.*

7. *De secundis nuptiis.*
8. *De divisione inter fratres.*
9. *De eo qui sine liberis moritur.*

Tit. XV. De venditionibus.

Cap. 1. *Si quis res alienas vendiderit.*
2. *Si quis possessionem vendiderit.*
3. *Si a servo alieno comparaverit.*
4. *De conditione venditae rei.*
5. *Si ingenuum hominem vendiderit.*
6. *Si servum proprium vendiderit.*
7. *Si servus de suo fuerit redemptus.*
8. *De commutatione.*
9. *De venditionis forma.*
10. *De arris.*
11. *De firmitate.*
12. *Ut per chartam venditio firmetur aut testes.*
13. *De pactis vel placitis.*

Tit. XVI. De testibus et eorum caussis.

Cap. 1. *De testibus, si suum voluerit vindicare.*
2. *Si testem habuerit per aurem tractum.*
3. *Si testis victus fuerit.*
4. *De discordia iudicum.*
5. *Si plures fuerint testes.*

Tit. XVII. De campionibus et causis quae ad eos pertinent.

Cap. 1. *Si unus ab altero fuerit interfectus.*
2. *De his qui propriam alodem vendiderunt.*

Tit. XVIII. De mortuis et eorum caussis.

Cap. 1. *Si mortuum ex monumento eiecerit.*
2. *Si in flumine proiecerit.*
3. *De vestitu mortuorum.*
4. *Si vulneraverit mortuum.*
5. *Si cadaver laeserit.*
6. *Si humaverit mortuum.*
7. *De navibus.*

Tit. XIX. De Canibus. Capitula X.

Tit. XX. De accipitribus vel avibus. Cap. VI.

Tit. XXI. De pomariis et nemoribus atque apibus. Capitula XI.

INCIPIT PACTUM BAWARORUM.

HOC DECRETUM APUD REGEM ET PRINCIPIBUS EIUS ET APUD CUNCTO POPULO XRIANO QUI INFRA REGNUM MERUUNGORUM CONSISTUNT. *b*)

Tit. I. De ecclesiasticis rebus, de libris legis institutionum, quae ad clerum pertinent, seu de Ecclesiarum iure.

Cap. I. *Ut si quis liber Baiuvarius vel quiscumque alodem suam ad Ecclesiam vel quamcunque rem donare voluerit, liberam habeat potestatem.*

Ut si quis liber persona voluerit et dederit res suas ad Ecclesiam pro redemptione animae suae, licentiam habeat de portione sua, postquam cum filiis suis partivit. Nullus eum prohibeat, non Rex, non Dux, nec ulla persona habeat potestatem prohibendi ei. Et quicquid donaverit, villas, terram, mancipia, vel aliquam pecuniam, omnia quaecunque donaverit pro redemptione animae suae, hoc per epistolam confirmet propria manu sua ipse, et testes adhibeat sex *c*) vel amplius si voluerit, et imponant *d*) manus suas in epistola, et nomina eorum notent ibi quos ipse rogaverit. Et tunc ipsam epistolam ponat super altare, et sic tradat ipsam pecuniam coram sacerdote qui ibidem servit et posthaec nullam habeat potestatem (exinde quicquam auferre *e*), nec ipse nec posteri eius, nisi defensor Ecclesiae ipsius per beneficium praestare voluerit ei, sed apud Episcopum defendantur res ecclesiae, quicquid a christianis ad Ecclesiam Dei datum fuerit.

---

b) Iste prologus in multis Codicibus cum capite primo uno contextu cohaeret, quod notatu dignum puto. *c*) Herold. *III.* *d*) Al. mss. *et si voluerint, imponant etc.* *e*) Desunt in al. mss.

Cap. II. *De his qui contra legem Ecclesiam fraudare voluerint.*

Si quis aliqua persona contra res Ecclesiae iniuste agere voluerit, vel de rebus Ecclesiae abstrahere voluerit, sive ille qui dedit vel heredes eius, aut qualiscunque homo praesumpserit, inprimis incurrat Dei iudicium et offensionem sanctae ecclesiae, et iudici terreno persolvat auri uncias tres *f*) et illas res Ecclesiae reddat, et alias similes addat Rege cogente vel Principe qui in illa regione iudex est.

Cap. III. *De furtis Ecclesiae, quomodo componantur.*

I. Si quis res Ecclesiae furaverit, et exinde probatus fuerit, de qualicunque re, niungeldos solvat, id est, novem capita restituat. Et si negare voluerit, secundum qualitatem pecuniae iuret in altari de qua Ecclesia furavit. De una saiga *g*) solus iuret. De duabus saigis, vel tribus, et usque ad tremissem, cum uno sacramentale iuret. Deinde usque ad quatuor tremisses cum tribus sacramentalibus iuret.

II. Et si ampliorem pecuniam furaverit, aut caballum, aut bovem, aut vaccam, vel quicquid plus valet quam quatuor tremisses, et negare voluerit, tunc cum sex *h*) sacramentalibus iuret, et ipse sit septimus, in altare coram populo et Presbytero.

III. Si autem de ministerio Ecclesiae aliquid furaveverit, id est, calicem aut patenam vel pallam, aut qualemcunque rem de infra Ecclesia furaverit, et probatus fuerit, trimniungeldo *i*) solvat, hoc est, ter novem restituat. Et si negare voluerit, secundum qualitatem pecuniae iuret cum XII. sacramentalibus in ipso altare.

Cap. IV. *De his qui servum ecclesiae ad fugiendum suaserint.*

I. Si quis servum ecclesiae vel ancillam ad fugiendum suaserit, et eos foras terminum duxerit, et exinde probatus fuerit, revocet eum celeriter, et cum quindecim solidis *k*) componat auro adpretiatos, pro qua re praesumpserit hoc facere. Et dum illum revocat, alium mittat *l*) in loco pro pignore donec illum reddat, quem in fuga duxit. Et si non potuerit illum invenire, tunc alium donet *m*) similem illi, et quindecim solidos *n*) componat.

II. Ita de ancilla, secundum quod valet, similiter faciat *o*).

---

f) Al. ms. *uncias IIIIor.* *g*) Al. mss. *saica.* *h*) Herold. *cum III.* *i*) Al. mss. *triuniungeldo; trimniungeldum; thrimniungeldum; trinniumgelde.* Til. *thrummimgeldum.* Lindenbr. *triuniumgeldo.* Herold. *litrim niungeldum.* *k*) Herold. *XII. solid.* *l*) Al. ms. *restituat.* *m*) Al. ms. *ponet.* *n*) Herold. *XII. solid.* *o*) Al. ms. *Ancillam ecclesiae in duplum conponat.*

Cap. V. *De his qui servum Ecclesiae sine mortali crimine interemerint.*

Si quis servum Ecclesiae sine mortali culpa occiderit per praesumptionem, duos similes restituat pro illo quem occidit. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus iuret in altare in illa Ecclesia cuius servum occidit.

Cap. VI. *De his qui res Ecclesiae igne cremaverint.*

I. Si quis res Ecclesiae igne cremaverit per invidiam more furtivo in nocte, et inventus fuerit, si servus est, tollatur *p*) manus eius et oculi eius, (ut amplius non valeat *q*) facere malum. Dominus vero eius omnia similia restituat, quicquid in illo incendio arserit.

II. Et si liber homo hoc praesumpserit facere, et res Ecclesiae igne cremaverit, et probatus fuerit, componat hoc secundum legem, id est, in primis donet sexaginta solidos *r*) auro adpretiatos propter praesumptionem, quia talia ausus fuerat facere. Postea omne culmen quod in illo incendio cecidit cum viginti quatuor solidis componat, et quicquid ibi arserit omnia similia restituat. Et quanti homines ibi intus fuerint, et inlaesi de incendio evaserint, unicuique cum sua hrevuavunti *s*) componat. Et si ibi aliquis laesus fuerit vel mortuus, ac si ipse cum propria manu fecerit, sic secundum personam uniuscuiusque componat. Et si hoc negare voluerit, cum viginti quatuor sacramentalibus nominatis iuret in altare evangelio superposito coram defensore Ecclesiae.

III. Et quisquis de rebus ecclesiae furtivis probatus fuerit, ad partem fisci pro fredo praebeat fideiussorem, et donet wadium de quadraginta solidis, et tantum solvat quantum iudex iusserit; et quantum durius soluerit, tantum firmior erit pax Ecclesiae.

Cap. VII. *De his qui rei sunt, et confugium fecerint ad Ecclesiam.*

I. Si culpabilis aliquis confugium ad Ecclesiam fecerit, nullus eum vi abstrahere ausus sit, postquam ianuam Ecclesiae intraverit, donec interpellat Presbyterum Ecclesiae vel Episcopum.

---

p) Lind. et Herold. *tollantur.* *q*) Al. ms. *et amplius non videat.* *r*) Al. mss. *XL. sol.* Herold. *XL. vel LX. solid.* *s*) Al. mss. *reuauunti, hreuauunt, hrefuunt.* Herold. *hreva unta.*

Si presbyter responsum dare t) ausus non u) fuerit, et si talis culpa est ut dignus sit disciplina, cum consilio sacerdotis hoc faciat, quia ad Ecclesiam confugium fecit.

III. Nulla sit culpa tam gravis, ut vita non concedatur propter timorem Dei et reverentiam sanctorum; quia Dominus dixit: Qui dimiserit, dimittetur ei. Qui non dimiserit, nec ei dimittetur.

IV. Si quis autem homo contumax et superbus, timorem Dei vel reverentiam Ecclesiarum sanctarum non habuerit, et fugientem servum suum, vel quem persecutus fuerit, de Ecclesia per vim abstraxerit, et Deo honorem non dederit, componat ad ipsam ecclesiam quadraginta solidos judice cogente, et pro fredo ad fiscum quadraginta solidos, ut sit honor Deo et reverentia sanctorum, et Ecclesia Dei semper invicta sit.

CAP. VIII. *De compositione ministrorum Ecclesiae quomodo componantur.*

I. Si quis ministros Ecclesiae, id est, Subdiaconum, Lectorem, Exorcistam, Acolytum, Ostiarium, de istis aliquem iniuriaverit, aut percusserit, vel plagaverit, vel occiderit, componat hoc dupliciter sicut solent componi parentes eius.

II. Illi qui sunt ministri altaris Dei, duplicem compositionem accipiant.

III. Alii autem Clerici componantur sicut parentes eorum.

CAP. IX. *De monachis.*

Monachi autem qui secundum regulam in monasterio vivunt, et illi dupliciter componantur secundum genealogiam suam, ut reverentia sit Dei, et pax eis qui illi deserviunt.

CAP. X. *De Presbyteris vel Diaconibus, quomodo componantur.*

I. Si quis Presbytero vel Diacono, quem Episcopus in parochia ordinavit, vel qualem plebs sibi recepit ad sacerdotem, quem ecclesiastica sedes probatum habet, iniuriam fecerit, vel plagaverit, tripliciter eum componat.

II. Si autem Presbyterum occiderit, solvat trecentos solidos auro adpretiatos w). Si aurum non habet,

t) Al. mss. et Lind. *repraesentare.* u) Deest in Herold. et in al. Codd. v) Al. ms. *componere.* w) Herold. *solid. CCC. auro adpretietur.*

donet aliam pecuniam, mancipia, terram, vel quicquid habeat, usque dum impleat.

III. Diaconum vero cum ducentis solidis solvat.

IV. Utrosque ad illam Ecclesiam, ubi ministri fuerint, Episcopo requirente, et iudice *x*) cogente, qui in illa provincia sit ordinatus.

V. Et pro fredo in publico solvat solidos sexaginta *y*), ut exinde sit reverentia sacerdotum, et honor ecclesiasticus non contemnatur, neque praesumptio crescat in plebe.

CAP. XI. *De Episcopis, et illorum interfectione.*

I. Si quis Episcopum, quem constituit Rex, vel populus elegit sibi Pontificem, occiderit, solvat eum Regi vel plebi aut parentibus secundum hoc edictum. Fiat tunica plumbea secundum statum eius, et quod ipsa pensaverit, auri *z*) tantum donet, qui eum occidit. Et si aurum *a*) non habet, donet aliam pecuniam, mancipia, terram, villas, vel quicquid habet, usque dum impleat debitum. Et si non habet tantam pecuniam, se ipsum et uxorem et filios tradat ad Ecclesiam illam in servitium, usque dum se redimere possit. Hoc per imperium Regis vel iudicis fiat. Et illa pecunia in usu ipsius Ecclesiae, ubi Pontifex fuit, ibi sit firmata usque in perpetuum.

II. Et si Episcopus contra aliquem culpabilis apparet, non praesumat eum occidere, quia Summus Pontifex est; sed mallet eum ante Regem vel Ducem, aut ante plebem suam.

III. Et si convictus de crimine, negare *b*) non possit, tunc secundum canones ei iudicetur. Si talis est culpa ut deponatur *c*), deponatur aut exilietur. De homicidio, de fornicatione, de consensu hostili, si infra provinciam inimicos invitaverit, et eos perdere *d*) voluerit, quos salvare debuerat, pro istis culpis damnetur.

CAP. XII. *De sanctimonialibus vel Deo dicatis.*

Si quis sanctimonialem, hoc est, Deo dicatam, de monasterio traxerit, et eam sibi in coniugio duxerit contra legem ecclesiasticam, requirat eam *e*) Episcopus civitatis illius cum consilio Ducis *f*); velit nolit, tamen reddat eam ad illud monasterium, unde eam tulit, et componat ad illud monasterium dupliciter sicut solet componere, qui alienam rapit sponsam *g*). Scimus illum crimine esse obnoxium,

---

x) Al. mss. *duce.* *y*) Al. mss. et Herold. *solid. XL.* *z*) Al. mss. et Herold. *pensaverit auro, tantum etc.* *a*) Herold. *et si autem.* *b*) Al. mss. et Lind. *crimen negare.* *c*) Al. mss. *ut dignus sit deponi.* *d*) Herold. *prodere.* *e*) Al. mss. et Herold. *eum.* *f*) Al. mss. *regis vel ducis.* *g*) Al. mss. *uxorem.*

qui alienam sponsam rapit: quanto magis ille obnoxius est crimine qui Christi usurpavit sponsam *h*). Et si noluerit emendare et reddere, expellatur de provincia, dicente Apostolo: Auferte malum a vobismet ipsis. Et iterum: Tradere huiusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.

Cap. XIII. *De Presbyteris et Diaconibus, ut minime habitent cum mulieribus. i)*

I. De Presbyteris vel Diaconis et de ecclesiasticis ministris, ut nullo Presbytero vel Diacono liceat habere secum in domo extraneam feminam, ne per illam occasionem decipiatur, et pollutus offerat sacrificium Deo, nec plebs per eius offensionem corruat, et plagam sustineat.

II. Propterea qui gradu sacerdotali fulciuntur, extranearum mulierum interdicta consortia cognoscant; hac eis tantum facultate concessa, ut matres, filias, atque sorores germanas inter domorum suarum septa contineant; in his enim nihil suspecti criminis existimare foedus naturale permittit; illas etiam non relinquere castitatis hortatur affectio *k*).

III. De ceteris causis Presbyteri, Diaconi vel Clerici ab Episcopis secundum illorum canones iudicentur.

Cap. XIV. *De colonis l) vel servis Ecclesiae, qualiter serviant.*

I. De colonis vel servis Ecclesiae, qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium *m*), secundum aestimationem iudicis, provideat hoc iudex, secundum quod habet, donet. De triginta modiis tres donet, et pascuarium desolvat secundum usum provinciae.

II. Andecingas *n*) legitimas, hoc est, perticam *o*) decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo, arare, seminare, claudere, colligere et trahere, et recondere. [Pratum arpento *p*) uno claudere, secare *q*), colligere, et trahere *r*]. A tremisse *s*) unusquisque accola ad duo modia (sationis excolligere, seminare,

---

h) Al. mss. *sponsam rapere.* Herold. *qui uxorem usurpavit sponsam.* *i*) In uno Codice hoc caput omnino deest. *k*) Haec periodus in Codd. et Editt. valde turbata exhibetur: habetur tamen in uno Codice qualem eam dedimus. Item auctoritate quorundam Codicum sic restitui potest: *In his enim nulla suspectio criminis est, nec existimare foedus naturae permittit etc.* Herold. *In his enim nihil suspecti criminis aestimare, foedus naturale permittat, illas, et iam non relinqui; castitatis horat affectus.* *l*) Un. Cod. *De parschalchis.* *m*) Al. *angaria.* *n*) Al. mss. *Andecenas; Andecengas.* *o*) Herold. *pertigam;* et iterum *pertigas.* *p*) Herold. *carpento.* *q*) Herold. *segare.* *r*) Desunt in al. Codd. *s*) Certe legend. *trimense*, id est, genus frumenti.

colligere, et recondere debeat *t*). Et vineas plantare *u*) claudere *v*), fodere, propaginare, praecidere, vindemiare.

III. Reddant decimum fascem de lino *w*), de apibus decimum vas *x*), pullos quatuor, ova quindecim reddant *y*).

IV. Parafredos donent, aut ipsi vadant ubi eis iniunctum fuerit. Angarias cum carra *z*) faciant usque quinquaginta leugas. Amplius non minentur.

V. Ad casas dominicas stabulare *a*), foenile, granicam, vel tuninum recuperandum *b*), pedituras *c*) rationabiles accipiant; et quando necesse fuerit, omnino componant. Calcefurnum ubi prope fuerit, ligna aut petras *d*) quinquaginta homines faciant; ubi longe fuerit centum homines debeant exire *e*); et ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.

VI. Servus autem Ecclesiae secundum possessionem suam reddat tributa. Opera vero tres dies in hebdomada in dominico operetur, tres vero sibi faciat. Si vero dominus eius dederit ei boves aut alias res quas habet, tantum serviat quantum ei per possibilitatem impositum fuerit; tamen iniuste neminem *f*) opprimas *g*).

Tit. II. De Ducibus et eorum causis, quae ad eos pertinent.

Cap. I. *Si quis de morte Ducis consiliatus fuerit.*

I. Si quis contra Ducem suum, quem Rex ordinavit in provincia illa, aut populus sibi elegerit Ducem, de morte eius consiliatus fuerit, et exinde probatus negare non potest, in Ducis sit potestate homo ille, et vita illius, et res eius infiscentur in publico.

II. Et hoc non sit per occasionem factum, sed probata res expediat veritatem *h*), nec sub uno teste, sed sub tribus testibus personis coaequalibus sit probatum. Si

---

t) Al. mss. *sationis excollegere et recondere debent et seminare collegere.* *u*) Al. mss. et edit. *plantando claudere.* *v*) Deest in al. Codd. *w*) Al. ms. *fasce de ligno.* *x*) Al. ms. *decem vasa.* *y*) Herold. *ova XII.* *z*) Al. edit *cum carro.* *a*) Al. mss. *stabulire; stabilire.* Herold. *stabulum.* *b*) Al. mss. *recuperanda.* *c*) Herold. *petoritas;* in marg. tamen: *pedituras.* *d*) Al. mss. *fuerit ligna aut petra.* *e*) Al. mss. *experiri; expetiri; expetere.* Herold. *expediri.* *f*) Al. *minime.* *g*) In quibusdam Codd. hoc loco inseritur caput: *De diebus dominicis,* quod habetur infra sub titulo sexto. *h*) Al. mss. *Et hoc vitetur ne sit per occasionem factum, sed per probatas res expectet veritatem.* Al. mss. *pateat veritatem.* Herold. *experietur veritatem.*

autem unus fuerit testis, et ille alter negaverit, tunc Dei accipiant iudicium. Exeant in campum, et cui Deus dederit victoriam, illi credatur. Et hoc in praesentia populi *i)* fiat, ut per invidiam nullus pereat.

III. (Ut nullus liber Baiuvarius alodem aut vitam sine capitali crimine perdat, id est *k*) si aut *l*) in necem Ducis consiliatus fuerit, aut inimicos in provinciam invitaverit, aut civitatem capere ab extraneis machinaverit, et exinde probatus inventus fuerit, tunc in Ducis sit potestate vita ipsius et omnes res eius et patrimonium.

IV. Cetera vero quaecunque commiserit peccata, quousque habet substantiam, componat secundum legem.

V. Si vero non habet, ipse se in servitio deprimat, et per singulos menses vel annos quantum lucrare quiverit, persolvat cui deliquit, donec debitum universum restituat.

Cap II. *Si quis Ducem suum occiderit.*

Si quis Ducem suum occiderit, anima illius pro anima eius sit, mortem quam intulit recipiat, et res eius infiscentur in publico in sempiternum.

Cap. III. *Si quis seditionem excitaverit contra Ducem suum.*

I. Si quis seditionem excitaverit contra Ducem suum, quod Baiuvarii carmulum *m)* dicunt, per quem in primis fuerit levatum, componat Duci sexcentos solidos.

II. Alii homines, qui eum secuti sunt illi similes, et consilium cum ipso habuerunt, unusquisque cum ducentis solidis *n*) componat.

III. Minor populus qui eum secuti sunt, et liberi sunt, cum quadraginta solidis componant, ut tale scandalum non nascatur in provincia.

Cap. IV. *Si quis in exercitu scandalum excitaverit.*

I. Si quis in exercitu, quem Rex ordinavit vel Dux (de provincia illa *o*), scandalum excitaverit infra propria hoste, et ibi homines mortui fuerint, componat in publico sexcentos solidos.

II. Et quisquis ibi aut percussiones, aut plagas, aut homicidium fecerit, componat sicut in lege habetur, unicuique secundum suam genealogiam.

III. Et ille homo, qui haec commisit, benignum imputet *p)* Regem vel Ducem suum, si ei vitam concesserint.

---

i) Lind. et Herold. *in praesenti populo.* *k*) Desunt ista in Herold. *l*) Herold. *Si quis.* *m)* Al. mss. *carmulam, armulam* *n*) Al. ms. *cum CCC. sol.* *o)* Al. mss. *de quacunque provincia illa vel illa,* *p*) Herold. *reputet.*

IV. De minoribus autem hominibus, si in hoste scandalum commiserint, in Ducis sit potestate, qualem poenam sustineant.

V. Et ille usus eradicandus est, ut non fiat. Solet enim propter pabula equorum vel propter ligna fieri scandalum, quando aliqui defendere volunt casas vel scurias ubi foenum vel granum inveniunt. Hoc vetandum est ne fiat. Ut si quis invenerit pabula vel ligna, tollat quantum vult, et neminem vetet tollendi, ut per hoc scandalum non nascatur.

VI. Si quis hoc ausus fuerit facere, aut contradicere aliquid quod lex vetat, ille tunc, si inventus fuerit, coram Duce disciplinae hostili subiaceat, vel ante Comitem suum quinquaginta gamactas q), id est, quinquaginta percussiones accipiat.

Cap. V. *Si quis infra provinciam, ubi Dux exercitum ordinaverit, sine Ducis iussione aliquid praedaverit.*

I. Si quis in exercitu infra provinciam sine iussione Ducis sui per fortiam hostilem aliquid depraedare voluerit, aut foenum tollere aut granum, vel casas incendere, hoc omnino detestamur ne fiat. Et exinde curam habeat Comes in suo comitatu. Ponat enim ordinationem suam super Centuriones et Decanos, et unusquisque provideat suos quos regit, ut contra legem non faciant.

II. Et si aliquis praesumptuosus hoc fecerit, a Comite illo sit requirendum cuius homo hoc fecit.

III. Et si ille Comes neglexerit inquirere quis hoc fecit, ille omnia de suis rebus restituat; tamen tempus requirendi habeat.

IV. Et si talis homo potens hoc fecerit, quem ille Comes distringere non potest, tunc dicat Duci suo, et Dux illum distringat secundum legem.

V. Si liber est, quadraginta solidis sit culpabilis, et omnia similia restituat.

VI. Si servus hoc fecerit, capitali subiaceat sententiae r). Dominus vero eius omnia similia restituat, quia servo suo non contestavit ut talia non faceret. Quia si vosmetipsos comeditis, cito deficietis.

VII. Comes tamen non neglegat custodire exercitum suum, ut non faciant contra legem in provincia sua.

Cap. VI. *Si quis in exercitu aliquid furaverit.*

I. Si quis in exercitu aliquid furaverit, pastoriam, ca-

---

q) Al. mss. *gamactas accipiat.* Herold. *XL. gamactos accipat.*
r) Al. mss. *crimini.*

pistrum s); frenum, feltrum t), vel quaecunque involaverit, et probatus fuerit, si servus est, perdat manus suas u); dominus vero eius ipsam rem, si habet, aut similem reddat.

II. Si autem liber homo hoc fecerit, cum quadraginta solidis redimat manus suas, et quod tulit reddat.

CAP. VII. *Si quis in utilitate Ducis vel domini sui mortuus fuerit.*

I. Si quis homo in utilitatem domini sui in exercitu, vel ubicunque dominus eius eum miserit, perrexerit, et ibi mortuus fuerit, et quaerit opinionem facere domino suo vel populo suo, heredes eius nunquam sint deiecti de hereditate eius, quamvis qualescunque sint; sed Dux eos defendat usque dum ipsi possint.

II. Tunc enim unusquisque non tardat voluntatem domini sui facere quando sperat se exinde munus accipere, si inde vivens evaserit. Et si propter hoc mortuus fuerit, credat quod filii eius aut filiae possideant hereditatem eius nullo inquietante, tunc fidus et promptus implet v) iussionem.

CAP VIII. *Si quis Regis vel Ducis sui iussione hominem interfecerit.*

I. Si quis hominem per iussionem Regis vel Ducis sui, qui illam provinciam w) in potestate habet, occiderit, non requiratur ei, nec faidosus sit, quia iussio domini sui fuit, et non potuit contradicere iussionem; sed Dux defendat eum et filios eius pro eo.

II. Et si Dux ille mortuus fuerit, alius Dux qui in loco eius succedit x), defendat eum.

CAP. IX. *De Duce si protervus et elatus, vel superbus atque rebellis fuerit, et decretum Regis contempserit.*

Si quis autem Dux de provincia illa, quem Rex ordinaverit, tam audax aut contumax, aut levitate stimulatus, seu protervus et elatus, vel superbus atque rebellis fuerit, qui decretum regis contempserit, donatu dignitatis ipsius Ducati careat, etiam et insuper spem y) supernae contemplationis sciat se esse condemnatum, et vim salutis amittat z).

CAP. X. *De filiis Ducum si protervi fuerint.*

I. Si quis filius Ducis tam superbus vel stultus fuerit, ut patrem suum dehonestare voluerit per consilium malignorum, vel per fortiam, et regnum eius auferre ab eo, dum

---

s) Herold. et Lind. *pastorium capistrum.* t) Al. mss. *viltrum.* Herold. *frenum feltri.* u) Al. mss. et Lind. *manum suam.* v) Herold. *est ut impleat.* w) Al. mss. *regionem.* x) Al. mss. et edit. *accedit.* y) Herold. *spe.* z) Hoc caput. in plurimis Codd. deest.

adhuc pater eius potest iudicio contendere, in exercitu ambulare, populum iudicare, equum viriliter ascendere, arma sua vivaciter baiulare *a)*, non est surdus nec coecus, in omnibus iussionem Regis potest implere, sciat se ille filius contra legem fecisse, et de hereditate patris sui se esse deiectum, et nihil amplius ad eum pertinere de facultatibus patris sui, et hoc in potestate (Regis vel *b)* patris sui erit ut exiliet eum, si vult.

II. Nihil aliud habeat in potestatem, nisi quod per misericordiam (Rex vel *c)* pater eius dare ei voluerint.

III. Et si supervixerit patrem suum, et alios fratres habuerit, non dent ei portionem, quia contra legem peccavit in patrem suum.

IV. Et si ille solus de heredibus eius supervixerit patrem suum, in Regis erit potestate; cui vult donet, aut illi, aut alteri.

Cap. XI. *De eo qui scandalum in curte Ducis commiserit.*

I. Si quis in curte Ducis scandalum commiserit, ut ibi pugna fiat per superbiam suam, vel per ebrietatem, quicquid ibi factum fuerit, omnia secundum legem componat, et propter stultitiam suam in publico componat quadraginta solidos.

II. Si servus est alicuius qui haec commisit, manus perdat.

III. Nullus unquam praesumat in curte Ducis scandalum committere.

Cap. XII. *Ut nullus in campiones sine iussu manus iniiciat.*

I. Si quis in curte Ducis, vel ubicunque pugnaverint campiones, manus ad levandum miserit antequam ille iusserit cui commendatum est praevidere, si liber est, quadraginta solidos componat in publico. Si servus, manum suam ibi dextram perdat, aut dominus eius redimat eam cum viginti solidis.

II. Vetanda est talis causa unde scandalum solet nasci.

Cap. XIII. *De his qui in curte Ducis aliquid furaverint.*

I. Si quis infra curtem Ducis aliquid involaverit, quia domus Ducis domus publica est, trimniungeldum *d)* componat, hoc est, ter novem donet liber homo. Servus vero niungeldo solvat, aut manus perdat.

II. Et si aliquid invenerit in curte Ducis quasi per

---

a) Lind. *velociter batalare.* *b)* Desunt in plurimis Codd. *c)* Desunt in plurimis Codd. *d)* Lind. *triuniumgeldum.* Herold. *triniunum geldum.* Al. mss. *triuniungelt.*

neglectum iacere, et id tulerit, et super noctem celaverit, furtum reputetur, in publico quindecim *e*) solidos componat.

Cap. XIV. *De his qui iussionem Ducis contempserint.*

Si quis iussionem Ducis sui contempserit, vel signum quale usus fuerit Dux transmittere, aut annulum, aut sigillum, si neglexerit venire aut facere quod iussus est, quindecim *f*) solidos pro neglecto donet in publico, et sic impleat iussionem.

Cap. XV. *Ut placita fiant per Kalendas.*

I. Ut placita fiant per Kalendas aut post quindecim dies *g*), si necesse est, ad caussas inquirendas, ut sit pax in provincia, et omnes liberi conveniant constitutis diebus ubi iudex ordinaverit, et nemo sit ausus contemnere venire ad placitum. Qui infra illum comitatum manent, sive Regis vassi, sive Ducis, omnes ad placitum veniant. Et qui neglexerit venire, damnetur quindecim *h*) solidis.

II. Comes vero secum habeat iudicem, qui ibi constitutus est iudicare, et librum legis ut semper rectum iudicium iudicet de omni caussa quae componenda sunt.

III. Qui contra legem facit, componat sicut lex habet, et donet vuadium Comiti illo de fredo sicut lex est.

Cap. XVI. *Ut iudex partem suam accipiat.*

Iudex vero partem suam accipiat de caussa quam iudicavit. De tribus solidis tremissem accipiat, de sex solidis duos tremisses accipiat, de novem solidis unum solidum accipiat *i*). De omni compositione semper nonam partem accipiat, dum rectum iudicat.

Cap. XVII. *Qualis iudex fieri debeat.*

Iudex autem talis ordinetur qui veritatem secundum hoc edictum iudicet. Non sit personarum acceptor, neque cupidus pecuniae. Perit lex cupiditatis amore. Praemia et dona legibus vires tulerunt. Impunita manet male vivendi licentia. Propterea talis constituatur iudex qui plus diligat iustitiam quam pecuniam.

Cap. XVIII. *Si iudex propter munera iniuste iudicaverit.*

Iudex si accepta pecunia male iudicaverit, ille qui iniuste aliquid ab eo per sententiam iudicantis abstulerit, ab-

---

e) Herold. *XII. sol.* *f*) Herold. *XII. sol.* *g*) Herold. *XII. dies.* *h*) Herold. *XII. sol.* *i*) Herold. sic habet: *De VII. solid. tremissem accipiat de III. solid: ut tremisses accipiat; de IX. solid. I. solidum accipiat.*

lata restituat. Nam iudex qui perperam *k*) iudicaverit, in duplum ei cui damnum intulerit cogatur exsolvere, quia ferre sententiam contra legum nostrarum statuta praesumpsit, et in fisco cogatur quadraginta solidos persolvere.

CAP. XIX. *Si per ignorantiam male iudicaverit.*

Si vero nec per gratiam, nec per cupiditatem, sed per errorem iniuste iudicaverit, iudicium ipsius, in quo errasse cognoscitur, non habeat firmitatem; iudex vacet a culpa *l*).

CAP. XX. *De Ducum genealogia, ut duplum honorem accipiant, et eorum compositione.*

I. De genealogia qui vocantur Huosi, Throzza, Fagana, Hahilingua, Aennion *m*), isti sunt quasi primi post Agilolfingos, qui sunt de genere ducali. Illis enim duplum honorem concedimus. Et sic duplam compositionem accipiant.

II. Agilolfingi vero usque ad Ducem *n*) in quadruplum componantur, quia summi Principes sunt inter vos *o*).

III. Dux vero qui praeest in populo, ille semper de genere Agilolfingorum fuit, et debet esse; quia sic Reges antecessores nostri concesserunt eis, ut qui de genere illorum fidelis Regi erat et prudens, ipsum constituerent Ducem ad regendum populum illum.

IV. Et pro eo quia Dux est, addatur ei maior honor quam ceteris parentibus eius, sic ut tertia pars addatur super hoc quod parentes eius componuntur. Si vita parentorum eius aufertur, cum sexcentis solidis *p*) componuntur. Dux vero cum nongentis solidis *q*) componitur parentibus, aut Regi, si parentes non habuerit.

V. Et secundum hoc edictum alia compositio sequatur, qualiter parentes eius componi solent. Itaque si Duci aliquid accesserit a coaequalibus suis, sic eum componere debet. Ubi compositio parentorum eius est in quatuor solidis, Duci vero, sex solidis. Ubi illorum in sex solidis, Duci vero in novem. Ubi vero illis dantur duodecim solidi, Duci autem octodecim. Sic semper addatur tertia

---

k) Lind. *per praemia.* Al. mss. *qui pecunia perperam.* *l*) Al. mss. et edit. *iud. non vocetur ad culpam; iud. non vacat ad culpam.* *m*) Codices et libri impressi in his nominibus scribendis mire variant. Lindenbr. et quidam Codices habent: *Hosidra, Ozza, Sagana* (al. mss. *Fagana*), *Habilingua* (al. mss. *Habilinga, Hahilinga, Bahilinga, Hailingua, Hatlinga, Hahiligga*), *Anniena* (al. mss. *Anniona, Ennion*). Alii quatuor tantum nomina legunt. Sic Herold. *Huositroz* (al. mss. *Hosidrozza, Hosidroza, Husidrozza, Husidrohha*), *Zafagana, Hailinga, Aennion.* *n*) Herold male: *usque ad crucem.* *o*) Herold. *nos.* Al. mss. *suos.* *p*) Al. mss. et edit. *DCXL. sol.* *q*) Al. mss. *DCCCCLX. sol.*

pars supra in Ducis caussa usque in novissimam quaestionem quae solet inter homines contingere.

Tit. III. De liberis, quomodo componantur.

Cap. I. *Si quis liberum percusserit per iram.*

I. Si quis liberum per iram percusserit, quod pulislac r) vocant, unum solidum donet.

II. Si in eum sanguinem fuderit, quod plotruns dicunt, solidum unum et semissem componat.

III. Si in eum contra legem manus iniecerit, quod infanc dicunt, tres solidos donet.

IV. Si in eo venam percusserit, ut sine igne sanguinem stagnare non possit, quod athargrati s) dicunt, vel in capite testa appareat, quod gebulskini t) vocant, et si os fregerit, et pellem non fregit, quod palebrust u) dicunt, et si talis plaga ei fuerit, quae tamens sit, si aliquid de istis contigerit, cum sex solidis componat.

V. Si os tulerit de plaga de capite vel de brachio supra cubitum, cum sex solidis v) componat.

VI. Si cervella in capite appareat, vel interiora membra plagata fuerint, quod hreuuauunt w) dicunt, cum duodecim solidis componat.

VII. Si quis eum funibus ligaverit contra legem, duodecim solidos componat.

VIII. Si eum per vim implexaverit, et non ligaverit, quod hropant x) dicunt, cum sex solidis componat.

IX. Si quis libero oculum eruerit, vel manum vel pedem tulerit, cum quadraginta solidis componat.

X. Et si talis plaga vel fractura fuerit, ut exinde mancus sit, cum viginti solidis componat.

XI. Si quis alicuius pollicem absciderit, cum duodecim solidis componat.

XII. Et si proximum a pollice vel minimum absciderit, cum novem solidis componat, unum sic, et alium sic.

XIII. Illos medianos duos digitos cum decem solidis componat, unum cum quinque solidis, et alium cum quinque.

XIV. Et si non fuerint abscisi et est mancus, et stat rectus ut non possit plicari, hoc impedimentum est ad arma

---

r) Lind. *puleslac.* Al. mss. *bullislac, pullis.* s) Al. mss. *arcrati, athargrasti, atharcrati, arthagrati, adarcrati.* t) Al. mss. *gelbukin, gelbuschini, sceppolsein, kepol sceni, kepolsceini.* Herold. *gebulskim.* u) Herold. *placprust.* Lind. *puleprust.* Al. mss. *balehprust, polbrust, palcdrust.* v) Herold. *III. solid.* w) Al. mss. et Herold. *hreuuuunt, rewnt.* Lind. *hrefauunt.* x) Herold. *hrobaten.* Al. mss. *hroupant, hraopunt, hrapanc, raupkent.*

baiulare *y*), maior est compositio quam de absciso, tertiam partem superaddat. Ad duodecim adde quatuor, fiunt sexdecim. Ad novem adde tria, fiunt duodecim *z*). Ad quinque adde duo et tremisse, fiunt septem solidi et tremisse. Sic enim debes iudicare et sic componere.

XV. Si quis alicui brachium supra cubitum transpunxerit, cum sex solidis componat.

XVI. Si ante cubitum transpunxerit, cum tribus solidis componat.

XVII. Si quis alicui nasum transpunxerit, cum novem solidis componat.

XVIII. Si quis aurem transpunxerit, tres solidos componat.

XIX. Si quis aurem alicui absciderit, cum viginti solidis componat.

XX. Si eum sic plagaverit, ut inde surdus fiat, cum quadraginta solidis componat.

XXI. Si aurem maculaverit, ut exinde turpis appareat, quod lidscarti *a*) vocant, cum sex solidis componat.

XXII. Labium subterius similiter componat, et palpebram subteriorem simili modo. Si sic plagaverit ut lacrymam continere non possit, vel subterius labium salivam non continet, tunc cum sex solidis componat.

XXIII. Superiorem vero palpebram vel superius labium si maculaverit, cum tribus solidis componat.

XXIV. Si quis alicui dentem maxillarem, quem marchzant *b*) vocant, excusserit, cum duodecim solidis componat.

XXV. Alios vero dentes si excusserit, unumquemque cum sex solidis componat.

Cap. II. *De in ripa proiectis.*

Si quis alium de ripa vel de ponte in aquam inpinxerit, quod Baiuvarii in unuuan *c*) dicunt, cum duodecim solidis componat.

Cap. III. *De ab equo proiectis.*

Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod marachfalli *d*) vocant, solidos sex componat.

Cap. IV. *De scalis proiectis.*

Et si alicui scalam iniuste eiecerit, vel quodcunque

---

y) Lind. *batalare*. *z*) Lind. addit: *ad VII. adde IV. fiunt XI.* *a*) Al. mss. et Lind. *lidiscarti*. Al. ms. *lidstasti*. *b*) Lind. *marchsan*. Al. mss. *marzan*; *marchzand*. *c*) Al. mss. *inunuuan*; *inunuuant*; *in unuuant*. *d*) Lind. *marchfalli*. Al. mss. *marfulli*; *marchfalli*; *marchfelli*.

genus ascensionis, et ille desuper fuerit relictus, quod in unnuan dicunt, cum duodecim solidis componat.

CAP. V. *De in ignem proiectis.*

Similiter qui in ignem impinxerit, ita ut flamma super caput emineat, cum duodecim solidis componat *e*).

CAP. VI. *De sagitta toxicata.*

Si quis cum toxicata sagitta alicui sanguinem fuderit, cum duodecim solidis componat, (eo quod in unuuan *f*) est *g*).

CAP. VII. *De potione mortifera.*

Similiter qui potionem huiusmodi donaverit alicui in quo mortiferum esse dinoscitur, quamvis parvum sit, aut multum, si evaserit, cum duodecim solidis componat.

CAP. VIII. *De hostiliter cinctis.*

I. Si quis liberum hostili manu cinxerit, quod herireita *h*) dicunt, id est, cum quadraginta duobus *i*) clypeis, et sagittam in curtem proiecerit, aut quodcunque telarum genus, cum quadraginta solidis componat. Duci vero nihilominus.

II. Si autem minus fuerint scuta, veruntamen ita per vim iniuste cinxerit, quod heimzuht *k*) vocant, cum duodecim solidis componat.

CAP. IX. *De invitis pro pignore obtentis.*

Si quis liberum contra legem per vim pro pignore tenuerit, aut in domo recluserit huiusmodi ut liberum non habeat egressum, cum quadraginta solidis componat.

CAP. X. *De porcis dispersis l*).

Si quis liberi porcos propter praesumptionem eiulatu aut huiusmodi sono eiecerit vel disperserit, ubi septuaginta *m*) fuerint porci, et ipse pastor buccinam portaverit porcilem, cum duodecim solidis componat.

CAP. XI. *De simulatis, quod wancstodal dicunt.*

Si quis liber à facie inimicorum suorum fugerit, et alius eum per vim constare fecerit, aut se contra illum paraverit, interdum inimici illius coniunxerint, et interfe-

---

e) Addit. Herold. *eo quod inunuuan impinxerit.* Al. ms. *eo quod inuwant imp.* *f*) Lind. *innunvant.* Al. mss. *innuvannist; invanistat; unwanist.* *g*) In Herold. haec clausula deest. *h*) Al. mss. *heireita; heriraita.* *i*) Herold. *XL.* *k*) Herold. *heimzot.* *l*) Hoc caput in multis Codd. legitur post Titulum XXI. *m*) Al. mss. *LXXII; LXXIII.*

cerint, et iste nihil amplius commiserit, nec ipse tetigerit, quod wancstodal *n)* dicunt, cum duodecim solidis componat parentibus suis.

CAP. XII. *De plaga claudicationis.*

Si quis aliquem plagaverit ut exinde claudus fiat, sic ut pes eius ros tangat, quod taudregil *o)* vocant, cum duodecim solidis componat.

CAP. XIII. *De interfectione liberi hominis.*

I. Si quis liberum hominem occiderit, solvat parentibus suis, si habet; si autem non habet, solvat Duci, vel cui commendatus fuit dum vixit, bis octuaginta solidos, id sunt centum sexaginta.

II. De feminis vero eorum si aliquid de istis actis contigerit, omnia dupliciter componantur. Et quia femina cum armis se defendere nequiverit, duplicem compositionem accipiat.

III. Si autem pugnare voluerit per audaciam cordis sui, sicut vir, non erit duplex compositio eius, sed sicut fratres eius, ita et ipsa recipiat.

CAP. XIV. *De peregrinis transeuntibus viam.*

I. Nemo enim ausus sit inquietare vel nocere peregrinum quia alii propter Deum, alii propter necessitatem discurrunt, tamen una pax omnibus necessaria est.

II. Si autem aliquis tam praesumptuosus fuerit ut peregrinum nocere voluerit, et fecerit, aut dispoliaverit, vel laeserit, vel plagaverit, aut ipsum ligaverit, vel vendiderit, aut occiderit, et exinde probatus fuerit, centum sexaginta solidos in fisco cogatur exsolvere; et peregrino, si viventem reliquit, omnia iniuria quod fecit ei, vel quod tulit, dupliciter componat sicut solet unum de infra provincia componere.

III. Si eum occiderit, centum solidos auro adpretiatos cogatur exsolvere. Si parentes desunt, fiscus accipiat, et pro delicto hoc pauperibus tribuat, ut possit is dominum propitium habere, qui dixit: Peregrinum et advenam non contristabis de suis rebus.

IV. Si Dux illi concesserit aliquid habere, componat octuaginta solidos.

CAP. XV. *Si servus liberum furaverit p).*

I. Si vero servus liberum furaverit et vendiderit, dominus eius ligatum praesentet coram iudice. In Ducis po-

---

n) Herold. *wanstotal.* *o)* Herold. *athaudregil.* Al. ms. *tautragil.* *p)* In multis Codd. hoc caput legitur post caput quartum Tituli octavi.

testate sit disciplina eius; aut manus perdat, aut oculos. Sine signo nunquam evadat; quamvis delitiosus sit apud dominum suum.

II. Et si dominus eius hoc iussit, aut consentiens fuit, superiori sententiae subiaceat ipse et illum servum perdat *q)*.

Tit. IV. De liberis qui per manum dimissi sunt liberi, quod frilaz vocant, quomodo componantur.

I. Si quis eum percusserit, quod pulislac vocant, cum dimidio solido componat.

II. Si ei sanguinem perfuderit, cum novem saigas et semis *r)* componat.

III. Si in eum contra legem manus iniecerit, quod infanc *s)* dicunt, vel si eum plagaverit, ut propter hoc medicum inquirat, vel sic ut in capite testa appareat, vel vena percussa fuerit, cum solido et semis componat.

IV. Si in eum talem plagam fecerit ut exinde os tollatur de capite vel de brachio supra cubitum, cum tribus solidis componat.

V. Si quis eum percusserit ut cervella eius appareat vel interiora membra vulneravit, quod hreuuauunt *t)* dicunt vel eum ligaverit contra legem, cum sex solidis componat.

VI. Si quis ei oculum vel manum vel pedem excusserit, cum decem solidis componat.

VII. Si quis alicui pollicem absciderit, cum sex solidis *u)* componat.

VIII. Proximum à pollice et minimum digitum cum solido uno et semis componat.

IX. Et medianos duos cum solido componat.

X. Si quis eum plagaverit, ut exinde claudus permaneat, sic ut pes eius ros tangat, cum sex solidis componat.

XI. Si eum occiderit, componat eum domino suo cum quadraginta solidis.

Tit. V. De servis, quomodo componantur.

I. Si quis servum alienum per iram percusserit, cum tremisse componat.

II. Si sanguinem fuderit, medium solidum donet.

III. Si in eo contra legem infanc fecerit, vel in capite

---

q) Al. mss. *reddat.* r) Herold. *VI. solid. saigis et semis.* Al. mss. *cum VIII. saicas et semi.* s) Al. mss. *anfanc.* t) Lind. *hrefauunt.* Al. mss. *hreuauunt, verhwint.* u) Herold. *III. solid.*

plagam, ut testa appareat, vel vena percussa, vel plaga tumens fuerit, cum uno solido componat.

IV. Si in eo talem plagam fecerit ut exinde fracturas ossium tollat, cum solido et semis componat.

V. Si eum plagaverit, ut cervella appareat, vel interiora membra vulneraverit, quod hreuuauunt vocant, et si eum tantum caederit et turnaverit *v)*, usque dum eum semivivum relinquat, hoc cum quatuor solidis componat.

VI. Si ei oculum vel manum vel pedem absciderit, cum sex solidis componat.

VII. Si ei pollicem absciderit, cum quatuor solidis componat.

VIII. Et proximum à pollice et minimum cum duobus solidis componat.

IX. Et medios duos cum uno solido et semis *w)* componat.

X. Si ei nasum transpunxerit, cum duobus solidis et semis componat.

XI. Si labia subteriora maculaverit, vel aurem vel palpebram subteriorem maculaverit, cum solido et semis componat.

XII. Superiores vero cum uno solido componat.

XIII. Si ei dentem maxillarem excusserit, quem marchzant *x)* vocant, cum tribus solidis componat.

XIV. Alios vero cum solido et semis componat.

XV. Si aurem eius absciderit, cum solido et semis componat.

XVI. Si aurem eius transpunxerit, cum uno solido componat.

XVII. Si eum surdaverit, vel sic eum plagaverit ut claudus permaneat, quod taudregil vocant, et si in aquam impinxerit de ripa vel de ponte, in istis causis semper quatuor solidos componat.

XVIII. Si eum occiderit, solvat eum domino suo cum viginti solidis.

Tit. VI. De nuptiis et operationibus inlicitis prohibendis.

Cap. I. *De nuptiis incestis prohibendis.*

I. Nuptias prohibemus incestas. Itaque uxorem non liceat habere socrum, nurum, privignam, novercam, filiam

---

v) Lind. *ceciderit et turbaverit.* *w)* Herold. *et medianis eum I. sol.* *x)* Lind. *marchzan.* Al mss. *marchzand.*

fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem. Filii fratrum, filii sororum inter se nulla praesumptione iungantur.

II. Si quis contra haec fecerit, à loci iudicibus separentur, et omnes facultates amittant, quas fiscus adquirat.

III. Si minores personae sunt quae se inlicita coniunctione polluerunt, careant libertate, servis fiscalibus adgregentur.

Cap. II. *De diebus dominicis y).*

I. Si quis die dominico operam servilem fecerit liber homo, id est, si boves iunxerit, et cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat.

II. Si autem sepem clauserit, foenum secaverit vel collegerit, aut messem secaverit vel collegerit, vel aliquod opus servile fecerit die dominico, corripiatur semel vel bis. Et si non emendaverit, rumpatur dorso eius quinquaginta percussionibus. Et si iterum praesumpserit operare die dominico, auferatur de rebus eius tertia pars. Et si nec sic cessaverit, tunc perdat libertatem suam, et sit servus qui noluit in die sancto esse liber.

III. Servus autem pro tali crimine vapuletur. Et si non emendaverit, manum dextram perdat. Quia talis causa vetanda est, quae Deum ad iracundiam provocat, et exinde flagellamur in frugibus et penuriam patimur.

IV. Et hoc vetandum est in die dominico, ut quamvis in itinere positus cum carra vel cum nave, pauset die dominico usque in secundam feriam.

V. Et si noluerit custodire praeceptum Domini, quia Dominus dixit: Nullum opus servile facias in die sancto, neque servus tuus, neque ancilla tua, neque bos tuus, neque asinus, neque ullus subiectorum tuorum. Et qui hoc in itinere vel ubicunque observare neglexerit, cum duodecim solidis condemnetur. Et si frequens hoc fecerit, superiori sententiae subiaceat.

Cap. III. *Ut liberum sine mortali crimine non liceat inservire.*

I. Ut nullum liberum sine mortali crimine liceat inservire, nec de hereditate sua expellere: sed liberi qui iustis legibus deserviunt, sine impedimento hereditates suas possideant z). Quamvis pauper sit, tamen libertatem suam non perdat, nec hereditatem suam. Nisi ex spontanea voluntate alicui tradere voluerit, hoc potestatem habeat faciendi.

---

y) Hoc caput in quibusdam Codicibus legitur supra post caput decimum quartum Tituli primi. z) Al. mss. *hereditatis suae possideat libertatem.*

II. Qui contra hoc praeceptum fecerit, sive Dux, sive iudex, sive aliqua persona, agnoscat se contra legem fecisse, quadraginta solidis *a*) sit culpabilis in publico, et liberum quem servitio oppresserit, vel hereditatem tulit, ad pristinam libertatem restituat, et res eius reddat, quas iniuste abstulit, et alias similes restituat, et cum quadraginta solidis componat illi homini quem contra legem inservivit.

Tit. VII. De uxoribus et causis quae saepe contingunt.

Cap. I. *Si cum uxore alterius quis concubuerit.*

I. Si quis cum uxore alterius concubuerit libera, (componat hoc marito eius cum suo weregildo, id est, centum sexaginta solidos *b*).

II. Et si in lecto cum illo interfectus fuerit, pro ipsa compositione quam debuit solvere marito eius, in suo scelere iaceat sine vindicta.

III. Et si in lecto calcaverit uno pede, et prohibitus à muliere, et amplius nihil fecerit cum duodecim solidis componat, eo quod iniuste in extraneum calcavit thorum.

Cap. II. *De servis qui hoc commiserint.*

I. Si servus hoc fecerit et interfectus cum libera in extraneo fuerit thoro, viginti solidis in suo damno minuetur ipsius coniugis weregildus.

II. Cetera vero quae remanent dominus eius cogatur solvere, usque dum repletus fuerit numerus sceleris compositionis.

III. Et si ille servus evaserit, et interfectus non fuerit, sed tamen crimine devictus, dominus eius reddat eum illi cuius uxorem maculavit, pro viginti solidis.

IV. Cetera vero omnia perimpleat, pro eo quod servo suo disciplinam minime imposuit.

Cap. III. *Si propter libidinem manum iniecerit.*

Si quis propter libidinem liberae manum iniecerit, aut virgini seu uxori alterius, quod Baiuvarii horcrift *c*) vocant, cum sex solidis componat.

Cap. IV. *Si indumenta supra genucula elevaverit.*

Si indumenta super genucula elevaverit, quod himilzorun *d*) vocant, cum duodecim solidis componat.

---

a) Herold. *LX. solid.* *b*) Al. mss. *Si repertus fuerit cum weregeldo illius uxoris contra maritum componat.* *c*) Herold. *Hortchrifft.* Lind. *horgrift.* Al. mss. *horchrift; horuncrift; hoorfriest; hor crif.* *d*) Al. mss. *himilzorunga; himithorn; himilzorun.*

Cap. V. *De discriminalibus reiectis.*

Si autem discriminalia eiecerit de capite, quod waluurft *e*) dicunt, vel virgini libidinose crines de capite extraxerit, cum duodecim solidis componat.

Cap. VI. *De raptu virginum.*

Si quis virginem rapuerit contra ipsius voluntatem et parentum eius, cum quadraginta solidis componat, et alios quadraginta cogatur in fisco.

Cap. VII. *Si quis viduam rapuerit.*

Si autem viduam rapuerit, quae coacta ex tecto egreditur propter orphanorum et propriae penuriae rebus *f*), cum octuaginta solidis componat, et sexaginta cogatur in fisco; quia vetanda est talis praesumptio, et eius defensio in Deo et in Duce atque in iudicibus debet consistere.

Cap. VIII. *De fornicatione cum libera.*

Si quis cum libera cum consensu ipsius fornicaverit, et nolit eam in coniugium sociare, cum duodecim solidis componat: quia nondum sponsata, nec a parentibus sociata, sed in sua libidine maculata.

Cap. IX. *Si servus cum libera fornicaverit.*

Si servus cum libera fornicaverit, et hoc repertum fuerit, ille cuius servus est reddat illum parentibus eius ad poenam quam meruit luendam, vel ad interficiendum, et amplius nihil cogatur exsolvere: quia talis praesumptio excitat inimicitias in populo.

Cap. X. *Si cum libera manumissa fornicaverit.*

Si cum manumissa, quam Frilazin vocant, et maritum habet, concubuerit, cum quadraginta solidis *g*) componat parentibus suis, vel domino vel marito eius.

Cap. XI. *Si cum virgine quae per manum libera missa est.*

Si quis cum virgine quae dimissa est libera concubuerit, cum octo solidis componat parentibus vel domino.

Cap. XII. *Si cum ancilla alterius.*

Si quis cum ancilla alterius maritata concubuerit, cum viginti solidis componat domino *h*).

---

e) Herold. *Vultuurfo.* Lindenbr. *Vultworf.* Al. mss. *vualtvurf; vualuuoft; waltuurst; vualcvurf; pantwarf; waturf.* *f*) Lind. *orphanorum et pro penuriae rebus.* Herold. *propter orfanorum et propriam penuriam rerum.* *g*) Herold. *XII solid.* Al. ms. *cum XX. sol. comp. domino.* *h*) Lind. *cum IIII. solid. componat.*

CAP. XIII. *Si cum ancilla virgine.*

Si quis cum ancilla virgine concubuerit, cum quatuor solidis *i)* componat.

CAP. XIV. *Si uxorem propriam propter invidiam dimiserit.*

I. Si quis liber liberam uxorem suam sine aliquo vitio per invidiam dimiserit, cum quadraginta et octo solidis *k)* componat parentibus.

II. Mulieri autem dotem suam secundum genealogiam suam solvat legitime. Et quicquid illa de rebus parentum ibi adduxit, omnia reddantur mulieri illi.

CAP. XV. *Si sponsatam non acceperit.*

Si quis liber postquam sponsaverit alicuius filiam liberam legitime, sicut lex est, et eam dimiserit, et contra legem aliam duxerit, cum viginti quatuor solidis componat parentibus, et cum duodecim sacramentalibus iuret de suo genere nominatis, ut non per invidiam parentum eius nec per ullum crimen eam dimissiset, sed propter amorem alterius alteram duxerit, et sit finitum inter illos, et postea filiam suam donet cui vult.

CAP. XVI. *Si alterius sponsam rapuerit.*

Si quis sponsam alicuius rapuerit, vel per suasionem sibi eam duxerit uxorem, ipsam reddat, et componat bis octuaginta solidos, hoc est, centum sexaginta.

CAP. XVII. *Si promissione feminam fraudaverit.*

Si quis liberam feminam suaserit quasi ad coniugium, et in via eam dimiserit, quod Baiuvarii wancluga *l)* vocant, cum duodecim solidis componat.

CAP. XVIII. *De avorso per potionem facto.*

Si qua mulier alii *m)* potionem dederit ut avorsum faceret, si ancilla est, ducenta flagella suscipiat, et si ingenua, careat libertatem, servitio deputanda cui Dux iusserit.

CAP. XIX. *Varia de avorso.*

I. Si quis mulieri ictu quolibet *n)* avorsum fecerit, si mulier mortua fuerit, tanquam homicida teneatur.

II. Si autem tantum partus extinguitur, et si adhuc partus vivus non fuerit, viginti solidos *o)* componat.

---

i) Lind. *cum III. sol.* *k)* Herold. *XL. solid.* *l)* Herold. *vuancluge.* Al. mss. *vuachsildac*; *vuachstodat*; *wancstodal*; *vuanclugi*; *uuandugo.* *m)* Herold. *Si quis mulieri.* *n)* Al. mss. *cum ictu quol.*; *cum ictu quol.* *o)* Al. ms. *XL. sol.*

III. Si autem vivens fuit, weregildum persolvat quinquaginta et tribus solidis et tremisse.

IV. Si avorsum fecerit, in primis duodecim solidos cogatur exsolvere; deinde ipse et posteri sui per singulos annos, id est, autumnos, singulum solidum solvant usque in septimam propinquitatem de patre in filios.

V. Et si neglectum unius anni fecerint, tunc iterum duodecim solidos solvere cogantur, et deinceps ordine praefato, donec series rationabilis impleatur.

Cap. XX. *De diuturna compositione dolore parentum.*

Propterea diuturnam iudicaverunt antecessores nostri compositionem et iudices, postquam religio Christianitatis inolevit in mundo. Quia diuturnam, postquam incarnationem suscepit anima, quamvis ad nativitatis lucem minime pervenisset, patitur poenam; quia sine sacramento regenerationis abortivo modo tradita est ad inferos.

Cap. XXI. *De debilitate avorsi.*

I. Si vero ancilla a quacunque persona debilitata fuerit ut avorsum faceret, si adhuc vivus non fuit, cum quatuor solidis componat.

II. Si autem iam vivus decem solidos componat. Ancillae domino reformentur *p*).

Tit. VIII. De furto.

Cap. I. *Si liber furtum fecerit.*

I. Si quis liber aliquid furaverit, qualemcunque rem, niungeldo componat, hoc est, novem capita restituat.

Cap. II. *Si quis in publico furaverit.*

Et si in Ecclesia, vel infra curtem Ducis, vel in fabrica, vel in molino *q*) aliquid furaverit, ter niungeldum *r*) componat, hoc est, ter novem reddat: quia istae quatuor domus casae publicae sunt, et semper patentes.

II. Et si negare voluerit, secundum qualitatem pecuniae iuret.

III. Si unam saigam, (id est, tres denarios *s*) furaverit, solus iuret secundum legem suam.

IV. Si duos saigas, (hoc est, sex denarios *t*), vel amplius usque ad unum solidum, quod sunt tres tremisses, cum sacramentali uno iuret.

---

p) Herold. *X. solid. ancillae domino reformentur.* *q*) Lind. *vel infra basilicam vel in mulino.* *r*) Lind. *triniungeldo.* Herold. *triminiungeldo.* Al. mss. *triunungeldo.* *s*) Desunt in Herold. *t*) Desunt in Herold.

V. Et si amplius quam solidum sive tres solidos vel plus usque ad quinque solidos furaverit, cum sacramentalibus sex *u*) iuret.

VI. Si bovem domitum vel vaccam mulsam, id est lactantem, furaverit, cum sex sacramentalibus iuret; vel duo campiones pugnent, et sortiant de illis cui Deus fortiam *v*) dederit.

Cap. III. *Si maiorem pecuniam furaverit.*

Et si maiorem pecuniam furaverit, hoc est, duodecim solidos valentem vel amplius, aut equum totidem pretii vel mancipium, et negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus iuret de lite sua *w*), vel duo campiones propter hoc pugnent.

Cap. IV. *Si liberum hominem furaverit.*

I. Si quis liber liberum hominem furaverit et vendiderit, et exinde probatus fuerit, reducat eum, et in libertatem restituat, et cum octuaginta solidis *x*) componat eum; in publico vero quadraginta solidos solvat propter praesumptionem quam fecit.

II. Et si eum revocare non potuerit, tunc ipse fur perdat libertatem suam, pro eo quod conlibertum suum servitio tradidit, si solvere non valet weregeld *y*); et si solvere valet weregeld *z*), parentibus solvat et amplius non requiratur *a*).

Cap. V. *Si fur nocturno tempore captus in furto.*

Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas secum portat, si fuerit occisus, nulla ex hoc homicidio querela nascatur.

Cap. VI. *Si alienum servum ad furtum suaserit.*

Si quis alienum servum ad furtum suaserit aut aliquid damnosum in fraudem domini sui, ut posset accusare eum, et fraus ipsa fuerit detecta per investigationem iudicis, dominus nec servum perdat, nec aliquid damni pro compositione patiatur; sed ille cuius consilio *b*) crimen admissum est, tanquam fur damnetur, (in novuplum componat ne

u) Al. mss. *cum III. sacramentales.* *v*) Lind. *fortiter.* Herold. et multi Codd. *fortiorem.* *w*) Al. mss. *de leuda sua.* *x*) Al. mss. *XL. sol.* *y*) Herold. *Vueregelt.* Al. mss. *weregildum.* *z*) Haec in omnibus Editt. et in omnibus Codd., uno excepto, desunt. Al. Cod. sic habet: *si solvere non valet. Wergeldum parentibus aut domino eius solvat. Si pecuniam non habet, perdat libertatem suam, et sit servus pro eo parentum aut domini.* *a*) In multis Codd. hoc loco inseritur caput decimum quintum Tituli tertii. *b*) Al. mss. *conclusione, conludione.*

cogatur exsolvere servum. Sed servus c) quod tulit reddat, et insuper ducentos ictus flagellorum extensus publice accipiat.

Cap. VII. *Si nesciens de fure aliquid comparaverit.*

I. Si quis de fure nesciens comparavit, requirat accepto spatio venditorem.

II. Quem si non potuerit invenire, probet se cum sacramento et testibus innocentem, et quod apud eum cognoscitur, ex medietate restituat, et furem quaerere non desistat.

III. Quod si furem celare voluerit periurans et postea detectus inventus fuerit, tamquam ille fur, ita in crimine damnetur.

Cap. VIII. *De furto in auro et aliis speciebus.*

Si quis aurum, argentum, iumenta, vel pecora, aut quascunque res usque ad solidos decem vel amplius furaverit, et exinde probatus fuerit, tunc fur comprehensus iudici tradatur, et secundum legem vindictae subiaceat, et ut ei qui perdidit in simplo componat. Veruntamen non prius damnetur ad mortem quam vel simplum de facultatibus furis componatur.

Cap. IX. *Si quis occulte alienum animal interfecerit.*

Si quis occulte in nocte vel in die alienum caballum aut bovem, aut aliquod animal occiderit, et negaverit, et postea exinde probatus fuerit, tamquam furtivum componat.

Cap. X. *Si casu occiderit alienum animal.*

Si quis autem non volens sed casu faciente occiderit alienum animal, et non negaverit, consimile dare non tardet, et cadaver mortuum accipiat.

Cap. XI. *De tintinnabulo.*

I. Si quis tintinnabulum furaverit de caballo vel de bove, cum uno solido componat.

II. Si de vacca, cum duobus tremissibus componat.

III. Si de minutis pecoribus, cum tremisse componat.

Cap. XII. *De Horto.*

I. Si quis in hortum furtive alicuius intraverit, cum tribus solidis componat; et quicquid ibi tulit, secundum legem furtivum componat.

II. Ita et de pomariis lex servanda est.

---

c) Baluz. *in noviculum compositionem cogatur exsolvere. Servus vero etc.* Herold. *in novicuplum, et compos. cogat. exs.* Al. mss. *in novicuplum componat. Nunc cogatur exsolvere servum sed servus quod tulit etc.*

CAP. XIII. *De furtiva re comparata.*

I. Ut nullus praesumat furtivam rem comparare infra provinciam. Quod comparare voluerit, prius inquirat si furtivum est an non.

II. Si furtivum praesumpserit emere, et exinde probatus fuerit, et scienter hoc fecit, tunc similem rem donet illi cuius (rem) pecunia comparavit. Et in fisco pro fredo duodecim solidis sit culpabilis.

CAP. XIV. *De custodia furtivae rei.*

I. Similiter ille qui de manu furis furtivam rem ad custodiendum acceperit, quasi consentiens furi, ita componat sicut superius diximus.

II. Aut cum uno sacramentali iuret quod nescivit furtivum quando comparavit, vel quando commendatum suscepit.

III. Una lex erit utrisque qui emit furtivum, aut qui commendatum suscepit.

IV. Si autem ille qui furtivam rem commendatam suscepit, et quaerente domino negaverit, ille fur est; sicut ille qui furavit, ita componat sicut lex habet.

CAP. XV. *De compositione a latrone accepta.*

I. Ut nemo de probato furto compositionem a latrone *d*) ausus sit accipere, nisi ante iudicem suum iudicetur.

II. Si autem praesumpserit hoc facere, et celaverit iudici suo, tunc latronis culpae subiacebit.

CAP. XVI. *Ut sacramenta non cito fiant.*

I. Ut sacramenta non cito fiant, iudex causam suam bene (cognoscat, et prius veraciter inquirat, ut eum *e*) veritas latere non possit. Nec facile ad sacramenta veniatur.

II. Hoc autem volumus inter Baiuvarios in perpetuum custodiri, ut causa investigata, et veraciter inventa, apud iudicem sit iudicata. Nulli liceat periurare *f*), sed sicut iudicatum est, cogatur exsolvere.

III. In his vero causis sacramenta praestentur, in quibus nullam probationem discussio iudicantis invenerit.

CAP. XVII. *De falsa suggestione.*

I. Si quis contra caput alterius falsa suggesserit, vel pro quacunque invidia de iniusta re accusationem commoverit, ipse poenam vel damnum, quod alteri intulit, excipiat.

---

d) Herold. *de furti comprobato, compositionem, aut de latrone.*
e) Al. mss. *cognoscat prius veraciter. Ut eum etc.* *f*) Al. mss. *iurare.*

II. Neminem damnes antequam inquiras veritatem. Scriptum est: Omnia probate, quod bonum est tenete.

Cap. XXIII. *De accusatione servi alterius.*

I. Si quis servum alienum iniuste accusaverit, et innocens tormenta pertulerit, pro eo quod innocentem in tormenta tradidit, domino simile mancipium reddere non moretur.

II. Si vero innocens in tormenta mortuus fuerit, duos servos eiusdem meriti sine dilatione restituat.

III. Si non habuerit servum aut unde componat, ipse subiaceat servituti qui innocentem fecit occidi.

Tit. IX. De incendio domorum et earum compositione.

Cap. I. *De immissione ignis per noctem.*

I. Si quis super aliquem in nocte ignem imposuerit, et incenderit liberi vel servi domum, in primis secundum qualitatem personae omnia aedificia componat atque restituat, et quicquid ibi arserit, restituat unaquaeque suppellectilia.

II. Et quanti liberi nudi de ipso incendio evaserint, unumquemque cum sua hrewaunnti *g*) componat.

III. De feminis vero dupliciter.

IV. Et tunc domus culmen cum quadraginta solidis componat.

Cap. II. *De scuria liberi.*

I. De scuria *h*) vero liberi, si conclusa parietibus et pessulis cum clave munita fuerit, cum duodecim solidis culmen componat.

II. Si autem septa non fuerit, sed talis quod Baiuvarii scof *i*) dicunt, absque parietibus cum sex solidis componat.

III. De illo granario, quod parch *k*) appellant, cum tribus solidis componat.

IV. De mita vero si illam detegerit vel incenderit, cum tribus solidis componat.

V. De minore vero, quod scopar appellant, cum solido uno componat, et universa comparilia *m*) restituat.

Cap. III. *De culminum eiectione minorum aedificiorum.*

Si quis desertaverit aut culmen eiecerit, quod sepe con-

---

g) Lind. *hrefawnti.* Herold. *hreuunti.* *h*) Al. Codd. *escolaria, scuria.* *i*) Lind. *scofph.* Al. mss. *scupfa, scopf.* *k*) Herold. *parc.* *l*) Al. mss. *medam.* *m*) Herold. *cum varaba.* Al. mss. *cumparilia, cumparilibus, paralia, parilia.*

tingit, aut incendio tradiderit, uniuscuiusque quod firstfalli dicunt, quae per se constructa sunt, id est, balnearium, pistoriam, coquinam, vel cetera huiusmodi, cum tribus solidis componat, et restituat dissipata vel incensa.

CAP. IV. *De igne immisso et extincto.*

I. Si autem ignem posuerit in domo, ita ut flamma eructuat et non perarserit, et a familiis liberata fuerit, unumquemque de liberis cum sua hreuuawunti *n*) componat, eo quod illos in unwan, quod dicunt in desperationem vitae fecerit.

II. Et non componat amplius, nisi tantum quantum ignis consumpserit.

III. Ducalis vero disciplina integra permaneat *o*).

IV. Et si negare voluerit de istis, cum campione se defendat, aut cum duodecim sacramentalibus iuret.

V. De servorum vero firstfalli uniuscuiusque, ut manu recisa *p*) componat.

CAP. V. *De dissipatione domus.*

Modo quia de domorum incensione sermo perfinitur, censemus incongruum non esse ut de dissipatione domus aedificiorumque compositione edisseremus.

CAP. VI. *De culmine.*

I. Si quis relicti *q*) vel qualibet causa per praesumptionem, vel inimicitia, nec non et incuria aut certe hebetatione liberi culmen eiecerit, domino domus quadraginta solidos componat.

II. Si eam columnam à qua culmen sustentatur, quam firstsul vocant, cum duodecim solidis componat.

III. Si interioris aedificii illam columnam eiecerit, quam winchilsul vocant, sex solidos componat.

IV. Caeterae vero huius ordinis componantur cum tribus solidis,

V. Exterioris vero ordinis columnam angularem cum tribus solidis componat.

VI. Illas alias columnas huius ordinis singulas cum singulo solido componat.

CAP. VII. *De trabibus.*

Trabes vero singuli cum tribus solidis componantur.

---

n) Lind. *hrefawunti.* Herold. *hreuuauuntiua.* Al. mss. *hreuauunta.* *o*) Un. Cod. add. *in XL. sol.* *p*) Herold. *cum manu recissa.* Lind. *manum recisam.* Al. mss. *manu erecisa.* *q*) Sic legunt omnes Codd. Herold. tamen habet: *delicti.*

Cap. VIII. *De spangis quae parietes continent.*

Exteriores vero, quas spangas vocamus, eo quod ordinem continent parietum, cum tribus solidis componat.

Cap. IX. *De certis aedificii sumptibus.*

I. Cetera vero, id est, asseres, laterculi, axes, vel quicquid in aedificio construitur, singula cum singulis solidis componantur.

II. Et si una persona haec omnia commiserit in alterius aedificio, amplius non cogatur solvere quam culminis deiectionem, vel ea quae maiora huius commiserit criminis, minora huius personae non sequuntur nisi tantum restituendi secundum legem.

Cap. X. *De curtis dissipatione.*

Si curtem dissipaverit aut inruperit liber liberi, cum tribus solidis componat, et restituat damnum.

Cap. XI. *De sepe rupta.*

I. Si illam sepem eruperit vel dissipaverit, quam ezzisczun *r*) vocant, cum uno solido componat et restitutione.

II. Superiorem vero virgam, quam etarchartea *s*) vocamus, quae sepis continet firmitatem, si eam iniuste reciderit, simili modo cum solido componat, eo quod minime tunc sepis vitiata animalis sustinet impetum.

Cap. XII. *De signis ob defensionem positis.*

Qui autem signum, quod propter defensionem ponitur, aut iniustum iter excludendum vel pascendum, vel campum defendendum, vel amplicandum *t*) secundum morem antiquum, quod signum wiffam *u*) vocamus, abstulerit vel iniuste reciderit, cum uno solido componat

Cap. XIII. *De via publica.*

Si quis viam publicam, ubi Rex vel Dux egreditur, vel viam aequalem alicuius clauserit contra legem, cum duodecim componat, et illam sepem tollat. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus iuret.

Cap. XIV. *De via convicinali.*

De via convicinali vel pastorali, qui eam alicui contra

---

r) Al. mss. *ezzisgun, ezzesczun.* *s*) Al. mss. et edit. *etorcarta, etorzcarteam, etortcartea, etacarita, etorcartea, etergarta, mezraha.* *t*) Lind. et Herold. *amplificandum.* Baluz. *applicandum.* *u*) Al. mss. *waiffan; wiffun.*

legem clauserit, cum sex solidis componat et aperiat, vel cum sex sacramentalibus iuret.

Cap. XV. *De semita.*

De semita convicinali si quis eam clauserit, cum tribus solidis componat, aut cum uno sacramentali iuret.

Cap. XVI. *De fonte.*

I. Si fontem quacunque immunditia coinquinaverit vel maculaverit, emundet, eum prius, ut nulla sit suspicio coinquinationis, et cum sex solidis componat, aut cum sex sacramentalibus iuret.

II. Si autem plurimorum in vicinia puteus fuerit, compositione inter se multentur.

III. Ille vero puteum in pristinum restituat gradum.

Tit. X. De violentia.

Cap. I. *De curte.*

Si quis in curtem alterius per vim contra legem intraverit, cum tribus solidis componat.

Cap. II. *De domo.*

I. Si autem in domum per violentiam intraverit *v*), et ibi suum nihil invenerit, cum sex solidis componat.

II. Nemo enim ingrediatur alienam domum per violentiam; quia hoc scandalum generat.

III. Et postquam intraverit, et se cognoverit reum, iniuste quod intrasset, det wadium domino domus. Et si ille defuerit, mittat ipsum wadium supra liminare, et non cogatur amplius solvere quam tres solidos.

Tit. XI. De terminis ruptis.

Cap. I. *De limitibus.*

I. Si quis limites complanaverit *w*), aut terminos fixos fuerit ausus evellere, (si ingenuus est, per singula signa vel notas vicenas sex solidis componat.

II. Si servus est, per singula signa quinquaginta flagella suscipiat *x*).

---

v) Un. Cod. add. *quod Husprach vocatur.* *w*) Al. mss. et edit. *complantaverit.* *x*) Codices et Editiones hunc locum pervario tradunt Herold.: *Si ingen. est, per sing. signa vel notas vicinas III. sol. componat. Si serv. est, per sing. signa L. flag. suscipiat.* Baluz. *Si ingen. est, per sing. signa vel notas vicenos sex sol. componat. Si serv. est, per sing. signa vel notas vicena flag. suscipiat.* Mederer. et plurimi Codices: *Si ingen. est per sing. signa vel notus vici=*

CAP. II. *De limitibus casu motis.*

Si quis dum arat, vel plantat vineam, terminos casu non voluntate evellerit, vicinis praesentibus restituat terminum, et nullum damnum inde patiatur.

CAP. III. *De contentione terminorum.*

I. Quotienscunque de terminis fuerit orta contentio, signa quae antiquitus constituta sunt oportet inquirere, id est, aggerem terrae, quem propter fines fundorum antiquitus apparuerit fuisse ingestum, lapides etiam quos propter indicium terminorum notis evidentibus sculptis constiterit esse defixos.

II. Si haec signa defuerint, tunc in arboribus notas, quas decoreas *y*) vocant, convenit observare, sed illas quae antiquitus probantur incisae.

III. Quod si intra terminos alienos per absentiam aut per ignorantiam domini partem aliquam forte possederit, statim eam, cum antiqui et evidentes ab inspectoribus fines agnoscuntur, amittat domino reformandam, nec contra signa evidentia ullum longae possessionis tempus opponat.

IV. Nisi comparavit ab aliquo, tunc venditorem ostendat, et secundum legem definiant.

CAP. IV. *De novo termino prohibendo.*

I. Nemo novum terminum sine consensu partis alterius aut sine inspectore constituat.

II. Quod si forte liber hoc fecerit, damnum pervasionis excipiat, quod legibus continetur, id est, sex solidos.

III. Si vero servus hoc admiserit domino nesciente, ducenta flagella publice extensus accipiat, et nullum ex hoc praeiudicium domino comparetur.

CAP. V. *De signis non evidentibus.*

Quotiens de commarchanis contentio nascitur, ubi evidentia signa non apparent in arboribus, aut in montibus nec in fluminibus, et iste dicit: Hucusque antecessores mei tenuerunt, et in alodem mihi reliquerunt, et ostendit secundum proprium arbitrium locum; alter vero nihilominus in istius partem ingreditur, alium ostendit locum, secundum prioris verba suum et suorum antecessorum semper fuisse usque in praesens asserit. Et si alia probatio

---

nos (Al. Codd. *notos vicinos*) *cum VI. sol. componat. Si serv. per sing. signa L. flag. suscipiat.* Consule etiam Legis Wisigothorum Libr. X. Tit. III., unde ista desumpta sunt. *y*) Herold. *decorticatas:* Legend. *decurias.*

nusquam inveniri dinoscitur, nec utriusque invasionem compensare voluerint, tunc spondeant invicem wehadinc quod dicimus, et in campiones non sortiantur, sed cui Deus fortiam *z*) dederit et victoriam, ad ipsius partem designata pars, ut quaerit, pertineat.

CAP. VI. *De iacentibus columnis.*

I. Si quis, priusquam finita fuerit contentio, per fortiam aedificia elevare voluerit, et e contrario ille alter iacentibus columnis contradixerit, et inde testem habuerit, et is propter contumaciam legi obtemperare noluerit, et cetera aedificia sepis conclusione firmaverit, tunc dicat: Emunda territorium meum usque ad legis perfinitionem; et ille e contrario in suum dicit posuisse et emundare minime debere; iste vero dicit: Ego testem habeo quod tibi iacentibus columnis contradixi; tunc testes iurantes testimonium praeferant, et cum campionibus determinetur sententia.

II. In ceteris huiusmodi aedificiis et horum conclusionibus nullatenus testificatio consistat, sed is qui aedificavit, cum sua lege defendat. Si autem curtis adhuc cinctus non fuerit, ille qui defendere voluerit, iactet securem saiga valentem contra meridiem, orientem, atque occidentem: (a septentrione vero ut umbra *a*) pertingit, amplius non ponat sepem nisi determinata fuerit contentio.

CAP. VII. *De materiis non elevatis.*

I. Si aliquis alicuius materiam in silva aut propter inimicitias vel invidiam truncaverit, vel laeserit, cum alia simili restituat, et cum solido uno componat.

II. Et si ea sibi in usum miserit, nisi per convenientiam non potest, debet ei cum alia *b*) placare ad restituendum et cum solido, dum ipsam habet, componat.

TIT. XII. De pignoribus.

CAP. I. *Ut nemini liceat pignorare.*

I. Pignorare nemini liceat nisi per iussionem iudicis.

II. Si forte est aliquis homo tam durus vel inobediens aut contumax, rebellis iustitiae, qui non vult recte respondere, non vult iustitiam facere, ille est contemptor legis, talis distringatur a iudice.

---

z) Al. mss. *quem Deus fortiorem.* *a*) Al. mss. *ad septemtrone ut umbra etc.; ad septemtrone nisi ut umbra etc.* *b*) Baluz. *in mallo.*

Cap. II. *De eo qui non vult iustitiam facere.*

I. Si quis liber alicui libero, qui eum mallat de quacunque re, dedignabitur iustitiam facere, ille qui quaerit causam suam, habeat ibi testes duos vel tres, qui audiant et videant qualiter ille respondeat, ut possint ante iudicem testes esse. Tunc iudex iubeat eum in praesenti venire, et iudicet ei, et componat duodecim solidos, quia non dignabatur iustitiam facere ei cui debuit.

II. Si omnis qui non dignabitur iustitiam facere ei cui debuit, de qua re appellatus fuerit, pro fatigatione quam fecit ei, qui eum appellat, componat duodecim solidos, et postea respondeat secundum legem, et faciat iustitiam sicut lex habet. Duci vero quadraginta solidos pro fredo.

Cap. III. *Si contra legem pignoraverit.*

I. Si quis aliquem contra legem pignoraverit sine iussione Ducis, pignus sine laesione reddat, et aliud simile addat. Duci vero pro fredo quadraginta solidos solvat.

II. Et si laeserit illud pignus, componat quantum aestimaverit qui causas iudicat.

III. Talis enim praesumptio non debet fieri, quia hoc scandalum generat.

IV. Et pro omni pignore, quod contra legem tulerit, semper cum sex solidis componat.

V. Si pignus illud minus valet, quam sex solidos, tunc pignus reddat, et cum sex solidis componat.

VI. Si autem pignus quod tulit plus valet quam sex solidos, ipsum inlaesum reddat, et simile aliud addat. Duci vero pro fredo quadraginta solidos.

Cap. IV. *Si porcos in pignus tulerit.*

I. Si quis contra legem porcos in pignus tulerit, unumquemque cum duodecim saigis c) componat.

II. Illum ductricem cum tremisse componat.

Cap. V. *Si oves tulerit in pignus.*

I. Si quis oves in pignus contra legem tulerit, taceat de causa pro qua pignus tulit, et cum solido componat.

II. Nisi forte ille homo alias res non habet, per quas possit pignus tollere, si nisi ipsas oves nihil aliud habet, non erit culpabilis; quia necessitas hoc compellit facere.

---

c) Al. mss. *cum II. saicas.*

Cap. VI. *Si messem vel prata araverit.*

Si quis messem vel pratum alterius araverit usque ad tres sulcos in longitudine iugeris, vel in transversa sex sulcos, cum tribus solidis componat. Aut si negare voluerit, iuret cum sacramentali uno.

Cap. VII. *Si messem maturam furaverit.*

I. Si quis messem iam maturam in agro furaverit, cum sex solidis componat.

II. Et si negare voluerit, cum sex sacramentalibus iuret secundum legem suam.

Cap. VIII. *Si alterius initiaverit messem.*

Si quis messem alterius initiaverit *d)* maleficis artibus, et inventus fuerit, cum duodecim solidis componat; quod aranscarti dicunt, et familiam eius et omnem substantiam eius vel pecora eius habeat in cura usque ad annum. Et si aliquid perdiderit homo ille de rebus suis in illo anno, ille reddat. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus iuret, aut cum campione cincto defendat se, hoc est, pugna duorum.

Cap. IX. *Si servum ad fugiendum suaserit.*

I. Si quis servum alienum ad fugiendum suaserit, et foras terminum eum duxerit, hoc est, foras marcham, cum duodecim solidis componat, et ipsum reducat.

II. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus iuret, aut cum campionibus suam quaerat iustitiam.

III. Si ancilla est, cum viginti quatuor solidis componat, et ipsam reddat *e)*.

Tit. XIII. De vitiatis animalibus et eorum compositione.

Cap. I. *De animalibus vitiatis.*

Qui sepi damnum inferunt, et huius vitii adsuescunt, si se in stipitem maculaverint, introeundo vel exeundo, et ibi mortui fuerint, si sepes legitime fuerit exaltata, id est, mediocri statura virili usque ad mammas, nihil cogatur solvere dominus sepis *f)*.

---

d) Un. Cod. rectius: *vittiaverit.* *e)* Un. Cod. add. *et in publicum det XL. sol.* *f)* Un. Cod. add. *Si autem sepis humilior sit, quodcumque animal in ea mortuum vel laesum fiat, dominus sepis componat tanquam ipse manu sua fecerit.*

CAP. II. *Qui ea in sepem compulerit.*

Si altera persona ipsum animal per vim sallire compellerit, solvat animal, quia iniuste eum in periculum mortis iniecit.

CAP. III. *Si dominus sepis hoc fecerit.*

Si ipse dominus sepis simili modo ex sua clausura cum canibus vel ceteris flagellis eiecerit, cum simili componat.

CAP. IV. *Statim si mortuus non fuerit.*

Si autem statim mortuus non fuerit, sed vulneratus evaserit ad domum domini sui, et dominus animalis hoc cognoverit, et dicit ad illum reum qui ipsum animal compellebat in mortem, recipe animal quem laesisti, quod non avursum *g*) vocamus.

CAP. V. *Si confessus est, recipiat eum.*

Si autem confessus est, recipiat, donec sanetur, et aliud interim ad operationem restituat, qualis ille fuerat quem laesit.

CAP. VI. *De restituendis animalibus.*

I. Si vero mortuum fuerit, quem in locum posuit teneat possessor animalis laesi.

II. Iste vero cadaver quem sanare nequiverat ad suum teneat usum.

CAP. VII. *Si laesum recipere noluerit.*

Si autem laesum animal, quem laedere se compellebat, recipere noluerit, dominus animalis cadaver sibi sumat in usum, et ille alius nihilominus ex integro cogatur exsolvere.

CAP. VIII. *Si oculum alterius animalis excusserit.*

Si quis alicuius caballo aut bovi vel cuilibet quadrupedi unum oculum excusserit, adpretiet illud pecus quod valet, et tertiam partem componat.

CAP. IX. *Si bovis cornu.*

I. Si quis bovi alterius cornu a capite cum osse excusserit, cum tremisse componat.

II. Si cornu exilierit et os remanserit, duas saigas donet.

III. Si vaccae excusserit, duas saigas componat.

---

g) Lind. *avursam.* Herold. *avorsam.* Al. mss. *aborsum*, *auursan*, *auuorsan*, *auuersan*, *aworsen.*

Cap. X. *Si caudam amputaverit.*

I. Si caudam amputaverit, vel aurem, si equus est, quem marach dicimus, cum solido componat.

II. Si mediocris fuerit, quod vulz *h*) vocant, cum medio solido componat.

III. Et si deterior fuerit, quod argargnago *i*) dicimus, qui in hoste utilis non est, cum tremisse componat.

IV. Similiter qui alterius bovi caudam amputaverit vel aurem, cum tremisse componat.

II. Si vaccam alterius huiusmodi laeserit, cum duabus saigis componat.

Cap. XI. *De iniuste usis animalibus.*

I. Et si unum eorum contra legem minaverit *k*), quod swezcholi *l*) dicimus, pari sententiae subiaceat.

II. Et si quis contumax in alterius iumento, vel *m*) propter dispectionem domini sui vel quacunque inimicitia hoc iniuste perpetraverit, haec universa in componendo duplentur.

Cap. XII. *Ut minime praesumat animal alienum occidere.*

I. Ut nemo praesumat alienum animal occidere, neque porcum, quamvis in damno eum invenerit; sed recludat eum donec domino eius ostendat damnum, et aliqui de vicinis eorum videant hoc, et designent locum qui laesus est, et alia quae intacta sunt usque ad maturitatem; et colligat cuius messis est, et quantum minus invenerit in laesione illa, contra haec aequalitatem integram ille reddat cuius animalia fuerunt et damnum fecerunt.

II. Ita et de vinea et de prata similiter faciat sicut aestimatores arbitraverint, et componat.

Tit. XIV. De commendatis et commodatis.

Cap. I. *De custodia.*

I. Si quis caballum aut quodlibet animalium genus ad custodiendum mercede placita commendaverit, si perierit, eiusdem meriti ille qui commendata suscepit exsolvat; si tamen mercedem fuerit pro custodia consecutus.

II. Quod si etiam nulla placita mercede susceperat, et mortuum esse probaverit, nec ille mercedem requirat, nec ab illo aliquid requiratur.

---

h) Lind. *Wilz.* Al. mss. *Wulz.* *i*) Lind. *angargnaco.* *k*) Un. Cod. *vittiaverit.* *l*) Lind. *sweizcholi.* *m*) Un. Cod. *Ut si quis contumax alterius iumentum interfecerit.*

III. Tamen ratio est ut praebeat sacramenta ille qui commendata susceperat, quod non per suam culpam neque per negligentiam mortua consumpta sint, et reddat corium.

IV. Eadem et de commodatis forma servetur.

Cap. II. *Si aurum furaverit.*

Si cui aurum, vel argentum, vel ornamenta, vel quaecunque species fuerint commendatae, sive custodiendae traditae sint, sive vendendae, et in domo ipsius cum rebus ipsius forsitan fuerint incendio concrematae, una cum testibus, qui commendata susceperat, praebeat sacramenta, nihil exinde suis profuisse compendiis, et nihil cogatur exsolvere, excepto auro et argento, quod ardere non potuit.

Cap. III. *De incendio furatis.*

I. Si quis forte, dum domum flamma consumit, se quasi auxilium adlaturus ingesserit, et aliquid forte rapuerit, dominus domus diligenter inquirat; et si eum potuerit invenire, ille qui rapuerat, in quadruplum rapta restituat.

II. Et si de commendatis rebus apud direptorem aliquid forte reperit, domino restituere non moretur.

Cap. IV. *De commendatis furatis.*

I. Si vero quae commendata fuerant furto probantur ablata, ei qui commendata perdiderat spatium tribuatur, donec furem suum investigatione perquirat.

II. Et si eum invenerit, commendatori res proprias tantummodo reformare procuret.

III. Compositio vero furti ad eum qui habuit rem commendatam pertineat.

IV. Et si fur non fuerit intra statutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino suscipiente reddatur, damnum vero ex medio uterque sustineat.

V. Et postmodum si dominus rerum apud eum, cui commendaverat, quaecunque fuerint suppressa repererit *n*), cum haec ille prius se dixerat perdidisse, vel furto fuisse sublata, sicut a fure ea ab eo *o*) exigi legum statuta praecipiunt, et compositionem cogatur implere.

Cap. V. *De re in contentione posita.*

Rem in contentione positam non liceat donare nec vendere *p*).

---

n) Baluz. *suppressa vel repressa reperit.* Al. Cod. *suppressa repressa rep.* *o*) Al. mss. *sicut furata ab eo.* *p*) Un. Cod. *Siquis*

Cap. VI. *De viduis.*

De viduis si post mortem mariti in viduitate permanet aequalem inter filios suos, id est, qualem unus ex filiis usufructuario habeat portionem, usque ad tempus vitae suae usufructuario iure possideat.

Cap. VII. *De secundis nuptiis.*

I. Quod si mater ad alias nuptias forte transierit, ex die usufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat consecuta, filii inter reliquas res paternas, qui ex eo nati sunt coniugio, vindicabunt.

II. Mater vero si habet proprias res, et cum dote sua, quam per legem habet, egrediatur.

III. Et si ibi filios nec filias generavit, post mortem eius omnia quae de filiis suis detulit, ad illos revertantur.

Cap. VIII. *De divisione inter fratres.*

I. Ut fratres hereditatem patris aequaliter dividant; ut quamvis multas mulieres habuisset, et totae liberae *q)* fuissent de genealogia sua, quamvis non aequaliter divites, unusquisque hereditatem matris suae possideat, res autem paternas aequaliter dividant.

II. Si vero de ancilla habuerit filios, non accipiant portionem inter fratres, nisi tantum quantum ei per misericordiam dare voluerint fratres eorum; quia in veteri lege scriptum est: Non enim erit heres filius ancillae cum filio liberae. Tamen debent misericordiam considerare, quia caro eorum est.

Cap. IX. *De eo qui sine liberis moritur.*

I. De eo qui sine filiis et filiabus mortuus est, mulier accipiat portionem suam, dum viduitatem custodierit, id est, medietatem pecuniae. Medietas autem ad propinquos mariti pertineat.

II. Si autem mulier mortua fuerit, aut alium maritum tulit, tunc quod proprium habet et de mariti rebus quod per legem ei debetur *r)*, accipiat *s)*. Ceteras res propinqui prioris mariti accipiant.

III. Si autem maritus eius, qui nec filios nec filias nec nepotes nec pronepotes, nec ullum de propinquis habet, sed in uxorem aut donatione aut testamento sive partem

---

aliquam rem in contencione positam donet vel vendat, querenti eum simili conponit et in publico XL. sol. det, et ei qui se malliat de eadem re iusticiam faciat. *q)* Un. Cod. *omnes liberae.* *r)* Al. editt. *habet de mariti rebus quae per legem ei debentur.* *s)* Herold. *secundus accipiat.*

sive omnes contulerit facultates, et haec deinceps in viduitate persistit, et memoriam mariti cum pudicitia castitatis observat, omnia quae a marito ei sunt donata possideat, et ea in quem voluerit pro suo iure transfundat.

IV. Quod si maritus et mulier sine heredes mortui fuerint, et nullus usque ad septimum gradum de propinquis et quibuscunque parentibus invenitur, tunc illas res fiscus adquirat.

Tit. XV. De venditionibus.

Cap. I. *Si quis res alienas vendiderit.*

I. Si quis vendiderit res alienas sine voluntate domini sui, aut servum, aut ancillam, aut qualemcunque rem, ipsam per legem reddat; et consimilem aliam addat.

II. Et si ipsum non potest invenire, duos consimiles reddat.

Cap. II. *Si quis possessionem vendiderit.*

I. Si quis vendiderit possessionem suam alicui, terram cultam, non cultam, prata, vel silvas, post acceptum pretium aut per chartam aut per testes comprobetur firma emptio, ille testis per aurem debet esse tractus, quia sic habet lex nostra *t)*. Duo vel tres (vel amplius *u*) debent esse testes.

II. Si venditio fuit violenter extorta, id est, metu mortis, aut per custodiam, nulla ratione firma sit.

Cap. III. *Si a servo alieno comparaverit.*

I. Si quis a servo alieno aliquid comparaverit nesciente domino suo, si dominus firmam esse noluerit emptionem, reddatur pretium emptori, et emptio nihil habeat firmitatis.

II. Si ipsum non habet, consimile reddat.

Cap. IV. *De conditione venditae rei.*

I. Quotiens de vendita re contentio commovetur, si alienam fuisse constiterit, nullus sine domini praeiudicio comparet.

II. Et domino is qui alienam vendere praesumpsit, duplum cogatur exsolvere, nihilominus emptori, qui accepit, pretium redditurus.

III. Et quicquid ad comparatae rei profectum studio suae utilitatis emptor adiecerit, à locorum iudicibus *v*) aesti-

---

t) Al. mss. et edit. *lex vestra.* *u*) Desunt in Herold. et plurimis Codd. *v*) Herold. *apud locorum iudices.*

metur, et ei qui laborasse cognoscitur, à venditore iuris alieni satisfactio iusta reddatur.

Cap. V. *Si ingenuum hominem vendiderit.*

I. Si quis ingenuum vendiderit, cum ille suam haberet libertatem, is qui eum vendiderit, reducat eum in locum suum, et restituat ei libertatem sicut prius habuit, et componat ei quadraginta solidos; excepto quod emptori in duplum pretium, quod accepit, cogatur exsolvere.

II. Similis ratio dupliciter de feminis servetur.

III. Et si eum vel illam foris provincia vendiderit, et iterum reducere non potuerit, tunc cum weregildo componat, hoc est, centum sexaginta solidos solvat parentibus.

Cap. VI. *Si servum proprium vendiderit.*

Si quis servum suum vendiderit, (forsitan eius nesciens facultates quas habebat, dominus eius potestatem habeat, qui *w*) eum vendiderit, requirendi res eius ubicunque invenire potuerit.

Cap. VII. *Si servus de suo fuerit redemptus.*

Si quis servus de peculio suo fuerit redemptus, et hoc dominus eius forte nescierit, de domini potestate non exeat; quia non pretium, sed res servi sui, dum ignorat, accepit.

Cap. VIII. *De commutatione.*

Commutatio, hoc est quod cambias, talem qualem emptio habeat firmitatem.

Cap. IX. *De venditionis forma.*

I. Venditionis haec forma servetur ut seu res seu mancipium, vel quodlibet genus animalium venditur, nemo propterea firmitatem venditionis inrumpat quod dicat, se vili pretio vendidisse; sed postquam factum est negotium, non sit mutatum.

II. Nisi forte vitium invenerit quod ille venditor celavit, hoc est, in mancipio, aut in caballo, aut in qualicunque peculio, id est, aut coecum, aut herniosum, aut caducum *x*), aut leprosum.

III. In animalibus autem sunt vitia quae aliquotiens celare potest venditor.

IV. Si autem venditor dixerit vitium, stet emptio; non potest mutare.

---

w) Un. Cod. *forsitan eo nesciente facultatem habeat, qui etc.*
x) Herold. *claudum.* In marg. *cadivum.*

V. Si autem non dixerit, mutare potest in illa die, et in alia, et in tertia die.

VI. Et si plus de tribus noctibus habuerit, non potest mutare.

VII. Nisi forte eum invenire non potuerit infra tres dies, tunc quando invenerit, recipiat qui vitiatum vendidit.

VIII. Aut si non vult recipere, iuret cum sacramentali uno: quia vitium ibi nullum sciebam in illa die quando negotium fecimus; et stet factum.

Cap. X. *De arris.*

Qui arras dederit pro quacunque re, pretium cogatur implere quod placuit emptori. Et si non occurrerit ad diem constitutum, vel antea non rogaverit ad placitum ampliorem, et hoc neglexerit facere, tunc perdat arras, et pretium quod debuit impleat.

Cap. XI. *De firmitate.*

I. Si mancipium aliquod sit, dicit *y*): Istud mancipium ego comprehendi extra terminum ubi Dux exercitum duxit, vel alibi Dux illum per debitam et iustam culpam tulit, et mihi licenter tradidit. (Aut si aliqua ornamenta sint, dicit: Quod z) mancipii mei ex propria mea materia laboraverunt et fecerunt, aut fabri *a)* huiusmodi si fuerit *b*), propterea tradidi et firmabo. Si haec defuerint, in supradictis rebus nullatenus potest firmare. Si autem firmaverit, (non potest ab eo cui firmavit, nisi ipse voluerit, retrahere, si campio quaesitoris vicerit *c)*.

II. Si se firmare promiserit emptori, id est, suuiron, et non potuerit per haec verba veraciter, ut supra diximus, et constitutum ruperit, tunc pretium reddat, et talem terram aut speciem, qualem se firmare pollicebatur, restituat sine mora; eo quod valde reprehensibilis est res alterius dare, quia aliquotiens exinde scandala nascuntur.

III. Simili modo qui propria donaverit cuiusdam, ut iniustis machinamentis sibi sociaret, quod nunquam tenuerat.

IV. Si mancipium fuerit, et dicit: Pater meus reli-

---

y) Baluz. *Si mancipium alicuius aliquis interciaverit, dicens.* Herold. *Et si de mancipiis si aliquis dicat.* Al. mss. *Et si est mancipium et si aliquis dicit istud. Et si mancipium alioquin si dixit.* z) Herold. *Reliqua ornamenta, quae etc.* Al. Codd. *Reliqua ornamenta, quod etc.* *a*) Un. Cod. *ad fabrica.* *b*) Edit. habent: *fuerint.* *c*) Herold. *Si autem firmaverit, non potest ab eo infirmari, nisi ipse voluerit retrahere, si etc.* Baluz. verba: *Si campio quaesitores* (sic) *vicerit,* initio sequentis paragraphi refert.

quirit mihi in hereditatem, aut: Ego in propria domo venutrivi illum, de proprio meo mancipio natum; similiter de iumentis vel huiusmodi, quae fuerint, adserere potest.

Cap. XII. *Ut per chartam venditio firmetur aut testes.*

Quicquid vendiderit homo, aut comparaverit qualemcunque rem, omnia sint firmata aut per chartas aut per testes qui hoc probare possint, hoc est, de mancipiis, de terra, casis, vel silvis, ut postea non sit contentio.

Cap. XIII. *De pactis vel placitis.*

Pacta vel placita quae per scripturam quamcunque facta sunt, vel per testes denominatos tres vel *d)* amplius, dummodo in his dies et annus sit evidenter expressus, immutare nulla ratione permittimus *e)*.

Tit. XVI. De testibus et eorum causis.

Cap. I. *De testibus, si suum voluerit vindicare.*

I. Si quis homo pratum vel agrum vel exartum *f)* alterius contra legem malo ordine invaserit, et dicit suum esse, propter praesumptionem, cum sex solidis componat, et exeat.

II. Si autem suum voluerit vindicare illum agrum aut pratum vel exartum, vel unde illa contentio est, taliter vindicet. Iuret cum sex sacramentalibus, et dicat: Ego in tua opera priore non invasi contra legem, nec cum sex solidis componere debeo, nec exire, quia mea opera et labor prior hic est quam tuus. Tunc dicat ille qui quaerit: Ego habeo testes qui hoc sciunt, quod labores de isto campo semper ego tuli, nemine contradicente exartavi, mundavi, possedi usque hodie, et pater meus reliquit mihi in possessione sua. Ille homo qui hoc testificare voluerit, commarchanus eius debet esse, et debet habere sex solidorum pecuniam et similem agrum. Tunc ille testis iuret taliter: Quia ego hoc meis auribus audivi et oculis meis vidi, quod istius hominis prior opera fuit in isto agro quam tua, et labores fructuum ille tulit. Post sacramentum reddat agrum. Tunc ille defensor, si sperat quod iustitia de illo agro suo fuisset, et hoc in praesenti populo fiat, ne per invidiam aliquis pereat, dicat ad illum testem: Mendacium iurasti contra me. Sponde mihi pugnam duorum, et manifestet

---

d) Herold. *duos vel.* *e)* In multis Codd. hoc loco legitur caput secundum Tituli decimi septimi. *f)* Al. Codd. *agrum exartum; agrum exaratum; agrum vel ortum.*

Deus si mendacium an veritatem iurasti contra me; et componere debes cum duodecim solidis, et illam terram reddere quam mendaciter abstulisti. Si vicerit ille qui quaerit, componat cum duodecim solidis, et illam terram reddat. Et si illam terram non potuerit donare, donet aliam in proximo quantum iactus est de securi saiga valente. Et si in proximo non habet, nec comparare potest, iuret secundum pretium agri ut ipsum agrum cum pretio valente nec cum duplo nec cum triplo conquirere non potuisset, et donet ubi habet; et ipsum agrum qui donet iuret quod talis sit qualis suus fuerat.

Cap. II. *Si testem habuerit per aurem tractum.*

Si quis testem habuerit per aurem tractum de qualibet causa finita ratione et hoc confirmarit per testes, posthaec non debet repetere nec inquietare illum a quo finivit rationem suam. Et si voluerit tunc per testes defendat se. Ille testis testificet sicut scit unde ad testem per aurem tractus fuit, et hoc per sacramentum confirmet. Non debet testem veritatis repellere causaticus eius. Nisi forte aliquis testem mendacem habere voluerit, potest illum cum lege repellere cum pugna duorum et dicere: Non tibi traxi testem de ista causa, neque consentio. Si autem testis per aurem tractus fuerit de compositione finienda, vel propter arras, qui donat quasi pro pignore qualemcunque rem, usque dum solvat debitum, et pignus recipiat: illum testem nemo repellat, nec potest, sed consentiat. Nisi super mortuum hominem testare voluerit aliquam causam, illum potest contradicere cum duorum pugna et dicere: Defendere hoc volo cum campione meo quod dicis, quia et tu mentiris et tuus testis super mortuum meum.

Cap. III. *Si testis victus fuerit.*

Et si ille victus fuerit qui negare testem voluit super mortuum suum, tunc amplius pugna duorum non veniat, quia ad testificationem per vim illum mortuum adquisivit; sed cum sacramento, ut lex est, testificetur, et testificatio firma permaneat.

Cap. IV. *De discordia iudicum.*

Sed hic discordant nostri iudices de pacto, quod ipse qui testem adducit, iurare debeat, quod mendacem testem non proferat, nec de illius testificatione sacramenti se abstinere debeat.

Cap. V. *Si plures fuerint testes.*

Si plurimi testes fuerint, et ad unum conventum

venerint, sortiantur illi testes inter se, et cui sors exierit, iuret ille taliter et dicat: Ad testem sortitus sum, et ad testem me facere volo. Adprehendat manum proximi sui et dicat: Si illum Deus g) adiuvet, et illum cuius manum teneo, quod ego ad testem inter vos per aurem tractus fui de ista causa ad veritatem dicendam. Tunc solus iuret cum sua manu. Postea donet arma sua ad sacrandum, et per ea iuret ipsum verbum cum uno sacramentali. Et si mendaciter iurat, componat illi cuius causam abstulit cum duodecim solidis, et ipsam causam restituat, aut defendat se cum campione suo, si recte iuravit, hoc est pugna duorum.

Tit. XVII. De campionibus et causis quae ad eos pertinent.

Cap. I. *Si unus ab altero fuerit interfectus.*

I. Si unus ex his ab altero interfectus fuerit, quamvis nobilis sit persona, non componatur amplius quam duodecim solidis; et ab eo componatur qui illum iniuste invitavit.

II. Si servus fuerit per domini sui consensum pari modo ratio subiacebit. Sin autem, cum viginti solidis componat.

Cap. II. *De his qui propriam alodem vendiderunt. h).*

De his qui propriam alodem vendunt vel quascunque res, et ab emptore alter abstrahere voluerit et sibi sociare in patrimonium, tunc dicat emptor ad venditorem: Terram, aut quaecunque fuerit res, abstrahere mihi vult vicinus meus, dicens quod sua fuerit. Et iste respondet: Ego quod tibi donavi, cum lege integra et verbis testificatione firmare volo. Super septem noctes fiat constitutum. Si dicit, cum utrisque utraeque partes conveniunt: Cur invadere conaris territorium quod ego iuste iure hereditatis donavi. Ille alius contra: Cur meum donare debuisti, quod antecessores mei antea tenuerunt? Iste vero dicit: Non ita, sed mei antecessores tenuerunt, et mihi in alodem reliquerunt, et vestita est illius manus cui tradidi, et firmare volo cum lege. Si statim voluerit, liberam habeat potestatem. Sin autem, postea super tres dies aut quinque aut certe septem i) ea ratione firmet. Per quatuor angulos

g) Lind. *Sic me Deus.* h) Hoc caput in multis Codd. legitur post caput decimum tertium Tituli decimi quinti. i) Herold. *duos aut tres aut certe quatuor noctes.*

campi, aut designatis terminis, per haec verba tollat de ipsa terra, vel aratrum circumducat, vel de herbis, aut ramis, silva si fuerit: Ego tibi tradidi, et legitime firmabo per ternas vices. Dicat haec verba, et cum dextera manu tradat; cum sinistra vero porrigat wadium huic qui de ipsa terra eum mallat, per haec verba: Ecce wadium tibi do quod terram tuam alteri non do, legem faciendo. Tunc ille alter suscipiat wadium et donet illum vicessoribus istius ad legem faciendam. Si causa fuerit inter illos pugnae, dicat ille qui wadium suscepit: Iniuste territorium meum alteri firmasti, id est, farsvirotos *k)*. Ipsum mihi debes reddere, et cum duodecim solidis componere. Tunc spondeant pugnam duorum, et ad Dei pertineat iudicium. Sin autem, cum sacramento se defendat, id est, cum duodecim, quod suam terram iniuste non firmaret alteri, nec suae ditioni restituere deberet, nec cum duodecim solidis componere.

TIT. XVIII. De mortuis et eorum causis.

CAP. I. *Si mortuum ex monumento eiecerit.*

Si quis mortuum liberum de monumento effodierit, cum quadraginta solidis componat parentibus, et ipsum quod ibi tulit furtivum componat.

CAP. II. *Si in flumine proiecerit.*

I. Si quis liberum occiderit furtivo modo, et in flumen eiecerit, vel in talem locum ut cadaver reddere non quiverit, quod Baiuvarii murdridam *l)* dicunt, inprimis cum quadraginta solidis componat, eo quod funus ad dignas obsequias *m)* reddere non valet. Postea vero cum suo weregildo componat.

II. Et si ipse cadaver à fluminis alveo ad ripam proiectus fuerit, et à quolibet inventus, qui iterum cadaver de ripa inpinxerit, et exinde probatus fuerit, cum duodecim solidis componat.

III. Si servus furtivo modo supradicto more occisus fuerit, et ita absconsus, quod gamurdrit *n)* dicunt, novuplum componat, id est, centum octuaginta solidos.

CAP. III. *De vestitu mortuorum.*

I. De vestitu utrorumque, quod walaraupa *o)* dicimus, si ipse abstulerit, qui hos interfecit, dupliciter componat.

---

k) Al. mss. *farswirotus, farsweritos, carswirotos.* Lind. *furfwirotos.* Herold. *farwisotu.* *l)* Lind. *murdrido.* Al. mss. *murdrida.* Herold. *mordrida.* *m)* Lind. *exequias.* *n)* Herold. *garmurdrit.* Al. mss. *camurdrit, garmordrit, kamurdrit, cahmurdere.* *o)* Herold. *Walaurapa.* Al. mss. *valuraupa, waleroup, walraup, weleroup.*

II. Si alter, et non ipse reus, omnia furtivo more componat.

CAP. IV. *Si vulneraverit mortuum.*

Et si, ut saepe contingit, aquilae vel ceterae aves cadaver repererint, et aliquis sagittam eiecerit et cadaver vulneraverit, et repertum fuerit, cum duodecim solidis componat.

CAP V. *Si cadaver laeserit.*

Simili modo quicunque cadaver hominis laeserit, quem alter interfecerit, si caput amputaverit, si manum praeciderit, si pedes, si aurem, si tantum quod profusionem sanguinis reputamus, de mortuo tam minima quam maxima plaga, semper cum duodecim solidis componat.

CAP. VI. *Si humaverit mortuum.*

I. Et si à quolibet mortuus fuerit repertus et eum humanitatis causa humaverit, ut neque à porcis inquinetur, nec à bestiis seu canibus laceretur, liber sit an servus, et postea repertum fuerit, ille qui eum humaverit, si requirere voluerit, parentes illius solvant ei solidum unum, aut dominus servi, si servus fuit. Sin autem, à domino recipiat mercedem, quia scriptum est: Mortuos sepelire.

II. Quia aliquotiens conspicimus, cum cadaver humo inmissum fuerit, et lignum insuper *p*) positum, cunctis adstantibus, ut requiratur dominus cadaveris ut primus terram superiniciat, et si liber, similiter filius aut frater, ne rei sint ceteri humatores, quod omne à falsis iudicibus fuerat aestimatum, non in verae legis veritate repertum.

CAP. VII. *De navibus.*

I. Si quis navem alterius tulerit de loco suo, ipsam inlaesam reddat aut similem.

II. Et si eam foris aqua traxerit, et absconderit, et negaverit interrogatus, furtivum componat.

TIT. XIX. De canibus et eorum compositione.

I. Si quis canem seucem, quem leitihunt vocant, furaverit, aut similem aut ipsum reddat, et sex solidis componat. Et si negare voluerit, cum tribus sacramentalibus iuret secundum legem suam.

II. Si autem seucem doctum, quem triphunt vocant, furaverit, cum tribus solidis componat, aut cum uno sacramentali iuret.

---

p) Al. mss. *ligno insuper.*

III. Si autem seucum qui in ligamine vestigium tenet, quem spurihunt dicunt, furaverit, cum sex solidis componat, et similem aut ipsum reddat.

IV. De eo cane quem bibarhunt q) vocant, qui sub terra venatur, qui occiderit, alium similem reddat, et cum sex solidis componat.

V. De canibus veltricibus r) qui unum occiderit, qui leporem non persequitur, sed sua velocitate comprehendit, cum simile et tribus solidis componat.

VI. De cane qui dicitur hapihuhunt s), pari sententiae subiaceat.

VII. De his canibus qui ursos vel bubalos, id est, maiores feras, quod suarzuuild dicimus, persequuntur, si de his occiderit, cum simile et sex solidis componat.

VIII. Qui vero pastoralem, qui lupum mordet, occiderit, cum tribus solidis componat.

IX. Si autem canem qui curtem domini sui defendit, quem houauuarth t) dicunt, occiderit post occasum solis in nocte, cum tribus solidis componat; quia furtivum est. Si vero sole stante hoc fecerit, similem reddat, et cum uno solido componat.

X. Si autem canis per vestimentum aut per membrum hominem tenuerit, et de manu eum percusserit, ut moriatur, similem reddat, et amplius non requiratur. Et dominus canis, quod canis fecit, componat de medietate ac si ipse fecisset. Si hoc noluerit, canem non requirat.

Tit. XX. De accipitribus vel avibus.

I. Si quis accipitrem occiderit, quem chranohari u) dicunt, cum sex solidis et simile componat, et cum uno sacramentali iuret ut ad volare et capere similis sit.

II. De eo qui dicitur ganshapuch v), qui anseres capit, cum tribus solidis componat, et similem reddat.

III. Illum quem anothapuch w) dicimus, cum solido et simili componat.

IV. De sparvariis vero pari sententiae subiaceat cum solido et simile restituendi, et cum sacramento, ut tales sint quales interfectione damnavit.

V. Si vero furto ablati fuerint, per omnia furtivum cogantur solvere ut lex compellit.

---

q) Al. mss. *piperhunt.* r) Al. mss. *De cane veltre wind.* s) Lind. *hapichhunt.* Herold. *habughunt.* Al. Codd. *hapuhhund, habechund.* t) Al.mss. *Hovewart, Hofwarth.* u) Al. mss. *cranohari, chranechari.* v) Lind *ganshapich.* Al. mss. *ganshabech, canshapuh.* w) Lind. *anethapich.*

VI. De his quidem avibus, quae de silvaticis per documenta humana domesticantur industria; et per curtes nobilium mansuescunt volitare atque cantare, cum solido uno et simile componat, atque insuper ad sacramentum compellatur. *x*).

TIT. XXI. De pomariis et nemoribus atque apibus et eorum compositione.

I. Si quis alienum pomarium effodierit per invidiam vel exciderit arbores fructiferas, ubi duodecim sive amplius fuerint, in primis quadraginta solidos componat, viginti cuius pomarium fuit et alios viginti in publicum, quia contra legem fecit. Et alias arbores similes ibi plantet, et unamquamque arborem cum solido componat; et omni tempore pomorum solidum donet, usque dum illae arbores fructum faciant, quas ille plantavit.

II. Si quis aliena nemora praeciderit, si portat escam et rubus est, cum solido et simile componat.

III. Et si amplius usque ad numerum sex per singulos singulum solidum restituat. Deinde arborum numerositatem restituere cogatur; et de his quae nondum fructum portaverunt cum tremisse et simile restituat.

IV. De fagis vero tremissem et simile restituendum censemus, usque ad numerum sex solidorum per singulas arbores, id est, decem et octo. Et si amplius damnum infert, non cogatur componere nisi numerum restituendi.

V. Si malum vel pirum vel cetera huiusmodi pari sententia ut fagi perseverent.

VI. Si vero de minutis silvis de luco vel quacunque Kaheio *y*) fagitam *z*) reciderit, cum solido et simile componat, et deinceps usque ad sex solidos restitutionem et compositionem.

VII. Si amplior fuerit numerus fagitarum *a*), non cogatur componere, nisi restituere cum simili et sacramento. Si autem post compositionem et restitutionem damnum intraverit inferre in ipsius nemore cui composuit, nihil ex-

---

x) In uno Codice post hunc titulum alius legitur his verbis: *De minutis. Si quis plovum aut aratrum alienum inique capulaverit, cum tribus solidis componat. Si furatur in octuplum reddat. Si iugum furatur cum VI. sol. componat. Animal a lupo commestum vel occisum qui excoriaverit cum XV. sol. componat. Molendinum incensum in triplum conponat et omnia intus concremata in septuplum.* *y*) Lind. *de vvic vel quocunque Kaneio.* Al. mss. *Kaheo, Kahaio.* *z*) Al. mss. *vegitam.* Lind. *vegetum.* *a*) Al. mss. *vegitarum.* Lind. *vegetorum.*

cludat componendi sententiam, sed superioris observetur regula sententiae.

VIII. Si apes, id est, examen alicuius ex apili elapsum fuerit, et in alterius nemoris arborem intraverit, et ille consecutus fuerit, tunc interpellat eum cuius arbor est, et cum fumo et percussionibus ternis de transversa secure, si potest, suum eiiciat examen, veruntamen ita ut arbor non laedatur. Et quod remanserit, huius sit cuius arbor est.

IX. Si autem in capturis, quae ad capiendas apes ponuntur, id est, vasculis apum, simili modo interpellat eum cuius vasculum est, et studeat suum eicere examen. Veruntamen vasculum non aperietur nec laedetur. Si ligneum est, ternis vicibus lidat *b*) eum terris. Si ex corticibus aut ex surculis compositum fuerit, cum pugillo ternis vicibus percutiatur vasculum et non amplius. Et quas eiecerit suae erunt; et quae remanserint, ipsius erunt cuius vasculum est.

X. Si autem dominum arboris vel vasculi non interpellaverit, et sine illius conscientia eiectum domi *c*) restituerit, et ille cuius vasculum fuerat eum compellaverit, ut ex suo opere vel arbore retulisset, et ad restituendum compellaverit, quod untprut *d*) vocant, et ille alius si negare voluerit, et dicit suum consecutum fuisse, tunc cum sex sacramentalibus iuret quod ex suo opere ipsum examen iniuste non tulisset, nec illud ad iudicium restituere deberet.

XI. Pari modo de avibus sententia subiacet, ut nullus de alterius silva, quamvis prius inveniat, aves tollere praesumat, nisi eius commarchanus fuerit, quem calasneo *e*) dicimus. Et si aliter praesumpserit, semper restitutionis sacramentum iustum *f*) putamus, quamvis minima sit querela, cum sex sacramentalibus iurare lex compellit.

In quatuor Codicibus hoc loco legitur Capitulum unicum de porcis, quod supra post caput nonum tituli tertii relatum est. Deinde tres horum Codicum sub eadem rubrica duas alias leges exhibent his verbis :

II. Ille servus fiscalinus, qui hostem facit (Duo Codd. *in hostem vadit*) pro fredo XL. sol. ut alii liberi (Duo Codd. add. *conponat.*)

III. Alter (Un. Cod. *aliter*) servus qui farinam et bracem (Un. Cod. *brazam* Alter. *brazan*) suo domino facit, solidos VI. pro fredo solvat.

EXPLICIT LEX BAIUVARIORUM.

---

b) Al. mss. *ledat, levat.* *c*) Al. mss. *domini, domino.* *d*) Al. mss. *unterprut.* *e*) Un. Cod. *calesneo.* *f*) Plurimi Codd. *iniustum.*

DECRETA TASSILONIS DUCIS.

Haec sunt Decreta quae constituit sancta synodus in loco qui dicitur Dingolvinga domino Tassilone mediante.

I. De die dominico ita constitutum est, ut tali honore habeatur, sicut in lege scriptum est, et in decretis Canonum. Et si quis praesumpserit frangere contra legem aut decreta canonum, tali poenae subiaceat sicut ibi scriptum est.

II. De hereditate, quae tradita est ad Ecclesiam, ita constituit, ut quisquis hereditatem suam ad Ecclesiam ante donaverat, aut postea donaverit, si quid mutare voluerit, chartam suam habeat ita scriptam, ut locum, tempus et personam habeat, (aut tribus testibus *g*) fidelibus et nobilibus testificetur. Si sacerdos non habeat chartam, nec testem, ut praediximus, tunc sicut in lege Baioariorum iudex iudicat, sic defendat.

III. De eo, quod Episcopi iuxta Canones, et Abbates monasteriorum iuxta regulam vivant, ita constituit.

IV. De eo, quod sanctimoniales, quae in servitio Dei sunt, ita constituit, ut nullus ausus sit in coniugium et matrimonium ducere, aut si quis ausus fuerit, contra decreta Canonum, ita componat sicut Canones decreverunt.

V. De eo, quod ius ac legem, quam habuerunt in diebus patris sui nobiles et liberi et servi eius (ita donaverat et constituit *h*) ut firma fieret.

VI. De eo quod ut si quis *i*) de nobili genere de hereditate sua voluisset *k*) dare ad sanctuarium Dei in sua potestate esset, nemo prohibuisset *l*) nec mutaret in perpetuum.

VII. De eo, quod ut servi principis, qui dicuntur Adelschalc *m*), suum habeant weregeldum, iuxta morem quem habuerunt sub parentibus eius, et ceteri minores weregeldi iuxta legem suam, ita constituit.

VIII. De eo quod parentes principis quodcunque praestitum fuit nobilibus intra Baioarios, hoc constituit, ut permaneret, et esset sub potestate uniuscuiusque relinquendum posteris, quamdiu stabiles foedere servassent apud principem ad serviendum sibi, et haec firma permanerent, ita constituit.

---

g) Al. mss. *cum tribus autem testibus*. *h*) Lind. *ita ordinavit*. Al. mss. *ita donaverunt*. *i*) Lind. *si cui*. Al. mss. *si qui*. *k*) Deest in omnibus Editt. et Codd. uno excepto. *l*) Lind. *prohiberet*. Editio Velseriana duo verba: *nemo prohibuisset*, plane omittit. *m*) Al. mss. *Adelschalche*, *Adalscacha*.

IX. De eo, ut nullus hereditate sua privetur, nisi per tres causas, quae in pacto scribuntur: propter homicidium, hoc est, ut quisquis hominem principis sibi dilectum occiderit, ob iniuriam Principis, et ad calumniam, hominem componat secundum legem, tum privetur hereditate sua.

X. De eo quod si quis servus *n*) mulierem nobilem acceperit in coniugium, et non praescivit ita constituit ut iterum libera esset, et dimittat servum, et postea non redigatur in servitium, sed esset libera.

XI. De eo quod et si quis de quocunque reatu accusatus ab aliquo, potestatem accipiat cum accusatore suo pacificare si voluerit, antequam pugnam, quae wehadine vocatur fixe promittat *o*).

XII. De eo quod quisquis de nobili genere reus deprehensus fuerit de illis III. *p*) causis, de quibus supra diximus, si ille hereditatis suae portionem pro illius criminis reatu perdat, uxor autem illius suo iure non privetur. Ita constituit.

De collaudatione quam Episcopi et Abbates in Baioaria inter se fecerunt, pro defunctis fratribus.

In Christi nomine. Notitia qualem convenientiam gentis Baioariorum Episcopi et Abbates inter se fecerunt, quorum nomina infra perarare decrevimus. Id est, Manno Nuvenpurgensis civitatis episcopus, Alim, Vigilius, Wiserich, Sintpreth, Heres, Episcopi; Oportunus Wolfpreth, Adalpreht, Ato, Uto, Lautfrit, Albune, Ruothart, Ernest, Reginpreht, Volchanhart, Pergkoch, Sigido, Abbates.

Ut eorum quis de hac luce migraret, unusquisque superstitum Episcoporum vel Abbatum pro defuncto in domo sua episcopali vel coenobio centum missas speciales et eodem numero psalteria cantare faciat. Ipse vero de propria persona sua XXX. speciales missas compleat vel a religiosis sibimet subiectis implere omnino praenotatum faciet numerum presbyteris sive monachis, cum de hoc saeculo migraverint Episcopus seu Abbas, uno presbytero vel monacho XXX. missas speciales, totidem psalteria faciant celebrari.

Regnante in perpetuum Domino nostro Iesu Christo, in anno vero XXII. *q*) regni religiosissimi Ducis Tassilonis

---

n) Deest in omnibus Editt. et Codd. uno excepto. *o*) Al. Codd. et Editt. *vocatur permittat.* *p*) Al. mss. *IIII*or. *q*) Al. mss. *XXIIII.* Legend. puto *XXUII.* id est *XXVII.*

gentis Baioariorum, sub die consule, quod erat II. Idus Octobris atque anno ab incarnatione Dominica DCCLXXII, Indict. X. *r*) divina perflatus inspiratione, ut omne regni sui praenotatus Princeps collegium procerum coadunaret, in villam publicam DINGOLUINGAM *s*) nuncupatam, ut ibidem tam regulare ordinaret in sancto habitu coenobium virorum et puellarum, quam Episcopales moderaretur obsequias; insuper gentis suae institutiones legum per primates imperii *t*) universa consentiente multitudine: quae reperit diuturnitate vitiata, et quae videbantur abstrahenda evelleret, et quae decretis placerent componenda, institueret. Inter tot vero collegia sacerdotum, devolutis Episcoporum et Abbatum in praesentia paginis, regularis ordines vitae, atque Canonum normas, vel decreta patrum, nullis comprobare quiverant testimoniis, ut monachis parochiae commendari deberent: vel publica baptismatis obsequia, nisi forte pro periculo mortis, et nihil eorum implerent commorandi negotio, excepto vicissitudinis villarum propriarum singulis annis obedientialibus curis commissio ab Abbate proprio fuerit determinata. Unde ab universis Abbatibus facta professio, ut minime titulis popularibus se ingerere deberent, sed haec omnia cui commissae sunt plebes sub potestate Episcoporum permanerent, sicut in sanctis Synodis, vel decretis priscorum patrum perarata comprobat conscriptio. Ab Episcopis vero simili modo et nihilominus Praelatis ponderaverunt sententiis, ut erga eos charitatis gererentur curae, ita ut canonica auctoritas confirmat, et spiritualis concordia declarat. Hoc peracto concilio, est ab universis uno ore confirmatum, ut si quis de eadem institutione deviare praesumpserit, a collegio eorum alienaretur, usque iterato examine, id est publica Synodo *u*).

DE POPULARIBUS LEGIBUS. *v*)

I. Praenotatus Princeps universo concordante collegio sic constituit, ut nullus a provinciae suae mancipium limi-

---

r) Al. ms. *Octobr. Indictione XIIII.* *s*) Al. mss. *Nivihhingas.* *t*) Al. mss. *primates imperitos.* Certe legend. *primates et peritos.* *u*) Iste prologus in editione Lindenbrogii et in aliis Codicibus legitur ante duodecim capitula quae mox ex Concilio apud Dingolvingam edita sunt. In uno Codice valde notabili omnino deest: sed statim post duodecimum capitulum subiungitur rubrica: *Haec sunt decreta quae constituit sancta synodus in loco qui dicitur* NIVHINGA *sub principe dno Thessilone mediante de popularibus.* *v*) Hae leges in editione Lindenbrogii viginti capita, in aliis sexdecim constituunt. In Codice iam laudato, cui et alius suffragatur, in octodecim capita distinctae

ne venundare, vel proprium vel fugitivum *w)* praesumat. Et si quis hoc decretum non observaverit, weregeldo suo culpabilis permaneat.

II. Ut nullus furtivam rem, tam in equis et aliis quadrupedibus, quam in reliqua suppellectili extra finem Baioariorum venundare, vel (machinis diabolicis extra minare insidiis tentet *x*). Et si quis hoc praesumpserit, XL. solid. componat in publicum.

III. Ut si quis domum tam liber, quam servus alterius effodierit, et ibi occisus fuerit, sine compositione in sua damnatione permaneat. Si autem suppellectilia abstulerit de eadem domo, et eo fugiente in curtem, vel extra curtem, hic cui damnum intulit consequeretur, et interfecerit, pari subiaceat sententiae. Similiter, (qui in liberum vel mancipium suum furem pervenerit, et eum *y*) comprehendere minime quiverit, et ibidem interfecerit reum, superior permaneat sententia: sed tamen ea genera trium homicidiorum debito signo vicinis suis, et his qui adsistunt, insignet.

IV. De pugna duorum, quod wehadinc vocant, ut prius insortiantur, quam parati sint, ne forte carminibus vel machinis diabolicis, vel magicis artibus insidiantur.

V. Qui supra dictae pugnae, quod camfwic z) dicimus, peracto iudicio, se simili vindicta erigere contra quaerentem praesumpserit, sacramentum quod Ahteid *a*) dicitur, iuret in Ecclesia cum tribus nominatis sacramentalibus.

VI. De eo, quod Baioarii stapsaken *b*) dicunt, in verbis, quibus ex vetusta consuetudine paganorum idololatriam reperimus, ut deinceps non aliter nisi sic dicat, qui quaerit debitum: Haec mihi iniuste abstulisti, quae reddere debes, et cum tot solidis componere. Reus vero contra dicat: Non hoc abstuli, nec componere debeo. Iterata voce requisitor debiti dicat: Extendamus dexteras nostras ad iustum iudicium Dei. Et tunc manus dexteras uterque ad coelum extendat.

VII. Ut nullus furtivam rem suscipere, vel intra terminum abscondere praesumat; qui hoc fecerit, XL. sol. componat.

---

sunt. Hunc numerum servavi, cum in pluribus locis invenerim, in Synodo apud Nivihhingam, ad quam hae leges authoritate duorum Codicum pertinent, octodecim capitula condita fuisse. *w*) Al. ms. *furtivum.* *x*) Al. mss. *mach. diab. extra minandi* (Al. *exterminandi*) *insidiis tegi.* *y*) Al. mss. et editt. *qui lib. vel manc. suum furaverit etc.* *z*) Al. mss. *chamfuvic*, *campfwich.* *a*) Al. mss. *atheia.* *b*) Al. mss. *stafsaken*, *stapfsaken.*

VIII. Ut hi, qui ducali manu liberi dimissi sunt, ad eadem cogantur iudicia, quae Baioarii urtella c) dicunt.

IX. Ut hi qui in Ecclesia libertatem consequebantur, tam ipsi, quam eorum posteritas in secura libertate permaneant: nisi forte ipsi sibimet insolubile damnum inferant, quod componere minime quiverint.

X. Qui ex eis occidentur, pretium eorum his solvatur Ecclesiis, ubi liberi dimissi sunt.

(XI.) Liberi qui ad Ecclesiam dimissi sunt liberi, vel per chartam acceperunt libertatem a Rege, si occidantur, LXXX. sol. componantur Ecclesiae vel filiis eorum: in dominico XL. sol. comp. d).

(XII.) Si ancilla libera dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, et post haec servo nupserit Ecclesiae, ancilla permaneat. Si autem libera Baioaria servo Ecclesiae nupserit, et servile opus ancilla contradixerit, abscedat. Si autem ibi filios et filias generaverit, ipsi servi et ancillae permaneant, potestatem exeundi non habeant. Illa autem mater eorum, quando exire voluerit, ante annos tres, liberam habeat potestatem. Si autem tres annos induraverit opus ancillae, et parentes eius non exadoniaverunt eam, ut libera fuisset, nec ante Comitem, nec ante Ducem, nec ante Regem, nec in publico mallo, transactis tribus Kal. Martiis post haec ancilla permaneat in perpetuum, et quicunque ex ea nati fuerint, servi et ancillae sint.

XI. (XIII.) Qui furtivum, quod Zougenzuht e) dicitur, super furem comprobare nequiverit, furtivo componat more.

XII. (XIV.) Qui resisterit domum suam, quod salisuchen f) dicunt, qualem rem quaerenti resistebat, talem componat in publico XL. solid.

XIII. (XV.) Qui manus immissionem resisterit, quod hantelod g) dicunt, XL. sol. solvat in publico, et ipsam rem quaerenti reddat, et aliam similem h).

XIV. (XVI.) De his, qui supradictis homicidiis i) debita morte in furto reperti sunt, ut si quis de huius interfecti parentela eum, qui suo scelere captus est, vindicare tentavit, a propria alode alienus efficiatur.

XV. (XVII.) Et si quis signum, quod est sigillum, inhonoraverit, vel huiuscemodi iniuncta minime imple-

---

c) Al. mss. *urteila*. d) Hoc caput cum sequente in Codd. laudatis deest. Repetita sunt ex lege Alamannorum Tit. XVII. et XVIII. e) Al. mss. *zougenzunt*, *zauganzuht*, *zuogenhut*, *zauganz*. f) Al. mss. *selisehan*, *selisochan*, *selisuchen*. g) Al. mss. *hantalod*, *wandalod*. h) Desunt in plurimis Codd. i) Al. mss. *supra homicidiis*.

verit, prima vice arguatur, secunda XL. solid. componat, tertia suum weregeldum, quarta exterminetur abacto officio.

XVI. (XVIII.) Ut si quis iudicum furem in bina vel terna reprehensione non damnaverit, et eum diabolico lucro dimiserit, ac per eum, quasi comparticeps spoliis pauperum ditaretur, reus sceleris, quod commiserit ante oculos Dei et Angelorum, efficiatur: et nihilominus,cui fraudem fecerit, quasi proprium componat debitum.

XVII. (XIX.) Ut si quis in virtute coniunctus, a coniuge propria adulterina separatus fuerit, eiusque ex cognatione coniugis propter eandem dimissionem, qui eum persequi tentaverit, a proprio alienetur patrimonio.

XVIII. (XX.) Ut nullus post tonsuram capillos usu populari nutrire praesumat, nec velata relicto velo secularem habitum sumat: et si quis vel qua in hoc vitio reperti fuerint, aut corripiantur, aut excommunicentur.

LEX BURGUNDIONUM.

CAPITULA LEGIS BURGUNDIONUM.

1. *De libertate donandi patribus attributa, et muneribus regiis.*
2. *De homicidiis.*
3. *De libertatibus servorum nostrorum.*
4. *De sollicitationibus et furtis.*
5. *De his qui flagello, fuste, calce, vel pugno percutiunt.*
6. *De fugitivis.*
7. *De servis et originariis qui vocantur in crimine.*
8. *De obiectione criminum, quae ingenuis intenduntur*
9. *De inlatis violentiis.*
10. *De interfectione servorum*
11. *De inflictis vulneribus.*
12. *De raptu puellarum.*
13. *De exartis.*
14. *De successionibus et sanctimonialibus.*
15. *De commotione litium.*
16. *De inquirendis animalibus.*
17. *De causis aliis, et calumniatorum remotione.*
18. *De his quae casu contingerint.*
19. *De ablatis pignoribus et fideiussoribus.*
20. *De fugitivorum furtis.*
21. *De servorum contractibus.*
22. *De removendo in negociis Romanorum patrocinio Barbarorum.*
23. *De damnis, quae ab animalibus inferuntur.*
24. *De mulieribus Burgundiis ad secundas vel tertias nuptias transeuntibus.*
25. *De furtis et violentiis.*
26. *De excussis dentibus.*
27. *De inruptis sepibus, et clausis itineribus, furtis etiam, et violentiis.*
28. *De indulta generaliter incidendorum lignorum licentia.*

29. *De superventoribus et effractoribus.*
30. *De corruptis mulieribus.*
31. *De plantandis vineis.*
32. *De eo qui hominem inlicite et sine causa ligaverit.*
33. *De iniuriis, quae mulieribus inlatae fuerint.*
34. *De divortiis.*
35. *De servorum suppliciis, qui ingenuis mulieribus vim pudoris intulerint.*
36. *De incesti adulterio.*
37. *De educto gladio.*
38. *De hospitalitate legatis extranearum gentium et itinerantibus non neganda.*
39. *De receptis advenis.*
40. *De manumissionibus.*
41. *De messibus incendio concrematis.*
42. *De hereditatibus eorum, qui sine filiis moriuntur.*
43. *De donationibus.*
44. *De adulteriis puellarum et viduarum.*
45. *De his qui obiecta sibi negaverint, et praebendum obtulerint iusiurandum.*
46. *De his qui tensuras ad occidendum lupos posuerint.*
47. *De condemnatione latronum, uxorum quoque suarum et filiorum.*
48. *De inflictis vulneribus.*
49. *De animalibus damnum facientibus in clausura missis, seu caballis pervagantibus.*
50. *De occisis actoribus tam Regiae domus, quam privatorum.*
51. *De his, qui debitas filiis substantiae suae portiones non tradiderint.*
52. *De mulieribus desponsatis, quae ad aliorum consortium libidine instigante transierint.*
53. *De hereditatibus filiorum, qui post patris obitum matre superstite intestati moriuntur.*
54. *De his qui tertiam mancipiorum, et duas terrarum partes contra interdictum publicum praesumpserint.*
55. *De removendis Barbarorum personis, quotiens inter duos Romanos de agrorum finibus fuerit exorta contentio.*
56. *De servis in Alamannia comparatis.*
57. *De libertis Burgundionum qui viam discedendi non habuerint.*
58. *De cane occiso sine culpa.*
59. *De nepotibus.*
60. *De adhibendis donationum testimoniis.*
61. *De mulieribus, quae sponte ad viri coitum venerint.*
62. *De filiis unicis.*
63. *De his qui messem in granariis furati fuerint.*
64. *De animalibus in messe occisis.*
65. *De mulieribus viduis, à quibus maritorum debita requiruntur.*
66. *De puellis quae sine patribus marito traduntur.*
67. *De sylvis.*
68. *De adulteriis.*
69. *De Wittemon.*
70. *De furtis.*
71. *De his qui furtum componunt.*
72. *De his qui pedicam feris fecerint extra culturas.*

73. *De caballis quibus ossa aut scandula ad caudam ligata fuerint.*
74. *De viduis et filiis earum.*
75. *De hereditate inter nepotem et amitam dividenda.*
76. *De Wittiscalcis.*
77. *De inscriptionibus.*
78. *De hereditatum successione.*
79. *De praescriptione temporum.*
80. *De testibus falsa referentibus, et calumniatoribus.*
81. *De interpellationibus apud iudices futuris.*
82. *De fideiussoribus.*
83. *De his qui apud alios res suas agnoscunt.*
84. *De venditione terrarum.*
85. *De pupillis.*
86. *De mala hereda.*
87. *De minorum contractibus.*
88. *De libertatibus.*
89. *De reis corripiendis.*

Capitula additamenti primi.

1. *De clausis itineribus, vel aliis.*
2. *De animalibus damnum inferentibus.*
3. *De iudiciis.*
4. *De ingenuis, qui cum servo furtum faciunt.*
5. *De his qui mulieribus corruptis crines in curte sua capulaverint.*
6. *De brachiis aut tibiis, quae ab altero franguntur.*
7. *De navigiis.*
8. *De viatoribus.*
9. *De fideiussoribus.*
10. *De canibus veltrais, aut segutiis, aut petrunculis.*
11. *De acceptoribus.*
12. *De venditionibus, quae sine testibus scribuntur.*
15. *De mulieribus, quae se voluntate sua ad maritos tradunt.*
14. *De Wittemon.*
13. *De Iudaeis, qui in christianum manum praesumpserint mittere.*
16. *De vineis.*
17. *De asinis.*
18. *Si quis boves alicuius pignoraverit.*
19. *De liberali causa, vel de operis libertorum.*
20. *De animalibus in vineam ingressis.*

Additamentum secundum.

VIR GLORIOSISSIMUS GUNDEBALDUS
REX BURGUNDIONUM.

Cum de parentum, nostrisque constitutionibus, pro quiete et utilitate populi nostri impensius cogitaremus, quid potissimum de singulis caussis et titulis honestati, disciplinae, rationi et iustitiae conveniret, coram positis optimatibus nostris universa pensavimus: et tam nostra quam eorum sententia, mansuris in aevum legibus sumpsimus statuta perscribi *k*)

in dei nomine (anno secundo regni *l*) domini nostri gloriosissimi (gundebaldi regis *m*), liber constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus, editus sub die iv. *n*) kal. april. lugduni.

amore iustitiae, per quam Deus placatur, et potestas terrenae dominationis adquiritur, ea primum habito consilio comitum, procerumque nostrorum studuimus ordinare ut integritas et aequitas iudicandi *o*) a se omnia praemia, vel corruptiones excludat. Omnes itaque administrantes iudicia *p*) secundum leges nostras quae communi tractatu compositae et emendatae sunt, inter Burgundionem et Romanum praesenti tempore iudicare debebunt: ita ut nullus aliquid de causis vel iudiciis praemii vel commodi nomine a qualibet parte speret aut praesumat accipere: (sed iustitiam, cuius pars meretur, obtineat et sola sufficiat integritas iudicantis *q*). Cuius legis conditionem (nobis quoque credidimus imponendam *r*) ne ullus in quolibet causarum genere integritatem nostram suffragiis, aut praemiis attentare praesumat; a nobis quoque primum aequitatis studio repellentes, quod a cunctis sub regno nostro

---

k) Deest iste prologus in Heroldo. *l*) Herold. *agnoscendi fidei.* *m*) Un. Cod. *Sigismundi Regis.* *n*) Herold. *die III.* *o*) Al. mss. *iudicando.* *p*) Al. mss. *administrantes ac iudices.* *q*) Herold. *sed iustitiae sola sufficiet integritas iudicandi.* *r*) Herold. *a nobis credimus imponendam.*

iudicantibus fieri prohibemus. Nec fiscus noster aliquid amplius praesumat, quam quod de sola inlatione *s*) mulctae legibus legitur constitutum. Sciant itaque optimates, comites, consiliarii, domestici, et maiores domus nostrae, cancellarii, et tam Burgundiones *t*) quam Romani civitatum aut pagorum comites, vel iudices deputati omnes, etiam militantes *u*), nihil se de caussis his, quae actae aut iudicatae fuerint, aliquid accepturos, aut a litigantibus promissionis vel praemii nomine quaesituros: nec partes ad compositionem, ut aliquid vel sic accipiant, a iudice compellantur. Quod si quis memoratorum corruptus contra leges nostras, aut etiam iuste iudicans *v*), de caussa vel iudicio praemium convictus fuerit accepisse, ad exemplum omnium probato crimine capite puniatur: ita ut facultatem eius, in quo venalitas vindicatur, filiis aut legitimis heredibus suis, (quae in ipso punita est, culpa non auferat *w*). Notariis sane deputatorum iudicum, pro iudiciorum commodis in caussis ultra decem solidos addictis, singulos tremisses censuimus posse sufficere: intra decem solidos minora commoda quaesituris. Inter Romanos vero interdicto simili conditione venalitatis crimine, sicut a parentibus nostris statutum est, Romanis legibus praecipimus iudicari: qui formam et expositionem legum conscriptam, qualiter iudicent, se noverint accepturos, ut per ignorantiam se nullus excuset. De male vero ante acto tempore iudicatis, prioris legis forma servabitur. Hoc etiam inserentes, ut si forte iudex in corruptione accusatus convinci nulla ratione potuerit, accusator simili poenae subiaceat, quam iudicem corruptum praecipimus sustinere. Si quid vero legibus nostris non tenetur insertum, hoc tantum ad nos referre praecipimus iudicantes. Si quis sane iudicum, tam Barbarus quam Romanus, per simplicitatem aut negligentiam (praeventus, forsitan *x*) non ea, quae leges continent, iudicavit, et ea corruptione alienus est, XXX. solidos Romanos se noverit inlaturum, caussa denuo discussis partibus iudicanda. Illud adiicientes, ut si iudices tertio *y*) interpellati non iudicaverint, et caussam habens, interpellationem nostram crediderit expetendam, et iudices suos (ter se interpellasse, et non se auditum fuisse *z*) probaverit, XII. solidorum iudex inlatione multabitur. At si

---

s) Herold. *de solutione.* *t*) Un. Cod. *Comites quoque et consiliarii, et tam Burgundiones etc.* *u*) Herold. *deputati, omnes etiam et milites.* *v*) Herold. et un. Cod. *iniuste iudicans.* *w*) Herold. *quae in ipso privata est culpa, non auferant.* *x*) Desunt in al. mss. *y*) Herold. *iudices simul tertio.* *z*) Herold. *ter se audisse et non iudicasse.*

quisquam de quolibet caussae genere omissis iudicibus, hoc est, tertio, ut supra iussimus, non interpellatis, ad nos venire praesumpserit, (eum illa, quam) in iudicem differentem statuimus, mulcta constringat *a*). Et ne forte per absentiam deputatorum iudicum negotia differantur *b*), nullam caussam absente altero iudice vel Romanus comes vel Burgundio iudicare praesumat, quatenus studeant, ut saepius expetentes se de legum ordine incerti esse non possint. Constitutionis vero nostrae seriem placuit etiam adiecta comitum subscriptione firmari, ut definitio quae ex tractatu nostro et communi omnium voluntate conscripta est, etiam per posteros custodita perpetuae pactionis teneat firmitatem.

NOMINA EORUM, QUI LEGES VEL SEQUENTIA CONSTITUTA, ET ILLA QUAE IN PRIORI PAGINA CONTINENTUR, SIGNATURI SUNT, VEL IN POSTERUM CUM PROLE DEO AUSPICE SERVATURI.

Sig. Abgaris com.
Sig. Aunemundi com.
Sig. Unnani com.
Sig. Hildeulfi com.
Sig. Hildegerni com.
Sig. Usgildi com.
Sig. Walesti com.
Sig. Audemundi com.
Sig. Andabari com.
Sig. Amgathei com.
Sig. Auderici com.
Sig. Aunemundi com.
Sig. Willimeris com.
Sig. Conegiseli com.
Sig. Comarici com.
Sig. Wallaerii com.
Sig. Siggonis com.
Sig. Fredemundi com.
Sig. Wanaharii com.
Sig. Wilfilae com.
Sig. Sigisvuldi com.
Sig. Soniae com.
Sig. Godemundi com.
Sig. Widemeris com.
Sig. Wadahameris com.
Sig. Silvani com.
Sig. Gomae com.
Sig. Fastilae com.
Sig. Suldi com.
Sig. Gundeulfi com.
Sig. Offini com.
Sig. Walarimi com.

INCIPIT LEX BURGUNDIONUM.

TIT. I. De libertate donandi patribus attributa, et muneribus *c*) regiis.

I. Quia nihil de praestita *d*) patribus donandi licentia vel munificentia, dominantium *e*) legibus fuerat constitutum, praesenti constitutione omnium uno voto et voluntate

a) Herold. *ea quae iudicem deferre statuimus, mulcta constrictus exsolvat.* *b*) Herold. *deserantur.* c) Herold. *ex muneribus.* *d*) Herold. *praeterita.* *e*) Herold. *dominandi.* Al. mss. *dominantis.*

decrevimus, ut patri etiam antequam dividat, de communi facultate et de labore suo cuilibet donare liceat, absque terra sortis titulo acquisita, de qua prioris legis ordo servabitur.

II. Aut si cum filiis diviserit, et portionem suam tulerit, et postea de alia uxore filios habuerit aut unum aut plures, illi filii, qui de secunda uxore sunt, in illam, quam pater accepit, portionem succedant: et illi, qui cum patre dividentes portiones suas fuerant consecuti, ab eis penitus nihil requirant.

III. Illud etiam huic legi adiungi placuit, ut si quis de populo nostro à parentibus nostris munificentiae caussa aliquid percepisse dignoscitur, id quod ei conlatum est, etiam ex nostra largitate, ut filiis suis relinquat, praesenti constitutione praestamus.

IV. Id etiam statuentes, ut si quid etiam de nostro munere, aut Deo praestante aliter perceperint, donationum nostrarum textus ostendunt. Superest ut posteritas eorum ea devotione et fide deserviat, ut augere sibi et servare circa se parentum nostrorum munera cognoscat.

Tit. II. De homicidiis.

I. Si quis hominem ingenuum ex populo nostro cuiuslibet nationis, aut servum Regis, natione duntaxat barbarum *f*), occidere damnabili ausu aut temeritate praesumpserit; non aliter admissum crimen, quam sanguinis sui effusione componat.

II. Illud sane huic legi rationabili censuimus provisione subiungi *g*), ut si cui forte à quocunque inlata vis fuerit, ut aut ictibus verberum, aut vulneribus urgeatur, et dum insequitur percutientem dolore aut indignatione compulsus occiderit, atque ita factum re ipsa, aut idoneis, quibus credi possit, testibus fuerit comprobatum, medietatem pretii secundum qualitatem personae occisi parentibus cogatur exsolvere: hoc est, si optimatem nobilem occiderit, in medietatem pretii CL. sol. Si aliquem in populo nostro mediocrem C., pro minore persona LXXV. solidis praecipimus numerare.

III. Si servus inconscio domino hominem ingenuum occidere fortasse praesumpserit, servus tradatur ad mortem, dominus vero reddatur indemnis.

IV. Si dominus huius facti conscius fuerit, ambo tradantur ad mortem.

V. Si servus ipse post factum defuerit, dominus eius

---

f) Al. ms. *nationis duntaxat barbarorum.* *g*) Al. ms. *legi adiiciendum probatione subiungi.*

pro pretio servi XXX. solidos parentibus occisi cogatur exsolvere. Simili de servis Regiis secundum qualitatem personarum circa interfectores conditione servata.

VI. Hoc specialiter in huiusmodi caussa universitas noverit observandum, ut interfecti parentes nullum nisi homicidam persequendum esse cognoscant: quia sicut criminosum iubemus extingui, ita nihil molestiae sustinere patimur innocentem.

Tit. III. De libertatibus servorum nostrorum.

Si quos apud Regiae memoriae auctores nostros, id est, Gibicam, Godomarem *h*), Gislaharium, Gundaharium, patrem quoque nostrum et patruos *i*), liberos fuisse constiterit, in eadem libertate permaneant: quicunque sub eisdem fuerint obnoxii servituti, in nostro dominio perseverent.

Tit. IV. De sollicitationibus et furtis.

I. Quicunque mancipium alienum sollicitaverit, caballum quoque, equam, bovem, aut vaccam tam Burgundio quam Romanus ingenuus furto auferre praesumpserit, occidatur: et de occisi facultatibus, is qui perdidit superius comprehensa mancipia atque animalia, apud sollicitatorem aut furem, si non potuerit invenire, in simplum recipiat: hoc est, pro mancipio sol. XXV. Si tamen mancipium ipsum, sicut dictum est, non potuerit invenire, pro caballo optimo, X. solidos; pro mediocri, VI. solidos; pro equa, solidos III.; pro bove, solidos II.; pro vacca, sol. I.

II. Si vero servus furtum fecerit, ipse tradatur ad mortem: et dominus servi (ea quae furto ablata sunt de supra scriptis animalibus, eaque inveniri non possunt, secundum formam pretii constituti eum, qui perdidit, simpla solutione reddat indemnem *k*).

III. Quicunque ingenuus, tam Burgundio quam Romanus, porcum, ovem, apem, capram, furto abstulerit, in triplum solvat, secundum formam pretii constituti: et *multae* nomine sol. XII. id est, pro porco, sol. I.; pro ove, sol. I.; pro ape, sol. I.; pro capra, tremissem. Pretia vero haec in triplum solvantur.

IV. Si servus Burgundionis sive Romani furtum de supradictis pecoribus admiserit, servus tradatur ad poenam, ut trecentos fustium ictus accipiat. Dominus autem pro

---

h) Herold. *Gundamarem.* *i*) Al. mss. *patruum.* *k*) Herold. *Si ipsa animalia, vel mancipium non inveniuntur, sicut superius, in simplo restituat indemnis.*

eius crimine simplum solvat: et mulcta à domino non requiratur.

V. Qui tintinnum caballi furto abstulerit, si ingenuus est, caballum alium talem reddat: simili de bove conditione servata. Si servus tulerit, fustigetur.

VI. Si autem impedicato caballo ingenuus pedicam tulerit, eiusdem meriti caballum se redditurum esse cognoscat. Si servus hoc admiserit, centenos pro singulis quibuscunque culpis fustium ictus accipiat.

VII. Si caballum alienum ingenuus non permittente domino transcendere praesumpserit, II. solidos illi cuius caballus est, pro unius diei itinere se daturum esse cognoscat: si vero amplius ad legem illam teneatur, quam de caballis inventitiis iussimus observari. Si servus hoc fecerit, fustigetur.

VIII. Qui de alienis bobus *l*) domino inconscio, aut non permittente, operam facere praesumpserit, (duos boves domino cogatur exsolvere *m*).

Tit. V. De his qui flagello, fuste, calce, vel pugno percutiunt.

I. Si quis ingenuum hominem tali praesumptione percusserit, per singulos ictus singulos solidos solvat: et mulctam domino inferat, sol. VI. *n*).

II. Qui libertum alienum percusserit, per singulos ictus singulos semisses solvat: mulctae autem nomine solidos IV. *o*).

III. Qui servum alienum percusserit, per singulos ictus singulos tremisses solvat: mulctae autem nomine solidos III.

IV. Si quis ingenuum hominem per capillos corripuerit, si una manu, II solidos inferat; si utraque, IV.; mulctae autem nomine solidos VI. Si libertum aut servum alienum per capillos, seu una manu seu utraque, corripuerit, quemadmodum de ictibus inter ingenuum, libertum, et servum discretionem *p*) solutionis fieri placuit, ita et in hac causa compositionis et mulctae requiratur inlatio.

V. Si servus ingenuum hominem pugno percusserit, centum fustes *q*) accipiat.

---

l) Al. mss. *bubus.* *m*) Al. mss. *duorum bovum solutionem cogatur domino exsolvere.* Herold. *duos sol. solvat.* *n*) Al. mss. *mulcta in dominico sol. VI.* Herold. *mulctae nomine sol. sex.* *o*) Al. mss. *sol. III.* *p*) Al. mss. *descriptionem.* *q*) Al. mss. *fustium ictus.*

VI. Si vero dominus servi cum alio se caedit, et servus, dum dominum adiuvare vult, illum percusserit, pro ictu servi dominus I. sol. satisfaciat *r*).

Tit. VI. De fugitivis.

I. Si quis fugitivum intra provincias ad nos pertinentes *s*) corripuerit, pro fugitivo solidum I. accipiat. Et si fugitivus ille caballum secum ducit, pro caballo semissem, pro equa tremissem accipiat: et fugitivum cum omnibus rebus reddat. Si extra sortem, duos solidos (is qui fugitivum corripuerit, pro fugitivo accipiat, et pro caballo sol. I., pro equa semissem *t*).

II. Qui fugitivum secutus fuerit, et casu repugnantem occiderit, omni calumnia careat; aut si is, qui sequitur, à fugitivo percussus fuerit, ad dominum fugitivi nulla calumnia revertatur.

III. Si fugitivus cuiuscunque, seu Burgundionis seu Romani, captus fuerit, et casu de custodia fugerit, is quem fugit iuret, nec suo nec suorum conludio aut conscientia fuisse dimissum (et praestitis, ut dictum est, sacramentis *u*) nullam calumniam patiatur.

IV. Quicunque ingenuo aut servo fugienti nesciens capillum fecerit, quinque sol. perdat: si sciens capillum fecerit, fugitivi pretium cogatur exsolvere.

V. Qui fugitivum sciens flumen transierit, poenam sollicitatoris excipiat *v*).

VI. Si vero fugitivus fugerit, (sacramenta praebeat, nec suo, ut supra dictum est, conludio nec suorum fugitivum fuisse dimissum, et de ligamine nec se nec suis conscjis evasisse.

VII. Si vero taliter sacramenta non dederit, pro fugitivo XV. solidos solvat. *w*)

VIII. Quod si constiterit, cum eius voluntate fuisse dimissum, XXX. sol. *x*) cogatur exsolvere. Si vero ille qui correptus est, res domini aut alterius secum portat, et in domo illius exhibuerit, simplam solutionem restituat.

IX. Si ingenuus fugitivo seu Burgundionis seu Romani conscius panem dederit, fugitivum revocet.

X. Si nesciens panem dederit, aut flumen transierit, vel viam ostenderit, sacramento dato nullam calumniam patiatur.

---

r) Al. mss. *soluturus est.* *s*) Al. ms. *provincias nostras.* *t*) Desunt ista in al. mss. *u*) Herold. *praesentis ut dictum est sacramentis datis.* *v*) Al. mss. *incurrat.* *w*) Herold. *sacramenta ut supradictum est praebeat, aut pro fugitivo XV. solvat.* *x*) Al. ms. *XX. sol.*

XI. Si ingenuus fugientem sciens fugitivo litteras fecerit, manus incisione damnetur: si servus hoc fecerit, acceptis CCC. fustibus et ipse manus incisione damnetur.

Tit. VII. De servis et originariis, qui vocantur in crimine.

Inter Burgundionem et Romanum haec forma servabitur. Si à quocunque crimen obiicitur, quod ad praesens probare non potest, id volumus custodiri, ut sive servus Romani sive Burgundionis sit qui vocatur in culpam *y*), non compellatur dominus sacramenta praebere, neque pro servo neque pro originario: sed cum crimen obiectum fuerit, seu servi seu coloni, pretium iuxta personae meritum fiat, quod dominus eius, cuius servus est aut colonus, de praesenti *z*) percipiat, aut mancipium eius meriti consequatur. Quod cum ita factum fuerit, ille qui vocatur in crimine, iudici tradatur ad poenam, ut si confessus fuerit se admisisse quod obiicitur, pretium recipiat ille qui dederat, et servus de confesso crimine occidatur. Ita ut de solutione, quod superius statutum est observetur. Si autem servus sive colonus in tormentis confessus non fuerit, is qui eum inscripsit domino suo reddat: et (dominus ipse aut vicarium servum, quem pro poena servi innocentis accepit, aut pretium teneat *a*).

Tit. VIII. De obiectione criminum quae ingenuis intenduntur.

I. Si ingenuus per suspicionem vocatur in culpam, tam barbarus quam Romanus, sacramenta praebeat, et cum uxore et filiis et propinquis sibi duodecim *b*) iuret: si vero uxorem et filios non habuerit, (et patrem aut matrem habuerit *c*), cum patre aut matre numerum impleat designatum. Quod si nec patrem nec matrem habuerit, cum duodecim proximis impleat sacramentum.

II. Quod si ei sacramentum de manu is, cui iurandum est, tollere voluerit, antequam Ecclesiam ingrediatur, illi qui sacramentum audire iussi sunt, (quos à iudicibus ternos semper ad sacramentum audiendum praecipimus delegari) contestentur se nolle sacramenta percipere: et non

---

y) Al. mss. *in crimine.* *z*) Herold. *cuius servus aut colonus a petitore in praesente.* *a*) Herold. *dominus ipsum aut vicarii servum, quod pro poena servi innocentis accepit.* *b*) Al. mss. *sibi duodecimo.* *c*) Desunt ista in al. Codd.

permittatur is, qui iuraturus erat, post hanc vocem sacramenta praestare: (sed sint per nos illi, qui deliquerunt d) Dei iudicio committendi. Si autem permissus iuraverit, et post sacramentum potuerit forte convinci, in novigildo se noverit redditurum e).

III. Si hi, quibus praesentibus iudex iusserit dare sacramenta, ad locum statuto die venire dissimulaverint, et non ab aliqua fuerint infirmitate aut publica ordinatione detenti, senos solidos mulctae nomine inferant. Quod si infirmitate aut occupatione detenti fuerint, faciant hoc ipsum iudicem scire, aut loco suo tales personas dirigant, quorum fide possint in loco sacramenta praestare.

IV. Si autem pars de his, quae sacramenta datura erat, ad locum non venerit, usque ad horam sextam diei ipsam expectet pars altera. Quod si usque ad sextam non venerit, causam absque dilatione absolvat.

V. Quod si (ille alius non venerit, ille qui sacramenta praebiturus erat f), discedat indemnis.

Tit. IX. De inlatis violentiis.

Si quis Burgundio aut Romanus per vim aliquid abstulerit usque ad pullum, in novigildo secundum pretia à nobis constituta, cuicunque abstulerit g) iubemus exsolvere.

Tit. X. De interfectione servorum.

I. Burgundio et Romanus una conditione teneantur. Si quis servum natione barbarum occiderit lectum ministerialem sive h) expeditionalem, LV. solid. i) inferat: mulctae autem nomine sol. XII.

II. Si alium servum Romanum, sive barbarum, aratorem aut porcarium occiderit, XXX. sol. solvat.

III. Qui aurificem lectum occiderit, CL. sol. solvat.

IV. Qui fabrum argentarium occiderit, C. sol. solvat.

V. Qui fabrum ferrarium occiderit, L. sol. inferat.

VI. Qui carpentarium bonum occiderit, XL. sol. solvat.

Tit. XI. De inflictis vulneribus.

I. Qui homini seu ingenuo seu servo brachium ictu excusserit, (sive oculum amiserit k), medium pretium exsolvat: si non perexcusserit, de vulnere iudicetur.

---

d) Al. ms. *sed ad nos illico dirigantur.* e) Al. ms. *redditurum eis.* f) Herold. *ille non venerit, qui sacramentum debet accipere.* g) Al. *eum quod abstulit.* h) Herold. *occiderit, electum, ministralem, sive etc.* i) Herold. *LX. sol.* k) Desunt in Herold.

II. Si quis cuicunque in faciem vulnus inflixerit, in triplum (vulneris pretium iubemus exsolvere, quantum in simplum ea vulnera aestimantur, quae vestibus conteguntur *l*).

Tit. XII. De raptu puellarum.

I. Si puella, quae rapta est, corrupta *m)* redierit ad parentes, sexies puellae pretium raptor exsolvat: mulctae autem nomine sol. XII.

II. Quod si raptor solutionem suprascriptam unde solvere valeat, non habuerit, puellae parentibus adsignetur, ut faciendi de eo quod ipsi maluerint, habeant potestatem.

III. Si vero puella sua sponte expetierit virum, et ad domum illius venerit, et ille se cum illa miscuerit, nuptiale pretium in triplum solvat.

IV. Si autem incorrupta redierit, ad domum suam remota ab omni calumnia revertatur.

V. Romana vero puella, si sine parentum suorum voluntate aut conscientia se Burgundionis coniugio sociaverit, nihil se de parentum facultate noverit habituram.

Tit. XIII. De exartis.

Si quis tam Burgundio quam Romanus in sylva communi exartum fecerit, aliud tantum spatii de sylva hospiti suo consignet, et exartum, quem fecit, remota hospitis communione possideat.

Tit. XIV. De successionibus et sanctimonialibus.

I. Inter Burgundiones id volumus custodiri, ut si quis filium non reliquerit, in loco filii filia in patris matrisque hereditate succedat.

II. Si forte defunctus nec filium nec filiam reliquerit, ad sorores vel propinquos parentes hereditas redeat.

III. Illud etiam praesenti lege placuit contineri, ut si mulier maritum habens sine filiis de hac luce transierit, maritus defunctae uxoris pretium, quod pro illa datum fuerit, non requirat.

IV. Similiter quod mulier ad maritum veniens erogaverit, defuncto sine filiis marito (mulier aut *n*) parentes mulieris non requirant.

V. De his vero puellis, quae se Deo voverint, et in castita-

---

l) Herold. *solvat vulneris qui veste tegitur.* *m*) Herold. *incorrupta.* *n*) Desunt in al. ms.

te permanserint, si una o) duos fratres habuerit, tertiam iubemus ut portionem de hereditate patris accipiat, hoc est, de ea tantum terra, quam pater eius sortis iure possidens mortis tempore dereliquit. Similiter et si quatuor aut quinque fratres habuerit p), portio ei debita reservetur.

VI. Si autem illa unum tantum habuerit fratrem, non medietatem, sed tertiam partem consequatur, ea scilicet conditione, ut post obitum illius quae foemina et sanctimonialis est, quidquid in usufructuario, de paternis rebus percepit, ad proximiores parentes pertineat, nihil illa exinde alienandi potestatem habitura q), nisi fortitan quod ex matris [bonis, id est, in recellulis r) vel ornamentis, aut ex suo potuerit labore conquirere s].

VII. Hoc his tantum censuimus esse praestandum, quibus patres suas iam non dederint portiones: quod si à patre t), ubi vivere possint, perceperint, ex hoc ipso quod voluerint faciendi liberam habeant potestatem.

Tit. XV. De commotione litium.

I. Quicunque ingenuus Burgundio in domum cuiuslibet ad rixam ingressus fuerit, VI. solidos inferat illi cuius domus est: et mulctae nomine solidos XII. Quod tamen inter Burgundiones et Romanos aequali conditione volumus custodiri.

II. Si vero servus vi, aut per rixam in domum alienam ingressus fuerit pro solutione iam dicta u) centum fustium ictus accipiat, et nullum exinde damnum servi dominus patiatur.

Tit. XVI. De investigandis animalibus.

I. Quisquis per vestigium quodlibet animal v) secutus fuerit, et ad domum alterius vestigio ducente pervenerit, (si is ad cuius domum venerit, eum prohibuerit domum suam intrare ad res suas requirendas, pro hoc quod res reposcit, is qui eum de domo sua ab inquisitione repulerit, pro w) fure teneatur obnoxius. Ita ut inquisitionem nec mulieri liceat denegare.

---

o) Deest in Herold. p) Herold. *si plures habuerit fratres.* q) Al. ms. *nullam illam — habituram.* r) Al. mss. *rescellolis.* s) Herold. *bonis est, in ornamentis caeterisque rebus, aut ex suo labore conquisita.* t) Al. mss. *quas a patre.* u) Al. mss. *ad vindictam.* v) Al. *Quicunque vestigium de quolibet animali.* w) Herold. *si is cuius domus est, intrandi et inquirendi licentiam contradixerit, pro etc.*

II. Quod si servus hoc fortassis aut ancilla absentibus dominis suis prohibuerit, ipse qui prohibuit, legibus pro fure teneatur obnoxius *x*).

III. Si vero vegius extiterit, et vegiaturas *y*) acceperit, et is cui indicat invenire non potuerit, furtum (quod se perdere mentiebatur *z*) solvat in simplum.

Tit. XVII. De caussis aliis et calumniatorum remotione.

I. Omnes omnino caussae, quae inter Burgundiones habitae sunt, et non sunt finitae, usque ad pugnam Mauriacensem habeantur abolitae.

II. Si quis sane servum suum aut ancillam cognoverit, recipiat.

III. Pro homine ingenuo prius occiso XX. tantum solidi inferantur, et omnis repetitio conquiescat.

IV. Illud quoque specialiter volumus custodiri, ut quicunque Burgundio de quacunque causa ab eo, qui illi litem intendit, bis admonitus fuerit, ut dato fideiussore ad iudicium veniat, et si nec fideiussorem dare, nec ad iudicium venire voluerit: atque hoc factum duobus aut tribus ingenuis testibus *a*) potuerit adprobari, inferat mulctae nomine sol. VI. et ad iudicium nihilominus venire compellatur.

V. Qua conditione Romanus ingenuus, qui causam cum Barbaro habuerit, aut dominum admoneat aut (actorem. Et si actor *b*) iterato *c*) admonitus ad caussam dicendam pro originario sibi commisso non venerit, centum fustes accipiat.

Tit. XVIII. De his quae casu contigerint.

I. Si quodcunque animal quolibet casu, aut morsus canis homini mortem intulerit, iubemus etiam inter Burgundiones antiquam exinde *d*) calumniam removeri: quia quod casus operatur non debet ad damnum aut inquietudinem hominis pertinere. Ita ut si de animalibus subito caballus caballum occiderit, aut bos bovem percusserit, aut canis momorderit, ut debilitetur, (ipsum animal aut canis, per quem damnum videtur admissum, tradatur illi, qui damnum pertulit *e*).

---

x) Al. mss. addunt: *ita ut inquisitionem ne mulieri liceat denegare.* *y*) Al. ms. *veraturas.* Herold. *vigaturas vias.* *z*) Herold. *quod prodere mentitur.* *a*) Herold. *tribus testibus.* *b*) Al. ms. *auctorem. Et si auctor.* *c*) Al. mss. *ter.* *d*) Herold. *omnem inde.* *e*) Herold. *qualecunque animal alium percusserit, aut debilitat, pro mortuo vel debili tradatur.*

II. Si lancea vero vel quodcunque genus armorum aut proiectum in terra, aut fixum simpliciter fuerit, et casu se ibidem homo aut animal impulerit, illum cuius arma fuerint, nihil iubemus exsolvere, nisi forte sic arma sua in manu teneat, ut homini periculum possit inferre.

Tit. XIX. De ablatis pignoribus et fideiussoribus.

I. Qui ante audientiam cuiuscunque pignora abstulerit, caussam perdat, et inferat mulctae nomine sol. XII.

II. Quicunque caballum alienum quasi agnitum pro suo tulerit, et suum esse non potuerit adprobare, caballi alterius eiusdem meriti amissione damnetur.

III. (Si quicunque pro eo, cum quo caussam habere se putat, alium pignoraverit cum quo caussam nullam habet *f*), et caballos aut boves tulerit aut mancipium rapuerit, inferat pro singulis mancipiis vel animalibus solidos binos.

IV. Si ingenuam personam pignoris loco tulerit, inferat pro ea praesumptione *g*) solidos IV.

V. Si quis pro parente, aut amico, vel pro quocunque, fideiussor extiterit pro quolibet debito, et is (qui sub fideiussore discesserit *h*) ter admonitus coram testibus, vel post commonitionem pignoratus, si convictus fuerit pignora sua fideiussori per vim abstulisse, et necesse fuerit fideiussorem suum *i*) constrictum atque compulsum debitum de suo solvere, in triplum (ille, pro quo fideiussum est, impleat *k*) quidquid fideiussorem in hac caussa solvisse constiterit *l*).

VI. Modus vero pignorum hic erit, ut tertiam partem fideiussor amplius tollat, quam summa debiti est, et denunciet coram testibus debitori. Quodsi intra tres menses soluto debito pignora sua non perceperit, postmodum ea requirendi pontificium *m*) non habebit.

VII. Si is, qui fideiussorem dedit, non habuerit unde solvat, ipsum fideiussor *n*) ad se absolvendum tradat, et a fideiussore aliud non requiratur.

VIII. Quod si dissimulaverit implere quod placitum est, et necesse fuerit fideiussorem constrictum atque compulsum debitum de suo solvere, in triplum ab illo, (pro quo fideiussum est *o*), impleatur quidquid fideiussorem in hac caussa solvisse constiterit.

---

f) Herold. *Si quis cum alio se causam habere reputat, et nullam secum causam habentem pignoraverit.* *g*) Deest in Herold. *h*) Desunt in Herold. Al. ms. *quae fid. excesserit.* *i*) Deest in Herold. *k*) Al. mss. *in triplum ab illo quem fidedixit impleatur.* Herold. *ab eo cui fidem dixit, impleatur.* *l*) Caetera Legis Burgundionum in Codice, quo Heroldus utebatur deerant. *m*) Al. *potestatem.* *n*) Al. mss. *fideiussori.* *o*) Al. mss. *quem fide dixit.*

IX. Quicunque fideiussores debitores dederint, ille cuius fideiussor accessit, usque ad domum ipsius sub sua defensione perducat: si autem non sic fecerit, non sit a fideiussione penitus absolutus.

X. Quicunque noluerit *p*) satisfacere debitori, et neglecta cesse fuerit *q*) fideiussorem suum pignorare, et voluerit fideiussor illi resistere, fideiussionis suae debitum, quantum ab illo reposcitur, de suo satisfaciat.

XI. Si vero fideiussorem pignoraverit, et is (pro quo ille *r*) fideiussor accesserit, pignora fideiussoris sui aut (sua, si fideiussor deerit, crediderit *s*) praesumenda aut diripienda, in novigildo solvat, quantum abstulisse convincitur: et inferat mulctae nomine solidos XII.

Tit. XX. De fugitivorum furtis.

I. Si servus cuiuscunque per fugam lapsus fuerit, atque in fuga positus equos cuiuslibet, ornamenta, vestes, vel quodque aliud furto abstulerit, et secum detulerit, a domino servi nihil horum penitus requiratur. Ita tamen, si eum de fuga potuerit revocare, quidquid abstulisse convincitur, in simplum restituat.

II. Si servus in obsequio domini constitutus furtum fecerit, et furto facto vertatur in fugam, dominus eius praebeat sacramenta, neque pro furto, neque pro fuga *t*) servi conscientiam suam obnoxiam teneri: quod cum fecerit, a servi domino nihil quaeratur. Hii vero qui fugitivos corripiunt, dominis mandare debent: et praeter illum solidum, qui pro fugitivo intra sortem debetur, pro eo quod mittit personam aut ipse nunciat, in centum millibus pro evectione *u*) solidum debet accipere.

III. Quod si non mandat et fugerit, et si intra dies XXX. non mandaverit, aut sacramentis sicut supra dictum est se absolvat, aut XV. solidos pro fugitivo solvat.

Tit. XXI. De servorum contractibus.

I. Si quis inconsulto domino, tam Burgundio quam Romanus, originario aut servo solidos commodaverit *v*), pecuniam perdat.

II. Quicunque vero servum suum aurificem, argentarium, ferrarium, fabrum aerarium, sartorem vel sutorem, in publico attributum artificium exercere permiserit, et id

---

p) Al. mss. *Quicunque fideiussor noluerit.* *q*) Al. mss. *habuerit.* *r*) Al. ms. *pro illo.* *s*) Al. mss. *sua fideiussor dederit, crediderit.* Al. *sua fideiussori crediderit.* *t*) Al. ms. *per furtum neque per fugam.* *u*) Al. *evasione.* *v*) Al. ms. *commendaverit.*

quod ad facienda opera a quocunque suscepit, fortasse everterit, dominus eius aut pro eodem satisfaciat, aut servi ipsius si maluerit faciat cessionem.

TIT. XXII. De removendo in negotiis Romanorum patrocinio Barbarorum.

Quicunque Romanus caussam suam, quam cum alio Romano habet, Burgundioni agendam tradiderit, caussam perdat: et is qui suscepit, inferat mulctae nomine sol. XII.

TIT. XXIII. De damnis, quae ab animalibus inferuntur.

I. Quicunque animal de messe vel de quolibet damno incluserit, et ante aestimationem damni praesumptione et arbitrio suo is, cuius animal est, de curte per vim tulerit, inferat illi cui vim intulerit, sol. VI. et mulctae nomine sol. VI. damni aestimatione taxata. Si servus hoc fecerit centum fustium ictus accipiat, damni similiter aestimatione taxata.

II. Si quodlibet animal, dum de messe, aut de prato aut de vinea, aut de area annonaria expellitur, impalaverit, nihil ab eo qui expulit requiratur.

III. Quod si animalia, dum de damno ad clausuram minantur, de campo aut de quocunque loco ille cuius sunt tollere praesumpserit, singulos tremisses per singula animalia solvat: et mulctae nomine sol. III.

IV. Si cuiuscunque porci damnum faciunt in vineis, pratis, aut in messibus cultis, et silvis glandiferis, et admonitus porcorum dominus bis fuerit, ut porcos suos custodiat et noluerit, is cui damnum inferunt, occidendi de grege porcorum optimum liberam habeat facultatem, suis usibus vindicandum.

V. Quod si contestatus non fuerit, et porcum occiderit, solidum pro porco solvat, ita ut quod porci everterint, componatur.

TIT. XXIV. De mulieribus Burgundiis ad secundas vel tertias nuptias transeuntibus.

I. Si qua mulier duntaxat Burgundia post mariti mortem ad secundas aut tertias nuptias, ut adsolet fieri, fortasse transierit, et filios habuerit, ex omni coniugio, donationem nuptialem dum advivit usufructu possideat: post

eius mortem ad unumquemque filium, quod pater w) eius dederat, revertatur: ita ut mater nec donandi, nec vendendi, nec alienandi de his rebus, quas in donatione nuptiali accepit, habeat potestatem x).

II. Si forte mulier illa filios non habuerit, quidquid ad eam de donatione nuptiali pertinuit, post mortem mulieris medietatem parentes eius, medietatem defuncti mariti donatoris parentes accipiant y).

III. Ceterum si quis filiorum matri per testamentum aliquid, aut donationem contulerit, mater exinde faciendi quod voluerit liberam habeat potestatem.

IV. Aut si intestata defecerit, mulieris parentes hereditatem eius suo dominio vindicabunt.

V. Si quis Burgundio filios habet z), tradita filiis portione, de eo, quod sibi reservavit a), donare aut vendere, cui voluerit, habeat liberam potestatem.

Tit. XXV. De furtis et violentiis.

I. Si quis cuiuslibet hortum violenter ingressus fuerit, inferat pro ipsa praesumptione illi, cuius hortus est, sol. III. et mulctae nomine sol. VI.

II. Si servus hoc fecerit, centum fustium ictus accipiat.

Tit. XXVI. De excussis dentibus.

I. Si quis quolibet casu dentem optimati b) Burgundioni vel Romano nobili excusserit, sol. XV. cogatur exsolvere.

II. De mediocribus personis ingenuis, tam Burgundionibus quam Romanis, si dens excussus fuerit, X. solidis componatur.

III. De inferioribus personis V. sol.

IV. Si servus homini ingenuo voluntarius dentem excusserit, manus incisione damnetur. Si sicut superius statutum est, doceatur admissum, prout persona fuerit, pretium pro dentibus solvat.

V. Si quis ingenuus liberto dentem excusserit, inferat ei solidos tres. Si servo alieno dentem excusserit, det ei c) cuius servus est, solidos duos.

---

w) Al. ms. *quicquid pater.* x) Al. ms. *habeat liberam potestatem.* y) Al. mss. *parentes, hoc est donatores accipiant.* z) Al. ms. *habens.* a) Al. mss. *reservat.* b) Al. ms. *optimatum.* c) Al. ms. *inferat ei.*

TIT. XXVII. De inruptis sepibus, et clausis itineribus, furtis etiam et violentiis.

I. Si quis sepem alienam nullo impeditus obiecto *d)* inferendi tantum damni studio ruperit, si ingenuus aperuerit, illi cuius messis est, per singulos palos, singulos tremisses exsolvat: si servus hoc fecerit, centum fustium ictus accipiat, et sepes, quae aperta fuerat, reparetur.

II. Hoc etiam de prato et de vinea, praecipimus custodiri.

III. Omnes sane volumus hoc evidenter agnoscere. Quicunque viam publicam aut vicinalem clauserit, XII. sol. se mulctae nomine noverit inlaturum: ita ut sepes illa impune à transeuntibus *e)* deponatur, et messis, quantum viae spatium continere potuerat *f)* conteratur.

IV. Si quis sepem alienam aperuerit, et caballos suos aut animalia in messem aut in pratum voluntarius miserit, si ingenuus *g)* hoc fecerit, per singula animalia inferat, pro messis vel prati damno, domino solidos decem singulos *h)*.

V. Si servus hoc fecerit, centum fustium ictus accipiat, ita tamen ut à domino servi damnum, quod admissum fuerit, componatur.

VI. Si vero cuius caballi sunt, inventus à domino messis, dum tenetur ad debitum, resistere fortasse tentaverit, et caesus fuerit aut plagatus, nullam exinde, cuius messis aut pratum est, calumniam patiatur.

VII. Si quis per diem in vineam alienam furtim aut violenter ingressus fuerit, ut damnum faciat, inferat pro ipsa praesumptione sol. III.

VIII. Si servus hoc fecerit caedatur.

IX. Si quis vineam fructum habentem noctu ingressus fuerit, et à custode vineae intra vineam fuerit interemptus, ab occisi domino aut parentibus non requiratur.

X. Si quis ingenuus vomerem furto abstulerit, duos boves cum iunctura et (adparatu aratri tradere *i)* domino compellatur.

XI. Si servus hoc fecerit, CL. fustium ictus accipiat.

TIT. XXVIII. De indulta generaliter incidendorum lignorum licentia.

I. Si quis Burgundio aut Romanus sylvam non habeat, incidendi ligna ad usus suos de iacentivis et sine fructu arboribus in cuiuslibet sylva habeat liberam potestatem neque ab illo cuius sylva est repellatur.

---

d) Al. ms. *nullo impedito subiecto.* Al. *nullum impeditum subiectum.* *e)* Al. mss. *transitoribus.* *f)* Al. *putatur.* *g)* Deest in al. ms. *h)* Al. *solidos singulos.* *i)* Al. mss. *adparatum aratri regle tradere.*

II. Si quis vero arborem fructiferam in aliena sylva, non permittente domino, fortasse inciderit, per singulas arbores, quas incidit, singulos solidos domino sylvae inferat. Quod etiam de pinis et abietibus praecipimus custodiri. Quod si servus hoc fecerit, fustigetur: et dominus eius nullum damnum aut calumniam patiatur.

III. Si quis vero quemquam de iacentivis et non fructiferis arboribus lignum usibus suis necessarium praesumere fortasse non permiserit, ac si ei pignora tulerit, restitutis in triplum pignoribus, inferat mulctae nomine solidos sex.

Tit. XXIX. De superventoribus et effractoribus.

I. Si quis superventu aut latrocinii scelere negotiatorem aut aliquem occiderit, occidatur: ita ut si ea quae abstulit non potuerint inveniri *k*), in simplum de suis facultatibus reformetur.

II. Quod si superventum inferens, ab his quos latrocinio suo crediderat expetendos fuerit interfectus, nulla interfectoribus ab occisi dominis aut parentibus moveatur ex hac parte causatio.

III. Effractores omnes, qui aut domus aut scrinia *l*) expoliant, iubemus occidi.

Tit. XXX. De corruptis mulieribus.

Quicunque ingenuus ancillae violentiam fecerit, et vis potuerit adprobari, inferat ei, cuius ancilla est, sol. XII. Si servus hoc fecerit, centum quinquaginta *m*) fustium ictus accipiat.

Tit. XXXI. De plantandis vineis.

I. Inter Burgundiones et Romanos id censuimus observandum, ut quicunque in communi campo nullo contradicente vineam fortasse plantaverit, similem campum illi restituat, in cuius campo vineam posuit.

II. Si vero post interdictum quicunque in campo alterius vineam plantare praesumpserit, laborem suum perdat, et vineam cuius est campus accipiat.

Tit. XXXII. De eo qui hominem inlicite et sine caussa ligaverit.

Si quis hominem ingenuum innocentem ligaverit, et hoc ingenuus fecerit, inferat ei, quem ligaverit, solidos XII.

---

k) Al. mss. *potuerit invenire.* *l*) Al. ms. *sceunias.* *m*) Al. ms. *centum,*

et mulctae nomine sol. XII. Si libertum ligaverit, inferat ei, quem ligavit, sol. VI. et mulctae nomine solidos VI. Si servum ligaverit, inferat ei solidos tres: et mulctae nomine sol. III. Si servus hoc fecerit, centum fustium ictus accipiat.

Tit. XXXIII. De iniuriis, quae mulieribus inlatae fuerint.

I. Si qua mulier ingenua in domo sua a quocunque ingenuo aut in via innocens discapillata fuerit, aut detracta, et testibus hoc potuerit approbari, inferat ei auctor facti sol. XII. (et mulctae nomine sol. XII. *n*). Si libertae hoc factum fuerit, inferat ei sol. VI. Si ancillae hoc factum fuerit, inferat ei sol. III. et mulctae nomine sol. III.

II. Si à servo haec ingenuae inrogatur iniuria, ducentos: si libertae, centum: si ancillae, septuaginta quinque fustium ictus accipiat.

III. Si vero mulier illa, cuius tali ordine iniuriam iussimus vindicari, liti se sponte miscuerit, pro inlata iniuria nihil quaeratur.

Tit. XXXIV. De divortiis.

I. Si qua mulier maritum suum, cui legitime iuncta est, dimiserit, necetur in luto.

II. Si quis uxorem suam sine caussa dimiserit, inferat ei alterum tantum, quantum pro pretio ipsius dederat: et mulctae nomine sol. XII.

III. Si quis vir uxorem suam forte *o*) dimittere voluerit, et ei potuerit vel unum de his tribus criminibus adprobare, id est, adulteram, maleficam, vel sepulchrorum violatricem *p*), dimittendi eam habeat liberam potestatem: et iudex in eam, sicut debet in criminosam, proferat ex lege sententiam.

IV. Quodsi de his tribus facinoribus nihil admiserit, nulli virorum liceat de crimine uxorem suam dimittere: sed si maluerit, exeat de domo rebus omnibus dimissis, et illa cum filiis suis his quae maritus habuit, potiatur.

Tit. XXXV. De servorum suppliciis, qui ingenuis mulieribus vim pudoris intulerint.

I. Si quis servus vim mulieri ingenuae fecerit, et questa fuerit, et evidenter hoc potuerit adprobare, servus pro admisso crimine occidatur.

---

n) Desunt in al. Codd. *o*) Al. mss. *uxorem suam sine caussa forte.* *p*) Al. mss. *adulterium, maleficium, vel sepulchrorum violatriam.*

II. Si vero ingenua puella voluntarie se servo coniunxerit: utrumque iubemus occidi.

III. Quod si parentes puellae parentem suam punire fortasse noluerint, puella libertate careat, et in servitutem regiam redigatur.

Tit. XXXVI. De incesti adulterio.

I. Si quis cum parente sua, vel uxoris suae sorore, in adulterio fuerit deprehensus, pretium suum ei, qui est proximus mulieri quam adulteravit *q*), prout persona fuerit cogatur exsolvere: et mulctae nomine sol. XII. Adulteram vero subdi iubemus regiae servituti.

Tit. XXXVII. De educto gladio.

I. Quicunque spatham, aut semispathium *r*) eduxerit ad percutiendum alterum, et non percusserit, inferat mulctae nomine sol. XII. Si percusserit, inferat similiter solidos XII. et de inflicto vulnere iudicetur.

Tit. XXXVIII. De hospitalitate legatis exterarum gentium, et itinerantibus non deneganda.

I. Quicunque hospiti venienti *s*) tectum aut focum negaverit, trium solidorum inlatione mulctetur.

II. Si conviva Regis est, VI. solidos mulctae nomine solvat.

III. De legatis vero extranearum gentium, ut dictum est, id volumus custodiri, ut ubicunque eos mansio contulerit, unum porcum aut unum berbicem praesumendi habeant facultatem: et qui fieri prohibuerit, VI. sol. mulctae nomine cogatur exsolvere. Et quod datum fuerit legatis, ei qui dedit ab his qui intra terminum villae ipsius commanent, compensetur.

IV. Hyemis autem tempore si quid legatus foeni aut hordei praesumpserit, similiter à consistentibus intra terminum villae ipsius, tam Burgundionibus quam Romanis, sine contradictione aliqua conferatur. Quod tantum *t*) à maioribus personis praecipimus custodiri.

V. Ceterum si talis persona est, quae ex munificentia nostra legatum possit excipere, ipse tantum ex sua expensa legatis una nocte praeparet mansionem. Quod si non fecerit, XII. sol. se mulctae nomine noverit inlaturum.

VI. Si in caussa privata *u*) iter agens ad Burgundionis

---

q) Al. mss. *quae adulteravit.* *r*) Al. *semispatham.* *s*) Al. ms. *hospitium venienti.* *t*) Al. ms. *Quod tamen.* *u*) Al. ms. *casa proliata.* Al. *praeliata.*

domum venerit, et hospitium petierit, et ille domum Romani ostenderit, et hoc potuerit adprobari, inferat illi cuius domum ostenderit, solidos tres: et mulctae nomine, solidos tres.

VII. Si quis in agro regio vel colonica voluerit adplicare, et non permissus fuerit, colonus fustigetur.

VIII. Si autem hospes ibidem aliquid insolenter everterit, in novigildo restituat.

IX. Si in villa conductor ingenuus est, et tectum aut focum non dederit, inferat mulctae nomine sol. III. Si servus est fustigetur.

X. Quod de Burgundionum et Romanorum omnium colonis et servis praecipimus custodiri.

Tit. XXXIX. De receptis advenis.

I. Quicunque hominem extraneum cuiuslibet nationis ad se venientem susceperit, discutiendum iudici praesentet, ut cuius sit, tormentis adhibitis fateatur.

II. Quod qui intra septem dies non fecerit, et a domino agnitus fuerit, is apud quem servus inventus est, ad triplam solutionem (pretii ipsius *v*) teneatur; exceptis his qui per captivitatem abducti ad dominos *w*) aut ad parentes, et ad solum proprium redierunt.

III. Verum si inconscio domino ignotus veniens ab actore aut colono cuiuscunque receptus fuerit aut celatus, trecentos fustium ictus accipiat: et dominus sacramenta dependat, de latebra fugitivi conscientiam suam non teneri.

IV. De tertio autem mancipio simili conditione, sicut et de captivo, conservata *x*); ita ut eum is ad quem venerit, non occultet, sed continuo ad dominum faciat remeare. Quod nisi fecerit, mancipium quod in dispendium domini retinuerit, cum dupla mercede dominationi restituat.

V. Quod si servus inconscio domino de mancipii ipsius retentione *y*) convincitur ducentos fustium ictus accipiat.

Tit. XL. De manumissionibus.

I. Si quis Burgundio mancipium iuris sui libertate *z*) donaverit, et si eum sub occasione levis offensae in servitium crediderit revocandum, hanc sibi manumissor licentiam praesenti lege noverit denegatam: nec prius ad pristi-

---

v) Desunt in uno Cod. *w*) Al. mss. *abducti a dominis.* *x*) Al. ms. *servata.* *y*) Al. mss. *retentatione.* *z*) Al. *mancipio iuris sui libertatem.*

nam conditionem manumissus poterit revocari *a*), nisi forte talia in damnum et *b*) contumeliam absolutoris sui admisisse in iudicio convincatur, ut merito conlatam debeat perdere libertatem. Huius vero actionis pontificium circa manumissores tantum de libertis suis praecipimus custodiri.

II. Ceterum heres eius, a quo mancipium fuerit absolutum, in qualibet caussa libertum patris sui non aliter quam ingenuum, noverit esse pulsandum.

Tit. XLI. De messibus incendio concrematis.

I. Si quis in exarto *c*) suo focum fecerit, et focus nullo compellente vento per terram currens ad sepem vel messem pervenerit alienam, quidquid concrematum ex ea fuerit, ab eo, qui focum fecit, reformetur.

II. Si vero flammam ignis ad sepem vel messem alterius vis venti transtulerit, damnum quod inlatum est ab eo, qui focum fecerit, non quaeratur.

Tit. XLII. De hereditatibus eorum, qui sine filiis moriuntur.

I. Licet de heredibus eorum, qui sine filiis moriuntur, complura prioribus legibus iusserimus, tamen nunc impensius universa tractantes iustum esse prospeximus, ut aliqua ex his, quae ante praecepta fuerant, corrigantur. Idcirco praesenti constitutione decernimus, ut si mulier defuncto sine filiis coniuge suo ad secunda vota non ierit, tertiam totius substantiae mariti usque ad diem mortis suae secura possideat: sic tamen ut post transitum eius, ad legitimos mariti heredes omnia revertantur.

II. De morgengeba vero, quod priori lege statutum est, permaneat. Nam si a tempore obitus prioris mariti infra annum nubere voluerit, habeat liberam potestatem: et tertiam substantiae partem, quam permissa fuerat possidere, dimittat. Ceterum si emenso anno vel biennio maritum voluerit accipere, omnia sicut dictum est, quae de priore marito habuit, derelinquat, et pretium quod de nuptiis eius inferendum est, accipiat: et parentibus defuncti mariti debetur hereditas.

(Data Ambariaco in Colloquio sub die III. Non. Septemb. Abieno VC. Cons. *d*)

Tit. XLIII. De donationibus.

I. Licet plura de donationibus lex nostra de superiori-

---

a) Al. ms. *manumissor poterit revocare.* *b*) Al. ms. *aut.* *c*) Al. ms. *exartu.* *d*) Desunt in al. Codd.

huī temporibus data praeceperit, tamen quia ex ipso eodemque titulo oriuntur aliqua, de quibus non evidenter legitur constitutum, necesse est, ut praesentis legis adiectione, quae prius fuerant praetermissa, definiantur. Ideoque hoc ordine in populo nostro donationes factae et testamenta valebunt, ut quinque aut septem testes donationi aut testamento, prout possunt, aut signa aut subscriptiones adiiciant. Quod si minor testium numerus interfuisse probetur, facta donatio, aut conditum testamentum, nullam habere poterit firmitatem.

III. In aliis vero, hoc est in minoribus, tres idoneos testes iubemus admitti.

IV. Ceterum de testamentis et donationibus statuta superius forma servabitur.

Tit. XLIV. De adulteriis puellarum et viduarum.

I. Si qua Burgundionis ingenui filia, priusquam marito tradatur, cuicunque seu Barbaro, seu Romano, occulte adulterii se foeditate coniunxerit, et postmodum ad quaerimoniam facti processerit, et sic obiecta *e)* claruerint, is qui in eius corruptione fuerit accusatus, et ut dictum est, certa probatione convictus, inlatis XV. solidis nullam calumniam patiatur. Illa vero facinoris sui dehonestata flagitio amissi pudoris sustinebit infamiam.

II. Quod si mulier vidua cuicunque se non invita, sed libidine victa, sponte miscuerit, et in vocem accusantis *g)* eruperit, nec statutum percipiet numerum solidorum, nec eum cui se tali dedecore sociaverit (coniugio ipsius, reclamante eo, iubemus addici *h)*: quia iustum est, ut actuum suorum vilitate confusa, nec matrimonio sit digna, nec praemio.

Tit. XLV. De his qui obiecta sibi negaverint, et praebendum obtulerint iusiurandum.

Multos in populo nostro et pervicatione *i)* causantium et cupiditatis instinctu ita cognoscimus depravari, ut de rebus incertis sacramenta plerumque offerre non dubitent, et de cognitis iugiter periurare. Cuius sceleris consuetudinem submoventes praesenti lege decernimus, ut quotiens inter homines nostros causa surrexerit, et is qui pulsatus fuerit, non deberi a se quod requiritur, aut non factum

---

e) Al. mss. *aut si obiecta.* *f)* Al. mss. *potuerit convinci.* *g)* Al. *causantis.* *h)* Al. mss. *coniugem ipsius reclamantem iubemus adiici.* *i)* Al. mss. *pervagatione.*

quod obiicitur, sacramentorum obligatione negaverit, hac ratione litigio eorum finem oportebit imponi: ut si pars eius, cui oblatum fuerit iusiurandum, noluerit sacramenta suscipere, sed adversarium suum veritatis fiducia armis dixerit posse convinci, et pars diversa non cesserit, pugnandi licentia non negetur. Ita ut unus de eisdem testibus, qui ad danda convenerant sacramenta, Deo iudicante confligat: quoniam iustum est, ut si quis veritatem rei incunctanter scire se dixerit, et obtulerit sacramentum, pugnare non dubitet. Quod si testis partis eius, quae obtulerit sacramentum, in eo certamine fuerit superatus, omnes testes qui se promiserant iuraturos, tercenos solidos mulctae nomine, absque ulla induciarum praestatione, cogantur exsolvere. Verum si ille qui renuerit sacramentum, fuerit interemptus, quicquid debebat, de facultatibus eius novigildi solutione pars victoris reddatur indemnis, ut veritate potius quam periuriis delectentur. (Data sub die V. Kal. Iunias Lugduni Abieno VC. Cons. *k*).

Tit. XLVI. De his qui tensuras ad occidendum lupos posuerint.

Oportet ut ea, quae in populo nostro aut contentionem faciunt, aut hominibus periculum videntur inferre, interdicto legis rationabiliter corrigantur. Et idcirco iubemus, ut quicunque a praesenti tempore occidendorum luporum studio arcus posuerint, statim hoc ipsum vicinis suis eodem die vulgantes cognoscant, ita ut tres lineas ad praenoscenda positi arcus indicia diligenter extendant, ex quibus duae superiores *l*) sint; quae si aut ab homine per ignorantiam veniente, aut ab animali domestico tactae fuerint, sine periculo sagittas arcus emittat. Quod si hoc modo provisa res fuerit, ut tensurae factae circumsistentibus innotescant, quicunque ingenuus incaute veniens casum mortis aut debilitatis incurrerit, nullam ex hoc calumniam is, qui arcus posuerit, sustinebit: sed XXV. solidos tantum occisi parentibus curabit inferre. Quod si servus ille fuerit sagittatus, sine aliqua solutione iacebit inultus. Verum si is qui arcus tetenderit, et vicinis non notum fecerit, et lineas non illa, qua iussimus, diligentia et traditione posuerit *m*), quicunque ingenuus aut servus ibidem fuerit interfectus, integrum pretium eius, prout persona fuerit, occisi parentibus aut domino, secundum constitutionem priorum legum, a iudice compellatur exsolvere.

---

k) Desunt ista in al. Codd. *l*) Al ms. *superius*. *m*) Al. *lineas in illa qua iuss. dilig. et trad. non posuerit.*

Tit. XLVII. De condemnatione latronum, uxorum quoque suarum et filiorum.

I. Licet superioribus legibus fuerit constitutum quemadmodum oportet latronum crimina resecari; tamen quia sceleratorum atrocitas nec suppliciis hactenus, neque dispendiis ad integrum potuit submoveri, praesenti lege decernimus: ut quicunque ingenuus, tam Barbarus quam Romanus, vel cuiuslibet nationis persona, intra regni nostri provincias constituta, caballos aut boves furto abstulerit, et uxor eius commissum crimen non statim prodiderit, ut occiso marito suo ipsa quoque libertate privetur *n*), et in servitium eius, cui factum fuerit, sine dilatione tradatur: quia dubitari non potest, et saepe compertum est, eas maritorum suorum criminibus esse participes.

II. Circa filios quoque talium personarum haec servabitur ex lege districtio, ut quicunque ex eis eo tempore, quo furtum admissum fuerit, quartum decimum aetatis annum excesserit, eo quo mater ipsius amissae libertatis praeiudicio condemnetur, eius quoque dominio perpetua obnoxiatione *o*) deserviat, cui furtum factum fuisse constiterit: quoniam in eo annorum numero constitutus commissum scelus absque ulla dubitatione cognoscit.

III. Hi vero sceleratorum filii, qui perpetrati criminis tempore intra decimum aetatis annum inveniuntur, ab hac amittendae libertatis condemnatione habeantur immunes. Quia sicut in tam parva aetate intellectus eorum scientiam commissorum a patre criminum non habebit, ita nec culpari poterunt, nec ingenuitatis praeiudicium sustinebunt: et sortem parentum vel facultatem filii, qui innocentes fuerint, vindicabunt.

IV. De servorum etiam furtis et sceleribus ea distinctionis forma servabitur, quam ante latae *p*) legis forma complectitur.

Tit. XLVIII. De inflictis vulneribus.

I. Si quicunque in re sua violenter resistit, superioribus quidem legibus tenetur insertum, quemadmodum de inflictis ferro vulneribus iudicetur: sed quod in ea constitutione pro emergentibus causis cognoscitur praetermissum, praesenti lege oportuit diffiniri. Si quis igitur fuste aut lapide brachium alterius fregerit, et usum *q*) eiusdem mem-

---

n) Al. mss. *prohibeatur.* *o*) Al. mss. *obnoxietate.* *p*) Al. *antiquae.* *q*) Al. ms *et os.*

bri percussus sine certa debilitate perdiderit, decimam partem pretii eius secundum qualitatem personae, sicut anterioribus legibus docetur adscriptum *r)*, auctor facti cogatur exsolvere.

II. Similem quoque conditionem, si alter alterius tibiam, ea qua dictum est temeritate percusserit fregeritque, in compositione criminis praecipimus custodiri.

III. Ceterum si aut brachium cuiuscunque aut tibia supradicto ordine fracta, et evidenti fuerint debilitate damnata, ea compositionis forma servabitur, quae ante latis legibus legitur fuisse decreta.

IV. Ceterum si quicunque in rem suam violenter resistens, haec quae dicta sunt, ex necessitate commiserit, is qui inlaesus abscesserit, medietatem statutae solutionis, prout diversitas culpae poposcerit, imminente iudice cogatur inferre.

TIT. XLIX. De animalibus damnum facientibus in clausura missis, seu caballis pervagantibus.

I. Ad utilitatem et quietem constat omnium pertinere, ut de singulis quibuscunque causis generalis diffinitio proferatur, sicque fiat, ut locorum comites atque praepositi competenter instructi evidentius indicanda cognoscant. Si quis igitur caballos, aut boves, aut quaecunque animalia vicini aut consortis sui damnum sibi facientia ad domum suam claudenda perduxerit, ac sic ea, priusquam ad dominum ipsorum directus possit nuncius pervenire, incendii casus evertit, medietatem eorum clausor exsolvat, nihilque ab eo amplius postuletur.

II. Verum si animalia in clausura redacta, die et nocte fuerint retenta, et domino eorum actorique rem, is, a quo *s)* tenebuntur, scire non fecerit, et qualibet postmodum occasione perierint, omnia ab ipso, qui ea tacens retinuerit, reformentur. Nam si ille ad quem animalia pertinebunt admonitus fuerit, ut ea sicut ordo postulat taxata prius damni inlatione recipiat, idque facere inconsulta abusione tardaverit, et dum intra clausuram retinentur, casum mortis aut debilitatis incurrerint, nullam exinde calumniam, nullumque solutionis dispendium is a quo *t)* retenta fuerint, patiatur. Quam quidem rem inter consortes et vicinos praecipimus custodiri.

III. Ceterum de iumentis et animalibus longius, ut solet fieri, pervagantibus, quod prius statutum est, uni-

---

r) Al. *exceptum.* *s)* Al. mss. *dominorum eorum actorum quaerens is a quo etc.* Al. *dominum eorum actoremque rei is, a quo etc.* *t)* Al. *calumniam solutionis aut dispendium is a quo.*

veritatem convenict observare, id est, ut caballos alienos per regionem vagantes nemo corripiat. Sane si eos in re sua damnum sibi facientes invenerit clauseritque, vicinis suis et consortibus contestetur: et si dominus eorum non venerit, tertio die eos praesentibus testibus extra fines suos expellat. Quod si quisquam aliter fecerit, et convictus fuerit, triplici redhibitione teneatur *u)* obnoxius.

IV. Eam sane *v*) legem, per quam ante actis temporibus inventos captosque caballos contestari, et ad pueros nostros, qui mulctam *w*) per pagos exigunt, insseramus adduci, ut eorum studio et diligentia servarentur, iampridem placuit non admitti: quoniam saepe atque evidenter cognovimus, sub eius legis specie diversorum caballos eversos *x*) potius, quam servatos.

TIT. L. De occisis actoribus tam Regiae Domus, quam Privatorum.

I. Quotiens eiusmodi caussae consurgunt, de quibus praecedentium constitutionum ordo non evidenter observanda decrevit, necesse est ut terminandae causationis modum instructio legibus adiecta contineat: quatenus singulorum locorum iudices ignorantiae cunctatione submota, finem litibus congruenter imponant. Idcirco iubemus, ut si quis tam Burgundio quam Romanus ingenuus *y)*, actorem possessionis nostrae non manifesta necessitate compulsus occiderit, centum quinquaginta solidos cogatur inferre.

II. Si alterius fuerit actor occisus, centum solidi in compositione criminis numerentur.

III. Verum si a servo cuiusquam ignorante domino actor patrimonii nostri, vel cuiuslibet alterius, occidatur, sicut de reliquis statutum est, servus tradatur ad mortem.

IV. Quod si sciente domino crimen homicidii fuerit perpetratum, servus iudici praesentatus intereat: dominus vero integrum interfecti pretium solvat: mulctae autem nomine sol. XII. *z*) compellatur inferre.

V. Ceterum si quisquam seu nostrum seu privati hominis actorem, caede aut vulneribus vexatum *a*) occiderit, idque evidenter fuerit adprobatum, ea satisfactionis forma servabitur *b*), quam custodiri anteriorum legum statuta iusserunt.

---

u) Al. *reddatur.* *v*) Al. *Eam tamen.* *w*) Al. mss. *et a pueris nostris qui mulcta.* *x*) Al. *deversos.* *y*) Al. *Romanus ingenuum.* *z*) Al. mss. *mulctam nihilominus XII. solid.* *a*) Al. *caedendo aut vulneribus vexando.* *b*) Al. ms. *tenebitur.*

Tit. LI. De his, qui debitas filiis substantiae suae portiones non tradiderint.

I. Quamlibet haec in populo nostro antiquitus fuerint observata c), ut pater cum filiis propriam substantiam aequo iure divideret; tamen emissa iam pridem legi custodiri huiusmodi ordinem iussimus d), et patrum utilitatibus consulentes adiecimus, ut ex eo, quod in portione patris veniebat, faciendi quod voluisset, haberet liberam potestatem. Sed quia in nostra nuper disceptatione praeclaruit, Athilam quendam et antiquae constitutionis seriem praeterisse, et saluberrime legis praeceptionibus resultasse, nec debitam tradidisse filio portionem, et ita facultatem suam per inlicitos scripturarum titulos ad alias transtulisse personas, ut nihil exinde ad filium voluerit pertinere: ne quisquam improbum huiusmodi sequeretur exemplum; quod contra legem fecerat, ex lege iussimus non valere, omnemque eius substantiam filio addiximus possidendam. Iudicium quoque nostrum ut praesumptoris inobedientiam resecavit, ita inditam legibus generalis praecepti iustitiam retinebit. Idcirco salvo eo, quod in huiusmodi negotiis promulgata dudum lege praecepimus, quisque patrum filiis competentes substantiae non tradiderit portiones, nihil in contrarium per scripturam in praeiudicium e) faciat filiorum: aut si fecerit, nullius poterit esse momenti.

II. Illud tamen huiuscemodi legis vigore placuit diffiniri, ut filius de portione quam acceperit, faciendi quod voluerit liberum potiatur arbitrium: ita ut si sine sobole moriatur, et patrem eius superesse fatorum decreta permiserint, et de rebus in suo dum adviveret iure compositis neque donationem fecerit, neque condiderit testamentum, pater suus ita successionem, de qua loquimur suis partibus vindicabit, ut nihil exinde abalienandi potestatem habeat; ipsoque in fata collapso ad reliquos filios defuncti fratris f) substantia remanebit.

III. Ornamenta quoque et vestimenta matrimonialia ad filias absque ullo fratris fratrumque consortio pertinebunt.

IV. Quod quidem de his ornamentorum vestimentorumque speciebus circa filias ex lege servabitur, quarum mater intestata decesserit. Nam si quid de propriis ornamentis vestibusque decreverit, nulla in posterum actione cassabitur.

---

c) Al. ms. *conservata.* d) Al. *emissam iam pridem legem custod. huiusm. ordine iubemus.* e) Al. ms. *nihil contrarium nihil per scriptorium in praeiudicium.* f) Al. mss. *patris.* g) Al. mss. *causabitur.*

V. Quod si nec dum nupta puella sorores habens de hac luce transierit, suamque per scripturam, aut coram testibus non vulgaverit voluntatem, portio eius post eius mortem ad sorores suas remota ut dictum est fratrum communione, pertineat.

VI. Verum si defuncta non habuerit puella germanam *h*) et de rebus suis non evidenter observanda decreverit, fratres sui heredes accedant *i*).

Tit. LII. De mulieribus desponsatis quae ad aliorum consortium libidine instigante transierint.

Quotiescunque huiusmodi caussae consurgunt, de quibus nihil praecedentium legum statuta disserunt *k*), ita ambiguitatem rei oportet absolvi, ut emissum iudicium perpetuae legis robur accipiat, et specialis caussa generalem teneat aequitatem. Auditis igitur atque perpensis criminalis negotii meritis, quod inter Fredegiselum Spatharium nostrum, et Balthamodum, nec non Aunegildem vertebat, sententiam diximus, quae recens facinus resecaret *l*) et futuris temporibus modum districtionis imponeret. Et quoniam Aunegildis post mariti prioris obitum in sua potestate consistens se antedicto Fredegiselo non solum ex parentum consensu, verum etiam proprio arbitrio et voluntate donaverit, et maiorem nuptialis pretii partem sponso adnumerante perceperit, fidemque placiti libidinis ardore succensa disrumpens ad Balthamodi non tam vota concurrit *m*), quam ad consuetum flagitium remeavit: atque ob hoc non aliter tantum crimen tantumque dedecus libertatis, quam sanguinis sui effusione debuerat expiare. Tamen districtioni publicae dierum reverentiam praeponentes iubemus, ut Aunegildis divino humanoque dehonestata iudicio, pretium hoc est CCC. solidos Fredegiselo coacta dissolvat. Nec Balthamodum quidem ab ipsius damnationis merito segregamus, qui mulierem alterius coniugio debitam, praesumpsit accipere: cuius mortem caussa poscebat. Sed sententiam nostram ab interitu eius sub hac conditione sanctorum dierum consideratio revocavit, ut nisi cum aliis undecim evidentia praebuerit sacramenta, quibus affirmet sese eo tempore, quo ipsi saepius dicta Aunegildis quasi uxoris iure coniuncta est *n*), ignorasse quod Fredegiselo iam fue-

h) Al. mss. *germanas*. *i*) Al. mss. *frater suus heres accedat.* *k*) Al. *iusserunt*. *l*) Al. mss. *praesens facinus praecaverit.* *m*) Al. ms. *Balthamodi notam concurrit atque ob hoc.* *n*) Al. *ipse saepius dictae Aunegildi — coniunctus est.*

rat obligata, pretium *o*) suum, hoc est, CL. solidos Fredegiselo non moretur exsolvere. Quod si iuraverit neque damnum, neque periculum patietur. Iudicium vero in hac causa prolatum ad vicem mansurae in aevum legis praecipimus custodiri. Et ne quemquam deinceps ad exercendum tanti facinoris ausum permissae nunc compositionis temperamenta sollicitent, iubemus ut quoscunque similis facti reatus aequaverit, non tam dispendia sustineant facultatum, quam capitis amissione plectantur. Rectius est enim, ut paucorum condemnatione multitudo corrigatur, quam sub specie incongruae incivilitatis *p*) intromittatur occasio, quae licentiam tribuat delinquendi. Data sub die IV. Kalendas Aprilis Agapito Cousule.

Tit. LIII. De hereditatibus filiorum, qui post patris obitum matre superstite intestati moriuntur.

Licet emissa iam pridem fuerit lege constitutum, ut si defuncto patre intestatus obiisset filius, ac sic mater *q*) eius, rebus superfusis *r*) humanis, substantiam filii ita cunctis vitae suae temporibus possederit, post transitum eius universa, de quibus loquimur, propinqui eiusdem pueri ex paterno genere venientes acciperent. Sed postmodum cum optimatibus populi nostri impensius de caussa tractantes advertimus, speciem praedictae legis non minus dispendii ac litigii succedentibus *s*) exhibere, quam commodi, dum inter se diverso ambitionis iure dissentiunt: quorum alterum tarditas adeundae hereditatis offendit, alterum proprietas amissa conturbat. Ideoque rectius visum est, ut sub eiusmodi temperamento praefatae conditionis vinculum laxaretur, quo non servare negotium placuit, sed finire *t*). Qua de re iubemus, sicut iam similis caussa nostro est conclusa iudicio, quotiens in hunc casum contraria fatorum decreta vertuntur, continuo inter matrem defuncti pueri, fi tamen puella defuerit, et propinquos quorum supra fecimus mentionem, relictae facultatis divisio aequo iure et ordine celebretur, ita ut unusquisque de medietate percepta faciendi quod voluerit ex lege habeat potestatem. Consultius nempe utilitatibus partium caussae vestigio terminantur *u*), quam temporibus suspensae proficiunt.

---

o) Al mss. *praeiudicium.* *p*) Al. ms. *civilitatis.* *q*) Al. ms. *aut si mater.* *r*) Al. mss. *superfluis.* *s*) Al. *dispendii litigiis accedentibus.* *t*) Al. *servari — finiri.* *u*) Al. mss. *utilitatibus patriae caussae vestigium terminatis.*

TIT. LIV. De his, qui tertiam mancipiorum, et duas terrarum partes contra interdictum publicum praesumpserint.

I. Licet eodem tempore, quo populus noster mancipiorum tertiam *v*) et duas terrarum partes accepit, eiusmodi à nobis fuerit emissa praeceptio, ut quicunque agrum cum mancipiis, seu parentum nostrorum sive largitate nostra perceperat, nec mancipiorum tertiam, nec duas terrarum partes ex eo loco, in quo ei hospitalitas fuerat delegata requireret: tamen quia complures comperimus immemores periculi sui, eo quia ea quae praecepta fuerant excessissent, necesse est, ut praesens auctoritas ad instar mansurae legis emissa et praesumptores coërceat, et huc usque condemptis remedium debitae securitatis attribuat. Iubemus igitur, ut quidquid hii, qui agris et mancipiis nostra munificentia potiuntur, de hospitum suorum terris contra interdictum publicum praesumpsisse docentur, sine dilatione restituant.

II. De exartis quoque novam nunc et superfluam faramannorum competitionem et calumniam a possessorum gravamine et inquietudine hac lege praecipimus submoveri, ut sicut de sylvis, ita et de exartis sive anteacto sive in praesenti tempore factis, habeant cum Burgundionibus rationem: quoniam sicut iam dudum statutum est, medietatem silvarum ad Romanos generaliter praecipimus pertinere *w*).

III. Similiter de curte et pomariis circa faramannos conditione servata, id est, ut medietatem Romani aestiment praesumendam.

IV. Quod si quisquam constitutum huiuscemodi praeceptionis excesserit, et non à vobis fuerit cum districtione repulsus, non dubitetis commotionem iracundiae nostrae in vestrum periculum esse vertendam.

TIT. LV. De removendis Barbarorum personis, quotiens inter duos Romanos de agrorum finibus fuerit exorta contentio.

I. Quamlibet certa sub districtione olim fuerit constitutum, ut Barbarus in causa Romani, quam contra alterum Romanum commoverit, quamve exceperit, sese non ausus esset adiungere: tamen pensiorem habentes de causarum

---

v) Al. ms. *mancipium tertium.* *w*) Al. ms. *specialiter praecipimus generaliter pertinere.*

actione tractatum iubemus, sicut actis iam temporibus praecepimus custodiri, quotiens de agrorum finibus, qui hospitalitatis iure à Barbaris possidentur, inter duos Romanos fuerit mota contentio, hospites eorum non socientur litigio, sed Romanos in iudicio contendentes expectent, ut cuius Barbari hospes evicerit, cum ipso postmodum de re obtenta habeat rationem. Quod si quis Barbarorum sese ad litigandum in eiusmodi causationem miscuerit, mox repulsus inferat mulctae nomine, pro eo quod interdicta contempsit, solidos XII.

II. Quod si eum Romanus, hoc est, hospes ipsius adhibere praesumpserit, utrumque XII. solidos iubemus exsolvere, et causam Romanis legibus terminari. Sane si ex eiusdem agri finibus, quem Barbarus ex integro cum mancipiis publica largitione perceperit, fuerit contentio generata *x*), licebit ei seu pulsatus fuerit, seu ipse pulsaverit, Romano iure contendere.

III. Terminum vero si ingenuus evellere, aut confringere praesumpserit, manus incisione damnetur. Si servus hoc fecerit, occidatur.

IV. Si vero debilitatem *y*) suam ingenuus redimere voluerit, medietatem pretii sui solvat.

Tit. LVI. De servis in Alamannia comparatis.

I. Si quis servum alienum in Alamannia redemerit, aut pretium a domino recipiat, aut servum habeat quem redemit; quod tamen à praesenti tempore praecipimus custodiri.

II. Ceterum si ingenuus rogans redemptus fuerit, pretium suum emptori reddat.

Tit. LVII. De libertis Burgundionum, qui viam discedendi non habuerint.

Burgundionis libertus, qui domino suo solidos XII. non dederit, ut habeat licentiam, sicut est consuetudinis, quo voluerit discedendi, nec tertiam à Romanis consecutus est, necesse est ut in domini familia censeatur.

Tit. LVIII. De cane occiso sine culpa.

Canem si aliquis nulla extante causa occiderit, solidum det ei cuius canis est.

---

x) Al. *coepta*. *y*) Al. ms. *libertatem*.

Tit. LIX. De nepotibus.

Nepos amisso patre cum rebus omnibus ad avi ordinationem vel sollicitudinem conferatur: ea tamen ratione, si mater eius secundas nuptias crediderit eligendas. Ceterum si nubere electa castitate distulerit, filii cum omni facultate in eius solatio et potestate consistant.

Tit. LX. De adhibendis donationum testimoniis.

I. Quotiens in quibuscunque negotiis consuetudo antiqua negligitur, necesse est ut nova lege futuris temporibus consulatur. Et quia aliquos Barbarorum per duos aut tres testes conlatas sibi vel donationis vel hereditatis nomine facultates, adversus morem veterum usurpare velle cognovimus, eorum primitus praesumptionem praesenti lege corrigimus, constituentes, ne tam paucis testibus commissa res valeat. Ceterum si quis posthaec Barbarus vel testari voluerit, vel donare aut Romanam consuetudinem, aut Barbaricam esse servandam sciat, si vult aliquid firmitatis habere quod gesserit, id est, aut scripturis legitimis, quod largiri cuicunque voluerit, teneatur: aut certe quinque ingenuorum testimonio, quod dimittere voluerit vel donare, robur accipiat, et in eius, cui res deputata fuerit, iura commigret.

II. Libertos etiam, si competens ingenuorum numerus defuerit, patimur testimonium perhibere.

III. Nam et inter ingenuos etiam servorum nostrorum oportet testimonium admitti; dummodo compositi testes manu eius, qui dimittere aliquid voluerit vel donare.

IV. Aut si testimonii fides tracta fuisset, secundum consuetudinem z) Barbarorum praebeat iusiurandum.

Tit. LXI. De mulieribus, quae sponte ad viri coitum venerint.

Quaecunque mulier natione barbara ad viri coitum spontanea voluntate forte convenerit, nuptiale pretium in simplum tantum eius parentibus dissolvatur: et is, cui adulterii dicitur societate permixta, alterius postmodum coniugio *a*) si voluerit societur.

Tit. LXII. De filiis unicis.

I. Filius unicus defuncto patre tertiam partem facultatis matri utendam relinquat; si tamen maritum alterum non acceperit.

---

z) Al. *constitutionem.* a) Al. mss. *ad alterius postmodum coniugium.*

II. Nam si ad alias nuptias transierit, omnia perdat: dote tamen sua, quam à marito suo acceperat, quamdiu vixerit, utatur, filio proprietate servata.

Data sub die III. Kal. April.

Tit. LXIII. De his, qui messem in granariis furati fuerint.

I. Qui messem in granariis furatus fuerit, si ingenuus est, trigildum solvat: et mulctam secundum qualitatem personae.

II. Si servus, dominus pro eo simplum solvat, et servus CCC. fustium ictus accipiat.

Tit. LXIV. De animalibus in messe occisis.

I. Qui in messe sua animal occiderit, solvatur illi prius damnum, quod animal fecit, et animal qui occiderit, reddat. Hoc est de maioribus animalibus observandum.

II. Ceterum de minoribus illud custodiendum, quod priori lege constitutum est.

Tit. LXV. De mulieribus viduis, a quibus maritorum debita requiruntur.

I. Si qua mulier vidua filios habens, si et illa et filii sui cessionem de bonis mariti, qui defunctus est, fecerint, nullam ex debito ipsius repetitionem aut calumniam patiantur *b*).

II. Si certe *c*) praesumpserint hereditatem, debitum paternum simul solvant.

Tit. LXVI. De puellis, quae sine patribus et matribus ad maritum traduntur.

I. Puella quae marito traditur patrem et fratres non habens, nisi patruum et sorores, de Wittemon tertiam partem patruus accipiat, et alteram tertiam sorores sibi noverint vindicandam.

II. Si vero puella sine patre maritum accepit fratres non habens, placuit ut de Wittemon tertiam partem mater accipiat, et alteram tertiam proximiores parentes.

III. Si mater non fuerit, tertiam illam sorores accipiant.

Tit. LXVII. De sylvis.

De sylvis hoc observandum. Quicunque agrum aut colonicas tenent, secundum terrarum modum vel possessionis

---

b) Al. mss. *patiatur.* *c*) Al. *Si incerte.*

quae ratam, sic sylvam inter se noverint dividendam: Romano tamen de sylvia medietate ex exartis *d*) servata.

Tit. LXVIII. De adulteriis.

I. Si adulterantes inventi fuerint, et vir ille occidatur et femina.

II. Nam hoc observandum est, ut aut utrumque occidat: aut si unum occiderit *e*) pretium ipsius solvat, sub ea traditione pretii, quae est prioribus legibus constituta.

Tit. LXIX. De Wittemon.

I. Mulier quae ad secundas nuptias traditur, Wittemon eius a prioribus parentibus mariti vindicetur.

II. Si vero tertium maritum accipere deliberat, Wittemon quod maritus dederit, mulieri proficiat.

Tit. LXX. De furtis.

I. Si ingenuus aut servus simul furtum fecerint, ingenuus triplum solvat quantum furatum est: si tamen capitale crimen non fuerit. Servus vero fustuario supplicio deputetur.

II. De his vero causis unde hominem mori iussimus, si in ecclesiam fugerit, redimat se secundum formam pretii constituti ab eo, cui furtum fecit: et inferat mulctae nomine solidos XII.

II. Si vero minora furta, id est, porcum, berbicem, capram, apem involaverit, solvat mulctae nomine solidos XII *f*).

IV. Si violentiam fecerit, solvat mulctae nomine solidos sex.

Tit. LXXI. De his, qui furtum componunt.

I. Si quis inconsciis iudicibus de furto, quod ipsi factum est, crediderit componendum, poenam quam fur subiturus erat, ipse suscipiat.

II. Si quis sane locum iudicis tenens inter supradictos componere voluerit, inferat mulctae nomine sol. XII.

Tit. LXXII. De his qui pedicam feris fecerint extra culturas.

Si quis pedicam feris fecerit extra culturas, et in deserto posuerit, et in ea homo aut animal fortassis incurrerit, is cuius pedica fuerit nihil penitus calumniae patiatur.

---

d) Al. ms. *medietatem exartis.* Leg. *medietate in exartis.* *e*) Al. *unum non occiderit.* *f*) Al. mss. *sol. III.*; *sol, XIV.*

Tit. LXXIII. De caballis, quibus ossa aut scandula *g*) ad caudam ligata fuerint.

I. Si in eo loco inventum in quo damnum faciat, sive extra damnum, et pavore ipso aut periclitatum animal fuerit, aut eversum, aut debilitatum, in potestate sit domini, cuius animal fuerit, utrum ipsum recipere velit an alium. Et si suum recipere noluerit, eius meriti aestimatione habita, duos alios tales caballos *h*), ei cuius fuerit, dari iubemus ab eo, qui contra interdictum nostrum hoc praesumpserit admittere. Qua poena ingenuos teneri iubemus.

II. Ceterum si servus hoc facere praesumpserit, ducentos fustes accipiat: et in potestate sit illius, cuius caballus est, utrum ipsum recipere (velit. Quod si animal displicuerit, praestita *i*) sicut dictum est de servo ultione, dominus servi caballum eiusdem meriti, cuius ille fuit qui debilitatus dicitur, cogatur exsolvere. Simili de equa conditione servata.

III. De caballo etiam (curtato similis poenae servanda conditio est *k*).

Tit. LXXIV. De viduis et filiis earum.

I. Anteactis quidem temporibus emissa generaliter lege fuerat constitutum, ut si mulier defuncto sine filiis marito suo ad secundas nuptias non transiisset, tertiam hereditatis eius usque in diem vitae suae propriis utilitatibus vindicaret: sed nunc ex ipso eodemque titulo cum optimatibus populi nostri adtentius universa tractantes generalitatem *l*) praedictae legis placuit temperare. Quapropter iubemus, ut illa tantum vidua hanc, de qua loquimur, in hereditate mariti accipiat quantitatem, quae patris aut matris non habuerit facultatem, aut si ei maritus suus aliquam in qua vivere possit, successionis suae non donaverit quantitatem.

II. Quaecunque sane mulier, coniuge suo in fata conlapso, ad secundi mariti vota non ierit, aut eius adulti iam filii secum esse noluerint, hac ratione cum eis defuncti mariti dividat facultatem. Ut si filium habuerit, praedictae substantiae tertiam consequatur: si duo, aut tres, vel quatuor, aut plures erunt filii, quartam accipiat portionem: quam tamen post obitum eius ad filios ipsius placuit remeare.

---

g) Al. ms. *scendola.* Omnes editiones habent: *scandala.* *h*) Al. *aestimationem habeat, aut duos tales caballos.* *i*) Al. *velit, cui displicuerit an alium praestita.* *k*) Al. ms. *scurtato simili poenae servata conditione.* *l*) Al. *quantitatem.*

III. Si quis defuncta uxore sua, de qua filios habet, ad secundas nuptias ierit, et ex ea quoque muliere habens filios moriatur, id placuit observari, ut relicta eius non ex privignorum suorum portione quidquam sibi aestimet esse donandum, sed de filiorum suorum proprietate designatam superius accipiat portionem.

Tit. LXXV. De hereditate inter nepotem et amitam dividenda.

I. Oportet eas causas prolatae legis aequitate distingui, quae prioribus non docentur constitutionibus terminatae: ne aut heredes in praesenti negotio ordinem adeundae successionis ignorent, aut iudicibus competens deesse videatur instructio. Id circo si filius patre superstite habens filios in fata discesserit, sororemque *m*) reliquerit, et pater de quo loquimur debitam filio facultatis suae dederit portionem, et ex ea quae ipsi competebat substantiae quantitate de hac luce discedens non aliquid speciale decreverit, inter filium filii et filiam, salva medietate quae minoribus partibus ex paterna successione debetur, altera substantiae eius medietas inter nepotem et filiam aequaliter dividatur.

II. Quod si filius, de cuius potestate tractatur, omnia cum patre indivisa possederit, eodem mortuo medietas nepotis partibus *n*) sequestretur: altera medietas cum filia et nepote aequo ordine dividatur. Et ne forte litigandi ex hoc eodemque titulo non sublata relinquatur occasio, seu una sive duae aut plures erunt filiae, eam quam superius statuimus formam placuit observare, id est, ut medietas filiis, medietas nepoti aut nepotibus ex filio adquiratur.

III. Verum si defuncto ut dictum est, patre filius non puerum heredem reliquerit, sed puellam, et sorores suae superfuerint genitori, ita ius vindicandae successionis obtineat, ut portionis paternae quantitate contenta, altera medietas ad suas amitas, quarum supra fecimus mentionem, ex lege perveniat, neque exinde quidquam sibi aestimet vindicandum.

Tit. LXXVI. De Wittiscalcis.

I. Comitum nostrorum querela processit, quod aliqui in populo nostro eiusmodi praesumptionibus abutantur, ut pueros nostros, qui iudicia exequuntur, quibusque mulc-

---

m) Al. *si filius patrem superstitem habens cum filio in fata disc., sororem quoque etc.* *n*) Al. ms. *nepotibus.*

tam iubemus exigere, et caede conlidant, et sublata iussu Comitum pignora non dubitent violenter auferre. Qua de re praesenti lege decernimus, ut quicunque posthac pueros nostros occiderit, et insolenter abstulerit, quod ex ordinatione iudicis docebitur fuisse praesumptum, tripla satisfactione teneatur obnoxius, hoc est, ut per singulos ictus, pro quibus singuli solidi ab aliis inferuntur, ternos solidos is qui percusserit, cogatur exsolvere.

II. Ea etiam, quae fuerint violenter erepta, tripla novigildi solutione reddantur: ita ut mulctam nobis praesumptores debitam solvant.

III. Mulieres quoque si wittiscalcos nostros *o*) contempserint, ad solutionem mulctae similiter tenebuntur.

IV. Nam statutam districtionis formam volumus ita custodiri, ut pueri nostri periculi sui memores providere curabunt, ut non amplius in quibuscunque causis, quam fuerint ordinati, praesumant. Nam ut iniurias eorum iussimus vindicari, ita in se distringendum esse non dubitent, nisi omni diligentia, quae sunt praecepta, servaverint.

Tit. LXXVII. De inscriptionibus.

I. Quotiens servus vocatur in crimine, et necesse est ut iudicio *p*) sub inscriptione tradatur, haec habendae discussionis forma servabitur, ut servi domino tantum pretium numeretur: et si servus obiectum sibi crimen sub tormentis fuerit confessus, solidi qui inlati fuerant, accusantis partibus reformentur; servus morte debita condemnetur.

II. Verum si in quaestionem *q*) missus nec convictus fuerit nec confessus, datam in pretium eius pecuniam servi dominus retinebit, et servum recipiet innocentem.

III. Praeterea multorum relatione comperimus, in populo nostro huius consuetudinis ordinem fuisse hactenus custoditum, ut praemium, quod pro indiciis cuiuscunque furti vel sceleris aut promittitur aut infertur, utriusque partis reformaret inlatio. Ideoque rectius visum est, ut consuetudinis huius superfluitate remota, si in eiusmodi causis ingenuus convincitur, solutionis et indiciorum integram sustineat ex lege sententiam *r*), salvo eo quod de resecandorum servorum criminibus praecedentium legum statuta iusserunt.

Tit. LXXVIII. De hereditatum successione.

De hereditatum successione adtentius pertractantes sta-

---

o) Al. mss. *Wittiscalcum nostrum.* *p*) Al. *iudici.* *q*) Al. *quaesitionem.* Al. mss. *inquisitionem.* *r*) Al. *integra — dispendia.*

tuimus, ut si pater cum filiis sortem suam diviserit, et postea mori filium vivo patre contigerit sine filiis, pater facultatum filii integram usufructuario iure *s*) vindicet portionem: quam inter filios et nepotes ita moriens dimittat, ut quanti nepotes ex uno filio fuerint qui patrem non habent, portionem patris sui vindicent, qualem pater eorum habiturus erat. Illam vero partem, quam pater cum filiis dividendam habuisset, superstitibus filiis derelinquat, et nepotes in eam partem non succedant.

Praesens tamen lex ad masculos *t*) tantummodo pertinebit.

Tit. LXXIX. De praescriptione temporum.

I. Licet iam pridem a nobis fuerit ordinatum, ut si quis in populo nostro Barbarae nationis personam, ut in re sua consisteret, invitasset, ac si ei terram ad habitandum voluntarius deputasset, eamque per annos quindecim sine tertiis habuisset, in potestate ipsius permaneret: neque exinde quidquam sibi ille qui dederit, sciat esse reddendum. Tamen quod absque ulla permutatione omni tempore generaliter memorata conditio debeat custodiri praesenti placuit lege constitui.

II. Si quis vero terram ab altero violenter dixerit et convicerit fuisse sublatam, priusquam XXX. annorum numerus compleatur, res quam constiterit occupatam, et requiri poterit, et repetentis partibus reformari.

III. Ceterum si impletis XXX. annis terra, a quocunque etiam pervasa fuisse dicatur, non fuerit restituta, nihil sibi reddendum esse cognoscat.

IV. Quapropter omnes comites, quotiens de praefatis causis contentio fuerit generata, secundum ordinem legis istius iudicare curabunt.

V. Et quia omnia ad quietem omnium, pertinentia ex lege convenit providere, omnes omnino causas de quibuscunque rebus, quae intra XXX. annos non fuerint definitae, nullo eas postmodum licebit ordine commoveri. Quia satis unicuique ad requirendum et recipiendum, quod ei debitum fuerit, supra scriptus annorum numerus constat posse sufficere.

Tit. LXXX. De testibus falsa referentibus et calumniatoribus.

I. Necesse est ea quae minus constituta sunt, prae-

---

s) Al. *voluntate filii integram in usufructu.* *t*) Al. ms. *ad masculum.*

sentis legis sanctione constitui: quia in diversis causis prae facilitate plurimos referre falsa cognovimus, qui postea ad probandum quae retulerint, dum damnis suis timent, etiam sponte se conflictui exponunt.

II. Iubemus ergo, ut de testibus, qui pro quacunque parte se tulerint, si ad conflictum causae descenderint, et divino iudicio falsus ibidem relator pugnans occubuerit, CCC. solidos mulctae nomine omnes testes partis ipsius, a qua parte testis superatus est, cogantur exsolvere. Nec multorum male referentium crimen credatur potuisse unius exitu expiari *u*). Ut quos non punit necessitas, damna feriant ad vindictam: quo facilius inposterum ne quis audeat propria pravitate mentiri.

III. Etiam qui calumniatori *v*) consilium dederit ad dimicandum *w*), si victus fuerit, simili ut superius statutum est mulcta feriatur.

Tit. LXXXI. De interpellationibus apud iudices futuris.

I. Prima constitutione a nobis decretum fuerat, ut iudices ter admoniti causas inter partes cognitas iudicarent. Et quia occupatione et absentia deputatorum iudicum frequenter potuit evenire (expectatio, ideo consensu *x*) omnium tempus credidimus statuendum; ut intra tres menses interpellato iudice causam quamlibet ulterius differre non liceat, nisi ut omnia cognoscat, et dato iudicio universa ita iudicet, ut nihil inter partes dubium reservetur.

II. Quod si ultra tres menses causam cognitam interpellati iudices distulerint iudicare, duodecim solidorum mulctam eos iubemus exsolvere, causa nihilominus legibus iudicanda.

Tit. LXXXII. De fideiussoribus.

I. Si quis fideiussorem de audientia accepit, ipse fideiussor ad se solvendum insistat *y*), ut causa dicatur.

II. Aut si fideiussor mortuus fuerit, heredes mortui iudicem loci interpellant, et eius ordinatione pars adversa alium fideiussorem ipsa conditione cogatur accipere, et ab heredibus fideiussoris mortui nihil quaeratur.

Tit. LXXXIII. De his, qui apud alios res suas agnoscunt.

I. Quicunque res, aut mancipium, aut quodlibet suum

---

u) Al. mss. *mala referentium crimen credatur unus exitus expiasse*. *v*) Al. mss. *calumniatorem*. *w*) Al. mss. *vindicandum*. *x*) Al. *expetitionis consensu*. *y*) Al. mss. *instat*.

agnoscit a possidente, aut fideiussorem idoneum accipiat, aut si fideiussorem non z) acceperit, res quas agnoscit praesumendi habeat potestatem.

II. Si vero falsus fuerit in agnoscendo, rem quam male cognovit, et aliud tantum cogatur exsolvere.

III. Si servus male agnovit, pro qualitate rei agnitae fustigetur.

Tit. LXXXIV. De venditione terrarum.

I. Quia cognovimus Burgundiones sortes suas nimia facilitate distrahere, hoc praesenti lege credidimus statuendum, ut nulli vendere terram suam liceat, nisi illi qui alio loco sortem aut possessiones habet.

II. Hoc etiam interdictum, ut quisque habens alibi terram, vendendi necessitatem habet, in comparando, quam Burgundio venalem habet, nullus extraneus Romano hospiti praeponatur nec extraneo per quodlibet argumentum terram liceat comparare.

III. Observandum tamen, ut de illo ipse hospes suus comparet, quem alibi terram habere constiterit.

Tit. LXXXV. De pupillis.

I. Si mater tutelam a) suscipere voluerit, nulla ei parentela b) praeponatur.

II. Quod si vero mater non fuerit, proximus parens res c) minorum revocare debet ea conditione, ut qualiter sua facultas proficit, sic et res minorum eius utilitate proficiant.

III. Nec ei liceat exinde quidquam evertere, vel alienare.

IV. Si quis vero praesumpserit de rebus, ut dictum est, minorum aliquid distrahere, de sua facultate in simplum reddat.

V. Ita ut si causam pars minoris habuerit, ipsa persona respondeat, quae tutelam suscepit.

Tit. LXXXIV. De mala hereda.

I. Si pater filiis dimittat malam heredam d), si vivus dare voluerit, cui voluerit donet, postea ad filias suas, si ille dederit, nemo requirat.

II. De Wittemon vero si demandaverit pater ut non quaeratur, demandatio eius non valeat, sed sicut lex alia expressit, proximus parens accipiat.

---

z) Al. *fideiussorem petitum non.* a) Al. ms. *tutillam.* b) Al. ms. *parentilla.* c) Al. mss. *proximos parentes ad res.* d) Al. ms. *si paterfamilias dimittat heredam.*

III. Ita ut de eo quod acceperit, tertium solidum in ornamentis puella accipiat.

Tit. LXXXVII De minorum contractibus.

I. Minorum aetati ita credidimus consulendum, ut ante XV. aetatis annos eis nec libertare *e*), nec vendere, nec donare liceat.

II. Et si circumventi per infantiam fuerint, nihil valebit.

III. Ita ut quod ante quintum decimum annum gestum fuerit, intra alios XV. annos si voluerint, revocandi habeant potestatem.

IV. Quod si intra expressum tempus non revocaverint, in sua firmitate permaneat.

Tit. LXXXVIII. De libertatibus,

I. Libertatis vero causa quantum possessionis iure maior, tantum debet diligentius observari.

II. Et ideo observandum est, ut manumittere volens, aut per scripturam lege constantem, servum quem libertate donaverit, manumittat: aut si sine scriptura libertatem mancipio suo quicunque donare voluerit, non minus conlata manumissio, quam quinque aut septem ingenuorum hominum testimonio roboretur: neque per scripturam manumittentes minorem numerum convenit adhibere.

Tit. LXXXIX. De reis corripiendis. *f*)

Gundebaldus Rex Burgundionum omnibus comitibus. Multorum relatione cognovimus caballorum fures, et effractores domuum, tantum se ad hanc insaniam prorupisse, ut non occulte, verum etiam publice crimina et omnia mala committant. Ideoque praeceptionem ad vos dedimus, ut si quos caballorum fures, aut effractores domuum, tam criminosos quam suspectos invenire potueritis, statim capere et ad nos adducere non moretur. Futurum ut is qui capitur, et ante nos adductus fuerit, si se innocentem potuerit adprobare, cum omnibus rebus suis liber abscedat, neque calumniam pro eo quod ligatus aut captus est, movere praesumat. Si vero criminosus inventus fuerit, poenam vel tormenta suscipiat, quae meretur: et res illius ab his qui eum ceperunt, praesumantur. Et non solum in eum tantum pagum, ubi consistit, liceat persequi criminosum: sed sicut utilitas aut fides uniuscuiusque habuerit, etiam per alia loca ad nos pertinentia non dubitent

e) Al. mss. *libertum*. *f*) Hic titulus in duobus Codd. omnino deerat.

huiusmodi personas capere, et iudicibus praesentare, ut praefata scelera non liceat esse diutius impunita. Hanc praeceptionem nostram in omnium notitiam ponere procuretis g).

ADDITAMENTUM PRIMUM.

Tit. I. De clausis itineribus vel aliis.

I. Observandum viam publicam, vel inter agros communiter divisam nec possideri, nec intercludi, nec exartari h) posse. Quod si factum fuerit, auctorem facti ad eius munitiones soli i) compelli, et ad munitionem viarum pro modo patrimonii in nullo penitus excusari.

II. Hoc etiam de pontium reparatione servandum.

III. Aquae cursum et adquiri et amitti biennio constat.

IV. Viam in actum, hoc est, ubi carpenta vel carra k) ducuntur, similiter biennio amitti, et adquiri posse.

V. Agri quoque communis l) nullis terminis limitati exaequationem inter consortes nullo tempore denegandam.

VI. Sylvarum, montium, et pascuorum unicuique pro rata suppetit esse communionem.

VII. De servitute luminis vel aëris similiter constitutum, ut inter privatorum fabricas, decem pedes, inter publicas, quindecim dimittantur, secundum legem Theodosii.

Tit. II. De animalibus damnum inferentibus.

I. Proinde iubemus, ut quolibet tempore minora animalia, id est, capra, vervex, aut porci in vineam inventa fuerint, unum de ipsis quotiens inventa fuerint, iubemus occidi, a vineae domino praesumendum.

II. Vacca vero post tertiam conventionem si in vinea inventa fuerit, occidatur a vineae domino similiter praesumenda.

III. De bobus vero, et caballis, asinis aut equis animalibus iubemus, ut dominus aut custos vineae * inventa supradicta animalia singulos tremisses inferat cuius sunt, ei a quo tenentur.

Tit. III. De iudiciis.

I. Si quis iudicum deputatorum a nobis iudicium

---

g) Un. Cod. *Explicit lex Gundobaldi inter Burgundiones et Romanos.* h) Al. *intercludere nec exartare.* i) Al. mss. *munitionis soliis; munitionum solum.* k) Al. mss. *carrada.* l) Al. mss. *communes.*

contempserit, VI. solidos iudicibus inferat: et mulctae nomine solidos XII. caussam specialiter perditurus.

II. Si vero iudices a nobis deputati iniuste iudicaverint, sciant se ter duodenos sol. mulctae nomine nobis esse inlaturos sine dubio.

Tit. IV. De ingenuis, qui cum servo furtum faciunt.

I. Si quis ingenuus cum servo furtum fecerit, iubemus ut secundum pretium a nobis constitutum aut vervecem, aut capram, aut porcum, aut apem, quam involaverit, in triplum solvat.

II. Servus vero CCC. fustium ictus accipiat, et a domino servi ipsius nihil quaeratur.

Tit. V. De his, qui mulieribus corruptis crines in curte sua capulaverint.

I. Quicunque ingenuus mulieri ingenuae crines in curte sua praesumpserit capulare, iubemus ut XXX. solidos mulieri ipsi solvat: et mulctae nomine solidos XII.

II. Certe si ad battalia mulier foras curte sua exierit, et aut vulnera acceperit, aut ei crinis incisus fuerit, imputet sibi, quia foras domum suam egressa est: et ab eo qui eam percussit, aut crinem incidit, nihil quaeratur.

III. Certe si ancillae in curte sua hoc fecerit, ex eo III. solidos ancillae ipse solvat: et mulctae nomine solidos II.

IV. Si servus vero mulieri ingenuae hoc praesumpserit facere, tradatur ad mortem et a domino servi nihil quaeratur.

V. Quod si dominus servi voluerit eum de morte redimere, decem solidis iubemus servum ipsum redimere.

VI. Iubemus etiam, ut postquam a iudice servus ipse domino traditus fuerit, centum fustium ictus accipiat, ut postea alteri iniuriam non faciat, nec domino suo damnum inferat.

Tit. VI. De brachiis aut tibiis, quae ab altero franguntur.

Quicunque de lapide, aut fuste, vel secure inversa cuicunque brachium aut tibiam fregerit, iubemus ut ei XV. solidos solvat: et mulctae nomine solidos VI.

Tit. VII. De navigiis.

I. Quicunque navis caupulum involare praesumpserit, inferat ei cuius navis est, solidos VII. et mulctae nomine

solidos IV. Pro caupulo vero solidos IV. et mulctae nomine solidos II.

II. Si servus hoc fecerit, pro nave ducentos fustium ictus accipiat: pro caupulo vero, centum fustium ictus accipiat, et domino servi nihil quaeratur.

Tit. VIII. De viatoribus.

Quicunque mancipium, caballum, bovem, vaccam, vervecem, porcum, apem, capram perdiderit, donet vegio pro mancipio, solidos quinque: pro equa, solidos duos: pro caballo, solidos tres: pro bove optimo, solidos duos: pro vacca, solidum unum: pro capra, tremissem.

Tit. IX. De fideiussoribus.

Quicunque tam Burgundio quam Romanus fideiussorem acceperit, et pro fideiussione, aut quolibet debito res uxoris pignoratae sunt, apud fideiussorem suum se absolvat, et res uxoris quae pignoratae sunt, restituat.

Tit. X. De canibus veltrais, aut segutiis aut petrunculis.

Si quis canem veltraum, aut segutium, vel petrunculum praesumpserit involare, iubemus ut convictus coram omni populo posteriora ipsius osculetur: aut quinque solidos illi cuius canem involavit, cogatur exsolvere; et mulctae nomine solidos duos.

Tit. XI. De acceptoribus.

Si quis acceptorem alienum involare praesumpserit, aut sex uncias carnis acceptor ipse super testones comedat, aut certe si noluerit, sex solidos illi, cuius acceptor est, cogatur exsolvere: mulctae autem nomine solidos duos.

Tit. XII. De venditionibus, quae sine testibus scribuntur.

I. Si quis mancipium, aut agrum, aut vineam, aut aream, vel domum factam in quocunque loco comparaverit, iubemus ut si non fuerit firmata, aut subscripta, pretium perdat.

II. Certe si a loci illius consistentibus scriptura ipsa signata non fuerit, aut septem aut quinque testibus.

III. Certe si quinque testes ad praesens inventi non fuerint, tres idoneos testes loci illius consistentes, quorum fama nunquam maculata est, praecipimus subscribendos.

IV. Certe si non, invalidam scripturam ipsam iubemus esse.

Tit. XIII. De mulieribus, quae se voluntate sua ad maritos tradunt.

Quaecunque mulier Burgundia vel Romana voluntate sua ad maritum ambulaverit, iubemus ut maritus ipse (de) facultate ipsius mulieris, sicut in eam habet potestatem, ita et de rebus suis habeat.

Tit. XIV. De Wittemon.

I. Quicunque Burgundio optimatis aut mediocris sine ordinatione patris cum alicuius filia se copulaverit, iubemus ut tripla solutione optimatis ille qui fuerit, patri ipsi cuius filiam copulavit, et ei ante scire non fecit, nec consilium petiit, centum quinquaginta solidos cogatur exsolvere: et mulctae nomine solidos XXXVI.

II. Leudis vero si hoc praesumpserit facere, similiter in tripla solutione, hoc est, solidos XLV. solvat: et mulctae nomine solidos XII.

Tit. XV. De Iudaeis, qui in Christianum manum praesumpserint mittere.

I. Quicunque Iudaeus in Christianum manum praesumpserit mittere, pugno aut calce, fuste aut flagello, aut saxo, aut per capillos prenderit, manus incisione damnetur.

II. Quod si voluerit manum suam redimere, LXXV. solidis iubemus redimere: et mulctae nomine sol. XII.

III. Praeterea iubemus, si in sacerdotem manum praesumpserit mittere, tradatur ad mortem: et facultas ipsius fisco nostro tradatur.

Tit. XVI. De vineis.

I. Quicunque in vineam alienam intrare praesumpserit de die furti caussa, inferat illi, cuius vinea est, solidos III. et mulctae nomine solidos III.

II. Certe si de nocte hoc praesumpserit facere, et percussus fuerit, ita ut moriatur, cuius vinea est nullam calumniam patiatur.

III. Nam si servus hoc fecerit, aut in die furtim intraverit trecentos fustium ictus accipiat.

IV. Quod si de nocte intraverit, sicut superius diximus, occidatur.

V. Quod si dominus eius voluerit eum redimere, habeat liberam potestatem; ita postquam eum redemerit, CL.

fustium ictus accipiat, ita ut nec ille nec aliorum servus hoc facere delectet.

VI. Praeterea si ingenuus non visus fuerit, et postea aut per vim aut per scrutinium inventum fuerit, iubemus ut ad redimendum se XII. solidos illi, cuius vinea est, cogatur exsolvere, et mulctae nomine solidos VI.

Tit. XVII. De asinis.

Quicunque asinum alienum extra domini voluntatem praesumpserit aut per unum diem aut duos in ambascia sua, iubemus ut ipsum et alium talem ei, cuius asinus est, consignet. *Sub titulo CV. invenimus Constantini.*

Tit. XVIII. Si quis boves alicuius pignoraverit.

I. Quod quicunque boves pignorare praesumpserit, capitale puniatur.

II. Nobis vero cum optimatibus nostris hoc convenit, ut quicunque alia pecora habuerit, aut mancipia, aut caballos, et boves praesumpserit pignorare, inferat illi, cuius boves pignorat, sol. XII. Et si duo paria pignoraverit, solidos XXIV. et mulctae nomine solidos XII. ea tamen ratione, ut boves ipsos in loco reformet.

Tit. XIX. De liberali caussa, vel de operis libertorum.

I. Si quis intra annos XXX. sub ingenuitatis spatio vagantem in servitutem vocare voluerit, non aliter quam apud iudices statutum eum pulset.

II. Ille vero pulsatum debere iudicia.

III. Et si voluntarius adsertor sit, aut defensorem ingenuitatis invenire non potuerit, ad iudices fide integra et moribus idoneos deportetur.

IV. His vero, qui de servitute in libertatem aut ingenuitatem reclamare tentaverint, ista beneficia denegantur: sed victi in foro statuuntur, et qui eos defendere voluerint, habeant liberam potestatem.

V. Quod si nec defensorem invenire potuerint, in servitutem a domino retrahantur.

Tit. XX. De vineis hoc observandum.

I. Multorum Burgundionum et Romanorum quaerimonia ad nos processit, quod vineae eorum ab animalibus, porcis, vel reliquis vastarentur. Cum optimatibus nostris de re impensius pertractantes iustum esse perspeximus, et ita nobis visum est, a quocunque animalia in vinea inventa fue-

rint, de grege porcorum unum habeat occidendi liberam potestatem, et suis usibus vindicandum.

II. Quod si facilius ad utilitatem et quietem omnium debeat pertinere, de animalibus vel reliquis pecoribus, praeter boves et caballos, sicut de porcis, simili conditione teneatur.

ADDITAMENTUM SECUNDUM.

Quaecunque in regno nostro huiusmodi caussae oriuntur, unde adhuc legibus non fuerit institutum, quod observare debebit, habito nunc cum optimatibus nostris tractatu praesenti conditione decrevimus in populo nostro custodiri.

I. Si quis ingenuus in captivitatem ductus est, et mancipia intra regionem nostram reliquit, quicunque mancipium propinquitate ad se revocavit, aut praesumpsit, aut forsitan per nostram praeceptionem petiit, si captivus ille ad propria rediret, mancipia sua absque praeiudicio partis recipiat.

II. Quicunque servum suum aut ancillam de regione nostra in sortem alienam vendiderit, et mancipium venditum ad propria redierit, ut libertus sit ordinamus: ea tamen ratione, ut non alterius patrocinium, nisi domini illius, qui eum vendiderit, habiturum se esse cognoscat.

III. Quicunque ingenuus de Gothia captivus a Francis in regionem nostram venerit, et ibidem habitare voluerit, ei licentia non negetur.

IV. De his vero, quae tempore excidii ad fidem inimicorum amissis mancipiis, cum una tantum ingenua persona, ac loco uxoris sibi liberavit, mercedes requiri specialius ordinavimus, ut nihil penitus ad mulierem illam de tali caussa quaeratur.

V. Quaecunque persona de alia regione in nostram venerit, et ibi voluerit habitare, aut cum quo esse voluerit, habeat licentiam: et nullus eam ad servitium, aut per se adiicere praesumat, aut à nobis petere conetur.

VI. De monetis solidorum praecipimus custodire, ut omne aurum quodcunque pensaverit accipiatur, praeter quatuor tantum monetas Valentiani, Genavensis, et Gothium, qui a tempore Alarici regis adaerati sunt, et Ardaricanos. Quod si quiscunque praeter istas quatuor monetas aurum pensatum non acceperit, quod vendere volebat non accepto pretio perdat.

VII. Si quis fideiussorem acceperit, et ante eum pignorare praesumpserit, quam auctorem suum, cum quo caus-

sam habet, praesentibus testibus admonuerit, pignora, quae tollere praesumpserit, in duplo restituat.

VIII. Quicunque mancipium alienum de Francis comparaverit, testibus idoneis haec adprobet, quantum et quale pretium dederit, et hoc testes illi iurati dicant: Nobis praesentibus pretium dare vidimus: sed nec ille, qui mancipium comparavit, ullam fraudem aut conludium cum inimicis fecit. Quod si testes idonei taliter sacramenta dederint, quantum pretium dedit, tantum hic recipiat: nec pastum requirat, et mancipium, cuius fuerat, sine mora reddatur.

IX. Sed si de re de heredibus singulis statuta, quicunque contra hanc diffinitionem venire tentaverit, pro singulis caussis duodenos solidos mulctae nomine se noverit implere.

X. Illud specialiter praecipientes, ut omnes comites tam Burgundionum quam Romanorum, in omnibus iudiciis iustitiam teneant: in hos, qui violentiam fortasse, superventum vel quodlibet crimen admiserint, ita fortiter stringant, et vindicent, quod nullus intra regnum nostrum praesumat admittere. Omnes omnino caussas ex legibus iudicent, ut iustitiae ordo teneatur, sicut lex parentum nostrorum continet. Nam fieri manifeste cognovimus de diversis sceleribus compositiones inter parentes nostros tacite: et ut caussae legibus non iudicantur, ita populi violentias aut similia praesumunt admittere. Si quis compositiones ita facere praesumpserit, et lege expressa iudicare distulerit, mulctam se noverit inlaturum.

XI. De Romanis vero hoc ordinavimus, ut non amplius a Burgundionibus, qui infra venerunt, requiratur, quam ad praesens necessitas fuerit, medietas terrae. Alia vero medietas cum integritate mancipiorum a Romanis teneatur: nec exinde ullam violentiam patiantur.

XII. Praeterea ecclesiae aut sacerdotes in nullo penitus contemnantur.

XIII. Quicunque aliquem locum munificentiae petere voluerit, cum literis comitis sui veniat, et consiliarii aut maiores domus qui praesentes fuerint, ipsas literas comitis ipsius accipiant: et suas literas ex nostra ordinatione ad illos iudices faciant, cuius territorio res illa tenetur: et hoc eis concedant, ut diligenter requirant, si sine peccato dari potest.

LEX FRISIONUM.

CAPITULA LEGIS FRISIONUM.

1. *De homicidiis.*
2. *De Forresni.*
3. *De Thiubda.*
4. *De servo, aut iumento alieno occiso.*
5. *De hominibus, qui sine compositione occidi possunt.*
6. *De coniugiis ignoratis.*
7. *De Brand.*
8. *De Notnumfti.*
9. *De Farlegani.*
10. *De Testibus.*
11. *De Lito.*
12. *De delicto servorum.*
13. *De stupro ancillarum.*
14. *De homine in turbis* m) *occiso.*
15. *De compositionibus et Weregildo* n).
16. *De Fredo.*
17. *Hic Bannus est* o).
18. *De die dominico.*
19. *De parricidiis.*
20. *De mordrito.*
21. *De Plagio.*
22. *De dolg.*

ADDDITIO SAPIENTUM.

1. *De pace Faidosi.*
2. *Compositio vulnerum.*
3. *De vulneribus, quae in triplo componuntur.*
4. *De eo, qui alteri viam contradixit.*
5. *De eo, qui alterum de caballo iactaverit.*
6. *De muliere occisa.*
7. *De flumine obstructo.* p)
8. *De rebus fugitivis.*
9. *De pignoribus.*
10. *De compositione.*
11. *De re praestita.*
12. *De honore templorum.*

---

m) Lind. *in turba.* n) Lind. *De compositionibus Weregildi.* o) Lind. *De banno.* p) Lind. *obstruso.*

INCIPIT LEX FRISIONUM.

Et haec est simpla compositio.

Tit. I. De homicidiis.

I. Si nobilis nobilem occiderit LXXX. sol. componat: de qua mulcta duae partes ad heredem occisi, tertia ad propinquos eius proximos pertineat.

II. Et si negaverit, se illum occidisse, adhibitis secum XI. eiusdem conditionis hominibus, iuret.

III. Si nobilis liberum occiderit sol. LIII. q) et unum denarium solvat, et si negaverit, cum VII. sacramentalibus iuret.

Inter Laubachi et Wisaram cum V. et Cisfli similiter.

IV. Si nobilis litum occiderit, XXVII. solid. uno denario minus componat domino suo, et propinquis occisi sol. IX. excepta r) tertia parte unius denarii; et si negaverit, cum tribus iuratoribus se excuset.

Inter Laubachi et Wisaram et Cisfli cum duobus, inter s) Wisaram et Laubachi et Cisfli cum XXIII. iuret.

V. Si liber nobilem occiderit, LXXX. sol. componat, aut si negaverit, cum XVII. iuret.

VI. Si liberum occiderit, sol LIII. et unum denarium solvat, aut si t) negaverit, cum undecim sacramentalibus iuret.

VII. Si litum occiderit, solid. XXVII. uno denario minus componat domino suo, et propinquis occisi sol. IX. excepta u) tertia parte unius denarii, et si negaverit, cum quinque sacramentalibus iuret.

VIII. Si litus nobilem occiderit, similiter LXXX. sol. componat, aut, si negaverit, cum triginta quinque iuratoribus suae conditionis se excuset.

Inter Laubachi et Wisaram et Cisfli cum XLVIII. iuret.

---

q) Lind. *solid. LIV.* r) Herold. et Lind. *excepto.* s) Lind. *ultra.* t) Herold. et Lind. *et si.* u) Herold. et Lind. *excepto*, et ita quoque in seq.

IX. Si liberum occiderit, sol. LIII. et unum denarium solvat, et si negaverit, cum viginti tribus sacramentalibus iuret.

X. Si litum occiderit, sol. XXVII. uno denario minus componat domino suo, et propinquis occisi solidos IX. excepta tertia parte unius denarii, et si negaverit, sibi duodecimus iuret.

Inter Fli et Sincfalam Weregildus nobilis C. solidi, liberi L., liti XXV. solid. denarii III. novae monetae. Inter Laubachi et Wisaram Weregild. nobilis CVI. solidi, et duo denarii, liberi LIII. solidi et denarius, liti XXVI. solidi (et dimidius *v*) et dimidius tremissis.

XI. Si quis homo sive nobilis, sive liber, sive litus, sive etiam servus, alterius servum occiderit, componat eum, iuxta quod fuerit adpretiatus, et dominus eius, ipsius *w*), pretii eum fuisse sacramento suo iuraverit *x*).

XII. Quod si quaelibet ex praedictis personis hoc homicidium se perpetrasse negaverit, iuxta quod summa pretii occisi mancipii fuerit aestimata, maiori vel minori sacramento se excusare debebit.

Inter Laubachi et Wisaram suam habet compotitionem.

XIII. Si servus nobilem, seu liberum, aut litum, nesciente domino occiderit, dominus eius, cuiuscunque conditionis fuerit homo qui occisus est, iuret, hoc se non iussisse, et mulctam eius pro servo, bis simplum componat.

XIV. Aut si *y*) servus hoc se iussu domini sui fecisse dixerit, et dominus non negaverit, solvat eum, sicut manu *z*) sua occidisset, sive nobilis, sive liber, sive litus sit.

XV. Et si servus hoc se perpetrasse negaverit, dominus eius iuret pro illo.

XVI. Si nobilis erat, qui occisus est, et nobilis ille cuius servus est, cum tribus sacramentalibus iuret.

XVII. Si liber erat, qui occisus est, duas partes praedicti sacramenti cum duobus nobilibus, et uno libero iuret.

XVIII. Si litus erat, ipse medietatem sacramenti cum uno lito iuret.

XIX. Si dominus servi liber est, et nobilis, qui occisus est, sua sexta manu, pro servo sacramentum perficiat.

XX. Si suae conditionis, id est, liber erat, cum tribus aeque liberis iuret.

XXI. Si litus erat, cum uno libero sacramentali iuret.

Inter Laubachum et Wisuram, dominus servi non iuret, sed componat eum, ac si ipse eum occidisset.

---

v) Desunt in Lind. Habentur tamen apud Herold. et Siccam. *w*) Lind. *istius*. *x*) Lind. *iuret*. *y*) Lind. *At si*. *z*) Lind. *sicut si manu*.

Tit. II. De Foresni.

I. Si nobilis nobilem per ingenium alio homini ad occidendum *a*) exposuerit, et is, qui eum occidit, patria relicta profugerit, qui eum exposuit tertiam partem leudis componat.

II. Si vero homicida non fugerit, nihil solvat, sed tantum inimicitias propinquorum hominis occisi patiatur, donec quomodo potuerit, eorum amicitiam adipiscatur.

III. Si autem hoc fecisse dicitur, et negaverit, cum tribus sacramentalibus iuret. Si ille, qui hominem occidit, profugium fecit. Sin vero homicida infra patriam est, expositor nihil iuret, sed tantum inimicitias propinquorum occisi hominis patiatur, donec cum eis, quoquo modo potuerit, in gratiam revertatur.

IV. Si nobilis liberum hominem exposuisse dicitur, tertiam partem leudis eius comp. Si extra patriam fugit qui hominem occidit: si vero infra patriam est, nihil solvat. Quod si negaverit, similiter sicut de nobili sacramentum iuret, tertia sacramenti portione adempta, propter viliorem personam liberi hominis.

V. Si de lito idem scelus ei imputetur, et homicida defuerit, ut superius de libero sacramentum perficiat, adempta ipsius sacramenti dimidia portione, solvens tertiam portionem leudis eius, si negare non potuerit, et si is, qui eum occidit, infra patriam fuerit, sicut superius diximus, expositor nec iuret, nec leudem solvat, sed inimicitias propinguorum occisi patiatur, donec se cum eis reconciliet.

VI. Si liber in nobilem hominem tale scelus dicitur perpetrasse, similiter ut nobilis sacramento se excuset, addita super sacramentum, quod nobilis iurare debet, ipsius sacramenti tertia portione; aut si negare non potuerit, et homicida defuerit, solvat tertiam partem leudis eius, si vero homicida infra patriam fuerit, nec iuret, nec aliquid solvat, sed tantum inimicitias propinquorum occisi patiatur, donec cum eis in gratiam revertatur.

VII. Si vero de libero idem scelus illi imputetur, sibi quarto sacramentum iuret vel si homicida profugerit, tertiam portionem leudis eius componat, si negare non potuerit. Si vero homicida infra patriam est, nec iuret, nec aliquid solvat, sed tantum ut superius faidosus *b*) permaneat, donec in gratiam cum propinquis occisi revertatur.

VIII. Si de lito idem agitur, adempta *c*) sacramenti

---

a) Herold. *ad occidentem.* *b*) Lind. *faydosus.* *c*) Herold. *dempta.*

dimidia portione, iurare debebit: aut si negare non potuerit, et homicida profugium fecit, ut superius diximus, tertiam portionem leudis eius componat. Si vero homicida profugium non fecit, expositor nec iuret, nec aliquid solvat, sed tantum ut superius, inimicitias propinquorum occisi patiatur.

IX. Si litus de nobili homine eodem scelere fuerit incriminatus, iuret medietate maiori sacramento, quamlibet de nobili iurare debeat. Aut si negare non potuerit, et homicida defuerit, omnia ut superius de aliis personis scripta sunt, impleat; quod si de libero idem scelus ei imputetur, medietate maiori sacramento iuret, quod *d)* liber de libero iurare debeat: aut si negare non potuerit, et homicida profugerit, tertiam portionem leudis componat, et omnia, ut superius dicta sunt, implere compellatur.

X. Si de lito fuerit incriminatus, sua quarta manu sacramentum perficiat, aut si negaverit, et homicida profugerit, ea, quae superius scripta sunt, per ordinem impleat.

HAEC VVLEMARUS ADDIDIT.

Si quis servum, aut ancillam, caballum. bovem, ovem, vel cuiuscunque generis animal, vel quodcunque homo ad usum necessarium in potestate habuerit, arma, vestem, utensilia quaelibet, et pecuniam alii ad auferendum exposuerit. Si ille, qui abstulit, patria profugerit, expositor tertiam portionem compositionis exsolvat, aut si negare voluerit, maiori vel minori sacramento, prout qualitas pecuniae fuerit, se excusare debet. Si quis abstulit non profugit, expositor nec iuret, nec solvat, sed tantum inimicitias portet eius, cuius pecuniam abstulit.

Tit. III. De Thiubda.

I. Si nobilis furtum quodlibet dicitur perpetrasse, et negare voluerit, cum quinque sacramentalibus iuret.

II. Aut si negare non potuerit, quod abstulit, in duplum restituat, et ad partem Regis LXXX. solid. pro fredo componat, hoc est, weregildum suum.

III. Si liber furti arguatur, et negare voluerit, sua sexta manu, cum aeque liberis iuret, aut si confessus fuerit rem, quam abstulit, in duplum restituat, et ad partem Regis pro fredo weregildum suum.

---

d) Lind. *quam.*

IV. Litus conditionem suam per omnia similiter faciat, id est, sexta manu e) iuret, vel, quod abstulit, in duplum restituat, et weregildum suum f).

V. Si servus furti reus esse dicatur, dominus eius in vestimento suo sacramentum pro illo perficiat.

VI. Aut si res grandis erat g), in reliquiis iuret, servum autem ad iudicium Dei in aqua ferventi examinet.

VII. Quod si servus in iudicio approbatus h) apparuerit, vel confessus fuerit, quanti res, quae ablata fuerit, aestimabitur, tantum dominus pro servo componat, et servus vapulet, nisi dominus quatuor solidis corium eius redimere voluerit.

VIII. Si quis in furto deprehensus fuerit, et ab ipso, qui eum deprehendit, furti arguatur, et negaverit, iuret uterque solus, et ad examinationem ferventis aquae iudicio Dei probandus accedat: si ille, qui fur esse dicitur, fuerit convictus, componat weregildum suum ad partem Regis, et manum LX. solid. redimat, et in simplo furti compositionem exsolvat.

IX. Si vero is, qui alium furem interpellavit, falso eum calumniatus est, et in iudicio ferventis aquae fuerit convictus, LX. solidis manum suam redimat.

Tit. IV. De servo aut iumento alieno occiso.

I. Si quis servum alterius occiderit, componat eum, iuxta quod a domino eius fuerit aestimatus.

II. Similiter equi et boves, oves, caprae, porci, et quicquid mobile in animantibus ad usum hominum pertinet, usque ad canem, ita solvantur, prout fuerint a possessore earum adpretiata.

III. Aut si negaverit, iuxta quod iudex dictaverit, iuret.

Hoc inter Laubaci et Cincfalam i).

IV. Canem acceptoricium vel braconem parvum, quem barmbraccum vocant, III. solid. k) componat.

V. Eum autem, qui lupum occidere solet, duobus solidis l).

VI. Qui lacerare lupum, et non occidere solet, duobus solidis.

VII. Canem custodem pecoris solido componat.

Trans Laub. canem acceptorem VIII., Barmbracum XII., custodem pecorum vel domus IV., qui lupum lacerat VIII m).

---

e) Lind. *sua sexta manu.* f) Herold. et Lind. addunt.: *ad partem Regis pro freda componat.* g) Lind. *erit.* h) Herold. et Lind. *probatus.* i) Herold. et Lind. *Sincfalam.* k) Herold. et Lind. *IIII. solid.* l) Herold. et Lind. *III. solid.* m) Lind. addit: *solid. componat.*

VIII. Illum vero, qui nihil facere solet, sed tantum in curte aut in villa iacet, uno tremisse componat.

Tit. V. De hominibus, qui sine compositione occidi possunt.

I. Campionem, et eum, qui in praelio fuerit occisus, et adulterum et furem, si in fossa, qua domum alterius effodere conatur, fuerit repertus, et eum, qui domum alterius incendere volens, facem manu tenet, ita ut ignis tectum vel parietem domus tangat: qui fanum effregit, et infans ab utero sublatus, et enecatus a matre *n*).

II. Et si hoc quaelibet foemina fecerit, leudem suam Regi componat, et si negarit, cum V. iuret

Tit. VI. De coniugiis ignoratis.

I. Si libera foemina lito nupserit, nesciens eum litum esse, et ille postea de capite suo, eo quod litus sit, fuerit calumniatus; si illa sua sexta manu iurare poterit, quod postquam eum litum esse rescivit, cum eo non concumberet *o*), ipsa libera permaneat, et filii, quos procreavit.

II. Si vero iurare non possit, in compositonem mariti sui una cum filiis suis transeat.

Tit. VII. De Brand.

I. Si quis domum alterius incenderit, ipsam domum, et quicquid in ea concrematum est, in duplo componat.

II. Si autem dominum domus flammis ex ipsa domo egredi compulit, et egressum occidit, componat eum novies, cuiuscunque fuerit conditionis, sive nobilis, sive liber, sive litus sit. Haec constitutio ex edicto Regis processit.

Trans Laubaci in fredam novies componit weregildum suum.

Tit. VIII. De Notnumfti.

I. Si quis rem quamlibet vi rapuerit, in duplum eam restituere compellatur, et pro freda solid. XII. componat, hoc est, XXXVI. denarios.

Trans Laubaci in simplo componat.

II. Et pro freda weregildum suum.

Tit. IX. De Farlegani.

I. Si foemina quaelibet homini cuilibet fornicando se

---

n) Lind. *et infantem ab utero matris sublatum enecat.* *o*) Lind. *concubuit.*

miscuerit, componat ad partem regis Weregildum suum. Hoc nobilis et libera faciant.

II. Lita vero ad partem domini sui.

III. Si vero ancilla et virgo erat, cum qua quislibet homo moechatus est, componat is, qui eam vilavit, domino eius solidos IV. hoc est denarios XII.

IV. Si autem ab alio *p*) prius fuit constuprata, solidos III.

V. Si vero tertius hic erat, qui tunc eam violavit, duos solidos.

VI. Si vero quartus, solidum unum.

VII. Si quintus, tremissem unum, et quotcunque postea accesserint, tremissem unum tantum componat, id est, culpabilis tremissem.

VIII. Si quis puellam virginem rapuerit, et violatam demiserit, componat ei Weregildum eius, sive nobilis sive libera fuerit ad satisfactionem, et ad partem Regis similiter.

IX. Tertium Weregildum patri, sive tutori puellae.

X. Si vero puella lita fuerit, satisfaciat ei similiter solutione Weregildi sui, et domino eius decem solidos componat.

XI. Si liberam foeminam extra voluntatem parentum eius, vel eorum, qui potestatem eius habent, uxorem duxerit, componat tutori eius solid. XX. id est denarios LX.

XII. Si autem nobilis erat, foemina sol. XXX.

XIII. Si lita fuerit, solid. X. domino eius persolvere cogatur.

Inter Laubachi et Wisaram fluvium talis est consuetudo.

XIV. Si nobilis seu liber libero vi aliquid abstulerit, aut ipsum, aut aliud simile in locum restituat, et XXIV. solid. pro facti scelere componat, et Weregildum suum ad partem Regis cogatur exsolvere.

XV. Si autem nobilis vel liber nobili vi aliquid abstulerit, medietate maiori compositione facinus cogatur emendare, et Weregildum suum, ut superius, ad partem Regis exsolvat.

XVI. Inter litos vis facta, medietate minori compositione *q*) solvenda est. Insuper Weregildum suum ad partem regis.

XVII. Si servus vi aliquid sustulerit, dominus eius pro illo quantitatem rei sublatae *r*) componat, ac si ipse sustulisset, et pro Weregildo servi IV. solid. hoc est, denarios XII. ad partem regis componat.

---

p) Lind. *ab aliquo.* *q*) Lind. *minoris compositionis.* *r*) Lind. *sublatam.*

Tit. X. De testibus.

I. Si quis homo super reliquiis sanctorum falsum sacramentum iuraverit, ad partem regis Weregildum suum componat, et alio Weregildo manum suam redimat, de coniuratoribus eius unusquisque Weregildum suum persolvat.

Tit. XI. De lito.

I. Si liber homo spontanea voluntate, vel forte necessitate coactus, nobili seu libero, seu etiam lito in personam et servitium liti se subdiderit, et postea se hoc fecisse negare voluerit, dicat ille, qui eum pro lito habere visus est: Aut ego te nunc *s*) coniuratoribus meis sex, vel septem, vel decem, vel duodecim, vel etiam viginti, sacramento meo mihi litum faciam, aut tu cum tuis coniuratoribus de mea potestate te debes excusare. Si ille tunc iurare velit, iuret, et servitute liberetur. Si autem iurare noluerit ille, qui eum possidere videbatur, iuret, sicut condixit, et habeat illum, sicut caeteros litos suos.

II. Si litus semetipsum propria pecunia a domino suo redemerit et unum, vel duos, vel tres, vel quotlibet annos in libertate vixerit, et iterum a domino de capitis sui conditione fuerit calumniatus, dicente ipsi domino: Non te redemisti, nec ego te libertate donavi; respondeat ille: Aut tu cum iuratoribus tuis sex, vel duodecim, vel viginti, vel etiam si triginta dicere voluerit, me tibi sacramento tuo ad servitutem acquire: aut me cum meis iuratoribus tantis, vel tantis ab hac calumnia liberare permitte. Si ille qui dominus eius fuerat cum totidem hominibus, quorum *t*) ei propositi sunt, iurare velit, conquirat eum sibi ad servitutem; sin autem, iuret alter, et in libertate permaneat.

III. Si autem calumniator, aut ille, cui calumnia irrogata est, se solum ad sacramenti mysterium perficiendum protulerit, et dixerit: Ego solus iurare volo, tu, si audes, nega sacramentum meum, et armis mecum contende. Faciant etiam illud, si hoc eis ita placuerit, iuret unus, et alius neget, et in campum exeant. Hoc et superiori capitulo constitutum est.

Tit. XII. De delicto servorum.

I. Si servus rem magnam quamlibet furasse dicatur, vel noxam grandem perpetrasse, dominus eius in reliquiis sanctorum pro hac re iurare debet.

II. Si vero de minoribus furtis et noxis a servo per-

---

s) Herold. et Lind. *cum*. *t*) Lind. *quanti*.

petratis fuerit interpellatus, in vestimento vel pecunia iurare poterit.

Tit. XIII. De stupro ancillarum.

I. Qui cum ancilla alterius, quae nec mulgere, nec molere solet, quam bordmagad vocant, moechatus fuerit, solid. XII. mulctam domino eius cogatur exsolvere.

Tit. XIV. De homine in turba occiso.

I. Si homo quislibet in seditione aut *u)* turba populi fuerit interfectus, nec homicida poterit inveniri propter multitudinem eorum, qui aderant, licet ei, qui compositionem ipsius quaerere vult, de homicidio usque ad septem homines interpellare, et unicuique eorum crimen homicidii obiicere, et debet unusquisque eorum sua duodecima manu obiecti criminis se purificare sacramento. Tunc ducendi sunt ad basilicam, et sortes super altare mittendi *v)*, vel si iuxta Ecclesiam fieri non potuerit, super reliquias sanctorum. Quae sortes tales esse debent: Duo tali, de virga praecisi, quos tenos vocant, quorum unus signo crucis dignoscatur *w)*: alius purus dimittitur, et lana munda obvoluti, super altare seu reliquias mittuntur, et presbyter si adfuerit, vel si presbyter deest, puer quilibet innocens, unum de ipsis sortibus de altari tollere debet, et interim Deus exorandus, si illi septem, qui de homicidio commisso iuraverunt, verum iurassent, evidenti signo ostendat. Si illum, qui cruce signatus est, sustulerit, innocentes erunt, qui iuraverunt, si vero alterum sustulit, tunc unusquisque illorum septem, faciat suam sortem, id est, tenum de virga, et signet signo suo, ut eum tam ille, quam caeteri, qui circumstant, cognoscere possint, et obvolvant *x)* lana munda, et altari seu reliquiis imponantur, et presbyter si adfuerit, si vero non, ut superius, puer innocens unumquemque illorum singillatim de altari tollat, et ei, qui suam sortem esse cognoverit, rogat. Cuius sortem extremam esse contigerit, ille homicidii compositionem persolvere cogatur, caeteris, quorum sortes prius levatae sunt, absolutis.

II. Si autem in prima duarum sortium missione illam, quae crucis signo notata est, sustulerit, innocentes erunt, sicut praediximus, septem, qui iuraverunt, et ille, si velit, alios de eodem homicidio interpellet, et quicunque interpellatus fuerit, sua duodecima manu perfectorio sacramento se debet excusare, et in hoc interpellatori sufficiat; nec ulterius ad sortem quemlibet compellere potest.

---

u) Lind. *ac.* *v)* Lind. *mittendae.* *w)* Herold. *inoscatur.* *x)* Lind. *obvolvantur.*

Haec lex inter Laubachi et Flehum custoditur; caeterum inter Flehum et Sincfalam fluvium pro huiusmodi causa talis est consuetudo.

III. Is, qui compositionem homicidii quaerit, in reliquiis sanctorum iuret, se non alium de hac re interpellaturum, nisi eos, qui ei ipsius homicidii suspecti sunt, et tunc unum vel duos, vel etiam tres aut quatuor, vel quotlibet fuerint, qui eum qui occisus est vulneraverunt, de homicidio interpellet. Sed quamvis viginti vel etiam triginta fuerint non tamen amplius, quam septem interpellandi sunt, et unusquisque eorum, qui interpellatus est, sua duodecima manu iuret, et se post sacramentum iudicio Dei examinandum, ferventi aqua innocentem ostendat. Qui primus iuravint, primus ad iudicium exeat, et sic per ordinem, cum iudicio *y*) probatus inventus fuerit, compositionem homicidii persolvat, et ad partem regis bis Weregildum suum. Caeteri coniuratores sicut superius de periuris dictum est.

De eadem re, inter Laubachi et Wisaram fluvium talis est consuetudo.

IV. Ille, qui compositionem homicidii quaerit, unum hominem interpellat, homicidam eum proximi sui vocans, et eum leudem occisi debet persolvere: et ille, si responderit, et dixerit, se velle cum coniuratoribus suis sacramento se purgare, dicat ille, qui homicidam eum interpellavit, se in placito publico eum interpellare velle, et ita faciat, interpellet eum in placito coram iudicibus, et ille, qui interpellatus est, si negare non poterit alium, quod sibi obiectum est, homicidii reum ostendat, quod ita *z*) facere debet.

V. Producat hominem, quem voluerit, et iuret, quod ille homo *a*) homicidii, de quo ego interpellatus sum, reus est, tenens eum per oram sagi sui: Ille autem, si hoc sacramentum negare velit, iuret, et contra ipsum cum armis suis in campum procedat, et uter in ipso certamine convictus fuerit, et sibi concrediderit, solvat leudem occisi.

VI. Si autem occisus fuerit, haeres eius proximus homicidii compositionem exsolvat.

VII. In hac tamen contentione licet unicuique pro se campionem mercede conducere, si eum invenire potuerit. Si campio, qui mercede conductus est, occisus fuerit, qui eum conduxit, LX. solid. id est libras tres ad partem regis comp. insuper et leudem occisi hominis exsolvat.

Et hoc in eadem regione taliter observatur.

Tit. XV. De compositionibus Wergildo.

I. Compositio hominis nobilis librae XI. per veteres denarios.

---

y) Lind. *Qui in iudicio.* *z*) Lind. *qui ita.* *a*) Lind. *iuret: ille homo etc.*

II. Compositio liberi, librae V. et dimidia per veteres denarios.

III. Compositio liti librae II. et unciae IX. ex qua duae partes ad dominum *b*), tertia ad propinquos eius.

IV. Compositio servi libra I. et unciae IV. et dimidia.

Inter Laubachi et Sincfalam *c*).

Tit. XVI. De Fredo.

I. De homicidio ad partem dominicam pro freda XXX. solid. componuntur, qui sol. tribus denariis constat.

Tit. XVII. Hic bannus est *d*).

I. Si quis in exercitu litem concitaverit, novies damnum, quod effecit, componere cogatur, et ad partem dominicam novies fredam persolvat.

II. Qui in curte ducis, in ecclesia, aut in atrio Ecclesiae hominem occiderit, novies Weregildum eius componat, et novies fredam ad partem dominicam.

III. Si quis legatum Regis vel Ducis occiderit, similiter novies illum componat, et fredum similiter novies ad partem dominicam.

IV. Qui manu collecta hostiliter villam vel domum alterius circumdederit, ille, qui caeteros collegit et adduxit, Weregildum ad partem Regis componat, et qui eum secuti sunt, unusquisque solid. XII. ei *e*) cui damnum, si etiam damnum illatum est, in duplo emendetur.

Ultra *Laubachi f*) vero in simplo.

Tit. XVIII. De die dominico.

I. Qui opus servile die dominico fecerit, ultra Laubachi solid. XII. in caeteris locis Frisiae IV. solidos culpabilis iudicetur.

II. Si servus hoc fecerit, vapulet *g*), aut Dominus eius IV. solid. pro illo componat.

Tit. XIX. De parricidiis.

I. Si quis patrem suum occiderit, perdat hereditatem, quae ad eum pertinere debebat.

II. Si quis fratrem suum occiderit, solvat eum proximo heredi, sive filium aut filiam habuerit; aut si neuter horum

---

b) Herold. et Lind. addunt: *pertinent*. *c*) Lind. ista seq. titulo connectit ita: *Inter Laubachi et Sincfalam de homicidio etc.* *d*) Lind. *De Banno*. *e*) Herold. et Lind. *et ei*. *f*) Herold. *in Laubachi*. *g*) Herold. et Lind. *vapuletur*.

fuerit, solvat patri suo vel matri suae, vel fratri, vel etiam sorori suae: quod si nec una de his personis fuerit, solvat eum ad partem Regis.

Tit. XX. De mordrito.

I. Qui obsidem occiderit, novies eum componat.

II. Si quis hominem occiderit et absconderit, quod mordritum vocant, novem Weregildos componat, aut si negaverit, cum XXXV. iuret.

III. Si servus dominum suum interfecerit, tormentis interficiatur. Similiter et litus.

Tit. XXI. De plagio.

I. Si quis hominem, vel nobilis nobilem aut liberum, aut liber liberum, vel liber nobilem extra patriam vendiderit, comp. eum, ac si ab ipso fuisset interfectus, aut eum ab exilio revocare studeat. Si vero, qui venditus fuit, reversus fuerit, et eum, qui se vendiderat, de facinore convenerit, comp. ei bis iuxta quod fuerat adpretiatus, et solid. XII. ad partem regis componat.

Ultra Laubachi vero Weregildum suum.

Tit. XXII. De Dolg.

I. Si quis alium per iram in capite percusserit, et eum surdum efficiat, XXIV. solid. comp.

II. Si mutus efficiatur, sed tamen audire possit, XVIII. solid. componat.

III. Si quis alium ita percusserit, quod durlegi *h*) vocant, dimidium solid. comp.

IV. Si autem sanguinem fuderit, componat solid. I.

V. Si eum percusserit, ut testa appareat, cum duobus solid. componat.

VI. Si os perforatum fuerit, duodecim solid. componat.

VII. Si membranam, qua cerebrum continetur, gladius tetigerit, XVIII. solid. comp.

VIII. Si ipsa membrana rupta fuerit, ita ut cerebrum exire possit, XXIV. solid. comp.

IX. Si quis alteri aurem absciderit, duodecim solid. componat.

X. Si nasum absciderit, XXIV. sol. componat.

XI. Si summam rugam frontis quis ictu transversam inciderit, duobus solid. componat.

XII. Si subteriorem inciderit, IV. solid. comp.

---

h) Herold. et Lind. *durslegi.*

XIII. Si tertiam, quae iuxta oculos est, duobus solidis componat.

XIV. Si supercilium inciderit duobus solidis componat.

XV. Si palpebram, aut superiorem, aut supteriorem vulneraverit, duobus sol. comp.

XVI. Si nasum transpunxerit, XV. solid. componat.

XVII. Si granonem ictu percussam praeciderit, duobus solid. componat.

XVIII. Si maxillam inciderit, VI. solid. comp.

XIX. Si unum dentem de interioribus excusserit, duobus sol. componat.

XX. Si unum ex angularibus dentibus excusserit, tribus sol. componat.

XXI. Si de molaribus unum excusserit, quatuor sol. componat.

XXII. Si iugulum incisum fuerit, IV. solidis componat.

XXIII. Si costam transversam inciderit, duobus sol. componat.

XXIV. Si brachium ictu supra cubitum confractum fuerit, duodecim solid. componat.

XXV. Si infra cubitum unum ossium confractum fuerit, VI. sol. componat.

XXVI. Si utraque ossa fracta fuerint, duodecim solidis componat.

XXVII. Si manus in ipsa iunctura, qua brachio adhaeret, abscissa fuerit, XLV. solidis componat.

XXVIII. Si pollicem absciderit, tredecim solidis et uno tremisse componat.

XXIX. Si indicem absciderit, VII. sol. componat.

XXX. Si medium absciderit, uno tremisse minus septem sol. componat.

XXXI. Si annularem absciderit, VIII. sol. comp.

XXXII. Si minimum absciderit, sex sol. comp.

XXXIII. Si totos quinque digitos absciderit, XLI. sol. componat.

XXXIV. Palma manus abscissa, quatuor solid. componatur.

XXXV. Si quislibet digitus ex quatuor longioribus in superioris articuli iunctura ita percussus fuerit, ut humor ex vulnere decurrat, quod liduwagi dicunt, I. sol. comp.

XXXVI. Si in subteriori articulo hoc contigerit, duobus sol. componat.

XXXVII. Si in tertio articulo fuerit, tribus sol. componat.

XXXVIII. Si in iunctura manus et brachii hoc evenerit, quatuor sol. componat.

XXXIX. Si in cubito idem evenerit, quatuor sol. componat.

XL. Si in summitate, qua brachium scapulae iungitur, evenerit, quatuor sol. componat.

XLI. Si in pollicis superioris articuli iunctura fuerit, duobus sol. componat.

XLII. Si in inferiori, tribus sol. componat.

XLIII. Si ad iuncturam brachii et pollicis fuerit, quatuor sol. componat.

XLIV. Si in cubito, quatuor solidis, si in iunctura scapulae, similiter quatuor sol. comp.

XLV. Si quis oculum alterius ita percusserit, ut eo ulterius videre non possit, viginti solidos et duos tremisses componat.

XLVI. Si totum oculum eruerit, medietatem Weregildi sui componat.

XLVII. Si quis alium pectus foraverit, duodecim sol. componat.

XLVIII. Si praecordia, id est, herthamon gladio tetigerit, XVIII. solid. componat.

XLIX. Si praecordia perforaverit, viginti quatuor solidis componat.

L. Si membranam qua iecor et splen pendent, quod mithridi *i*) dicitur, vulneraverit, XVIII. sol. componat.

LI. Si illud perforaverit, XXIV. sol. componat.

LII. Si in ventrem vulneraverit, XII. solid. componat.

LIII. Si botellum vulneraverit, XVIII. si perforaverit, XXIV. sol. componat.

LIV. Si contra stomachum vulneraverit, XII. sol. comp.

LV. Si stomachum tetigerit gladio, ut vulneretur, XVIII, si perforatus fuerit, XXIV. solid. componat.

LVI. Si botellus de vulnere processerit, et iterum interius remittitur, IV. solid. supra compositionem vulneris componat. Si de adipe aliquid praecesserit, ut praecidatur, IV. sol. componat.

LVII. Si veretrum quis alium absciderit, Weregildum suum componat.

LVIII. Si unum testiculum excusserit, dimidium Weregildum. Si ambo, totum componat.

LIX. Si testiculus exierit per vulnus, et iterum remittitur in locum suum, VI. solidis, supra compositionem vulneris componat.

LX. Si coxam supra genu vulneraverit, et os transversum fregerit *k*), XII. sol. componat.

LXI. Si tibia subtus genuculo media incisa fuerit, VI. solidos componat. Si tota XII. sol. componat.

---

i) Herold. *mithridri*. *k*) Herold. et Lind. addunt: *vel praeciderit*.

LXII. Si pes totus abscissus fuerit, quatuordecim sol. componat.

LXIII. Si pollicem pedis absciderit, VIII. solid. componat. Si proximum digitum, VII. Si tertium, VI. Si quartum, V. Si quintum, IV. solidis componat. Reliqua pars pedis, quae inter tibiam et digitos est, quindecim solid. componatur.

LXIV. Si humor per articulos digitorum decurrerit, sicut superius de manu scriptum est, ita et in pede componatur.

LXV. Si quis alium iratus per capillos comprehenderit, duobus solidis componat, (et pro freda quatuor solidis ad partem Regis *l*).

LXVI. Vulnus, quod longitudinem habeat, quantum inter pollicem et complicati indicis articulum spannum impleat, quatuor solidis componatur, quod integrae spannae longitudinem habuerit, hoc est, quantum index et pollex extendi possunt, sex solidis componatur.

LXVII. Quod inter pollicem et medii digiti spannum longum fuerit, tredecim solidis componat.

LXVIII. Quod a cubito usque ad iuncturam manus longitudine fuerit, duodecim sol.

LXIX. Quod a cubito usque ad summitatem pollicis longum fuerit, octodecim solidis componat.

LXX. Quod plene cubiti, id est, ad summos digitos manus extensae longitudine fuerit, viginti quatuor solidis componatur, quod supra est, non componitur.

LXXI. Si de vulnere os exierit tantae magnitudinis, ut iactum in scutum trans publicam viam sonitus eius audiri possit, quatuor solidis componat.

LXXII. Si duo ossa exierint, duo solidi adiiciantur, id est, VI.

LXXIII. Si tria exierint, unus solidus adiiciatur.

LXXIV. Si minora fuerint quam in scuto iacta trans publicam viam audiri possint, dimidio minori compositione solvatur.

LXXV. Vulnera tria vel quatuor, vel eo amplius uno ictu facta mensurantur, et iuxta quod eorum fuerit longitudo, compositio persolvatur. Si vero tria, vel quatuor, vel quotlibet vulnera totidem ictibus fuerint facta, quod ex his maximum fuerit, iuxta sui longitudinem componatur, caetera vero remaneant.

LXXVI. Si manus percussa manca pependerit, dimidio componatur, quo debuit, si fuisset abscissa, pes similiter, digitus similiter, qualiscunque fuerit digitus pedis similiter.

---

l) Desunt ista in Lind.

LXXVII. Si brachium iuxta scapulam abscissum fuerit, tribus solidis et semisse *m*) componatur.

LXXVIII. Si brachium mancum pependerit, medietate, si abscissum fuisset, componatur.

LXXIX. Si quid *n*) de brachio atque manu, ita de coxa ac pede iudicatum est.

LXXX. Si per vulnus pulmo exeat, quatuor solidi supra quantitatem vulneris componantur.

LXXXI. Si spiritus per ipsum vulnus exierit, VIII. solid componatur.

LXXXII. Qui libero homini manus iniecerit, et eum innocentem ligaverit, XV. solid. componat, et duodecim solid. pro freda ad partem Regis componat.

LXXXIII. Si quis alium iuxta aquam stantem impinxerit, et in aquam, ita ut submergatur, proiecerit, IV. solid. componat, et pro freda solid. II.

LXXXIV. Si quis brachium vel coxam alterius transpunxerit, VI. solid. componat.

LXXXV. Qui maxillas utrasque cum lingua sagitta, vel quolibet telo transfixerit, XV. solid componat.

LXXXVI. Qui utramque coxam cum folliculo testium telo traiecerit, similiter XV. solid. componat.

LXXXVII. Si quis hominem casu quolibet in aquam prolapsum liberaverit, IV. sol. remunerationem accipiat.

LXXXVIII. Si quis liberam foeminam, et non suam per maxillam strinxerit, duobus solid. componat; IV. et duos solid. pro freda.

LXXXIX. Si per verenda eius comprehenderit, IV. solid. componat, et duos solidos pro freda.

EPILOGUS.

Haec omnia ad liberum hominem pertinent, nobilis vero hominis compositio sive in vulneribus *o)* et percussionibus, et in omnibus, quae superius scripta sunt, tertia parte maior efficitur.

Liti vero compositio sive in vulneribus *p)* sive in percussionibus, sive in mancationibus, et in omnibus superius descriptis, medietate minor est, quam liberi hominis.

ADDITIO SAPIENTUM.

VVLEMARUS.

TIT. I. De pace faidosi.

I. Homo faidosus pacem habeat in Ecclesia, in domo

m) Herold. et Lind. *tremisse.* *n*) Lind. *sicut.* *o*) Herold. et Lind. *in mulieribus.* *p*) Lind. *sive mulieris.* Herold. *sive mulieribus.*

suo, ad Ecclesiam eundo, de Ecclesia redeundo, ad placitum eundo, de placito redeundo, qui hanc pacem effregerit, et hominem occiderit, novies XXX. solid. componat.

II. Si vulneraverit, novies XII. solidos componat ad partem Regis.

III. Si quis caballum furaverit, aut bovem, aut screonam effregerit, capitali sententia puniatur, vel vitam suam pretio redimat.

Tit. II. Compositio vulnerum.

I. Si quis alteri manum absciderit, XXV. solid. et V. denarios componat.

II. Si indicem ad imum membrum praeciderit, VI. solid. componat.

III. Si medium in eadem iunctura praeciderit, IV. solidos et dimidium.

IV. Si annularem, XII. solid., si minimus fuerit, solid. V.

V. Pollex ex toto abscissus sic componitur, sicut IV. digiti, si omnes abscindantur, id est, solid. XXII. et dimidio.

VI. Abscissio palmae IV. solid. componatur, si manus abscissa terram cadens tetigerit, ipse casus IV. solid. componatur.

VII. Si digitus quilibet superiori articulo praecisus fuerit, tertia portio compositionis eius exsolvatur.

VIII. Si in subteriori praecisus fuerit, duae partes compositionis solvantur.

IX. Si in ima iunctura, id est, ex toto abscissus, tota solutio componatur.

X. Si non praecisus, sed debilitatus et inutilis pependerit, medietas.

Tit. III. Hoc totum in triplo componatur. q)

I. Pes ex toto abscissus, componatur ut manus, id est, tribus et L. solid. et tremisse.

II. Pollex pedis undecim solid. et quarta parte solidi componatur.

III. Proximus digitus pollici tribus sol. componatur.

IV. Secundus duobus solidis et duabus partibus sol. tertius et quartus similiter.

V. Si tertia pars digiti fuerit abscissa, tertia pars solutionis componatur.

---

q) Lind. *De vulneribus quae in triplo componuntur.*

VI. Si duae partes, similiter duae partes componantur.

VII. (Si totus, tota solutio componatur *r*).

VIII. Si quis alium ita in caput percusserit, ut surdus et mutus efficiatur, ter L. tribus solidis et tremisse componat. Si alterum, et non utrumque fuerit, medietas mulctae componatur.

IX. Si auris ex toto abscissa fuerit, ter duodecim solid. *s*) componatur.

X. Si nasus abscissus fuerit, ter duos solidos *t*) et tremissem componat.

XI. Si nasus una parte perforatus fuerit, ter IV. solidis componatur.

XII. Si et cartilago perforata fuerit, ter VIII. solidi componantur.

XIII. Si etiam ex altera parte telum exierit, ita ut tria foramina facta sint, ter XII. solidi componantur.

XIV. Si maxila perforata fuerit, ter IV. solid. componat.

XV. Si supercilium in transversum praecisum fuerit, ter IV. solid. componat.

XVI. Si ex percussione deformitas faciei illata fuerit, quae de duodecim pedum longitudine possit agnosci, quod witilitivam *u*) dicunt, ter IV. sol. componat.

XVII. Si granones praecisi fuerint, ter IV. sol. componat.

XVIII. Si oculus vel os ita percussa fuerint, ut torqueantur, ter IV. solid. componat.

XIX. Si palpebra praecisa fuerit, ter IV. solidi componantur.

XX. Rugae frontis tres, si in transversum incisae fuerint, ter XII. solid. componantur.

XXI. Si una, ter IV. solidi.

XXII. Si homo ab alio ita in caput percussus fuerit, ut nec frigus nec calorem pro vulneris impatientia sufferre possit, ter IV. solidi componantur.

XXIII. Si quis alium in caput percusserit, ut testa perforetur, ter XII. solid. componat.

XXIV. Si ossa de vulnere exierint, tantae magnitudinis, ut in scutum iactum *v*) XII. pedum spatio distante homine possit audiri, unum *w*) ter IV. solid. componat, aliud ter duobus, tertium ter uno solido.

XXV. Si quis alium percusserit, ut ferrum in osse figatur, ter tribus solidis componat.

---

r) Desunt in Siccam. *s*) Lind. *XII. sol.* *t*) Herold. et Lind. *ter XX. duos solidos.* *u*) Herold. et Lind. *wulitivam.* *v*) Lind. *iacta.* *w*) Lind. *audiri sonus.*

XXVI. Si os aparuerit non tamen incisum fuerit, ter solido et tremisse componat.

XXVII. Os quodcunque ferro praecisum fuerit, ter IV. solid. componatur.

XXVIII. Costa si praecisa fuerit, ter tribus sol. componat.

XXIX. Si non praecisa, sed incisa, perconfixa *x*) fuerit, ter solido et semisse *y*) componatur.

XXX. Si quis alium trans costam ita percusserit, ut vulnus ad interiora venerit, ter XII. solid. componat.

XXXI. Si stomachus vel botellus perforatus fuerit, ita ut stercus per vulnus exierit, ter XXIV. solid. componat.

XXXII. Si quis in iuncturam *z*) membrum cuiuslibet, ita percusserit, ut humor ex vulnere decurrat, quem lidwagi dicunt, ter IV. solid. componat.

XXXIII. Si quis alium ita percusserit, ut osse inciso, medulla decurrat, ter quatuor solidis componat.

XXXIV. Si quis alium vulneraverit, et ipsum vulnus sanatum, cicatricem depressam, et non reliquae carni aequam duxerit, quod spido dicunt, ter quatuor solidis componat.

XXXV. Si brachium aut crus percussum fuerit, et ex ipsa percussione decreverit a sua grossitudine, quam prius habuerit, quod smelido dicunt, ter quatuor solidis componat.

XXXVI. Qui de anterioribus dentibus unum excusserit ter duos solidos componat.

XXXVII. Si de angularibus, ter tres solidos componat.

XXXVIII. Si de molaribus, ter quatuor solidos.

XXXIX. Si crinem alteri de capite abstraxerit, ter quatuor solidos componat.

XL. Si illum per capillos comprehenderit, similiter ter quatuor solidos componat.

XLI. Qui alium in aquam impinxerit, ita ut mergatur, ter quatuor solidos componat.

XLII. Qui alium fuste percusserit, ut lividum fiat, ter solidum et semissem componat.

XLIII. Si tantum sanguinem dimiserit, ter solidum componat.

XLIV. Si quis alium unguibus crataverit, ut non sanguis, sed humor aquosa *a*) decurrat, quod cladolg vocant, ter decem denariis Fresionicis componat.

---

x) Lind. *vel confixa.* *y*) Lind. *tremisse.* *z*) Lind. *in iunctura.* *a*) Lind. *aquosus.*

XLV. Si quis alium in tergum aut pectus ita vulneraverit, ut vulnus sanari non possit, sed per fistulas sanies decurrat, ter duodecim solid. componat.

XLVI. Quodcunque membrum percussum, ita debilitatum fuerit, ut ibi inutile pendeat, medietate componatur, quam componi debuit, si penitus fuisset abscissum.

XLVII. Si quis oculum excusserit, ter quadraginta solidis componat.

XLVIII. Si non oculum excusserit, sed pupillas, ter viginti solidis componat.

XLIX. Si quis alii duo, aut tres aut eo amplius vulnera uno ictu intulerit, et negare voluerit, quod uno ictu tot vulnera fecisset, liceat ei, qui vulneratus est, sua solius manu sacramentum peragere, quod tot vulnera uno ictu ei fuissent illata, et componat iuxta quod vulneris fuerit magnitudo; unumquodque vulnus secundum suam longitudinem componendum est.

L. Si longum fuerit, quantum summus articulus indicis est, uno solido componat.

LI. Si quantum duo articuli indicis sunt, duobus sol.

LII. Si quantum duo articuli et tertius dimidius, tribus solidis.

LIII. Si quantum totus index, quatuor solidis.

LIV. Si supra longitudinem indicis, spatium quod inter indicem et pollicem est, fuerit adiectum, quinque solidis.

LV. Si adiectus fuerit inferior articulus pollicis, sex solidis.

LVI. Si et superior adiiciatur, quod vocant smelo, hoc est, unius spannae longitudinem habuerit, ter octo solidis componatur.

LVII. Si quantum inter pollicem et medium extendi potest, longum fuerit, ter duodecim solidis componatur.

LVIII. Si longius fuerit, iterum ad indicis articulos recurrat, et metiatur, et sicut superius adiiciatur et solidorum compositio.

Apud occidentales Fresiones, inter Flehi et Sincfalam, quot unciarum fuerit longitudo vulneris, tot solidorum compositione persolvitur: donec ad quinquaginta et tres solidos perveniat, et unum tremissem. Ibi nobilis homo centum et sex solidis, et duobus tremissis, simpla compositione solvitur. Similiter inter Wisaram et Laubachi. Similiter manum ac pedem.

HAEC IUDICIA SAXMUNDUS DICTAVIT.

LIX. Oculum viginti quinque solidos *b*) debere componi.

---

b) Lind. *XV. solidis.*

LX. Qui testiculos alicui excusserit, ter quinquaginta tres solidos et tremissem.

LXI. Si brachium supra cubitum, aut coxam transpunxerit, ter sex solidis componat.

LXII. Si brachium sub cubito, aut tibiam transpunxerit, ter tribus solidis componat.

LXIII. Si nasum transpunxerit, ter duodecim solidos.

LXIV. Si unam partem c) transpunxerit, sex solidos.

LXV. Si unam maxillam transpunxerit, sex solidos.

LXVI. Qui alium in flumine, vel in qualibet aqua, in profundum impinxerit, ut pedibus terram tangere non possit, sed natare debeat, ter duodecim solidos componat.

LXVII. Qui alium in periculo aquae liberaverit, quatuor solidor. mercedem accipiat.

LXVIII. Si caballus, aut bos, aut quodlibet animal, homini vulnus intulerit, dominus eius, iuxta qualitatem vulneris, in simplo componere iudicetur, et tres partes de ipsa mulcta componantur, quarta portione dimissa.

Inter Wisaram et Laubachi tota compositio in simplo persolvitur.

LXIX. Si homo quislibet telum manu tenens, et ipsum casu quolibet inciderit super alium, extra voluntatem eius, qui illud manu tenet, in simplo iuxta qualitatem vulneris componatur.

LXX. Similiter et puer, qui nondum duodecim annos habet si cuilibet vulnus intulerit, in simplo componat.

LXXI. In nobili homine d) dimidio maioris.

LXXII. In nobile homine d) dimidio maioris.

LXXIII. In lito medietate minoris.

Inter Flehi et Sincfalam solidus est duo denarii et dimidius, ad novam monetam. Inter Wisaram et Laubachi, duo denarii novi solidus est.

LXXIV. Si lingua praecisa fuerit, medio weregildo componatur.

LXXV. Si hominem e) mortuum effoderit, et ibi aliquid tulerit, ut caetera furta componatur.

VVLEMARUS DICIT.

LXXVI. Si quis liber uxorem alterius contra legem tulerit, reddat eam, et facinus ter L. tribus solidis et tremissem componat, et pro freda ad partem Regis weregildum suum.

LXXVII. Si quis illicitas nuptias contraxerit, separabitur ab uxore sua, et liceat tam ei, quam et uxori legitime nubere.

---

c) Herold. et Lind. *parietem.* d) Lind. *ignobilis hominis.* e) Herold. et Lind. *Si quis hominem.*

LXXVIII. Si vero separati fuerint, et iterum ad invicem fuerint reversi, weregildum suum uterque componat.

Inter Laubachi et inter Flehi tres denarii novae monetae solidum faciunt.

Tit. IV. De eo qui alteri viam contradixerit.

I. Si liber libero in via manus iniecerit, et contra legem viam contradixerit, aut aliquid tollere voluerit, ter quatuor solidos componat, aut si negaverit, solus iuret in manu proximi.

Tit. V. De eo qui alterum de caballo iactaverit.

I. Sic ei componat, quasi eum fuste percussisset, dimidium solidum componat.

Tit. VI. De muliere occisa.

I. Si quis mulierem occiderit, solvat eam iuxta conditionem suam, similiter sicut et masculum eiusdem conditionis solvere debet.

SAXMUNDUS.

Tit. VII. De flumine obstruso.

I. Si quis in flumine viam publicam occluserit, XII. solid. componat.

VVLEMARUS.

Tit. VIII. De rebus fugitivis.

I. Si servus, aut ancilla, aut equus, aut bos, aut quodlibet animal, fugiens dominum suum, ab alio fuerit receptum, et quaerenti domino negatum, et iterum depublicatum, reddat aut ipsum quod suscepit, aut aliud simile, vel pretium eius, et pro furto weregildum suum ad partem Regis componat.

Tit. IX. De pignoribus.

I. Si quis in pignus susceperit aut servum aut equum, et ille servus aliquod damnum ibi fecerit, ad illum pertineat, cuius servus est, non ad eum, qui illum in pignus suscepit.

II. Si vero quislibet servum alterius per vim sustulit, pignoris nomine, quod Pant dicunt, et ille damnum aliquod ibi commiserit, ille, qui eum sustulit, pro damni qualitate mulctam cogatur exsolvere.

Tit. X. De compositione.

I. Vis aut furtum in duplo componitur, et ad freda weregildum.

Tit. XI. De re praestita.

I. Si homo alii equum suum praestiterit, vel quamlibet aliam pecuniam, talem, qualis ei praestita est, reddat domino eius; et si forte peioratum reddiderit, componat ei iuxta quantitatem, qua rem eius inpeioravit.

II. Quod si caballus, qui praestitus est, ipsum, qui illum habuit, calcibus percussit, aut forte occidit, nullus eum solvat.

Hoc trans Laubachi.

Tit. XII. De honore templorum.

I. Qui fanum effregerit, et ibi aliquid de sacris tulerit, ducitur ad mare, et in sabulo, quod accessus maris operire solet, finduntur aures eius, et castratur, et immolatur Diis, quorum templa violavit.

Explicit lex Frisionum.

LEX ANGLIORUM ET WERINORUM f).

CAPITULA LEGIS ANGLIORUM ET WERINORUM.

1. *De homicidiis.*
2. *De ictu laesis.*
3. *De vulneribus.*
4. *De fractura ossium.*
5. *De transpunctione et membris laesis.*
6. *De Alodibus.*
7. *De furtis.*
8. *De incendio.*
9. *De liberto occiso.*
10. *De vi.*
11. *Si quadrupes damnum fecerit.*
12. *De minoribus caussis.*
13. *De potestate testandi.*
14. *De veneficiis.*
15. *De campo.*
16. *De delictis servorum.*
17. *De animali alieno laeso.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

f) Ista lex in Codice Corbeiensi, decimo fere seculo exarato, diverso plane ordine exhibetur. Legitur enim statim post Legem Saxonum, nulla rubrica interposita, ita tamen, ut a Titulo sexto nostrae editionis usque ad duodecimum incipiat. Titulo duodecimo caetera, quae apud nos usque ad Titulum decimum septimum extant, iunguntur, sed nullis inscriptionibus distincta. Tum demum priores Tituli a primo usque ad quintum sequuntur, cum rubrica valde notabili: LEX THURINGORUM. Sed in titulo quinto Iudicia Wlemari usque ad paragraphum vigesimum omnino desunt.

INCIPIT LEX ANGLIORUM ET WERINORUM HOC EST THURINGORUM.

Tit. I. De homicidiis.

I. Si quis Adalingum occiderit, DC. solidis componat.

II. Qui liberum occiderit, CC. sol. componat.

III. Et de utraque si negaverit, cum XI. g) iuret, aut in campum exeat, utrum ille voluerit, ad quem caussa pertinet.

IV. Qui servum occiderit, XXX. solid. componat, aut si negaverit, cum V. iuret.

Tit. II. De ictu laesis.

I. Qui Adalingum ictu percusserit, XXX. sol. componat, aut cum V. iuret.

II. Qui liberum, X. sol. componat, aut cum quinque iuret.

Tit. III. De vulneribus.

I. Sanguinis effusio Adalingi XXX. sol. componatur, aut cum sex hominum sacramento negetur.

II. Liberi hominis, X. sol. aut sex hominum sacramento negetur.

Tit. IV. De fractura ossium.

I. Os fractum Adalingo XC. sol. componatur, aut XII. hominum sacramento negetur.

II. Libero XXX. solidis componatur, aut sex hominum sacramento negetur.

Tit. V. De transpunctione et membris laesis.

I. Corpus transpunctum similiter.

---

g) Sic Herold. et Cod. Corb. Aliae Editt. *cum XII.*

II. Coxa vel brachium transpunctum, ut sanguinis effusio.

III. Oculus unus, vel ambo excussi Adalingo, CCC. sol. componantur, libero, C. solidis: aut si negat, XII. hominum sacramento negetur.

IV. Nasus abscissus similiter. Auris similiter. Lingua similiter.

V. Manus vel pes abscissus, similiter: aut si manca pependerint, medietas componatur.

VI. Qui Adalingo unum vel ambos testiculos excusserit, CCC. sol. componat. Si libero, C. sol. componat, vel iuret, ut superius.

VII. Si vectem similiter.

VIII. Qui pollicem absciderit, XXXIII. solid. et tremissem componat. Si indicem et impudicum similiter. Si medicum et minimum similiter.

IX. Articulus pedis abscissus ut os fractum componatur.

X. Vultivam *h*) L. solid. componat, vel cum sex iuret.

XI. Qui alium percusserit, ut surdus fiat, Adalingo CCC. solid. componat. Libero C. sol. componat, vel cum XI. iuret.

HAEC IUDICIA WLEMARUS DICTAVIT.

XII. Si contra stomachum vulnus factum erit, et claudi non potuerit, XII. sol. pro ipsa apertione componat.

XIII. Si ipse stomachus perforatus fuerit, nec vulnus medicamento claudi potuerit, pro vulneris apertione totidem sol. componat, quot pro ipso vulnere composuit.

XIV. Si intestina vel botelli perforati claudi non potuerint, similiter faciat, id est, totidem solid. apertionem vulnerum componat, quod pro ipsis vulneribus composuit.

XV. Si utraque coxa ferro vel quolibet telo traiecta fuerit, VI. solid. componat.

XVI. Si folliculus testiculorum cum coxa, IX. sol. componat.

XVII. Si utraque coxa cum testiculis fuerint perforata, XV. sol. componat.

XVIII. Si quis alium in facie percusserit, ut oculos vel os torqueatur, IIII. solid. componat.

XIX. Si quis alium in brachio vel in crure percusserit, ut ipsa membra decrescant, et ita fuerit subtiliatum, ut duos digitos minuatur, IV. solid. componat: si unum, II. solid. si digitus dimidius, solid., si sexta pars digiti est, unum tremissem.

XX. Qui harpatorem, qui cum circulo harpare potest,

h) Herold. *Valitivam.*

in manum percusserit, componat illum *i*), quarta parte maiori compositione, quam alteri eiusdem conditionis homini. Aurifices similiter. Foeminas *k*) fresum facientes similiter.

Tit. VI. De Alodibus.

I. Hereditatem defuncti filius, non filia suscipiat. Si filium non habuit qui defunctus est, ad filiam pecunia et mancipia, terra vero ad proximum paternae generationis consanguineum pertineat.

II. Si autem nec filiam habuit, soror eius pecuniam et mancipia: terram proximus paternae generationis accipiat.

III. Si autem nec filium, nec filiam, neque sororem habuit, sed matrem tantum superstitem reliquit, quod filia vel soror debuerat, mater suscipiat, id est, pecuniam et mancipia.

IV. Quod si nec filium, nec filiam, nec sororem, aut matrem dimisit superstites, proximus qui fuerit paternae generationis, heres ex toto succedat, tam in pecunia atque mancipiis, quam in terra.

V. Ad quemcunque hereditas terrae pervenerit, ad illum vestis bellica, id est lorica, et ultio proximi, et solutio leudis, debet pertinere.

VI. Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat, filiae vero spolia colli, id est murenas, nuscas, monilia, inaures, vestes, armillas, vel quidquid ornamenti proprii videbatur habuisse.

VII. Si nec filium, nec filiam habuerit, sorori pecuniam et mancipia, proximo vero paterni generis terram relinquat.

VIII. Usque ad quintam generationem paterna generatio succedat. Post quintam autem filia ex toto, sive de patris sive matris parte, in hereditatem succedat, et tunc demum hereditas ad fusum a lancea transeat.

Tit. VII. De furtis.

I. Qui gregem equarum in parco *l*) furatus fuerit, in triplum componat, si autem foris gregem commovit, quot equae fuerunt, tot capita in *m*) commotionis mulctam componat, et quot abstulit, tot in triplum componat, hoc de cervo *n*), bove, vacca, ove, porco, iudicatum est.

II. Qui scrofas sex cum verre, quod dicunt son *o*),

---

i) Herold. *illud.* *k*) Herold. *aurifici — foeminae.* *l*) Cod. Corb. et Herold. *in parrico.* *m*) Deest in Cod. Corb. et Herold. *n*) Cod. Corb. et Herold. *de servo.* *o*) Corb. *sonest.*

furatus est, in triplum componat, et delaturam sol. VII. et in freda totidem.

III. Qui ornamenta muliebria, quod rhedo *p*) dicunt furto abstulerit, in triplum componat, delaturam XII. sol. et in freda similiter.

IV. Homo in furto occisus, non solvatur: sed si proximus eius dixerit innocentem occisum, campo eum comprobet innocentem, vel XII. hominum sacramento, furem credi iuste occisum.

V. Qui hominem liberum infra patriam vendiderit, solvat eum quasi occisum, et in fredam solid. XII. Qui liberum extra solum vendiderit, solvat eum similiter, et in fredam sol. LX. Similiter de foemina.

VI. Qui liberum ligaverit, X. sol. componat. Qui Adalingum XXX. sol. si negat, cum XI. *q*) iuret, aut campo decernat.

VII. In omni re furto ablata, si is cui res componenda est, dixerit capitale peius esse, quam quod ablatum est, iuret de debito solus, peius non esse quod offert, ille quod abstulit, et ita solvat secundum legem.

Tit. VIII. De incendio.

Qui domum alterius noctu incenderit, damnum triplo sarciat, et in fredo solid. LX. aut si negat, cum undecim iuret, aut campo decernat.

Tit. IX. De liberto occiso.

Servus a domino per manumissionem libertate donatus, si occisus fuerit, LXXX. sol. componat, vel quidquid ei solvi debeat, medietas compositionis liberi hominis solvatur.

Tit. X. De vi.

I. Qui liberam foeminam rapuerit, reddat eam cum sol. CC. et quidquid cum ea tulit, restituat, addens ad unamquamque rem sol. X.

II. Si libera foemina, sine voluntate patris, aut tutoris, cuilibet nupserit, perdat omnem substantiam quam habuit, vel habere debuit.

III. Qui foeminam nobilem virginem, nondum parientem occiderit, DC. solid. componat: si pariens erit, ter DC. sol. si iam parere desiit, DC. solid.

IV. Qui liberam non parientem occiderit, bis LXXX. et VI. solid. et duos tremisses componat: si pariens est, DC. solid.: si iam desiit, CC. sol. componat.

---

p) Corb. *rhendo.* *q*) Al. Editt. *cum XII.*

V. Si servus liberam foeminam rapuerit, dominus compositionem solvat, ac si occisa fuisset. *r*)

VI. Similiter de viduae raptu, vel interfectione iudicatum est.

VII. Qui alterum intra septa propria occiderit, in triplum componat, vel quidquid damni ibi commiserit, tripliciter emendet.

VIII. Qui nolens, sed casu quolibet, hominem vulneraverit, vel occiderit, compositionem legitimam solvat.

IX. Qui domum alterius collecta manu hostiliter circumdederit, trium primorum qui fuerint, unusquisque sol. LX. componat, et rei similiter. De ceteris, qui eos secuti sunt, solid. X. unusquisque, et in bannum Regis solidos LX. *s*).

Tit. XI. Si quadrupes damnum fecerit.

Si quadrupes damnum quodlibet fecerit, possessor pro qualitate damni vel compositionem solvat, vel sacramentum iuret.

Tit. XII. De minoribus caussis.

Quidquid homo alteri fecerit, quod iniustum factum dicatur, X. solidis componat, aut cum quinque iuret.

Tit. XIII. De potestate testandi.

Libero homini liceat hereditatem suam cui voluerit tradere.

Tit. XIV. De veneficiis.

Si mulier maritum veneficio dicatur occidisse, vel dolo malo ad occidendum prodidisse, proximus mulieris campo eam innocentem efficiat: aut si campionem non habuerit, ipsa ad novem vomeres ignitos examinanda mittatur.

Tit. XV. De campo.

A duobus solid. usque ad maximam compositionem in furtu et vulneribus campus iudicat. *t*).

Tit. XVI. De delictis servorum.

Omne damnum, quod servus fecerit, dominus emendet.

---

r) Iste paragraphus in Herold. habetur post nostrum octavum. In Cod. Corb. legitur post Tit. XV. *s*) Iste paragraphus in Cod. Corb. legitur post Tit. XV. *t*) Corb. *iudicatur*.

Tit. XVII. De animali alieno laeso.

I. Qui quadrupedia alterius in sepem cuiuslibet seu fossam minaverit, ibique vel mortua fuerint, vel damnum aliquod pertulerint, is qui eam minavit, damnum emendet.

II. Si homo laqueum, vel pedicam, vel quodlibet machinamentum, ad capiendas feras in sylva posuerit, ibique pecus vel iumentum alterius captum, vel mortuum fuerit, qui machinamentum fecit, damnum emendet.

Explicit lex Angliorum et Werinorum.

LEX SAXONUM u).

CAPITULA LEGIS SAXONUM.

1. *De vulneribus.*
2. *De homicidiis v).*
3. *De coniuratione et laesa dominatione.*
4. *De furtis.*
5. *De vi et incendiis.*
6. *De coniugiis.*
7. *De haeredibus et viduis.*
8. *De dote.*
9. *De acquisitis.*
10. *De raptu mulierum.*
11. *De delictis servorum.*
12. *De damno casu illato.*
13. *De animali, quod damnum dat.*
14. *De eo, qui animal laeserit.*
15. *De traditionibus.*
16. *De terra aliena invasa.*
17. *De exulibus.*
18. *De liti coniugio w)*
19. *De solidis.*

---

u) Ista lex in Codice Corbeiensi non in Titulos sed in sexaginta sex, in Codice Spangenbergiano autem in sexaginta quatuor articulos distincta est. v) Lind. *De occisionibus.* w) Lind. *De coniugio.*

INCIPIT LIBER LEGIS SAXONUM.

TIT. I. De vulneribus.

I. De ictu nobilis XXX. sol. vel si negat, tertia manu iuret.

II. Livor et tumor LX. sol. vel sexta *x*) manu iuret.

III. Si sanguinat, cum CXX. sol. vel cum undecim *y*) iuret.

IV. Si os paruerit, CLXXX. sol. vel cum undecim *z*) iuret.

V. Si os fregerit, vel vulitivam *a*) fecerit, corpus vel coxam, vel brachium perforaverit, CCXL. sol. vel cum undecim *b*) iuret.

VI. Si gladio vestem, seu scutum alterius inciderit, XXXVI. sol. componat, vel tertia manu iuret.

VII. Si per capillos alium comprehenderit, CXX. sol. componat, vel undecima manu *c*) iuret.

VIII. Quicunque gladio stricto super alterum cucurrerit, vel retentus ab alio *d*) fuerit, XII. solidos componat, vel in manu liti sui, vel sua armata *e*) iuret.

IX. Si quis alium de ponte, vel navi *f*), vel ripa in flumen impinxerit, et ille evaserit, XXXVI. sol. componat vel tertia manu iuret.

X. Si comprehenderit, et *g*) in aquam proiecerit, CXX. solid. componat, vel cum undecim *h*) iuret.

XI. Qui oculum unum excusserit, DCCXX. solid. *i*) componat. Si ambos MCCCCXL. sol. componat.

XII. Similiter de una aure, vel ambabus, si surdus efficitur.

---

x) Corb. *vel III.* *y*) Lind. *sol. CCXX. vel cum XII.* *z*) Spang. et Lind. *cum XII.* *a*) Spang. et Lind. *vultavam.* *b*) Spang. et Lind. *cum XII.* *c*) Spang. et Lind. *cum XII. manu.* *d*) Corb. *et ret. ab eo.* *e*) Lind. *vel in armata.* Cod. Corb. *vel sua arma.* *f*) Al. *manu.* *g*) Spang. Herold. et Lind. *et ita.* *h*) Spang. et Lind. *cum XII.* *i*) Al. editt. *DCXX. sol.*

XIII. Similiter de naso, si abscissus fuerit, DCCXX. sol. componat.

XIV. Similiter de manibus, de pedibus.

XV. Testiculus, si unus abscissus fuerit, DCCXX. sol, si ambo MCCCCXL. sol. componat.

XVI. Si auricula, vel oculus, vel nasus, (vel manus *k*), vel pes, ita percussa manca loco remanserint, vel pependerint, medietatem supradictae compositionis exsolvat. Si movere ipsum membrum possit, quartam partem componat.

XVII. Pollex totus abscissus, CCCLX. *l*) solidis componatur. Si dimidius CLXXX. *m*) solidis componatur. Si minimus totus CCLX. solidis *n*). Si unum digiti membrum LXXX. Si duo membra CLX. *o*). Si totum, ut supra.

XVIII. Si index, CLXXX. et per singula membra tertia pars totius mulctae componatur.

XIX. Medius et Medicus uterque CXX. solidis componatur, et per membra eorum, ut de caeteris dictum est.

XX. Pollex pedis, medietate pollicis manus componatur. Tres articuli medii, medietate compositionis Medici et medii digitorum componantur. Minimus articulus, medietate unius de tribus articulis componatur.

Tit. II. De homicidiis *p*).

I. Qui nobilem occiderit MCCCCXL. solidos componat. Ruoda dicitur *q*) apud Saxones, CXX. solidi, et in praemium *r*) CXX. solidi.

II. Quicquid de superioribus factis in foeminam committitur, si virgo fuerit, dupliciter componatur, si iam enixa, simpliciter componatur.

III. Litus occisus CXX. solidis componatur: mulcta vero vulnerum eius, per omnia duodecima parte minor, quam nobilis (hominis. Solvatur autem solido maiori *s*), vel si negat, sua manu duodecima iuret. Si in turba vel seditione fuerit occisus, componatur ab eo, cui mors eius imputatur, vel sacramento duodecim hominum negetur.

IV. Servus a nobili occisus, XXXVI. solidis componatur, vel tribus iurantibus negetur. A libero *t*) vel lito pleno sacramento negetur.

V. Litus, si per iussum vel consilium domini sui hominem ociderit, ut puta nobilem, dominus compositionem persolvat, vel faidam portet. Si autem absque conscientia

---

k) Desunt in omnib. edit. *l*) Spang. et Lind. *CCXL.* *m*) Lind. *CLXX.* *n*) Spang. et Herold. *CCXL. sol.* *o*) Spang. *CXL.* *p*) Lind. *de occisionibus.* *q*) Lind. *ruoda quod dicitur.* *r*) Lind. *et interpraemium.* *s*) Spang. et Lind. *hominis solvatur, aut solido maiori.* *t*) Lind. *a liberto.*

domini hoc fecerit, dimittatur a domino, et vindicetur in illo, et aliis septem consanguineis eius a propinquis occisi *u)*, et dominus liti se in hoc conscium non esse, cum undecim *v)* iuret.

VI. Si mordum totum *w)* quis fecerit, componatur primo in simplo, iuxta conditionem suam, cuius mulctae pars tertia a proximis eius, qui facinus perpetravit, componenda est, duae vero partes ab illo, et insuper octies ab eo componatur, et ille ac filii eius soli sint faidosi.

VII. Si nobilis nobilem extra solum vendiderit, et reducere non potuerit, componat eum, ac si occidisset. Si vero reduxerit eum, emendet ei, iuxta quod placitare potuerit. Si autem ille sua sponte reversus fuerit, medietatem weregildi eius componat. De muliere similiter.

VIII. Qui in Ecclesia hominem occiderit, vel aliquid furaverit, vel eam effregerit, vel sciens periuraverit, capite puniatur.

IX. Qui nesciens *x)* periuraverit, manum suam redimat auctor sacramenti.

X. Qui homini ad Ecclesiam, vel de Ecclesia die festo *y)* pergenti, id est, Dominica, Pascha, Penthecoste, Natali Domini, sanctae Mariae, sancti Iohannis Baptistae, sancti Petri et sancti Martini, insidias posuerit, eumque occiderit, capite puniatur *z)*. Si non occiderit, tamen insidias fecerit, bannum solvat de reliquis.

TIT. III. De coniuratione et laesa dominatione *a)*

I. Qui in Regnum vel Regem Francorum, vel filios eius, de morte consiliatus fuerit, capite puniatur.

II. Qui dominum suum occiderit, capite puniatur.

III. Qui filium domini sui occiderit, vel filiam, aut uxorem, aut matrem stupraverit, iuxta voluntatem domini occidetur.

IV. Qui hominem propter faidam in propria domo occiderit, capite puniatur.

V. Capitis damnatus, nusquam habeat pacem. Si in ecclesiam confugerit, reddatur.

---

u) Spang. et Lind. *et aliis septem de consanguineis eius ad propinquos occisi.* *v)* Spang. *cum XII.* *w)* Lind. *mordrum totum.* Corb. *mord dotum.* *x)* Spang. et Lind. *periuraverit* (Lind. *perpetraverit*), *si infra patriam fuerit factum, capite puniatur: si autem infra patriam non fuerit, in qualicunque loco fuerit, secundum illorum legem. Et qui nesciens etc.* *y)* Spang. *sancto.* *z)* Spang. et Lind. addunt: *si infra patriam fuerit. Sin autem in quali loco, secundum illorum legem.* *a)* In Cod. Corb. hoc in loco incipit Artic. XXIV. cum rubrica: LEX FRANCORUM.

Tit. IV. De furtis.

I. Qui caballum furaverit, capite puniatur.

II. Qui alvearium apum infra septa *h*) alterius furaverit, capite puniatur.

III. Extra septa furatum, novies componendum est.

IV. Qui noctu domum alterius effodiens vel effringens intraverit, et duorum solidorum pretium abstulerit, capite puniatur. Qui in screona *c*) aliquid furaverit, capite puniatur.

VI. Qui bovem quadrimum, qui duos solidos valet, nocte furto abstulerit, capite puniatur.

VII. Qui in re qualicunque, vel interdiu vel noctu trium solidorum pretium furto abstulerit, capite puniatur.

VIII. Quicquid vel uno denario *d*) minus tribus solidis, quislibet furto abstulerit, novies componat, quod abstulit: et pro fredo, si nobilis fuerit duodecim solidos, si liber sex, si litus *e*) quatuor, et conscius similiter.

Tit. V. De vi et incendiis.

I. Qui homini in hoste, vel de hoste, ad palatium (vel de palatio *f*) pergenti, malum aliquod fecerit, in triplo componat.

II. Qui domum alterius, vel noctu, vel interdiu, suo tantum consilio, volens incenderit, capite puniatur *g*).

III. Qui alteri dolose per sacramentum res proprias tollere vult, duobus aut tribus de eadem provincia idoneis testibus vincatur, et si plures fuerint, melius est.

Tit. VI. De coniugiis.

I. Uxorem ducturus, CCC. solidos det parentibus eius.

II. Si autem sine voluntate parentum, puella tamen consentiente, ducta fuerit, bis CCC. solidos parentibus eius componat.

III. Si vero nec parentes, nec puella consenserunt, id est, si vi *d*) rapta est, parentibus eius CCC. solidos, puellae CCXL. componat, eamque parentibus restituat.

---

b) Spang. *sepe.* Lind. *sepem.* *c*) Lind. *infra screonam.* *d*) Lind. *in uno denario.* *e*) Spang. *Si liber VI., de hac re quod superius dictum est de furtu, qui infra patriam furaverit, unde morire debet. si foris patrie est. hoc fecerit, non moriatur, secundum illorum legem, ubi factum fuerit. Si litus etc.* *f*) Desunt in Corb. *g*) Spang. addit: *In qualicunque loco est, secundum legem illorum.*

Tit. VII. De haeredibus et viduis.

I. Pater aut mater defuncti, filio, non filiae, haereditatem relinquit.

II. Qui mortuus viduam reliquerit, tutelam eius filius, quem ex alia uxore habuit, accipiat. Si is forte defuerit, frater illius defuncti *h*): si frater non fuerit, proximus paterni *i*) generis eius *k*) consanguineus.

III. Qui viduam ducere velit, offerat tutori pretium emtionis eius, consentientibus ad hoc propinquis eius.

IV. Si tutor abnuerit, convertat se ad proximos eius, et eorum consensu accipiat illam, paratam habens pecuniam, ut tutori eius, si forte aliquid dicere velit, dare possit, hoc est, solidos CCC.

V. Qui defunctus non filios, sed filias reliquerit, ad eas omnis haereditas pertineat, tutela vero earum, fratri, vel proximo paterni generis deputetur.

VI. Si vidua filiam habens, nupserit, filiumque genuerit, tutela filiae ad filium, quem tunc genuerat, pertineat.

VII. Si autem filium habens nupserit, filiamque genuerit, tutela filiae non ad filium prius genitum, sed ad fratrem patris, vel ad proximum eius pertineat.

VIII. Qui filiam ac filium *l*) habuerit, et filius uxore ducta, et *m*) filium genuerit, et mortuus fuerit, haereditas patris ad filium filii, id est, nepotem, non ad filiam pertineat.

Tit. VIII. De dote.

I. Dotis ratio duplex est, Ostfalai et Angrarii volunt: si foemina filios genuerit, habeat dotem, quam in nuptiis accepit, quamdiu vivat, filiisque dimittat.

II. Si vero filii matre superstite moriuntur, ipsaque post obierit, dotem proximi eius in hereditatem accipiant.

III. Si autem filios non habuerit, dos ad dantem, si vivit, revertatur; si defunctus est, ad proximos haeredes eius.

IV. Apud Westfalaos, postquam mulier filios genuerit, (dotem amittat, si autem non genuerit *n*), ad dies suos dotem possideat; post decessum eius, dos ad dantem, vel si deest, ad proximos haeredes eius revertatur.

Tit. IX. De acquisitis.

I. De eo, quod vir et mulier simul conquisierint

---

h) Lind. *qui frater est defuncti.* *i*) Herold. in marg. *patri* *k*) Spang. et Lind. *vel eius.* *l*) Lind. *qui filium aut filiam.* *m*) Deest in Lind. *n*) Desunt in Lind.

mulier mediam portionem accipiat: hoc apud Westfalaos. Apud Ostfalaos et Angrarios, nihil accipiat, sed contenta sit dote sua.

Tit. X. De raptu mulierum.

I. Qui foeminam ab alio desponsatam rapuerit, CCC. solid. patri puellae, CCC. sponso componat, et insuper CCC. solidis emat eam.

II. Et si cum matre euntem in via rapuerit, etiam et matri CCC. solidos componat.

Tit. XI. De delictis servorum.

I. Quicquid servus, aut litus, iubente domino perpetraverit, dominus emendet.

II. Si servus scelus quodlibet nesciente domino commiserit, ut puta homicidium aut furtum, dominus eius pro illo, iuxta qualitatem facti, mulctam componat.

III. Si servus perpetrato facinore fugerit, ita ut a domino ulterius inveniri non possit, nihil solvat.

IV. Si domino factum servi imputetur, quasi consentiret, sua duodecima manu iurando se purificet.

V. Si servus iterum a domino receptus fuerit, mulctam pro illo componat.

Tit. XII. De damno casu illato.

I. Si arbor ab alio praecisa, casu quemlibet oppresserit, componatur mulcta, pleno weregildo, a quo arbor praecisa est.

II. Si arbor accensa ceciderit, hominemque oppresserit, a mane usque ad mane, vel a vespera usque ad vesperam, ex quo ignis accensus est: si infra hoc tempus cadens hominem oppresserit, ab eo, qui incendit arborem, componatur. Si post, nihil solvat.

III. Qui laqueum fossamve ad feras capiendas fecerit, et haec damnum cuilibet fecerint, qui eas fecit, mulctam solvat.

IV. Si fossa vel laqueus ad feras capiendas praeparata, damnum quodlibet fecerint, a quo parata sunt, componantur.

V. Si ferrum manu elapsum, hominem percusserit, ab eo, cuius manum fugerat, componatur, excepta faida.

Tit. XIII. De animali, quod damnum dat.

I. Si animal quodlibet damnum cuilibet intulerit, ab eo, cuius esse constiterit, componatur, excepta faida.

Tit. XIV. De eo, qui animal laeserit.

I. Qui in fossam vel sudem acutam (suae vel alienae sepis o) pecus quodlibet agitaverit, ibique confixum vel cadens perierit, mulctam componat.

Tit. XV. De traditionibus.

I. Traditiones et venditiones omnes legitimae, stabiles permaneant.

II. Nulli liceat traditionem haereditatis suae facere, praeter ad Ecclesiam, vel Regi, (ut haeredem suum exhaeredem faciat.

III. Nisi p) forte famis necessitate coactus, ut ab illo, qui hoc acceperit, sustentetur, mancipia liceat illi dare ac vendere.

Tit. XVI. De terra aliena invasa.

I. Qui terram suam occupatam ab altero dixerit, adhibitis idoneis testibus, probet eam suam fuisse; si occupator contradixerit, campo diiudicetur.

II. Si occupator sibi concrediderit q), reddat hoc quod occupavit, non amplius.

Tit. XVII. De exulibus.

I. Liber homo, qui sub tutela nobilis cuiuslibet erat, qui iam in exilium missus est, si haereditatem suam, necessitate coactus, vendere voluerit, offerat eam primo proximo suo, si ille emere noluerit, offerat tutori suo, vel ei, qui tunc a Rege super ipsas res constitutus est. Si nec ille voluerit, vendet eam cuicunque voluerit. r)

Tit. XVIII. De liti coniugio s).

I. Lito Regis liceat uxorem emere, ubicunque voluerit.

II. Sed non liceat ullam foeminam vendere.

Tit. XIX. De solidis.

I. Solidus est duplex, unus habet duos tremisses, quod est t) bos anniculus, duodecim mensium, vel ovis cum agno.

II. Alter solidus tres tremisses, id est, bos XVI. mensium.

---

o) Lind. *vel alienam sepem.* p) Lind. *nec heredem suum exh. faciat; nisi etc.* q) Spang. et Lind. *recrediderit.* r) Corb. et Spang. *libuerit.* s) Lind. *de coniugio.* t) Lind. *qui est.*

III. Maiori solido aliae compositionis, minori homicidia componuntur. *u*)

Westfalaiorum et Angrariorum et Ostfalaiorum solidus est, secalis sceffila XXX, ordei XL, avenae LX. Apud utrosque duo si de mallis sol. quadrimis bos duo solidi: duo boves quibus arari potest, quinque sol. bos bonus tres solidi. Vacca cum vitulo solidi duo et semis.

---

u) Quae sequuntur in Cod. Spang. item in Herold. et aliis Edit. desunt. Leguntur tantum apud Lindenbrogium. Cod. Corb. sic habet: *componuntur. Quadrimus bos duo solidi. Duo boves, quibus arari potest, V. solidi. Vacca cum vitulo solidi duo et semis. Vitulus anniculus sol. I. Ovis cum agno et anniculus agnus ei super adiunctus sol. I.*

EXPLICIT LEX SAXONUM.

EDICTUM THEODERICI REGIS.

CAPITA EDICTI.

1. *Iudex si pecuniam acceperit, ut male iudicet.*
2. *Iudex si, contra statum aut fortunas cuiuslibet ut sententiam proferret, pecuniam acceperit.*
3. *Iudex si immerito a provincialibus aliquid acceperit.*
4. *Si officium cuiuslibet iudicis ultra iussionem acceperit.*
5. *Si sententia non praesentibus dicatur.*
6. *Ut ad officium et sollicitudinem iudicis pertineat, quomodo in executionem mittantur iudicia.*
7. *Iudex ut discussis allegationibus vel documentis utriusque partis, verum iudicet.*
8. *Sine iudicis auctoritate nullum ingenuorum debere teneri.*
9. *De his qui aliquid adversus hoc praesumpserint.*
10. *Cuiuslibet rei possessorem per iudicis auctoritatem debere conveniri, et expectare cognitionis eventum.*
11. *Si possessor pulsatus legibus non reddiderit rem petitam.*
12. *De his, qui per XXX. annos quamlibet rem iugiter possederint.*
13. *De his, qui alterum quolibet crimine pulsaverint.*
14. *Ut sub alterius nomine nullus accuset.*
15. *De percussore ad se veniente*
16. *De his, qui ad possessionem alienam violenter vadunt.*
17. *De raptore ingenuae mulieris aut virginis.*
18. *De parente raptae, aut curatore eius.*
19. *De servo, qui querelam de raptu viderit dissimulari.*
20. *De raptu, intra quae tempora concludatur.*

21. *Si ancillam alienam aut originariam congregata multitudine rapiat.*
22. *De conductore conscio aut connivente.*
23. *De his qui intestati mortui fuerint.*
24. *Quando debet fiscus agere.*
25. *Unumquemque possessorem apud iudicem fisci nomine pulsandum.*
26. *De intestatis clericis, et religiosis personis.*
27. *Curialis si sine successore intestatus defecerit.*
28. *De data testandi licentia.*
29. *Si testator aut litteras ignoret, aut non possit subscribere.*
30. *De falsariis.*
31. *Ut voluntatem suam facere volenti nullus contradicat.*
32. *De his qui ab intestato possunt succedere.*
33. *De Barbaris, qui voluerint iure testari.*
34. *De subreptione Romani aut Barbari.*
35. *De delatoribus.*
36. *Si quis ad nuptias non legitimas adspiraverit.*
37. *Intra annum mortis mariti si mulier nupserit.*
38. *De adultero et adultera.*
39. *Qui ut adulterium fieret, domum praestiterit.*
40. *Qui falsum fecerit, aut usus fuerit.*
41. *Qui falsum nesciens allegaverit.*
42. *Qui varium vel falsum testimonium dixerit.*
43. *Nullum debere ad potentem Romanum aut Barbarum suas actiones transferre.*
44. *Nullum Romanum aut Barbarum tanquam defensorem aut suffragatorem in alieno stare negotio.*
45. *Nullum debere alienae rei nec suae titulos ponere.*
46. *Si quis in ea re, quam possidet, conventus, ut adversario suo resistat, titulos posuerit.*
47. *Si quis possessa ab aliis praedia titulis occupaverit.*
48. *Libertos originarios aut servos contra patronos suos, eorumque liberos, non audiri.*
49. *Hoc etiam et de familiaribus observandum.*
50. *De occultis secretisque delationibus.*
51. *De donationibus celebrandis mancipiorum.*
52. *Si quis praedium rusticum aut urbanum donaverit.*
53. *De traditione facienda.*
54. *Matrimonia passim non debere dissipari, ut quibuslibet criminibus probatis a coniunctione recedant.*
55. *Omnes appellationes iudicem debere suscipere.*
56. *De abactore animalium diversorum.*
57. *Abactor si usque ad unum equum, duas equas, totidemque boves, decem capras, et quinque porcos.*
58. *Qui bovem, equum, vel aliud pecus errans invenerit.*
59. *Qui ingenuam virginem per vim corruperit.*
60. *Si quis viduae violenter stuprum intulerit.*
61. *Si matrona vidua cuiuslibet libidine corrumpatur.*

62. *Si matrona viduâ volens corrumpatur a servo.*
63. *Si servus alienus aut originarius ingenuam virginem per vim corruperit.*
64. *Si quis ancillam alienam aut originariam virginem corruperit.*
65. *Quoties se ancillae ingenuus, originarius, aut servus miscuerit.*
66. *Quoties se originariae servus alienus aut ingenuus sociaverit.*
67. *Si originarius alienus se originariae iunxerit.*
68. *Si originaria de ingenuo solo exierit.*
69. *Si quis curialem collegiatum aut servum per XXX. annos possederit.*
70. *Si servus ad quamlibet Ecclesiam confugiat.*
71. *Si quis in caussa publici debiti ad Ecclesiam quamlibet convolaverit.*
72. *De allegatione testamentorum.*
73. *De auctoritatibus exequendis.*
74. *De improbo litigatore.*
75. *De armatis hominibus expugnandis, si ad rem venerint violenti.*
76 *De reddendo momento rerum invasarum.*
77. *Si servi de inrogata violentia convicti fuerint.*
78. *De ingenuo plagiato.*
79. *Si quis ingenuum in conditione tenuerit.*
80. *Si mancipium alienum sollicitaverit.*
81. *Si quis nesciens a plagiatore mancipia comparaverit.*
82. *Si quis ingenuus distrahatur.*
83. *Qui ingenuum coelaverit, vendiderit, vel sciens comparaverit.*
84. *Quisquis servum alienum aut colonum sciens fugitivum susceperit.*
85. *Si servos sollicitatos, vel ab altero furto ablatos, susceperit.*
86. *Qui servum alienum invito domino apud se detinuerit.*
87. *In fuga positum servum.*
88. *Si abactor, sollicitator, aut fur, antequam conveniatur, mortuus fuerit.*
89. *Si quis sibi ad terrorem militiam confinxerunt.*
90. *Si quis testamentum, codicillum, tabulas, rationes, gesta, libellos, cautiones, epistolas, in fraudem alterius mutaverit.*
91. *Qui testibus pecuniam dederit, ut falsum dicant.*
92. *Si sponsa persuasa ab sponso ad eius domum non tradita venerit.*
93. *Invitus pater familiam suam nulli dare in matrimonium cogitur.*
94. *Parentes, qui cogente necessitate filios vendiderint.*
95. *Nec pro pignore filios a parentibus dari.*
96. *Qui in libertate degunt, si ad servitutem vocantur.*
97. *Qui domum, aut villam, aut casam incenderit.*
98. *Incendium quod incaute servus aut colonus in agro suo posuerit.*
99. *Qui hominem sine audientia occiderit, aut occidi suaserit.*

100. *Servum alienum in alterius caput torqueri non posse.*
101. *Qui servum ideo comparavit, ne adversus se torqueretur.*
102. *Si servus ad hoc fuerit manumissus, ne torqueretur.*
103. *Ubi aliquod facinus committitur, ibi debere defendi.*
104. *De effossis terminis, aut arboribus terminalibus.*
105. *Qui limites inter duos fundos debeant observari.*
106. *De negotio sacramentis finito.*
107. *De auctore seditionis.*
108. *De his qui pagano ritu sacrificaverint.*
109. *Si servus aut colonus, domino nesciente, violenter aliqua rapuerit.*
110. *Qui sepulchrum destruxerint.*
111. *Si quis intra urbem Romam cadavera sepelierit.*
112. *De bonis damnatorum quolibet crimine.*
113. *Si curialis damnatus filios reliquerit.*
114. *Si damnatum clerici aut alii eruerint.*
115. *Qui pecuniam publicam aut fiscalem furaverit.*
116. *Si quis a fure aliqua ad servandum susceperit.*
117. *Servus si furtum fecerit, vel damnum cuilibet dederit.*
118. *Si propter furtum servi dominus conventus fuerit.*
119. *Si quis de taberna, nave, aut stabulo perierit.*
120. *Si servus furtum fecerit, et manumissus fuerit.*
121. *Si procuratori, aut actori, vel colono, conductori aut servo alicuius, invito aut nesciente domino, mutuam pecuniam quis dederit.*
122. *Si quis cautionem suam potenti dederit exigendam.*
123. *Creditor si debitori suo res sibi non obligatas violenter rapiat.*
124. *De pignoribus capiendis.*
125. *Si quis de Ecclesiis, id est locis religiosis, homines traxerint.*
126. *Ut nullus curialium, sive tabulariorum, vel susceptorum, intra Ecclesiam residens, emittat pictacia.*
127. *Ut invitus nullus delegetur.*
128. *Si filius in potestate patris positus, servus, aut colonus, a patre, vel domino in aliqua culpa non defendatur.*
129. *Qui per mendacium vel subreptionem aliquid impetraverit.*
130. *Si quid promissum est, ut fur comprehenderetur.*
131. *Qui de debito in iudicio convicti aut condemnati fuerint.*
132. *Qui possessor ad iudicium veniet.*
133. *Mulier etiamsi per cautionem alienum debitum se reddituram spondeat.*
134. *Qui ultra legitimam, centesimam a debitore suo speraverit.*
135. *Si fideiussor pignora debitoris, pro quo fidem fecit, liberaverit.*
136. *Si quis quamlibet rem*

suam nesciens a possessore conduxerit.
137. *Si quis in area aliena aedificium fecerit.*
138. *Si una res a duobus fuerit comparata.*
139. *Cuius forum auctor venditionis sequatur.*
140. *Qui de re comparata pertulerit quaestionem.*
141. *Quicunque servum fugitivum vendiderit ignoranti.*
142. *Liceat unicuique domino mancipia sua, etiam originaria, ad alia loca transferre, vel quod voluerit facere.*
143. *De servandis privilegiis Iudaeorum.*
144. *De emittendis securitatibus fiscalium titulorum.*
145. *Si quis Barbarorum tertio conventus, iudicio adesse contempserit.*
146. *De frugibus sublatis.*
147. *De venditionibus bona fide celebratis.*
148. *De servis aut colonis de hoste reversis.*
149. *De mensura et ponderatione publica.*
150. *Ut nullus alieno rustico aut bovi imperet.*
151. *De messe laesa, aut arbore deiecta.*
152. *Si alienus servus ab alio occidatur.*
153. *Uxorem pro marito non debere conveniri.*
154. *De die Dominico, et diebus sancti Paschatis.*

EDICTUM THEODERICI REGIS.

Querelae ad nos plurimae pervenerunt, intra provincias nonnullos legum praecepta calcare. Et quamvis nullus iniuste factum possit sub legum auctoritate defendere: nos tamen cogitantes generalitatis quietem, et ante oculos habentes illa, quae possunt saepe contingere, pro huiusmodi casibus terminandis, praesentia iussimus edicta pendere: ut salva iuris publici reverentia, et legibus omnibus cunctorum devotione servandis, quae Barbari Romanique sequi debeant super expressis articulis, edictis praesentibus evidenter cognoscant.

Priore itaque loco statuimus, ut si iudex acceperit pecuniam, quatinus adversum caput innocens contra leges et iuris publici cauta iudicaret, capite puniatur.

II. Iudex si pecuniam, contra statum aut fortunas cuiuslibet ut sententiam proferret, acceperit, et ex hac re sub iusta fuerit examinatione convictus, in quadruplum quod venalitatis studio accepit, exsolvat, illi profuturum, contra quem redemptus docebitur tulisse sententiam.

III. Iudex quod immerito provincialibus rapuerit, amissa dignitate qua male usus est, in quadruplum reddat his duntaxat, quibus immerito constat ablatum: et si defunctus fuerit, ab eius heredibus haec poena poscatur.

IV. Officium cuiuslibet iudicii, quod quid ultra quam iussum est, exegerit, in quadruplum sub fustuaria poena cogatur exsolvere iis, quibus inlicite monstrabuntur ablata.

V. Sententia non praesentibus partibus dicta nullius momenti sit; nisi adversus eum prolata doceatur, qui tertio conventus et edictis solemniter inclamatus, adesse contempserit.

VI. Ad officium sollicitudinemque iudicis pertinet, ut ea scripto lata definiant, quae apud se aguntur, sententia: et in executionem mitti iubeant, quod fuerit iudicatum.

VII. Iudex discussis utriusque partis suggestionibus atque documentis, id solum iudicare debet, quod iuri et legibus viderit convenire.

VIII Sine competentis iudicis praecepto nullus inge-

nuorum sustineat detentionis iniuriam, aut ad iudicium deducatur, vel in privata habeatur cuiuslibet praesumptione custodia.

IX. Si quis autem aliquid eorum admiserit, ad violentiae poenam, quae capitalis est, se non dubitet esse rapiendum.

X. Qualemcunque cuiuslibet rei possessorem conveniri iudiciaria auctoritate decernimus, et expectari semper iuste cognitionis eventus. Quod si quis qualemcunque pos sessorem possessione deiecerit, amissionem, pro tanta praesumptione, vel bonae litis incurrat; reformata scilicet possessione quam occupaverit, fructus quoque duplos pro tanta temeritate persolvat. Quod si illam possessionem occupaverit, quae eidem minime debebatur, hanc poenam habeat, ut et rem cum fructibus in eo statu domino reddat invasam, et aestimationem rei pervasae subire cogatur, fisci iuribus profuturam. Cuius decreti iusti atque legitimi omnes per provincias iudices, et urbe venerabili constitutos, vel eorum officia, iubemus esse custodes: ita ut si aliquid extiterit, quo se putent exigendae mulctae superius comprehensae pares esse non posse, relationem ad scrinia nostra transmittant, ut a nobis, si ratio poposcerit, districtius vindicetur.

XI. Quod si possessor pulsatus legibus, non reddiderit rem petitam, et sub cognitionis eventu adversus eum legibus fuerit lata sententia, a die qua per auctoritatem conventus est, et dedit responsum, expensas litis vel sumptus victus exsolvat. Hoc remedio fiet, ut in mala caussa nullum litigare delectet.

XII. Qui per triginta annos quamlibet rem iugiter possidere fuerit adprobatus, neque publico, neque privato nomine patiatur aliquam penitus quaestionem. Tali autem pos sessori *v*) etiam auctorum proauctorumque suorum tempora secundum leges proficere debere censemus: illud adiicientes, ut si (intra triginta annos mota lis fuerit *w*), nec finita, superveniens conclusio triginta annorum, eandem sine aliqua dubitatione consumat: quia cuivis satis credimus abundeque sufficere, intra XXX. annos et actiones suas rite componere, et eas publico iudicio, vel privata definitione peragere. Ita ut circa pupillarem aetatem privilegia antiquis vel novellis legibus concessa, serventur, vel circa eos qui ex quo competere poterant post vicesimum et quintum annum intra tricesimum suas legibus proposuerint actiones.

---

v) Lind. *professori.* *w*) Al. *ultra triginta annorum mortalis fuerit.*

Cui casui quinquennii beneficium novella lege probamus adiectum.

XIII. Qui alterum quolibet crimine putaverit accusandum, non prius audiatur, nec de exhibitione aliquid iubeatur, nisi se praemissae inscriptionis vinculis obligarit, et istud caverit apud competentem iudicem, se eam poenam subiturum, si non probaverit, quod intendit, quam possit reus convictus secundum leges excipere: et usque ad eventum iudicii, tam reus, quam accusator, aequali custodiae sorte teneantur. Nisi forte aut minora sint crimina, in quibus fideiussor praeberi debeat, aut reus adeo nobilis et splendidi honoris sit, ut suae committi debeat dignitati.

XIV. Sub alterius nomine nullus accuset: quia improbum iudicamus, ut quis alienae utilitatis vel voluntatis, quasi sub specie accusationis, executor existat.

XV. Qui percussorem ad se venientem ferro repulerit, non habetur homicida: quia defensor propriae salutis videtur in nullo peccasse.

XVI. Qui ad possessionem alienam violentus advenerit cum multitudine congregata, si aut ipse, aut aliquis ex eodem numero, casu, dum repellitur violentia, occisus fuerit, is qui per necessitatem hoc fecit, a metu poenae liber habeatur.

XVII. Raptorem ingenuae mulieris aut virginis, cum suis complicibus vel ministris, rebus probatis iuxta leges iubemus extingui: et si consenserit rapta raptori, pariter occidatur.

XVIII. Si parentes raptae, aut curator eius, quae minore aetate rapta est, exequi et vindicare talis facti culpam forte neglexerit, pactum quod non licet de hoc crimine faciendo, poenam patiantur exilii.

XIX. Servus vero si querelam de raptu dissimulari a dominis, et pactione crimen senserit definiri, atque iudiciis prodiderit, libertate donetur.

XX. Raptum intra quinquennium liceat omnibus accusare, post quinquennium vero nullus de hoc crimine faciat quaestionem, etiamsi intra suprascriptum tempus egisse aliquid de legibus doceatur: maxime cum et filii de hoc matrimonio suscepti, exacto quinquennio legitimorum et iure et privilegio muniantur.

XXI. Si quis ancillam alienam aut originariam violenter cum multitudine congregata rapuerit, si ingenuus est, raptoris poena feriatur, quia violentiae crimen admittit: si servus est aut colonus, et sua hoc tantum voluntate commisit, simili ratione puniatur.

XXII. Si vero conscio conductore, aut iubente, aut connivente, vel non prohibente hoc fecerit, etiam con-

ductor ipse, tanquam facti reus, simili poena feriatur. Si autem domino sciente vel iubente hoc fecit, eandem possessionem, de qua raptor egressus est, fisco profuturam dominus incunctanter amittat.

XXIII. Si quis intestatus mortuus fuerit, is ad eius successionem veniat, qui inter agnatos atque cognatos gradu vel titulo proximus invenitur, salvo iure filiorum ac nepotum.

XXIV. Fiscus tunc agat, quando nec parentum, nec filiorum, nec nepotum, nec agnatorum, nec cognatorum, nec uxoris et mariti, quae succedat, extare comperitur persona, secundum veterum constituta: ita ut fiscus, quotiens locum successionis invenerit, vel aliqua sibi competentia repetit, actionem, remota titulorum vel officii praesumptione, proponat; quia tunc fiscus unamquamque rem merito potest et sine oppressionis alienae iniuria vindicare, cum intercedente sententia pro ipso fuerit iudicatum. Nobis enim, sicut et Principes voluerunt, ius cum privatis volumus esse commune.

XXV. Unumquemque possessorem fisci nomine apud competentem iudicem statuimus debere pulsari.

XXVI. Clericos religiosasque personas intestatas deficientes, quotiens defuerit qui iure succedat, locum Ecclesiae suae secundum leges facere debere praecipimus.

XXVII. Curialis si sine successore, quem leges vocant, intestatus defecerit, excluso fisco curiae suae locum faciat.

XXVIII. Faciendorum testamentorum omnibus, quos testari leges permittunt, damus late licentiam: ita ut septem aut quinque testes ingenui ac puberes, in conspectu testatoris, uno tempore, eodem rogante subscribant.

XXIX. Quod si testator aut litteras ignorando, aut per necessitatem vicinae mortis, propriam subscriptionem non potuerit commodare, tunc octavus testis pro testatore adhibeatur huiusmodi, de cuius fide dubitari omnino non possit: scituris testibus et scriptore praecipue testamenti, quod si quid falsitatis extiterit, sub cognitione decursa se supplicium evadere non posse, quod circa falsarios legum dictat auctoritas.

XXX. Sciat autem scriptus heres, vel legatarius, aut libertus, quod si eis conniventibus, aut scientibus, tale aliquid temptatum fuerit, se non solum emolumento ipso, vel fructu eius scripturae esse privandos, verum etiam falsi poenam declinare non posse. In hoc reatu erit, quisquis operam aut studium faciendis adhibuerit talibus testamentis: cum voluntates velimus esse liberas mortuorum, et nihil ibi sibi aliena debeat persuasio vindicare.

XXXI. Ne quis voluntatem suam facere volentem, aut

testes quolibet nomine deterreat, aut contradictor existat: cum, si quid actionis fuerit, eam legibus adversus heredem possit exercere.

XXXII. Barbaris, quos certum est Reipublicae militare, quomodo voluerint et potuerint, faciendi damus licentiam testamenti, sive domi, sive in castris fuerint constituti.

XXXIII. Is qui ab intestato defuncti sperat hereditatem, si volentem testatorem prohibeat facere testamentum, tanquam ab indigno eius hereditas auferatur.

XXXIV. Nemo aut Romanus, aut Barbarus, rem petat alienam: quam si per subreptionem impetraverit, non valebit, et eam se non dubitet cum fructibus redditurum. Salvo eo, quod super hac parte superiora nostra edicta ius sanciunt.

XXXV. Is qui quasi sub specie utilitatis publicae, ut sic necessarie faciat, delator existit, quem tamen nos execrari omnino profitemur, quamvis vel vera dicens legibus prohibeatur audiri: tamen si ea, quae ad aures publicas detulerit, inter acta constitutus non potuerit adprobare, flammis debet absumi.

XXXVI. Si quis ad nuptias non legitimas adspiraverit, legum censuram penitus non evadat: qui nec iustum matrimonium, nec filios sciat se habere legitimos.

XXXVII. Intra annum mortis mariti nulla ad secundas nuptias migret: sed nec furtim se misceat illi, cuius post annum erit uxor futura; quia leges videtur circumscribere voluisse. Idcirco utramque personam stupri ream esse praecipimus. Quam querelam damus tantum filiis et propinquis, ut quod in talibus caussis legibus competit, exsequantur.

XXXVIII. Adulteri vel adulterae intra iudicia convicti, interitum non evadant: ministris eiusdem criminis, aut consciis, pariter puniendis.

XXXIX. Qui, ut adulterium fieret, domum vel casam praebuit; quive mulieri, ut adulterio consentiret, suasit, capite puniatur.

XL. Qui falsum nesciens allegavit, ad falsi poenam minime teneatur.

XLI. Qui falsum fecerit, vel sciens falso usus fuerit, aut alterum facere suaserit, aut coëgerit, capitali poena feriatur.

XLII. Qui varium *x*), aut falsum testimonium dixerint, aut utriusque *y*) parti prodiderint, in exilium dirigantur.

XLIII. Nullus ad potentem Romanum aut Barbarum proprias quolibet titulo transferat actiones. Quod si fecerit, iacturam litis iurgator incurrat, et is qui susceperit, me-

---

x) Al. *vanum*. *y*) Al. *utrique*.

dietatem pretii rei aestimatae fisco cogatur inferre. Qua poena teneri praecipimus etiam eos, qui rem in lite positam in huiusmodi crediderit transferendam esse personam; quoniam volumus, ut remota persona potentioris, aequa iurgantes sorte confligant. Litigantibus vero post caussae terminum, largiendi quod vicerint, cui voluerint personae concedimus potestatem.

XLIV. Nullus se potens Romanus aut Barbarus tanquam defensor aut suffragator negotio misceat.

XLV. Nullus alienae rei vel suae titulos prorsus adfigat: cum soli fisco hoc privilegium, his quae possidet iure vel corpore, videatur esse concessum.

XLVI. Is qui in ea re quam possidet, iudicis praeceptione conventus, titulum potentis nomine adfixum adversario suo crediderit opponendum, eius possessionis aut casae, quam sub hac fraude vindicare temptaverit, amissione puniatur: nec repetendae actionis, etsi competere possit, habeat facultatem.

XLVII. Ille vero qui possessa ab aliis praedia titulis occupaverit, capite puniatur.

XLVIII. Libertos originarios, vel servos, dominos aut patronos suos eorumque liberos deferentes, in quolibet negotio prohibemus audiri: quia huiusmodi personae neque in civilibus, neque in criminalibus caussis contra patronos aut dominos eorumque liberos, etiamsi pro his dicant, vocem possunt habere legitimam; quos in huiusmodi facto deprehensos, in ipso actionis exordio gladiis oportet extingui.

XLIX Hoc etiam de familiaribus servari debere censemus, qui cuiuslibet familiaritati vel domui inhaerentes, delatores aut accusatores emerserint: excepto tamen crimine maiestatis.

L. Occultis secretisque delationibus nihil credi debet: sed eum qui aliquid defert, ad iudicium venire convenit; ut si, quod detulit, non potuerit adprobare, capitali subiaceat ultioni.

LI. Donationes sub hac solemnitate praecipimus celebrari. Quod si cuiuslibet pretii res mobilis fortasse donetur, vel certe mancipium, sola traditione largientis sit perfecta donatio; quae tamen scripturae fide possit ostendi, cui testium subscriptio adiecta monstretur.

LII. Si vero praedium rusticum aut urbanum quisquam libero arbitrio conferre voluerit, scriptura munificentiae etiam testium subscriptionibus roborata gestis municipalibus allegetur; ita ut confectioni gestorum praesentes adhibeantur tres curiales, aut magistratus, aut pro magistratu defensor civitatis cum tribus curialibus, aut duumviri, vel quinquennalis: qui si defuerint, in alia civitate quae haec

habuerit, allegationis firmitas impleatur, aut apud iudicem eiusdem provinciae, quod donatum fuerit, allegetur.

LIII. De traditione vero quam semper in locis secundum leges fieri necesse est, si magistratus, defensor, duumviri aut quinquennalis forte defuerint, ad conficienda introductionum gesta, tres sufficiant curiales; dummodo vicinis scientibus impleatur corporalis introductionis effectus.

LIV. Passim matrimonia dissipari non patimur. Ideo uxor a marito, aut maritus ab uxore, nisi probatis caussis, quas leges comprehendunt, omisso repudio, a iugali vinculo non recedant. Caussae autem istae debent esse divortii. Si maritus aut homicida, aut maleficus, aut sepulchrorum violator ab uxore in examine fuerit adprobatus. Maritus quoque his criminibus convictam merito dimittat uxorem, si adulteram, si maleficam, vel etiam quam vulgus adpellat aggagulam, in iudicio potuerit adprobare. Quibus edoctis, maritus et dotem lucretur, et sponsalitiam recipiat vel sibi habeat largitatem, et tituli utriusque proprietatem secundum leges filiis eum iubemus servare communibus. Pari etiam modo, si mulier maritum superioribus criminibus involutum in indicatione convicerit, et dotem recipiat, et sponsalitiam lucro habeat largitatem. Cuius tamen sponsalitiae tantum donationis proprietatem liberis communibus etiam ipsa conservet: nubendi vero, vel non nubendi licentiam pro constitutis veteribus sortiatur.

LV. Omnes appellationes suscipiant ii provinciarum iudices, a quibus provocari potest: quando optimae conscientiae conveniat etiam superfluam appellationem sine dubitatione suscipere, dum de appellationis merito sacer possit perpensis legibus cognitor iudicare. Quod si iudex sua absentia procuravit, ne appellatoris libellos accipiat: in locis celeberrimis, qui appellare voluerit, libellum de absentia iudicis de sua appellatione habere debere censemus. Iudex autem, qui aut suscipere appellationem contempserit, aut certe in custodiam dederit, aut verberaverit, aut aliquo dispendio laeserit appellantem, decem librarum auri amissione feriatur, quas fisci compendiis cura sacri cognitoris praecipimus aggregari; officium quoque, cuius interest, mulctae legitimae subiacebit.

LVI. Abactor animalium vel gregum atque pecorum alienorum, sive ea de stabulis, sive de pascuis abegerit, gladio puniatur, et in quadruplum amittentis damno de eius substantia consulatur. Quod si servus aut originarius fuerit, dominus pro his conventus legibus, si maluerit, aut, ut supra diximus, satisfaciat, aut impetitos ad poenam mortis iudici publico tradere non moretur

LVII. Abactor si usque ad unum equum, duas equas,

totidemque boves, et usque ad decem capras, et quinque porcos tulisse tam de stabulis, quam de pascuis fuerit adprobatus, sive per surreptionem, sive ea violenter abduxerit, severissime puniatur: quidquid vero intra suprascriptum numerum animalium vel porcorum z) a quocunque sublatum fuerit, tanquam furtum sub quadrupli poena solvatur.

LVIII. Qui bovem, vel equum errantem, vel aliud pecus abduxerit, furti magis reus tenendus est, et in quadruplum animalia vel pecora sublata restituat: nisi ea ab eo die quo invenerit, septem diebus continuis in publicis celeberrimisque locis, aut ante praetorium iudicis proposuerit; hoc enim facto nullius poenae damna sustineat.

LIX. Qui ingenuam virginem per vim corruperit, si idoneo patrimonio gratulatur, et est genere nobilis, eandem accipere cogatur uxorem; ita ut ei sponsalitiae titulo largitatis quintam partem patrimonii sui noverit conferendam. Quod si iam habens uxorem ista commiserit, tertiam partem patrimonii sui illi, quam per vim corruperit, sub idonea et sollenni scriptura dare cogatur: ut illa quae per eum iacturam pudoris incurrit, honestum possit invenire coniugium. Si autem nullo patrimonio aut nobilitate fulcitur, oppressor et violator pudoris ingenui, supplicio adficiatur extremo

LX. Si quis viduae stuprum violenter intulerit, cuiuslibet loci corruptor sit, adulterii poena depereat.

LXI. Si quis vero etiamsi cum volente et adquiescente vidua hoc crimen admiserit, flammis ultricibus exuratur: illa quoque adulterii poena damnanda, quae non erubuit servili subiacere libidini.

LXII. Si matrona vidua alicuius libidine volens corrupta sit, stuprum admittitur: nisi forte vilis vulgarisque sit mulier. Cum his enim viduis adquiescentibus si quis concubuerit, quas artis operam, aut ministerii laborem publice exercere constiterit, hoc crimini nec ipse nec illae teneantur obnoxii.

LXIII. Si servus alienus aut originarius ingenuam virginem per vim corruperit, aut stuprum viduae per vim intulerit, convento domino, rebus discussis atque patefactis, capite feriatur.

LXIV. Ancillam alienam virginem vel originariam, cuiuslibet aetatis, quisquis ingenuus, nulli tamen quolibet modo obnoxius civitati, corruperit, si dominus voluerit, aut corruptor ipse rogaverit, et apud gesta professus fuerit, mansurus in domini mulieris potestate, eius quam vitiavit contubernium non relinquat, nec, eadem mortua, discedendi habeat facultatem. Quod si dominus ancillae non con-

z) Al. *vel pecorum.*

senserit, aut ille profiteri noluerit, tunc aut huius meriti duo mancipia domino tradat, eius iuri profutura, si eius substantia patiatur: aut si hoc implere non potuerit, caesus districtissime fustibus vicinae civitatis collegio deputetur; quod iudex eiusdem loci, periculi sui memor, implere et custodire debebit.

LXV. Quoties se ancillae ingenuus, aut originarius, aut servus forte miscuerit, necesse est ut omnis matrem sequatur agnatio, id est, filii omnes ad dominum ancillae pertineant.

LXVI. Quoties vero se originariae servus alienus ingenuusve miscuerit, nihilominus omnes filii matrem sequantur.

LXVII. Si vero originarius alienus se originariae fortasse coniunxerit, duas filiorum partes originarii dominus, et tertiam sobolis originariae dominus consequatur.

LXVIII. Originaria ex quo *a*) de ingenuo solo discesserit, intra vicennii spatia repetatur. Quod si *b*) originaria, exemptis viginti annis, domino sub hac praescriptione perierit, simul eius *c*) agnatio, intra viginti annos suscepta a domino mulieris, servato novellae legis tenore non pereat.

LXIX. Quisquis curialem, aut collegiatum, aut servum, per triginta annos possederit, qui nullam patriae suae collationem subiisse monstratur *d*), eos praediorum dominis iubemus adquiri: quia in nullo tricennalis legis saluberrimum constitutum sub qualibet patimur occasione turbari: quam sive adversus privatum, sive adversus fiscum, suam, quemadmodum leges praecipiunt, obtinere convenit firmitatem. Et quia frequenter scimus tales calumnias in perniciem dominorum, conniventibus rusticis aut curialibus excitari, quo conlationem praestitisse dicantur: hoc eatenus valebit, si sciente possessionis domino, et non reluctante, aut certe procuratore conductoreque eius, cum Dominus in transmarinis fuerit regionibus constitutus, conlationem *e*) praestitam fuerit adprobatum.

LXX. Si servus cuiuslibet nationis ad quamlibet Ecclesiam confugerit, statim domino veniam promittente reddatur: nec enim ultra unum diem ibidem residere praecipimus. Qui si exire noluerit, vir religiosus archidiaconus eiusdem Ecclesiae, vel presbyter atque clerici, eundem ad dominum suum exire compellant, et domino indulgentiam praestanti sine dilatione contradant. Quod si hoc suprascriptae religiosae personae facere forte noluerint, aliud mancipium eiusdem meriti domino dare cogantur: ita ut

---

a) Al. Codd. *ex eo.* *b*) Al. *Quae si.* *c*) Al. *sunt eius.* *d*) Al. *patriam suam collationem subiisse monstretur.* *e*) Al. *consolationem.*

etiam illud mancipium, quod in Ecclesiae latebris commoratur, si extra Ecclesiam potuerit comprehendi, a domino protinus vindicetur.

LXXI. Si quis in caussa publici debiti ad Ecclesiam quam libet convolaverit, archidiaconus eum compellat egredi, ad edenda legibus ratiocinia sua: aut si hoc facere noluerit, eius substantiam, quam ad Ecclesiam detulit, sine mora contradat. Quod nisi fecerit, quanti interest utilitatis publicae, archidiaconus cogatur exsolvere.

LXXII. Testamenta, sicut leges praecipiunt, allegentur: hoc modo fides voluntatis alienae titubare non poterit.

LXXIII. Auctoritates quorumlibet iudicum, val praecepta cuiuslibet sedis ac potestatis, sola publica servata civilitate exequantur officia: et conventum sufficiat promittere, se ad iudicium esse venturum, nihil ultra praesumat apparitor. Et illius sedis apparitor executiones suscipiat, unde praecepta manaverint. Quod si alterius miles, alterius iudicis auctoritatem exsequi forte temptaverit, amissionem cinguli fustibus caesus incurrat: litigator autem negotium incunctanter amittat.

LXXIV. Si petitor improbe litem cuiuscunque rei alteri forte commoverit, et fuerit sub iusta examinatione convictus, ex die plantati solenniter iurgii, sumptus et litis expensas, quae se pulsatus immerito sustinuisse docuerit, a petitore recipiat, sub aestimatione scilicet iudicis, aut bonorum virorum ex delegatione noscentium: quorum iustitiae et deliberationis erit, quales sumptus litis et expensas eum, qui importune alterum ad publicum deduxerit examen redhibere conveniat.

LXXV. Qui etiam armatis hominibus, ferro, fuste, lapide, de possessione quemquam, domo, villa expulerit, expugnaverit, obsederit, clauserit, aut si forte propter hanc rem quis homines suos praestiterit, locaverit, conduxerit, turbam, seditiones, incendium fecerit, ad violentiae poenam, quae est superius adscripta, teneatur. Si quis autem sepeliri mortuum, quasi debitorem suum adserens, prohibuerit, honestiores bonorum suorum partem tertiam perdant, et in quinquennale exilium dirigantur: humiliores caesi fustibus, perpetui exilii damna sustineant.

LXXVI. Illi res occupata per violentiam intra annum momenti iure salva proprietatis caussa reddetur: qui eandem rem, quam alterius praesumptione perdidit, nec violenter, nec abscondite, nec precario possidet.

LXXVII. Si servi de irrogata violentia convicti fuerint, aut certe confessi, et hoc domini praecepto factum sub iusta et diligenti cognitione constiterit, domino ad vio-

lentiae poenam retento, pervasa reddantur, servis nihilominus extremo supplicio puniendis, si violentiam eos sua temeritate commisisse claruerit.

LXXVIII. Qui ingenuum plagiando, id est sollicitando, in alia loca translatum aut vendiderit, aut donaverit, vel suo certe servitio vindicandum crediderit, occidatur.

LXXIX. Qui ingenuum in servitute tenet, nec conditioni potest obnoxium comprobare, et calumniae et iniuriarum reus teneatur adstrictus.

LXXX. Qui mancipium alienum sollicitaverit, tres alios eiusdem meriti, et ipsum domino cum peculio suo reddat. Quod si quis a quolibet bona fide suscipitur, quo se dicat ingenuum, suscipientis haec debet esse cautela, ut eum ducat ad gesta, et se profiteatur ingenuum: quo facto, dum a domino servus aut originarius postulatus fuerit et probatus, solus sine retinentis incommoditate reddatur.

LXXXI. Si quis nesciens a plagiatore mancipia comparaverit, reatu plagii non potest obligari.

LXXXII. Si ingenuus distrahatur, nullum praeiudicium sui status incurrit, nisi forte tacendo de ingenuitate sua, emptoris ignorantiam maior aetate circumvenerit. Nam de plagio adversum venditorem pro defensione vel iniuria sua agere potuit: nisi pretium, quod pro eo datum fuerit, cum suo voluerit venditore partiri. Tunc enim praeiudicium conditionis incurret, quod sibi ipse dissimulando et consentiendo peperit.

LXXXIII. Qui ingenuum celaverint, vendiderint, vel scientes comparaverint, humiliores fustibus caesi in perpetuum dirigantur exilium; honestiores, confiscata tertia parte bonorum suorum, poenam patiantur nihilominus quinquennalis exilii.

LXXXIV. Quisquis servum, sive colonum alienum, sciens fugitivum susceperit, aut occultaverit, ipsum domino cum mercedibus et peculio eius, et eiusdem meriti alterum reddat. Quod si secundo aut tertio eundem fugitivum idem apud quem fuerat, suscipiendum esse crediderit, praeter ipsum cum mercedibus, tres alios domino eius tradat. Mancipium tamen ipsum, ne forte propter capiendum lucrum callide et dolose a domino ad domum eius, qui susceperat, immissum fuerit, oportet in examinatione torqueri: ut si per interrogationem in quaestionem positi constiterit a domino suo ad domum alterius fraudulenter immissum, fisci protinus compendiis adplicetur.

LXXXV. Servos sollicitatos ab altero vel furto ablatos, si scientes alii susceperunt, non tantum de his susceptis conveniri et eos reddere debent, sed etiam ad poenalem actionem furti detinendi sunt.

LXXXVI. Qui servum alienum invito domino apud se tenuerit, furti est actione pulsandus.

LXXXVII. In fuga positus servus nec vendi, nec donari potest.

LXXXVIII. Si abactor, sollicitator, ac fur, antequam per auctoritatem iudicis convincatur, mortuus fuerit, heredes eius pro delicto auctoris sui in nullo teneantur obnoxii, nisi ob earum tantum rerum repetitionem, quas ad eos pervenisse constiterit.

LXXXIX. Si quis sibi, ut aliquem terreat, militiam confinxerit, vel adsumpserit quam non habet potestatem, viliores fustibus caesi perpetuae relegationis mala sustineant, honestiores exilii patiantur incommoda.

XC. Qui testamentum, codicillum, tabulas, rationes, gesta, libellos, cautiones, epistolas in fraudem alterius, quocunque loco deleverint, mutaverint, subiecerint, subrepserint, incenderint, raserint; aut aes, argentum, vel ferrum inauratum scientes pro auro dederint, vel vendiderint, vel supposuerint; quique pro argento stannum subiecerint, vel exteriorem circulum solidi praeciderint, quive ut id fieret, iusserint, operamve dederint, poenam sustineant falso crimini constitutam.

XCI. Qui testibus pecuniam dederit, ut falsum testimonium dicant, vel certe quod sciunt taceant, aut non exprimant veritatem, vel iudici praemium dederint, ut sententiam contra iustitiam dicat, vel non iudicet, humiliores capite puniantur, honestiores honorum suorum amissione multentur.

XCII. Si sponsa persuasa ab sponso ad eius domum non tradita venerit, sponsus raptoris crimine non teneatur.

XCIII. Invitus pater familiam suam in matrimonium nulli dare compellatur.

XCIV. Parentes qui cogente necessitate filios suos alimentorum gratia vendiderint, ingenuitati eorum non praeiudicant, homo enim liber pretio nullo aestimatur.

XCV. Nec pro pignore filii a parentibus alicui dari possunt: et si sciens creditor ingenuos pro pignore a parentibus susceperit, in exilium dirigetur. Operas enim tantum parentes filiorum, quos in potestate habuerint, locare possunt.

XCVI. Qui in libertate degens ad servitutem vocatur, rei partes sustinet: ideo petitori eius, vel illi qui se dominum dicet, incumbet servum suum docere. Si vero ex possessione servitutis in libertatem reclamet, defensori eius necesse est liberum comprobare.

XCVII. Qui casam, domum, aut villam alienam inimicitiarum caussa incenderit: si servus, colonus, ancilla,

originarius fuerit, incendio concremetur: si ingenuus hoc fecerit, restituat quidquid dispendii acciderit per illud, quod commovit, incendium; aedificiumque renovet, et aestimationem insuper consumptarum rerum pro poena talis facti cogatur exsolvere; aut si hoc sustinere pro tenuitate nequiverit, fustibus caesus perpetui exilii relegatione plectatur.

XCVIII. Ex eo vero incendio, quod incaute servus aut colonus in domini sui agro supponit, si vicini forte arbores frugiferas, aut silvas, vineta, vel segetem laeserit, sive aliud quodlibet dispendium adtulerit, aut aestimatione habita dominus eius, per quem vicino damnum continget, sarciat atque compenset: aut ipsum qui ignem supposuit, si hoc magis elegerit, pro facti culpa tradat iudici puniendum.

XCIX. Qui hominem sine audientia, et sine potestate vel iurisdictione iudicis competentis, immerito iusserit vel suaserit occidi, tanquam reus homicidii occidatur.

C. Servus alienus in alterius caput torqueri non potest: nisi delator, aut accusator, cuius interest probare quod intendit, pretium eius, quantum dominus taxaverit, inferre paratus sit.

CI. Qui servum ideo comparaverit, ne adversus se torqueretur, restituto pretio resoluta venditione, adversus eum qui fraudulenter emerat, debet subiici quaestioni.

CII. Si servus ad hoc fuerit manumissus ne torqueatur, quaestio de eo nihilominus haberi potest.

CIII. Ubi quod facinus commissum dicitur, ibi deferendum et vindicandum est. Hi enim qui accusantur, de provincia ad aliam provinciam transferri non debent, ne per longum iter eripiantur, aut fugiant: nec interest si ingenui, vel liberti, vel servi sint, qui aliquid criminosum commisisse dicuntur.

CIV. Qui effodiunt terminos, vel exarant limites, finem scilicet designantes, aut arbores terminales evertunt; si servi sunt aut coloni, et sine conscientia vel iussu domini fecerint, puniantur. Si vero hoc imperante domino factum esse constiterit, idem dominus tertiam partem bonorum suorum perdat, fisci iuribus profuturam: servo ipso aut colono nihilominus capite puniendo.

CV. Eos terminos observandos, quos duorum fundorum dominus inter utrumque praedium, cum ex his unum alienaret, servari debere constituit; non eos, qui singulos fundos antiqua institutione separabant.

CVI. Quoties aliquod negotium consensu litigantium aut sententia iudicis, sacramentis fuerit diffinitum, retractari non poterit: nec de periurio agere cuiquam vel movere permittitur quaestionem.

CVII. Qui auctor seditionis vel in populo, vel in exercitu fuerit, incendio concremetur.

CVIII. Si quis pagano ritu sacrificare fuerit deprehensus, arioli etiam atque umbrarii, si reperti fuerint, sub iusta aestimatione convicti, capite puniantur; malarum artium conscii, id est malefici, nudati rebus omnibus, quas habere possunt, honesti perpetuo damnantur exilio; humiliores capite puniendi sunt.

CIX. Si servus aut colonus domino nesciente violenter aliqua rapiat, dominus eius intra annum in quadruplum post annum in simplum convenietur. Aut pro noxia certe, si hoc magis elegerit, ipsum servum vel colonum noverit ad poenam iudici contradendum: ita ut, quod ad eum ex ipsa servi violentia pervenisse constiterit, reddat. At si conventus eum fugisse dixerit, executionem eius conquerenti dedisse sufficiat.

CX. Qui sepulchrum destruxerit, occidatur.

CXI. Qui intra urbem Romam cadavera sepelierit, quartam partem patrimonii sui fisco sociare cogatur: si nihil habuerit, caesus fustibus civitate pellatur.

CXII. Damnatorum ex quibuslibet criminibus bona filiis primum ac parentibus, vel propinquis, usque ad tertium gradum proficiant: quod si eos non habuerint, fisco omnia solvantur.

CXIII. Si curialis damnatus filios reliquerit, totum quod dimisit, ipsi capiant: si non habuerit filios, ad curiam eius perveniant facultates; excepta causa maiestatis; in qua omnium damnatorum bona nec ad filios, si habeant, sed ad solum fiscum, secundum legum cauta, necesse est pervenire.

CXIV. Si addictos damnatosque iudiciis clerici vel quilibet alii violenter eruerint, ipsi ad poenam, vel ad dispendia teneantur, quae sententia in convictos prolata statuisse monstrabitur: et si conniventia iudicis vel conludio hoc claruerit perpetratum, quinque auri libras idem iudex cogatur exsolvere.

CXV. Qui pecuniam fisco vel publicis rationibus competentem furandi studio tulerit, eam reddat in quadruplum.

CXVI. Qui sciens ex rapinis aliqua à raptore, id est a fure servanda susceperit, eadem qua raptor poena teneatur.

CXVII. Servus si furtum fecerit, vel damnum cuilibet dederit, nisi eius dominus hoc pro sui qualitate reddere vel sarcire paratus sit, noxae eum dare cogitur: quod et de animalibus faciet, si alicui damna generaverint.

CXVIII. Si propter furtum servi dominus conventus furem ipsum magis tradere, quam defendere eum in iudi-

cio voluerit, illa etiam, quae ad eum ex ipso furto pervenisse constiterit, pariter debebit exsolvere.

CXIX. Si quid de taberna vel stabulo perierit, ab his qui locis talibus praesunt, vel qui in his negotiantur, repetendum est, ita ut praestent sacramenta de conscientia sua suorumque: et si hoc fecerint, nihil cogantur exsolvere, aut certe quantum petitor iuraverit se in eo loco perdidisse, restituant.

CXX. Si servus furtum fecerit, et manumissus a domino fuerit, vel venditus alteri, vel donatus, caussam de furto tum ipse manumissus dicat, vel ille qui eum emit, aut cui donatus est. Noxa enim semper caput sequitur. Et non solum is qui furtum fecit, sed etiam is cuius opera vel consilio furtum factum fuerit, furti actione tenebitur.

CXXI. Si procuratori, vel conductori, sive colono, vel servo alicuius, invito vel nesciente domino, mutuam pecuniam quis dederit, nec ipsi domino, nec rei eius aliquod praeiudicium comparetur: sed ex peculio servi vel coloni, considerata vel servata prius indemnitate domini, consulatur petitionibus creditoris.

CXXII. Amittant repetitionem debiti creditores, qui cautiones debitorum suorum potentibus tradiderint, et per eos magis exactionem mutuae pecuniae voluerint procurare.

CXXIII. Capiendorum pro suo arbitrio pignorum unicuique licentiam denegamus: ita ut, si probabile fuerit, hoc agendi iudicis praestet auctoritas.

CXXIV. Creditor si debitori suo res sibi non obligatas violenter rapiat, intra annum criminis admissi conventus, sub poena quadrupli praesumpta restituat: post annum vero in simplum debebit exsolvere. Quod etiam de fructibus violenter ablatis servari debere legum ratio persuadet.

CXXV. Si quis de Ecclesiis, id est locis religiosis, homines traxerit, vel aliquid violenter crediderit auferendum, capite puniatur.

CXXVI. Nullus post haec curialium, sive tabulariorum, aut susceptorum, in Ecclesia residens pictacia delegationis emittat: sed si quem fisco debitorem novit, exponat eum extra Ecclesiam constitutus, aut certe deleget facturus cum eo, qui se debitorem negaverit, publice rationem. Quod si mutuum quis, cum sibi delegatur, et se non debere clamaverit, violenter crediderit exigendum, in quadruplum extorta restituat.

CXXVII. Delegari nemo debet invitus: sed si is qui a creditore suo delegatur, consensum delegationi praebens, debere se fateatur, et redditurum spondeat, quod promisit, cogatur exsolvere.

CXXVIII. Filius in potestate patris positus, vel ser-

vus, aut colonus, si a patre, vel domino, in qualibet culpa non defendantur de ipso delicto vel crimine, tradendi sunt iudici competenti: nisi forte filiusfamilias ipse defendere pro delicto, quo impetitur, in indicio se voluerit.

CXXIX. Qui per mendacium, vel subreptionem aliquid impetraverit, nec ipsi prosit, nec alterum laedat.

CXXX. Quod promissum fuisse constiterit, ut fur comprehendatur, merito debetur, et oportet exsolvi.

CXXXI. Qui de debito in iudicio convicti vel condemnati fuerint, intra duos menses, a die latae sententiae, solutionem procurare debent: quod si non fecerint, per auctoritatem iudicis, ad eius petitionem qui vincet, capi eorum pignora debent et distrahi : ut quod sententia iuste lata constituit, possit impleri.

CXXXII. Qui possessor ad iudicium venit, non est cogendus dicere unde tenet, nec onus ei debet probationis mponi: quia hoc magis petitoris officium, ut rem quam repetit, doceat ad se pertinere.

CXXXIII. Mulier, etiamsi per cautionem alienum debitum se redditurum spondeat, non tenetur.

CXXXIV. Amittat sortem debiti creditor, qui ultra legitimam centesimam crediderit a debitore poscendum.

CXXXV. Fideiussor qui redimendo pignora eius debitoris, pro quo fidem dixerat, a creditore liberavit, oblata sibi debita pecunia, restituere pignora debitori compellatur.

CXXXVI. Si quisquam rem suam nesciens a possessore conduxerit, nihil sibi praeiudicat: sed de proprietate ipsius agere poterit.

CXXXVII. Si quis nesciens alienam aream esse, aedificium in ea construxerit, sumptus quos fecit, recipiat: sed amittat, quam in solo alieno fecerat mansionem.

CXXXVIII. Si una res a duobus temporibus diversis comparetur, ille potior erit, et dominium eius magis acquiret, cui traditam fuisse claruerit.

CXXXIX. Auctor venditionis, etiamsi privilegium habeat sui iudicis, tamen defensurus venditionem suam, forum sequatur emptoris.

CXL. Qui de re comparata pertulerit quaestionem, ipse petitori respondere compellitur, nec ad auctorem suum proponentem repellit: quem necesse est ad hoc tantum ipse commoneat, ut factum suum in indicatione *f)* defendat.

CXLI. Quicunque fugere solitum vendiderit ignoranti, si emptorem quoque fugerit, et pretium venditor reddat, et damna sarciat, quae per eundem contigerint fugitivum.

---

f) Al. *in inditione.*

CXLII. Liceat unicuique domino ex praediis, quae corporaliter et legitimo iure possidet, rustica utriusque sexus mancipia, etiamsi originaria sint, ad iuris sui loca transferre, vel urbanis ministeriis adplicare, ita ut et illis praediis adquirantur, ad quae voluntate domini migrata fuisse constiterit, et inter urbanos famulos merito censeantur: nec de eiusmodi factis atque ordinationibus, velut sub oppositione originis, quaestio ulla nascatur. Alienare etiam supradictae conditionis homines liceat dominis, absque terrae aliqua portione, sub scripturae adtestatione, vel cedere, vel vendere cui libuerit vel donare.

CXLIII. Circa Iudaeos privilegia legibus delata serventur: quos inter se iurgantes, et suis viventes legibus, eos iudices habere necesse est, quos habent observantiae praeceptores.

CXLIV. Quicunque susceptores fuerint fiscalium titulorum, in emittendis possessorum securitatibus nomina singularum possessionum, professionem earum evidenter designent: acceptam quoque pro earum functione exponant pecuniae quantitatem. Quod si aliquis professionem locorum, nomina summamque perceptae pecuniae, in securitatibus a se factis comprehendere forte noluerit, et huius culpae reus in iudicio fuerit adprobatus, quadruplum eius pecuniae, quam possessor se dedisse probaverit, eidem cogatur exsolvere. Quod etiam circa discussorem similiter convenit custodire, si de quibus titulis reliquas summas a praesumptoribus vel reliquatoribus exegerint, in securitatibus emittendis signare noluerint

CXLV. Si quis Barbarorum tertio competentis iudicis auctoritate conventus, et edictis solemniter inclamatus, ad iudicem, cuius praeceptione conventus est, venire neglexerit, merito sub discussione caussae sententiam excipiet contumaciae, adeo ut iudicetur, de quo conventus est, perdidisse negotium: dummodo tertio quemlibet capillatorum fuisse-conventum, aut cautionis ab eodem emissae fides ostendat, aut ingenuorum vel honestorum testium dicta confirment, quibus manifeste clareat, auctoritate pulsatum, contemsisse dare responsum nec voluisse ad iudicium convenire.

CXLVI. De frugibus ab aliquo ex fundo cuiuslibet sublatis, tam colonus, quam dominus, quia utriusque interest, agere potest.

CXLVII. Placita bona fide et definita venditio a venditore rescindi non potest: sed pretium, quod ab emptore debetur, repetendum est.

CXLVIII. Servi aut coloni ab hostibus capti et rever-

si, domino restituantur: si non sunt ante ab altero, vendentibus hostibus, in commercio comparati.

CXLIX. Si quis exactorum, vel susceptorum, maiorem mensuram, vel maius pondus adhibuerit, dum fiscales traduntur species, quam publicae ordinationis moderatio antiquitus provisa constituit, ad iudicem continuo cum ipsis mensuris et ponderibus deducatur: ut si fuerit de eorum iniquitate convictus, inde quadruplum pro utilitate illius, quem gravavit, male susceptarum specierum damna sustineat. Quod etiam circa negotiatores observari debere censemus in commerciis, si iniusta pondera vel mensuras adhibuisse fuerint adprobati.

CL. Nulli liceat invito domino *g*) rustico alieno operas aut obsequium imperare, nec eius mancipio aut bove uti, nisi hoc forte idem rusticus aut conductor ipsius, vel dominus sua voluntate praestiterit. Qui contra fecerit, det pro unius rustici, vel unius bovis diurna opera, quam praesumsit, auri solidum unum.

CLI. Sive seges aliena, sive quaelibet arbor cuiusque dolo deiecta fuerit, aut aliquid damni provenerit, in quadruplum eius nomine, qui hoc fecerit, addicatur.

CLII. Si alienus servus ab aliquo, vel rusticus occidatur, in potestate habet dominus eius aut criminaliter de obnoxii morte agere, et homicidam capitaliter accusare; aut de damno certe amissi mancipii civiliter actionem proponere, ita ut pro uno servo occiso duos tales recipiat.

CLIII. Uxor pro marito non debet conveniri: res eius aut sponsalis munificentia pro mariti obnoxietate poscatur, legum prudentia et moderatione servata.

CLIV. Die Solis, qui Dominicus nuncupatur, sed et diebus Paschalibus, nullum praecipimus conveniri: qui contra fecerit, sacrilegii reus habeatur.

Haec quantum occupationes nostrae admittere, vel quae nobis ad praesens occurrere potuerunt, a victis *h*) tam Barbaris, quam Romanis, sumus profutura complexi: quae omnium Barbarorum sive Romanorum debet servare devotio. Quae comprehendere nos vel Edicti brevitas, vel curae publicae non siverunt, quoties oborta fuerint, custodito legum tramite terminentur. Nec cuiuslibet dignitatis, aut substantiae, aut potentiae aut cinguli vel honoris persona, contra haec, quae salubriter statuta sunt, quolibet modo credat esse veniendum, quae ex novellis legibus, ac veteris iuris sanctimonia, pro aliqua parte collegimus: scituris cognitoribus universis, ac iura dictantibus, quod si in aliquo haec edicta fuerint violata, se proscriptionis deportationisque poena meri-

---

g) Al. *invitus rustico*. *h*) Leg. forte: *devictis*.

to esse feriendos. Quod si forsitan persona potentior, aut eius procurator, vel vice dominus ipsius, aut certe conductor, seu Barbari, seu Romani, in aliquo genere caussae praesentia non permiserint edicta servari, et iudex, cuius intererit, obsistere, aut vindicare, aut obviare non potuerit, in nostram illico, si sibi consulit, instructa ex omnibus relatione dirigat, deposita totius formidinis suspicione, notitiam. Hac enim sola ratione a culpa esse poterit absolutus. Quia quod pro omnium provincialium securitate provisum est, universitatis debet servare devotio.

EXPLICIT EDICTUM THEODERICI REGIS.